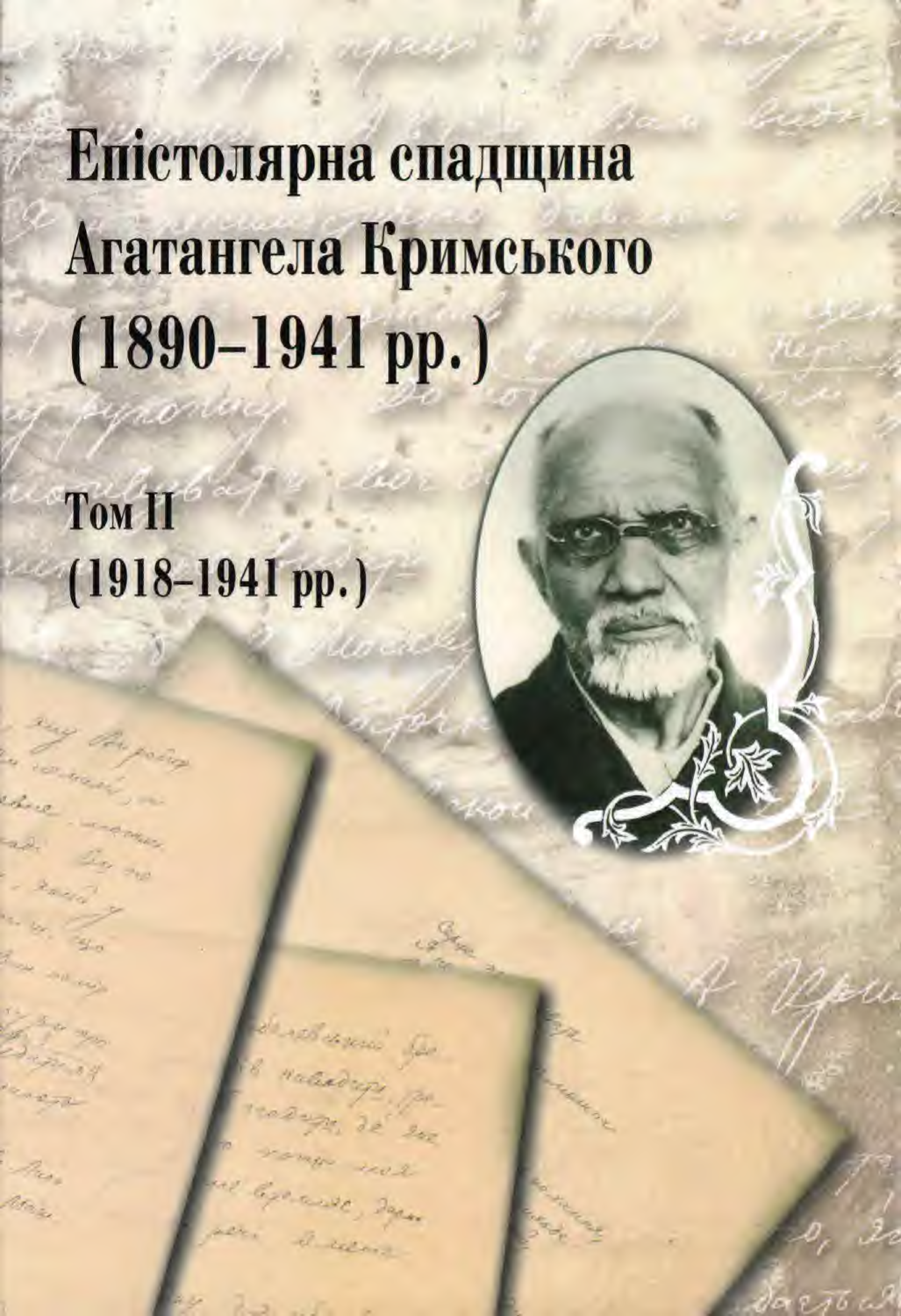

Епістолярна спадщина Агатангела Кримського (1890–1941 рр.)

Том II (1918–1941 рр.)

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ СХОДОЗНАВСТВА ім. А. КРИМСЬКОГО

Серія
«Наукова спадщина сходознавців»

ЕПІСТОЛЯРНА СПАДЩИНА АГАТАНГЕЛА КРИМСЬКОГО (1890 – 1941)

Том II
1918–1941

Київ 2005

ББК 63.3 (4 УКР) 6-8
Е67

Друкується за рішенням Вченої ради
Інституту сходознавства ім. А. Кримського НАН України
(протокол № 6 від 08.12.2005 р.)

Серія *"Наукова спадщина сходознавців"*

Відповідальний редактор випуску Кучмаренко В.А.

Книга видається завдяки субсидії ЮНЕСКО

Е67 Епістолярна спадщина Агатангела Кримського в 2-х томах

ISBN 966-02-3484-8
ISBN 966-8518-49-7 (Т. 2)

В книзі подається листування 1918–1941 років видатного українського вченого – орієнталіста, мовознавця і письменника, громадського діяча Агатангела Юхимовича Кримського (1871–1942) з Володимиром Вернадським, Дмитром Багалієм, Сергієм Єфремовим, Василем Бартольдом, Володимиром Перетцом, Ігнатієм Крачковським, Наталією Полонською-Василенко, Данилом Заболотним, Григорієм Голоскевичем, Володимиром Іванцом, Матвієм Яворським, Олександром Янатою, Костянтином Воблим, Костянтином Харламповичем, Вадимом Модзалевським, Яном та Анфісою Ряппо та ін. Більша частина вміщених в цій епістолярній збірці листів публікується вперше й без будь-яких скорочень, що дозволяє повніше осягати наукові, літературні, громадські зацікавлення Агатангела Кримського.

Книга призначена для широкого загалу читачів, насамперед для тих, хто прагне виразніше збагнути творчі та громадські процеси, що відбувалися в Україні в 20–30 роки XX століття, та конкретні діяння й погляди їхнього безпосереднього учасника Агатангела Кримського.

ББК 63.3 (4 УКР) 6-8

ISBN 966-02-3484-8
ISBN 966-8518-49-7 (Т. 2)

ЛИСТИ

№1

В. Вернадський до А. Кримського 3 червня 1918 р.
Київ

Дорогой Агафангел Евфимович.

Только что видел Вашего ученика, присланного Вами из Москвы, и очень рад был получить о Вас более верные вести. Ибо через здешние министерства ничего не мог добиться. Вы, вижу, даже не получили письма [Н.] Василенко[1], приглашавшего Вас в Комиссию[2], под моим председательством, об образовании в Киеве Академии наук! А между тем, заверили, что Вам все это отправлено с[о] специальным курьером и я нетерпеливо ждал Вашего ответа. Меня, впрочем, это не очень удивляет. Многое я здесь увидел и многое узнал такое, что мне объясняет судьбу будущего и прошлого Украины – не ясно мелкое, но по существу уже ясно и глубокое.

Я писал Вам и в Звенигородку, и в Москву. Но оказии не всегда верны.

Теперь вот положение. Я взял на себя председ[ательство] в Комиссии по созданию Укр[аинской] акад[емии] наук. Лично я считаю важным это учреждение и с точки зрения украинского возрождения, которое, как Вы знаете, всегда было мне дорого, и с точки зрения общечеловеческой – создание крупного научного исследовательского центра. До сих пор Ком[иссию] не удалось собрать – надеюсь собрать на этой неделе, целый месяц пошел на мелкую подготовительную работу. Жду Вас чрезвычайно, т[ак] к[ак] уверен, что мы с Вами – несмотря на частичные неизбежные расхождения – в общем сойдемся и я очень буду рад поработать в этот тяжелый и трудный момент с таким близким и дорогим мне человеком, как Вы. В далекое будущее я смотрю с большой верой и для Украины, и для России. Но ближайшее будущее и той, и другой мне представляется чрезвычайно тяжелым и во многом трагическим. Мне кажется, мы далеко еще не достигли зенита несчастий и, может быть, находимся только вблизи его.

или его пер[еднего края]. А если будет "восточный фронт", то мы его еще не достигли.

Ну, до скорого свидания в Киеве, дорогой друг. Здесь Н[аталья] Г[еоргиевна]* и Ниночка*2. Надеюсь, я временно здесь. Но, м[ожет] б[ыть], удастся – несмотря ни на что – провести здесь Акад[емию] наук и тогда буду чувствовать, что не был в положении евангельских беспечных дев.

Приезжайте же и будем вместе работать.

Ваш всегда В. Вернадский[3].

Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського, Інститут рукопису (далі ІР НБУВ), ф. І, спр. 22762, арк. 1–2. Автограф.

№2

В. Вернадський до А. Кримського 23 червня 1918 р. Київ

Дорогой Агафангел Евфимович.

Приезжайте, пожалуйста, немедленно. Ваше присутствие необходимо – только Вы сами можете двинуть вопрос о библиотеке Вашей, ее перевозят сюда. С здешними "урядовцами" каши не сваришь и я прямо теряю всякую надежду устроить что без Вас.

Вопрос об Ак[адемии] н[аук] идет быстро. Вчера в Комиссии закончился законопроект об Державн[ом] у[ниверситете] (очень любят слова) Украинском унив[ерситете] в Киеве; затем организуется Унив[ерситет] укр[аинский] в Кам[енец]-Подольском. Научн[ая] библиотека[4] вступает в стадию создания – 500000 [тыс.] ассигновано [с] 1 января на предв[арительные] расходы. Скорее приезжайте. Я все время чувствую Ваше отсутствие. Как же Вам не быть в такой момент! Приезжайте и немедленно.

Ваш В. Вернадский.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22773, арк. 1–2. Автограф.

---

* Дружина В.І. Вернадського.

*2 Донька В.І. Вернадського.

№3

Є. Перфецький до А. Кримського 17 липня 1918 р. Київ

Глибокошановний, дорогий Агафангел Євфимович!

Я сердечно зрадів, коли довідався, що Ви приїдсте на Україну, до Київа; – до приїзда Володимира Івановича Вернадського тут зовсім завмерло було наукове життя; Наукове товариство[5] (Історично-філологічна його секція) зовсім втратила була усякі ознаки життя – якось, як тільки я приїхав був до Київа, довелося мені в ній читати доклади (про "Культурно-релігійний стан Угорської України-Руси в XVII віці"), – на тім докладі було тільки три чоловіки, з яких два, які на той час случайно тут були, навіть не члени Товариства, – бо повістки, повідомляючі про зібрання, про доклади, які маються читати[ся] Історико-філологічною секцією не розсилалися, – а заміститель голови секції тільки приватно сповіщав того або другого члена Товариства. Доклади відбувалися рідко.

З приїздом академика [В.] Вернадського праця закипіла і так гарно пішла. Але кілько перепон для тої праці твориться!...* Дорогий, глибокошановний Агафангел Евфимович, приїжджайте, приїжджайте до нас скорше – сердечно прошу Вас! Ваша присутність так дуже-дуже необхідна в Київі!!! З великим переконанням хочеться сказати – твориться Велика Україна, – а в ній така Велика, така Велична і Свята Наука починає пробивати собі безмежний шлях! Наша українська Наука, наша рідна Академія наук! Дорогий, глибокошановний Агафангел Евфимович, так сердечно хочеться Вас бачити тут, в Київі, бачити!

Я не смію навіть Вас просити, дорогий, глибокошановний Агафангел Евфимович, але дозвольте, ласкаво дозвольте, це просити. Їдучи оттоді з Петрограду, я побоявся через залізничну розруху далі вести свої книги і залишив їх у Москві у знайомих (на Кудринській вул., д. 11, кв. 13), – тепер же я без них, як без голови: там же мої староруські літописи, там самі необхідні мої книги і рукописи, яких тут, у Київі, я не можу знайти. Ради Бога, якщо Вам дуже це не перешкодить дозвольте помістити дві моїх маленьких корзинки з книгами разом з Вашими книгами у вагон. Павел*2 Никифоро-

---

* Крапки поставлено автором.

*2 Так в автора.

вич Лозієв[6] такий добрий, що згодився попіклуватися про них. Без них я просто не можу продовжувати готуватися до моїх магістерських іспитів. Ради Бога, прошу Вас ласкаво, вибачте мене, дорогий, глибокошановний Агафангел Евфимович, за це!

Щиро – сердечно відданий Вам, до послуг Ваших завше щиро готовий.

Ваш щирий і покірний слуга Євген Перфецький[7].

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24019, арк. 1–2 зв. Автограф.

№4

В. Модзалевський до А. Кримського 26 вересня 1918 р.
Київ

Високоповажаний Агатангел Юхимович,

В.І. Вернадський прохає Вас прибути на засідання Комісії, яке відбудеться 28 вересня, о 10 год[ині] ранку у нього (в суботу).

Щиро поважаючий Вас В. Модзалевський[8].

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23832, арк. 1. Автограф.

№5

В. Модзалевський до А. Кримського 10 жовтня [1918][*]
Київ

Високоповажаний Агатангеле Юхимовичу,

Друкарня не встигла сьогодні завершити "Пояснюючу записку"[*2]; вона буде готова завтра ранком о 10 год[ині]. Нажаль, неможна буде, за браком часу, даже Вам її прочитати. Коли буде для Вас зручно, – чи не могли б Ви бути завтра ранком в дру-

---

[*] Рік встановлено за датами роботи Комісії з утворення Української академії наук у Києві (далі УАН).

[*2] Мається на увазі "Пояснююча записка" до Законопроекту Української Держави (далі УД) про утворення УАН у Києві.

[*3] Підкреслено автором.

карні – о 10 год[ині] ранку. Я зар[азом] буду і мушу там[*3] дати дозвіл друкувати, бо мене весь час штовхають зо всіх боків. До того ж часу буде набрана й записка про Іст[орично]-філ[ологічний] відділ[9].

Щиро поважаючий Вас В. Модзалевський.

P.S. Михайлівська, 18 – через парадний хід на подвір'я.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23832, арк. 1. Автограф.

№6

В. Модзалевський до А. Кримського Жовтень [1918][*]

Київ

Високоповажаний п[ане] Професоре.

Будь ласка, перегляньте штати і пришліть мені переклад статуту[*2] й першої частини "Пояснюючої записки". Це все дуже потрібно для друкарні за нас[*3].

З великим поважанням В. Модзалевський.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23838, арк. 1. Автограф.

№7

В. Модзалевський до А. Кримського 7 листопада 1918 р.

Київ

Високоповажаний Агатангеле Юхимовичу.

В.І. Вернадський прохає Вас прибути на це засідання.

Щиро поважаючий Вас В. Модзалевський.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23833, арк. 1. Автограф.

---

[*] Рік встановлено за датами роботи Комісії з утворення УАН.

[*2] Перший статут УАН 1918 р.

[*3] Так у листі. Можливо: "від нас".

№8

Д. Багалій до А. Кримського та В. Вернадського 21 листопада 1918 р.
Харків

Многоуважаемые Владимир Иванович и Агафангел Ефимович!

Я получилъ телеграмму отъ А.Е. Крымскаго съ уведомлением о назначении меня въ Академию наукъ (тел[еграмма] отъ 17-го сего ноября) и 18-го отправилъ ему ответное заказное письмо с указанием, что я готов был выехать немедленно, но по независимым условиям (Х[арьков] занят отрядом Петлюры)* этого сделать было невозможно и просил при этом уведомить меня на когда предположены заседания Общаго собрания[10] и Отдела*[2]. Ответа не получил, но, б[ыть] м[ожет], потому что письмо не пошло, а м[ожет] б[ыть], и не дошло, ибо адресовано было на Главную клинику у[ниверситета], а я не знаю, там ли теперь А[гатангел] Е[фимович].

И сейчас поезда до Киева не доходят и выехать нельзя. Но при первой возможности выехать, я это сделаю. Но хотел бы, чтобы Вы мне телеграфировали, когда предположены у Вас заседания Общаго собрания и Отдела, дабы я мог приурочить к ним свой отъезд во всяком случае. У нас газеты не выходят, не приходят сейчас и киевские газеты. Не читая нигде официального и даже неофициального извещения не имею такового же и уведомления о своем назначении, не знаю в каком виде прошел устав и штаты, с какого времени я назначен, кто другие назначенные. Одним словом, полное неведение. Так как я дочитываю свои курсы в у[ниверси-те]тах, то хотел бы приехать к заседаниям, а если их пока не будет (потому ли, что не все в сборе или по другой причине), то мне естественнее выбрать заседания в Х[арькове], а не Киеве.

Кстати: есть ли возможность мне устроиться в Киеве хоть в маленькой комнатке акад[емического] помещения?

Прочитайте это письмо и А[гатангелу] Е[фимовичу], которого я одновременно извещаю о письме к Вам.

С искренним уважением Дм[итрий] Багалий.

Технологическая улица, д. № 7.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22625, арк. 1–2. Автограф.

---

* Фразу в дужках вписано автором поверх рядка.

*[2] Мається на увазі Перший, Історично-філологічний відділ УАН, головою якого було обрано Д.І. Багалія.

№9

В. Модзалевський до А. Кримського 25 листопада 1918 р.
Київ

Високоповажаний Агатангеле Юхимовичу!

Надсилаю при цьому два прохання О.О. Соловйова[11], про якого я з Вами, коли пам'ятаєте, мав розмову. З свого боку дуже підтримую його прохання, бо знаю добре його.

З щирою повагою до Вас В. Модзалевський.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23833, арк. 1. Автограф.

№10[*]

А. Кримський до Д. Багалія 28 листопада 1918 р.
[Київ][*2]

Вельмишановний Дмитре Івановичу!

Всі Ваші листи (один – спільний для мене з [В.] Вернадським) поприходили. В відповідь на них заслано до Вас дві телеграмі, правительственно-служебні[*3]; одна – через Раду Міністрів, підписана [В.] Вернадським, мною та [М.] Туган-Барановським[12], друга – од Міністра освіти [В.] Науменка[13]. В тих телеграмах оповіщалося Вас, що Спільне зібрання Академії одбудеться 27 падолиста о 6-ій годині ввечері.

Вас ждали, – Ви не приїхали. [В.] Вернадський радив був одкласти вибори президіума аж доки всі[*3] академики (себто й ви і [С.] Смаль-Стоцький[14]) не будуть наявні. Цю свою вимогу він звелів занести й до протоколу Спільного зібрання. Та більшістю всіх голосів – проти одного голоса [В.] Вернадського – постановлено було не відкладати виборів, бо час не жде (призначено час на 16 листопада). Вибори отбулися (27 листоп[ада]). Обрано [В.] Вернадського на Голову, мене – на Неодмінного секретаря. В Природничому відділі[15] голова [М.] Кащенко[16], секретар [С.] Тимошенко[17], другі члени –

[*] Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 52–53.

[*2] Місце відправлення листа встановлено за змістом.

[*3] Підкреслено автором.

[В.] Вернадський та [П.] Тутковський[18]. В Юридичному* [19] – голова [М.] Туган[-Барановський], секретар – Орест Левицький[20] (другі члени – [В.] Косинський[21] та [Ф.] Тарановський[22]). Ваш Відділ не зміг обрати президіума, бо нема ані Вас, ані [С.] Смаль-Стоцького, а є тільки [М.] Петров[23] та я. Ваша відсутність відчувається на кожному ступіні якнайболючіш. Без Вас (бо tres faciunt Collegium*2) ми позбавлені змоги обрати нових членів, без Вас ми не можемо обрати представника до Правління[24], без Вас не можемо закладати ніяких комісій та видавництв. А Спільне зібрання мають одбуватися щотижня!

Поїзди приходять з Харкова щодня, тай то, як кажуть ті, що прибули, без усяких труднощів.

Варто було б, щоб Ви ще в Харкові перебалакали з тими, кого Вам думалося б обрати до вашого Відділу. Пригадую, що Ви, начебто, мали на думці [В.] Бузескула[25], не кажучи вже про [М.] Сумцова[26]. В Київі абсолютно нема кандідатів, зі Львова проїхати важко, з Совдепії мабуть і зовсім не можна. Чимало людей радять викликати з Кам'янця [К.] Широцького[27], і [М.] Петров дуже прихильно до нього ставиться; та яку думку можу я сам мати, не порадившись попереду з Вами?

Ваш щирий прихильник А. Кримський.

Відділ рукописних фондів і текстології (далі ВРФТ) Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, ф. 37, спр. 103, арк. 1. Автограф.

№11

В. Модзалевський до А. Кримського 7 грудня 1918 р.
Київ

Високоповажаний Агатангел Юхимович,

Д[митро] Ів[анович] Багалій приїхав і зараз сидить у Володимира Івановича*3. Вони просять Вас зараз же прийти до них, щоб вирішити справу з засіданням Відділу.

Ваш покірний слуга В. Модзалевський.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23836, арк. 1. Автограф.

---

* Мається на увазі Соціально-економічний відділ УАН.

*2 Нема колегіальності – лат.

*3 В.І. Вернадський.

№12

В. Модзалевський до А. Кримського 31 грудня 1918 р.
Київ

Високоповажаний Агатангел Юхтимович.

Дозволяю собі знову надіслати Вам два прохання п[ані] Діденко. Не відмовляйте, коли можна, їх прийняти. З свого боку можу засвідчити, що п[ані] Діденко надзвичайно працьовита людина й має досвід в коректній* та канцелярській справах. Я її добре знаю й можу цілком і рішуче рекомендувати.

Перепрошую Вас, що турбую.

Щиро поважаючий Вас В. Модзалевський.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23835, арк. 1. Автограф.

№13*2

А. Кримський до В. Вернадського [Не раніше січня]*3 1919 р.
Київ

Дорогой Владимир Иванович!

Искренно Вам рекомендую і.Л. Ашкенази*4, ботаника и химика, которого я давно знаю с самой хорошей стороны (в том числе, как очень дельнаго и трудолюбиваго человека). Б[ыть] м[ожет], Вы найдете ему место в одной из Ваших комиссій? Или дадите ему рекомендацію к [Н.] Кащенку? Жаль было бы упустить специалиста-практика. Он и мыловар.

Весь Ваш А. Крымский.

Науковий архів Російської академії наук (далі Архів РАН), ф. 518, оп. 3, арк. 881. Автограф.

---

* Мається на увазі: "коректорській".

*2 Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 58.

*3 Дату встановлено за місцем перебування у цей час В.І. Вернадського.

*4 Так в автора. Потрібно: "О.Л. Ашкенази" – з 1919 р. співробітник хімічно-технічної секції Постійної комісії УАН для виучування природних багатств України під керівництвом В.І. Вернадського.

№14

К. Харлампович до А. Кримського 5 липня 1919 р.

Казань*

Глубокоуважаемый Агафангел Ефимович!

Вашу телеграмму от 12 июня и письмо от 19-го и[юня] я получил – почти одновременно – только на днях. И хотя я ждал того известия, какое в них содержится, я нахожусь в большом смущении. Во 1-х, окажусь ли по своей дальнейшей ученой продуктивности достойным той великой чести и того доверия, какое оказала мне новая Украинская академия наук единогласным избранием меня на Кафедру*2? Во 2-х, смогу ли я в скорости перебраться в Киев, чтобы там, в центре украинской культуры, в единении с новыми товарищами работать над изучением прошлого малороссийской науки и для укрепления ее несомненных прав на независимость существования и на славное место в истории человечества?

Вы знаете, как велика теперь железнодорожная разруха и, как трудно будет мне выбраться отсюда со своей семьей и с тем имуществом, какое можно будет взять с собою. А из письма В.И. Вернадского мне известно, что в Киеве очень остро стоят сейчас вопросы продовольственный и квартирный. И так, как "по нужде к закону применение бывает", то я надеюсь, что мои коллеги по Академии не поставят мне в вину мое вынужденное пребывание в Казани. Это невольное нарушение устава Академии может быть компенсировано моей готовностью теперь же приняться за продолжение моей главной работы – о малороссийском влиянии на великорусскую церковную жизнь и за другие, связанные с ней, исследования.

Препровождаю при этом мою официальную благодарность Общему собранию Академии.

Ваш покорный слуга.

К. Харлампович[28].

Казань. Поперечно-Горшечная, №6, кв.4.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24466, арк. 1–1 зв. Автограф.

* Місце відправлення листа встановлено за його змістом.

*2 Кафедра історії Українськї церкви УАН.

№15*

А. Кримський до В. Вернадського 26 серпня 1919 р.*2
Київ

Господину Президенту Академии наук.

Приказом коменданта г. Киева 19 августа 1919 г. № 2, §§ 6 и 7 категорически воспрещаются всякого рода реквизиции, обыски и аресты без ведома коменданта г. Киева и ведома начальника гарнизона и должны производиться только по ордерам начальника гарнизона и коменданта г. Киева с приложением печати.

Между тем, сегодня, в воскресенье 25-го августа, в 2 часа дня (неприсутственный день), когда в канцелярии Академии наук не было занятий, явился в Академию артиллерийский поручик *Тарновский**3 со своим помощником *Скибитским**3 и, не предъявляя никакого ордера, стал производить обыск и пытался взломать запертые шкапы с канцелярскими принадлежностями, заявляя прислуге, что он намерен забрать из здания Академии наук пять пишущих машин, которые, по его словам, перевезены сюда из большевитскаго Комиссариата морских дел. От случайно присутствующего здесь помощника делопроизводителя *П.Г. Иванца**3 (который уже 3-й день числится в отпуске и только вследствие закрытия путей сообщения пока не уехал в Полтавскую губернию) поручик *Тарновский**3 услышал, что, насколько ему, Иванцу, известно, и речи быть не может о принятии Академией наук пяти машинок из бывш[его] Морского комиссариата. Такой крупный факт был бы всем служащим известен. В ответ на это поручик *Тарновский**3, вооруженный револьвером, стал грозить помощнику делопроизводителя арестом и потребовал документы. Далее он прошел в канцелярию Правления Академии и, увидевши там три пишущих машины, находящиеся в канцелярии с первых дней основания Академии, заподозрил и их принадлежность Академии; с трудом младший бухгалтер *Х. Романенко-Араджиоти**3 отстоял их. Поручик *Тарновский**3 ворвался и в кабинет председателя

---

*Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 55–57.

*2 Датовано за новим стилем упорядником. Автором датовано "8 вересня 1919 р." за старим стилем.

*3 Курсивом виділено автором.

Правления Академии наук, академика и заслуженного профессора *П.А. Тутковского**, крайне грубо с ним обошелся и высказал притязание на академическую машину, находящуюся в его кабинете.

Тогда был вызван в Академию я, Непременный секретарь Академии наук. На грубые окрики офицера я крайне мягко указал, что я – Непременный секретарь Академии (должность III класса – выше сенаторской) и ординарный профессор университета, а потому расчитываю на вежливое обращение. Такое же указание сделал академик *П.А. Тутковский**, отметивши, что он не только академик, но и действительный статский совстник и что его сын служит в добровольческой армии и имеет золотое оружие, а потому он крайне удивлен, встречая такой тон со стороны русского офицера, и с горечью видит, что этот офицер не желает даже снять фуражки в комнате, где висят святые иконы. В ответ на это заявление со стороны офицера послышались угрозы запечатать все здание Академии наук. Потом, он отобрал две пишущие машины и приказал их увезть, заявивши, что завтра он явится еще за тремя.

На нашу просьбу показать ордер высшего начальства, по которому он действует, поручик *Тарновский** сказал, что он принадлежит к контрразведке и потому действует без всяких ордеров, а фамилия его *Тарновский**. Расписку на взятые им машинки он подписал нечетко, и потому указать его точную фамилию я затрудняюсь.

После его ухода я произвел посильное расследование вопроса среди случайно пришедших в канцелярию служащих. Покамест, мне удалось выяснить следующее: а) из бывшего Комиссариата морских дел, когда большевики впопыхах жгли свой архив, один из советских служащих (но не большевик) сумел передать в Академию наук несколько связок книг и дел Морского комиссариата, полагая, что они могут явиться небезинтересным материалом для истории пребывания большевиков в Киеве. Эти связки стоят в приемной комнате канцелярии Непременного секретаря и возле них находится небольшая пишущая машинка, (и, по-видимому, только она одна) действительно принесена из Морского комиссариата, но достоверно выяснить это – удастся только завтра в присутственный день;

* Курсивом виділено автором.

б) из увезенных поручиком Тарновским двух машин одна была передана в Академию наук из Архивного отдела быв[шего] Комиссариата просвещения (в ведении которого при большевиках находилась Академия наук); завтра вопрос об этой машине удастся установить с точностью; другая же, увезенная поручиком Тарновским, машинка есть личная собственность курьера Академии Гальченко, поступившего на службу в Академию около 1-го февраля с[его] г[ода] и при своем поступлении уже владевшего этой машинкой.

в) Все прочие машин[ы] академических канцелярий приобретены Академией наук на наличные деньги, и это можно проверить по протоколам Правления и счетам продавцов. Только одна из стоящих в Канцелярии машин, как видно из наклеенной на ней надписи, представляет собственность Технической секции Украинского ученого общества в Киеве и передана во временное пользование Технически-терминологической секции Академии наук.

Принимая в соображение крайнюю, многократно констатированную протоколами, нужду Академии наук в пишущих машинах, довожу о всем случившемся до Вашего сведения, чтобы по Вашему ходатайству могли быть высшими властями приняты меры к охране академического имущества и к защите его от произвольных реквизиций, каковые категорически воспрещены приказами высших военных властей.

Непременный секретарь Академии наук, академик А. Крымский.

ІР НБУВ, ф. XXXVI, спр. 591, арк. 1–3. Автограф.

№16

В. Вернадський до А. Кримського 4 листопада 1919 р.
[Ростов на Дону]*

Дорогой Агафангел Евфимович,

Сговорился с М.Ф. Базаревичем (д[олжно] б[ыть] он останется после отъезда [П.] Спект[орського] в Ростове и[сполняющим] о[бязанности] попечителя) он проследит, чтобы никаких

* Місце відправлення листа встановлено за місцем перебування в цей час В.І. Вернадського.

мер по вопросу о нашем...* нс принимали до моего возвращения.

Вы получите бумагу из округа о необходимости передачи пансиона Леваш[овой]*2 собственникам – ответьте бумагой, что до возвращения През[идента] и академиков, командированных, мы просим отложить решение, т[ак] к[ак] они выехали к центрам власти для выяснения положения Академии[29].

[П.] Спект[орскому] пишу. Письмо пошлите с моего листка Бредову (о паке...*3) на Владим[ирскую], 19; снимите для этого копию.

Для Ростова уже телеграммы можно послать: Особое Совещание*4, Министру Носовичу – для передачи или [в] Национальный центр, князю Долгорукову – для передачи. Еду, надеюсь.

Ваш В. Вернадс[кий].

[Н.] Кащенко пусть пойдет к Губернадзору; с [М.] Базаревичем переговаривайте или Вы, или [Н.] Кащенко?

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22640, арк. 1–1 зв. Автограф.

№17

В. Тутковський до А. Кримського [Не пізніше 3 травня 1919 р.]*5

Київ

Вельмишановний Агафангеле Юхимовичу!

Заздалегідь прохаю Вас вибачити мені, що турбую Вас своїм листом. Але мені здавалося, що такий спосіб звернутись до Вас завдасть Вам, мабуть, менш невигоди, а ніж особиста розмова під час праці в Нац[іональній] бібл[іотеці] або в Академ[ії], де Ви завше обтяжені всілякого роду клопотами. Річ в тім, що за сучасних важких обставин життя доводиться, крім праці в Нац[іональній]

---

* Крапки посталено упорядником. Далі одне слово не прочитано. Можливо: "деле".

*2 Приміщення було передано Академії Робітничо-селянським урядом України в 1919 р.

*3 Частину слова не прочитано. Можливо: "пакете".

*4 Особлива Нарада при А.І. Денікіні.

*5 Дату встановлено за змістом листа та за назвою Бібліотеки УАН (з 25 серпня 1918 р. до 3 травня 1919 р. – Національна бібліотека).

бібл[іотеці], шукати собі ще й якого іншого заробітку на вечірню добу робочої днини. Таким заробітком у мене нещодавно були приватні лекції з учнями гімназій; може й тепер доля присилує взятись до того ж. Але з далеко більшою втіхою я присвятив би вільний вечірній час роботі по складанню українських словників, котра зараз провадиться при Академії. Понад усякі міркування громадського характеру, праця, що торкається студіювання й вироблення української мови, просто дає мені велику втіху, мабуть, через те, що взагалі у мене завше був значний потяг до фільольогії, котрому з різних причин я не дав волі. Докладнє читання авторів з чисто фільольогічною метою стало тепер мені часто за найкращу розвагу. Тому, якби Ви знайшли можливим доручити мені які-небудь, по Вашому розсуду, обов'язки, наприклад, при Комісії по складанню словника [української] живої мови[30], то я був би Вам надзвичайно вдячним. Певна річ, що се прохання я висловлю тільки, гадаючи, що при згаданій Комісії може бути робота, котра не потрібує спеціальної фільольогічної освіти, на яку я претендувати не можу. Але деяке знання мови у мене, є, з огляду не тільки на знайомість з літературою, але й на безпосередні зносини з народом, особливо, під час служби при суді і виконування обов'язків слідчого в провінції. Ще раз прошу вибачення за турбацію.

Прийміть запевнення в повній пошані.

В. Тутковський[31].

P.S. Як задоволення моєї просьби не стріне перешкод, то зробіть велику ласку, сповістіть мене про се як-небудь.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24285, арк. 1. Автограф.

№18[*]

А. Кримський до Д. Багалія[*2] 18 лютого 1920 р.
Київ

Вельмишановний Дмитре Івановичу!

Історично-філологічний відділ, у засіданні своєму 13 травня, постановив приступити до підготування видання повного збірника

---

[*] Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 59.

[*2] Лист надруковано на бланку Історично-філологічного відділу УАН.

творів акад. О.О. Потебні[32] у звязку з 30-літтям од дня його смерті, що змине в 1921 році.

З огляду на це Відділ прохає Вас, Вельмишановний Дмитре Івановичу, вступити в переговори з сім'єю покійного академика (що перебуває в Харкові) в справі дозволу з її боку на передрук творів покійного[33].

Викон[уючий] обов['язки] голови Відділу, академик А. Кримський.

Діловод Відділу Василь Дем'янчук[34].

ВРФТ Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, ф. 37, спр. 205, арк. 1. Оригінал. Машинопис.

№19

В. Модзалевський до А. Кримського 9 березня 1920 р.

Київ

Високошановний Агатангеле Юхимовичу.

Мені переказували, що Вам подана на затвердження Спільного зібрання кандидатура В.О. Горкова[35], як на члена-редактора* Комісії біографічного словника[36]. Це очевидна помилка, бо В.О. Горков обраний не членом-редактором, а науковим співробітником Комісії* й затвердити його маєте Ви, а не Зібрання. Будь ласка, виправте цю помилку, бо В.О. Горков через неї не може одержати грошей за свою працю, а гроші йому, звичайно, дуже потрібні.

Ваш В. Модзалевський.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23837, арк. 1. Автограф.

№20

К. Харлампович до А. Кримського 3 серпня 1920 р.

Казань

Глубокоуважаемый Агафангел Ефимович.

После своего избрания в члены Украинской академии наук я только теперь, через год с лишком, получил первую весточку о

* Підкреслено автором.

ней. Кое-какие сведения о ее положении сообщил мне Анатолий Павлович Машкин[37], с которым я посылаю настоящее письмо (с "оказией" – почта пока не надежна!). Газетное одно сообщение о преследованиях, каким подвергалась будто бы Академия от одного из правительств, водворившихся в Киеве, оказывается несостоятельным, и я рад был услышать, что Академия, как таковая, и существует, и работает. Хорошо снабженная бумагой, Академия, по словам г[осподина] [А.] Машкина, приступает к печатанию и своего органа, и отдельных работ. Если я не исключен из Академии за свою неявку, то претендую на эти издания.

Мой сентеизм, конечно, может быть достаточно оправдан смутными военно-политическими обстоятельствами, в каких находилась в последнее время Украина и, в частности – Киев, по словам А.П. Машкина 14 раз переходивший из рук в руки. Хотя я лично готов думать, что теперь уже окончательно судьба его определилась, но люди, более осторожные, говорят, что и сейчас положение не является вполне устойчивым. Приходится и еще ждать, тем более, что Киев испытывает затруднения и продовольственные, и топливное. Да не легка и дорога из Казани. Вот мотивы, по которым я все еще не решаюсь перебраться на Украину. Не говорю уже о том, что в Киеве нельзя будет просуществовать на одно академическое жалованье, между тем, здесь я получаю содержание по нескольким учреждениям и иногда что-н[и]б[удь] из продовольствия, в том числе профессорский паек.

Правда, паек этот так невелик, что кое-кто из университетских соблазняется ехать в Баку и Ташкент, а человек 20–30 заявили уже [о] намерении перебраться в Симбирск, в Таллинский университет, где им обещают и удвоенное жалованье, и квартиру, и усиленный паек (30 ф[унтов] ржаной муки, 20 ф[унтов] пшеничной, 10 ф[унтов] масла и т.д.). Можно опасаться оскудения и Университета нашего, и Археологического института, где уже с год существует восточное отделение.

Восточное отделение, могло бы быть поддержано местным татарским Наркомпросом, который желал бы, преобразовывая Институт, сделать это отделение основным. Но если кормить профессоров татары не станут, то толку мало выйдет. Вчера как раз я был в заседании Научной коллегии Наркомпроса, [где] наш товарищ* ди-

* Фактично заступник директора.

ректора Археологического института вел беседу о будущем Института и о положении профессуры.

Положение Института все еще довольно неопределенное. На него и татары притязают, и из Центра хотят его устраивать путем слияния его с Университетом в качестве краевого факультета. "Не уявися, что будет".

Украинская академия, несмотря на недолгое свое существование, уже понесла потери. Скончался Н.И. Петров, в отсутствии В.И. Вернадский. Последний, даст Бог, вернется, и мне сейчас особенно жаль Николая Ивановича [Петрова], так много сделавшего для разработки истории украинской церкви. Жив еще, к счастью, С.Т. Голубев да, вероятно, и Ф.И. Титов продолжит свои труды на этом поприще, как бы ни относились к его работам.

Весь вопрос в том, – уцелели ли киевские архивы и собрания рукописей при всех военных перепетиях, пережитых городом. Как обстоит дело архивное во Львове и в других городах? В Казани не один архив разграблен и сожжен и даже не в боевые моменты, а в мирные сравнительно времена. Скажу больше: не на "цыгарки" даже пошли документы, а на подтопку. Невежественные и ленивые товарищи!...*

Примите мой товарищеский привет и просьбу – кроме присылки изданий – осведомить меня письменно о положении Академии, об ее работах настоящих и предполагаемых в ближайшее время.

С совершенным почтением К. Харлампович.

ЦНБУВ, ф. I, спр. 24464, арк. 1–2. Автограф.

№21

О. Андрієвська до А. Кримського 26 грудня 1920 р.

Високошановний Агатангеле Юхимовичу.

В нашій розмові був момент, що стривожив моє сумління. Щось зрушило, сколихнуло і одійшло невловиме. Що?

Роздумуючи про те, що Ви сказали, я згадала те слово, що обурювало мене. Ви сказали: "всі приносять жертву".

---

* Крапка поставлено автором.

Так, досі українська інтелігенція – і я з нею – найбільше бідувала, бо просто йшла, гріха неправди за собою не мала. Що ж і чого збунтувалося тепер? Голодне тіло чи до краю розхитані нерви? Що одмінилося? Чи не було так само й півроку й рік назад?

Було навіть гірше! Нігде правди діти, найтяжче довелося терпіти за української влади у травні. Перед тим, як виїхати на село я день-у-день мріяла про те, що ось я поїду, а там хліб довільний і лежить прямо на столі, коли схочу і скільки схочу їстиму його. Як тоді, так і тепер я іншого, опріч Академії, заробітку не маю і ні від кого ніякої помочі не одержую. Тепер я убралася в борги, як у реп'яхи, маю щодня хліб і куліш, а мрію про молоко.

Та тоді було легше, бо – не хлібом самим житиме чоловік!

– Тоді душу гріла надія...* І жилося, і терпілося, і ждалося.

А тепер терпець урвався. Так гостро, аж боляче, хочеться позбутись того бруду, холоду, темноти, в яких людина тепер животіє. Хочеться людського життя. В такі моменти, до найменших, особливо чутливо відносимся до найменших ударів життя, в такі моменти росте протест і не хочеться ні ждати, ні терпіти. В такі моменти забуваєш, що усі приносять жертву і, що, може, в сій жертві і єсть порятунок од того підʼїдня, що часом підʼїдає душі людські в сей непевний час.

Моє життя – для чого воно придасться? Таке мале, дрібне, при загальному підрахунку того, що хто дав, воно загубиться безслідно, як мачина серед городу. Отже, мені, що найменше дає, найменше випада і протестувати. Питання честі в моїй справі, після Вашого пояснення, одпали. Лишається потреба Комісії. Я радніша б перемінити свою роботу на роботу постійного співробітника, кориснішу, інтереснішу і милішу мені, та хай буде так, як скажете Ви і Комісія.

З щирим поважанням О. Андрієвська[38]

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22599, арк. 1-2 зв. Автограф.

---

* Крапки поставлено автором.

№22

К. Воблий до А. Кримського 28 грудня 1920 р.
Симферополь

Ш[ановний] Д[обродію].

Дуже дякую рідну Академію і своїх товаришів, що не забули про мене. З великою охотою повернувся б до Київа, щоб працювати в Академії, але зразу не можу виїхати – не маємо теплої одежі. При сучасних умовах їхати дуже тяжко. Як потепліє, так і виїду з Симферополя. У Криму я збіраю матеріяли економічні та статистичні для нашого Інститута народного господарства[39]. Зразу збіраю дані по національному питанню в Криму по переписі 1917 р.

Скажіть моїм колегам по Відділу, що я стою близько до статистичних джерел Крима і можу використати чи ті, чи інші матеріяли, які може будуть потрібні для Академії.

Хай мені напишуть і я зроблю все, що можна.

Будь Ваша ласка, дайте мені звістку про те, де моя бібліотека?

Попросіть д[обродія] [М.] Птуху[40] написати мені про мат[ір], котра залишилась в Київі, що з нею.

До сего часу не маю ніякої звістки з Київа.

Ще раз щиро дякую. Акад. К.Г. Воблий[41].

На листі помітка А. Кримського: "Передати до III-го Відділу".

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23059, арк. 1. Автограф.

№23

В. Тутковський до А. Кримського [1920 р.][*]
Київ

Вельмишановний Агафангеле Юхимовичу!

Щоб не відбірати Вам часу розмовою, надумав оце вдатися до Вас листовно з одним надзвичайно пекучим для мене під сучасну хвилину питанням. Річ ось в чім. В самому близькому часі мені з дружиною загрожує голодна смерть[*2]. Це ані трішеч-

[*] Датовано за "Звідомленням про діяльність Української Академії наук за 1920 р.".

[*2] Підкреслено автором.

ки не фраза, а сама нестеменна дійсність без усяких метафор, гіпербол і т.ин. Становище всіх одчайне, це правда. Але нас двічі обікрадено, майна для продажу, хоча б самого злиденного, нема й єдина підпора – заробітки*. Що це за підпора тепер – нема чого казать. Єдиний спосіб відвернути голодну смерть – виїхати на село. Я довідався, що в одному селі, близько Ржищева, потрібується вчитель-українець для селянської гімназії.

Мені конче потрібно поїхати до Ржищева, щоб улаштувати цю справу. Але для проїзду на пароплаві треба мати пропуск, а всяким урядовцям пропуск дається на підставі або відпуску, або командировки по справах служби. Отже, моє прохання до Вас саме полягає в тім, щоб в разі можливости, Ви ласкаво допомогли мені одержати з Академії командировку в Ржищів* та його околоці. Командировка мені згодніш, ніж одпуск через те, що, як у Ржищеві діла не вийде, то доведеться тоді вже брати довший одпуск і хоч пішки помандрувати в инші дальші місця. При тому, як мені буде дано командировку, то за теперішнього часу менше буде перешкод одержати пропуск. Командировку мені було б потрібно мати не надовгий час – тижнів на два*. За цей час, як пощастило б, й тоді вже можна було б зовсім переїздити. Як же виявиться, що я опізнивсь, то доведеться шукати инших шляхів.

Вибачайте, що турбую Вас, але прошу дійняти віри, що все сказане тут – щира правда й гірка правда, бо мені невимовно гірко розлучатися з моєю працею в Академії, працею, яка, – бачу це аж тепер, найбільш відповідає всьому складові мого ума й всім моїм уподобанням. Нічого иншого я не бажав би собі, поки життя мого, як тільки виконувати оце скромне завдання: виявляти скарби української мови й користуватись потім ними для перекладів всього найціннішого у всесвітній літературі. Коли ж недоля! Проте, я твердо надіюсь, що й в селі провадитиму, по змозі, ту ж працю, доповнюючи її безпосереднім єднанням з живим джерелом – народом. Побачу Вас в Академії й спитаю Вашу думку про моє прохання.

З повною пошаною В. Тутковський.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24284, арк. 1–1 зв. Автограф.

---

* Підкреслено автором.

№24

Г. Гринько до А. Кримського 27 січня 1921 р.
Харків

Посылая при этом декрет Совнаркома об Украинской академии наук[42], принятый 25-го января с[его] г[ода][*] и постановление Наркомпроса от 26-го января, предлагаю принять срочные меры к обезпечению нормальной жизни Академии наук и ее исследовательских аппаратов[*2]. В первую очередь надлежит разработать и срочно прислать новый статут, который отвечал бы современным условиям. Вместе с тем жду план работ Академии и смету. Но уже сейчас можно сказать, что в ближайшую очередь нужно озаботиться выпуском хороших и современных украинских словарей.

Совнарком в принципе согласен на передачу Академии наук Голосеевской дачи. Этот вопрос Наркомзем должен разрешить по получении заключений из Киева. Поторопите заключение Губземотдела.

Одновременно с этим перевожу Вам кредит в двадцать миллионов.

Не задерживайте смету.

Наркомпрос Г. Гринько[43].
Управдел[ами] [...][*3]
З оригіналом згідно: Старший вчений діловод Г. Іванець[44].
З копією згідно:
Діловод Комісії словника живої мови О. Андрієвська.

На листі помітка: "Заведующему Киевским губнаробразом. (копия тов. [А.] Крымскому)".

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23079, арк. 1–2. Засвідчена копія. Машинопис.

[*] Йдеться про декрет Ради Народних Комісарів УСРР "Про Українську академію наук" від 25 січня 1921 р. Див.: лист № 27.

[*2] Так у документі. Тут: "учреждений".

[*3] Прізвище відсутнє.

№25*

Л. Левицький до А. Кримського 15 лютого 1921 р.
Київ

Надсилаючи копію відношення Наркомосвіти і декрет про Академію Наук, сповіщаю Вас, що по суті цього декрета Академія безпосередньо підлягає Раднаркому в порядку контроля з боку Київської губнаросвіти, як вищого адміністративно-керуючого органа в справах освіти на Київщині.

Прошу в випадках потреб й допомоги з боку губерніяльної влади звертатись безпосередньо до завідуючого Губнаросвітою.

Оригінал підписав: зав. Губнаросвітою [Л.] Левицький[45].

З оригіналом згідно:

Старший діловод канцелярії Неодмінного секретаря УАН [Г.] Іванець.

На листі помітка: "Копія до Голови Академії наук т. [А.] Кримського".

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23079, арк. 1–2. Засвідчена копія. Машинопис.

№26*2

А. Кримський до Д. Багалія 20 березня 1921 р.
Київ

Дорогий Дмитре Івановичу!

Щодо вашої платні, то вирішено виписувати Вам її за представництво в тому розмірі, в якому видається платня штатнім академикам, себто, поки що – 24000 крб., є надія, що перейдуть для Академії ще й понадкатегорні ставки. Пересилати її до вас чи почтою, чи телеграфом – річ неможлива, бо гроші не доходять. [О.] Вєтухов[46] сповіщає мене, що мені двічі*3 було вислано по 11000 крб. (і 3, і 4-го лютого), а отже ж я здобув тільки один*3

* Лист надруковано на бланку Київського губернського відділу народної освіти.
*2 Опубліковано в купюрах: Історія Академії наук України. 1918–1923. Збірн. док. і мат. – К., 1993. – С. 268–269.
*3 Підкреслено автором.

раз, і всі справки на почті та телеграфі давали досі одну відповідь: "Більше нічого не було вислано". Виходить, що і з Харкова до Київа і з Київа до Харкова найкраще буде пересилати гроші оказією, а здобувати їх – через довіреність, дані[й] другій особі з місцевих.

Статут Академії наук тут виробила комісія з трьох: я, [О.] Яната[47], та [К.] Тараненко, а ствердила колегія п'ятьох (я, [О.] Яната, [К.] Тараненко*, [Е.] Ларик*, [П.] Тутковський). Не вважаючи на весь мій опір, прийнято непрактичний, абсурдний спосіб керування Академією: "Конференція"*2 ("Спільне зібрання" в давній термінології) матиме дуже обмежені права і функції, а права давнього Спільного зібрання і Господарчого правління переходять до "Ради"*2 Академії, що в ній будуть тільки Президент, його товариш, Неодмінний секретар та голови й секретарі Відділів, а всіх инших академиків усунуто з тієї "Ради". Для мене дуже ясно, що жива дійсність присилує Академію заснувати спеціальне Господарче*2 правління, а науково-організаційні функції "Ради" назад передати до Спільного зібрання; але варто було б, щоб харківська комісія вже й тепер одразу поклала свій "зась" на київський проект. Взагалі цей проект ще й досі страждає тим, що він є витвір схоластика над схоластиками, [О.] Янати, страшенно впертої й тупої, схоластичної людини, типа гоголівського божевільного полковника Кошкарьова з його низкою "комісій". Уявіть собі: [О.] Яната з піною на губах обстоював думку, що в кожному повітовому місті (Колеб'яках, напр[иклад]) повинна бути філія Академії наук з усіма*2 її відділами, секціями, підсекціями, бюрами і т.д. Його підтримував [П.] Тутковський, що за ці два роки геть ізстарівсь, розлізається по всіх швах і сліпо йде за [О.] Янатою, бо той облесливо упадає коло його. На привелике щастя, т. [Г.] Гринько дав нам декотрі непохитні директиви, од яких комісія не сміла одхилитися; а якби не виразні директиви од т. [Г.] Гринька, то наша комісія була б сиділа ще півроку і "откатегоряла" б була кошкарьовську систему по всіх правилах. З двох партійних комуністів [К.] Тараненко (гарний, прозірчастий розум) піддержував мене, а [Е.] Ларик, що виробив собі науковий світогляд на підставі перекладених ним утопічних романів, натурально ішов укупі з [О.] Янатою. Кінець-кінцем мені пощастило багато химерних Лариківських

* Представники від НКО УСРР у Комісії з розроблення статуту АН.
*2 Підкреслено автором.

думок одперти геть (директиви т. [Г.] Гринька були моєю зброєю), але отой непрактичний спосіб верховного правління через дві палаті ("Конференцію" та "Раду") так і залишивсь, при чому, нагадую, "Рада" має більше прав, ніж "Конференція" всіх* академиків.

Ваш А. Кримський.

ІР НБУВ, ф. 1, спр. 23538, арк. 1–2. Автограф.

№27*2

А. Кримський до В. Вернадського 24 квітня 1921 р.
Київ

Дорогий Володимире Івановичу!

Вашого листа за 24 квітня привезено мені сьогодні і сьогодні я маю оказію одписати Вам, бо їде до Петербургу по книжки наш співробітник проф. [В.] Барвінок[48]. Рекомендую його Вам, допоможіть йому чим буде ласка.

Реформа Академії абсолютно не заторкнула її основ і, що важніше, внутрішнього* ладу (новий статут звучить: "Внутрішній свій лад Академія встановлює сама"), але вона, реформа тая, грозить страшенно обтяжити* Академію, бо всі* наукові товариства і організації, які існують на Вкраїні*, не сміють існувати інакше, як в віданні* Академії? На хід праць самої Академії наук вони по статуту впливу не матимуть, і вони самі будуть автономні, але мені оця майбутня централізація науки страшенно не подобається. Поки що новий статут не оголошено як закон (я його знаю, бо текст виробляла комісія під моїм головуванням, з участю комісара освіти [Г.] Гринька, що навмисне приїхав до Київа), та можлива річ, що він тільки на папері й залишиться, бо не знайдеться стільки грошових знаків у скарбниці, щоб кожного місяця годувати через відомості Академії*, колосальну масу всяких товариств, які досі були приватні і грошей од казни не здобували.

---

* Підкреслено автором.

*2 Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 62–63.

Практично, мабуть, тільки київські* наукові організації дійсно вступлять до відання академичного. Почасти це вже й зробилося само собою. Напр[иклад], академичною установою зробилася (добровільно) Археографічна комісія[49], Центральний архів[50], Музей Ханенка[51]; увіллялося в Ак[адемію] н[аук] – Наукове т[оварист]во, з усім своїм добром – музеями, колекціями, будинком, тощо[52]. Хоче само, своєю охотою, приєднатися "Общество Нестора Летописца". І т.п., і т.п.

Тепер про Ваші відносини до Укр[аїнської] ак[адемії] н[аук]. Після Вашого листа Ви, очевидячки, вже не вважатиметесь за Президента, але залишаєтеся попросту дійсним академиком, тільки що без* платні (по законам рекреінспекції академик, який не живе в Київі, не здобуває гроші). Кожної хвилини, коли Вам забажається, Ви можете повернутися і вступити в усі свої права вже з платнею. Всі Вам будуть раді і, думається мені, Ви це зробите, бо хоч і як ми нарікаємо на київські злі умови життя, а як порівняєш з инчими городами, то бачиш, що Київ – це ще ідеал. Особливо, не віриться мені, щоб петербурзький клімат був добрий для Ніночки; вже хоч би для неї радив би Вам тікати з Петербургу.

Я працюю багацько, пишу багацько. Але коли пощастить те все видрукувати, це вже инче питання.

Словник мови ми ще не редагуємо. Маємо вже півмільйона карток, та, не вважаючи на те, ведемо справу далі. Як постане змога надрукувати в Лейпцігу, тоді й почнем редагувати.

Посувається в нас Енциклопедичний словник[53]. Всі наукові каївські сили беруть в ньому участь.

Сподіваємося, що цей Енц[иклопедичний] словник Академії наук матиме першорядне історичне* значення, бо в ньому одбивається сучасність з її новими формами.

Всім привітання. Ваш А. Кримський.

Архів РАН, ф. 518, оп. 3, спр. 881, арк. 1. Автограф.

---

*Підкреслено автором.

№28

В. Вернадський до А. Кримського 11 травня 1921 р.

Петроград

Дорогой Агафангеле Євфимовичу.

Прошу Вас, як Неодмінного секретаря, допомогти науков[ому] співробітнику Геологічного та мінералогічного музея Рос[ійської] акад[емії] наук Л.А. Кулику одержати для Рос[ійської] академії той метеорит, що зостався в Українській академії, але належить Рос[ійській] академії. Л.А. Кулик має офіційні папери. Цей метеорит був переданий мені для Російськ[ої] акад[емії] наук, а я зоставив його з моїми рукописами в Бібліот[еці] ім. [В.] Антоновича* у Е.Н. Мельник-Антонович*2 54.

Коли це можливо, і коли Л.А. Кулик візьме це на себе – віддасте йому і усі мої рукописи, книги, газети та инше майно, папери всі може забрати з собою.

Буду дуже радий мати від Вас листа. Тут дуже сумно і найближчі часи будуть смутні. Ніхто не знає як буде можливо провести зиму, коли економічні відносини не поліпшаться – а цього ще не видно.

Я працюю увесь час над працею усієї моеї жизні, але праця – посеред важких обставин життя не йде так, як воно могло б йти і, як я бажаю.

Ви знаєте як мені дорога Академія і Бібліотека і усе, що торкається до росту, близького мені українськ[ого] культур[ного] відродження і, мабуть, дасте про це звістку.

Чому не вертається до Києва [Д.] Багалій?

Як стоїть діло з В. Гнатюком?

Ваш В. Вернадський.

Л.А. Кулик тільки тепер може виїхати до Києва. Не дуже швидко йде усе у Совєтскій державі.

Ідея Енцикл[опедичного] словника дуже гарна – тільки би було досить наукових сил. Мені тільки не ясно, який буде його зміст – як Брокгауза, або менчий?

Я получив Вашого листа і буду радий, коли Ви мені знов напи-

---

* Бібліотека Історично-філологічного відділу УАН.

*2 Так в автора. Потрібно: К.М. Мельник-Антонович.

шите про стан Академії та Нац[іональної] бібліотеки. Як Словник історичної укр[аїнської] мови[55]?

Тут у нас все ще гірше – та скоріше розвалюється.

Ваш В. Вернадський.

Ніночка тільки й мріє, що їхати до Києва.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22767, арк. 1. Автограф.

№29*

Д. Багалій до А. Кримського 19 червня 1921 р.
Харків

Дорогий друже Агатангел Юхимович!

Редакційний комітет по виданню творів [О.] Потебні посилає Вам свій офіційний відчит до і-го відділу Вс[еукраїнської] ак[адемії] н[аук]. Будь ласка, якомога скорше розгляньте його в Відділові і дайте нам офіційний же висновок про його наукову працю. Це для нас занадто важно, бо Укрглавпрофобр вимагає від нас теж наукового відчиту і вже незадоволений нашою працею: Зампред Укргл[ав]пр[офобра] т. [Я.] Ряппо[56] вимагає, щоб Комітет і персонально усі його співробітники*2 показали йому наочно усю реальну свою працю і її наслідки*2, себто виходить, що треба*3 принести*2 в Укргл[ав]пр[офобр]*4 той примірник "Мысль и язык", який ми приготовляємо до видання з усіма нашими примітками, зняти з нього копію, як і з инших праць і, щоб це зробив кожний співробітник Комітету, наприклад, М.Ф. Сумцов мусив би принести усі ті свої статті, з яких він зараз складає свою вступну та розвідку про [О.] Потебню, яко етнографа; це торкається усіх співробітників Комітету, не минаючи і тих, які працюють поза межами Харкова, значить, Вас, В.Л. Модзалевського (в Пет[рограді]), Б[ориса] Ізм[аїловича] Срезневського[57] (в Пет[ербурзі]),

* Опубліковано в купюрах: Історія Академії наук України. 1918–1923. Збірн. док. і мат. – К., 1993. – С. 283–284.

*2 Підкреслено автором.

*3 Слово: "треба" вписано автором поверх рядка замість закресленого: "котрий".

*4 Абревіатура рос. Тут: "Укрголовпрофосвіта".

[М.] Янчука[58] (у Москві). Про Вас (як і про других иногородніх) ми написали, що відчит доставимо додатково. І тому, пришліть і Ви (обов'язково) відчит про свою персональну діяльність для Комітета, а вона взагалі дуже поважна й велика, бо Ви розглядали і зараз, і напотім розлядатимсте наші відчити і докладатимете їх І-му Відділові про це, як про свою персональну працю для Комітету. Ви нам і напишіть негайно. От так, як бачите, до контроля над науковою працею прикладаються такі ж способи, як скажемо, вживаються, коли провіряють у крамниці сіль чи сахар – поклади на стіл і зваж. Напишіть нам теж офіційно про свою згоду узяти на себе редагуванне граматичних творів [О.] Потебні (окрім сінтаксиса), а [Є.] Тимченко[59] нехай згодиться – і про це й напише нам – узяти на себе редагуванне Словника, складеного [О.] Потебнею. Друга справа така. Вам* і П.А. Тутковському призначаються Совнаркомом окремі пайки, инші особисті вільготи (про платню поза тарифними ставками, про друк творів, про недоторканність помешкання). І для цього, коли звернулося до мене Наукове бюро Укргол[ов]пр[офобра] я склав про Вас, про Вашу наукову діяльність записку, скористувавшись бібліографією Ваших праць в "Зап[исках]", а про П.А. Тутковського зробив усні указівки, які знав.

Дуже радий, що ця справа забезпечена, бо жити тепер, як переказував мені [О.] Яната, і у Київі стало дуже скрутно з матеріяльного боку. Я знаю, що зараз оттакечки поліпшено вже становище 14 видатних вчених на Україні – хто вони і хто з них українці*2 (окрім Вас двох) не відаю і знаю тільки, що у нас у Харькові це зроблено і відносно проф[есора] фізіольогії В.Я. Данилевського. І ось, Президіум Харківської філії Наукового товариства вирішив зробити заходи, щоб про такі вільготи*3 Наркомос потурбувався і для двох найстаріших у Слобожанщині діячів української науки, культури і громадської національної праці – акад. М.Ф. Сумцова і акад. Д.І. Багалія, які працюючи більш 40 років (42 роки)*4 кожний на цій ниві (перша друкована праця М.Ф. Сумцова "Про Колдовство" вийшла у 1878 р., перша друкована праця

* Підкресленоавтором.

*2 Фразу: "і хто з них українці" вписано автором поверх рядка.

*3 Те саме: "такі вільготи".

*4 Те саме: "більш 40 років (42 роки)".

[Д.] Багалія "Лев Диякон яко джерело для історії Русі" – у Київі, теж у 1878 р. Значить 40-річні ювілеї наукової* праці минули і тому, і другому, але вони не святкувалися) і не можуть остатні кроки свого життя присвятити закінченню своїх наукових праць, бо повинні працювати для заробітку*2, ради того хліба насущного, щоб прогодувати якось себе й сімейства; і все ж таки приходиться дуже скрутно з боку матеріяльного. А тут реформи. Ак[адемія] теор[етичних] знань знищена, заробіток (злиденний) за лекції теж зменшується. Треба переобтяжувати себе над силу працею. Так ось і чи не узяла б на себе Вс[еукраїнська] ак[адемія] н[аук] ініціативу піднести питання перед Наркомосом і про нас, як це зроблено про инших. Третя справа – про гроші. Дуже дякую за надіслані через [О.] Янату мені од Вас гроші (21 500), а обрахунок після цього нашого сквітування*3, яке Ви мені надіслали (Ви одержали для мене за март і квітень 49 600, я для Вас за грудень 1920 [р.] (січень і першу половину лютого (26 000 карб.), – по якому я одержав од Вас 21 500 карб., я одержав для Вас Ваше утримання за другу половину лютого – 8 700, за март – 11 600 і за другу половину квітня – 8 700, всього 29 000* карб. Цю суму Ви тепер і затримайте задля себе з мого утримання. Четверта справа – про Харк[івську] філію Наукового товариства. Київське н[аукове] т[овариство] вже об'єдналося з Акад[емією][60] і [О.] Яната казав, що Харк[івська] філія мусить прохати Акад[емію], щоб і її було принято до неї, з її відділами і секціями, про це вона й прохатиме Ак[адемію].

Ваш Дм[итро] Багалій.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22628, арк. 1–8. Автограф.

№30

В. Перетц до А. Кримського

21 липня 1921 р.
Петроград

Вельмишановний Агатангеле Евтимовичу!

Посилаю Вам отсю невеличку замітку, що торкається життя старого Київа. Оскільки пам'ятаю – коли не помиляюсь, скажуть,

---

* Підкреслено автором.

*2 Слово: "заробітку" вписано автором замість закресленого: "тратити".

*3 Так в автора. Мається на увазі: "розрахунку".

як [О.] Левицький та...* – документа ц[аря] Ал[ексія] Мих[айловича] київським міщанам не було досі надруковано. Колинебудь Академія спроможеться – сподіваюся – друкувати свою часопись і тоді, мабуть, і отся замітка знайде собі місце.

А поки що – нехай полежить у редакційному портфелі чи архіві – як доказ, що я ще живий і пам'ятаю свої обов'язки – працювати якомога [більше] в царині минулого України. Маю ще одну працю, на 1 аркуш друку, але нема часу робити копію, а оригінала посилати – боюся, бо пошта може загубити.

Чи дістали Ви листа, що я посилав з проф[есором] [В.] Барвінським[61].

З вел[икою] шанобою

Вол[одимир] Перетц[62].

"Петроград. Вас[ильевский] О[стров], 9 лин[ия] 34, кв. 8".

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23987, арк. 1–1зв. Автограф.

№31

Д. Багалій до А. Кримського 25 вересня 1921 р.
Харків.

Дорогий Агафангел Юхимович!

1) Ну, здається, нарешті справа про Вас і инших академиків, включаючи М.Ф. Сумцова й мене, у Совнаркомі пройде (про пайок і т.ин.). Коли делегація Ваша виїде раніше, я подбаю про те, щоб проведені були задля Вас особливі позакатегорні ставки в ВЦСП*2. М.С. Синицький[63] залишив мені посвідчення про ті позакатегорні ставки, які Ви зараз одержуєте по Ак[адемії] і я їм[и] скористуюся, щоб підвищити Вашу ставку по Ред[акційному] ком[ітету] [О.] Потебні, як тільки Наркомос згодиться на підвищення тут Вашої платні; поки що кажуть, що це можливо робити тільки в одній установі. Про себе, коли мені буде опреділена платня позакатегорня по наук[ово]-дослідч[им] кат[едрам], теж перешлю посвідчення до М.С. Синицького у

* Крапки поставлено упорядником. Далі не прочитано одне прізвище.
*2 Всеукраїнська центральна спілка професійних спілок.

Київ – він казав, що цього буде досить, щоб підвищити й мою платню у Вас. 9 050 крб. од Вас одержав, хоч писав Вам раніше, щоб Ви узяли з мого утримання усе, що я за Вас одержав тут. Я тут за Вас здобув: за грудень – 11 600 (1920 р.), 11 600 – за січень і 2 900 – за 1-у пол[овину] лютого, за другу – 8 700, за март – 11 600, за апр[ель] – 11 600, за травень 11 600 (а далі ще не одержано й досі), усього – 69 500.

Ви одержали для мене: за март і квітень – 47 600, за травень – 23 805, за червень (основну) – 8 445, усього – 79 840. Надіслали мені – 21 805 плюс 9 050 дорівнює 30 550. У Вас залишилося моїх 79 840 мінус 30 550 дорівнює 49 290, а у мене Ваших 69 500. Значить, Вашого лишка у мене 69 500 мінус 49 290, дорівнює 20 210, який Ви і одберіть собі з мого утримання.

2) Надішліть Комітетові [О.] Потебні офіц[ійне] повідомлення про заслухання його відчита і – про Ваш доклад про це І-му Відділові Ак[адемії], як я Вас давно вже про це прохаю. Нам дуже потрібно мати папірець про те, як дивиться Ак[адемія] на нашу працю.

3) Зверніть увагу на питаннє про відносини Всеукр[аїнської] ак[адемії] н[аук] до науково-досліджуючих* катедр. Я зробив доклад про ці відносини в тому напрямкові, щоб в основу покласти статут Ак[адемії]. Необхідно, щоб думку свою Акад[емія] висловила якнайскорше, бо це треба буде мені ввести в статут катедр.

4) Вам треба було й раніше дати згоду і виставити свою кандідатуру на президента. Тепер, як Вам розкажуть, прийдеться Вам узяти на себе цю ролю хоч тимчасово, а може й постійно, коли не приїде М[ихайло] С[ергійович]*2.

Щирий Ваш приятель! Дм[итро] Багалій.

ІР НБУВ, ф. І, спр.22630, арк.1–1 зв. Автограф.

* Так в автора.

*2 М.С. Грушевський. Далі примітка автора: "Неодмінного секретаря, з тими функціями, які були у нього раніше, по новому статуту нема, а уся влада переходе до Президії, з головою на чолі".

№32

С. Ольденбург до А. Кримського 7 жовтня 1921 р.
Петроград

Многоуважаемый Агафангел Ефимович!

Просьба к "Неодмінному" [от] "Непременного" ускорить дело отзыва о разрешении перевести сюда из Харькова коллекции Сушнина и Алинова, о просьбе пишу к Вам в Академию.

Давно мы с Вами не виделись и не беседовали ни о перевозке литературы, ни о высылке вообще. У нас подрастают кое-какие могучие силы но, увы, убывают старые и крупнейшие!

Кстати, получили ли вы давно мною посланный Вам отчет [и] характеристики научной работы В.А. Жуковского, напечатанные мною в наших "Известиях"? Послал Вам также "Памятку" нашего Азиатского музея[64] 1818–1918 гг., но от Вас не имел известия, что Вы получили. Черкните, дошло ли, и напишите о Вашей научной работе. Боюсь тут и Вас, как и меня, одолевает "Незмінність" – не даром одно немецкое учреждение много лет тому назад адресовало мне пакет – ...*

Хотелось бы чтобы нашлись опять пути совместной работы, от науки, верю в это глубоко – едино.

Будьте здоровы – пишу неск[ладно].

Преданный Вам Сер[гей] Ольд[енбург].

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23933, арк. 1. Автограф.

№33

[В. Перетц]*2 до А. Кримського 25 грудня 1921 р.
Петроград

Вельмишановний Агатангеле Євтимовичу!

Повідомляю Українську академію наук, що у Петрограді утворилося нове українське наукове "Товариство прихильників української історії, письменста та мови". Члени його – переважно

* Крапки поставлено упорядником. Далі кілька слів не прочитано через згасання тексту.

*2 Автора листа встановлено за почерком.

дійсні члени та члени-коресп[онденти] Акад[емії] наук і професори Унів[ерситету] та инших вищих шкіл (ак[адемики] В.І. Вернадський, я, В.Л. Модзалевський, Б.І. Срезневський, Д.І. Абрамович[65], В.П. Адріанова[66], Серг[ій] А. Адріанов, В.Ф. Бодяковський, О.П. Баранников, А.Я. Лященко[67]), крім того – декілька молодих учених, що починають свою наукову діяльність під моїм керуванням. Сьогодня відбулося перше засідання, де були одібрані члени президіума (я – головою, Ар[кадій] Йоакимов[ич] Лященко – заступником голови, Ів[ан] Ів[анович] Фетисів – писарем); ухвалено, зладжений мною, план праці на 1922 рік, що його разом з статутом привезе до Київа проф. [О.] Баранников, котрий завтра їде на Вкраїну. Йому доручено Товариством привезти нових наукових книжок з різних паростей українознавст[ва] до Вас з проханням прислати нашому Товариству з видань Академії все, що має ціну для студій його, відповідно плану, а також "Наше минуле" і все, що торкається українознавства. – Виконуючи бажання загальних зборів повідомляю, що Товариство хотіло б вступити в зносини Академією, щоб створити свої наукові праці у одному, спільному напрямі; тому просимо роздивитись, що у програмі більш відповідатиме потребам часу і завданням Істор[ично]-філолог[ічного] відділу Академії. Щодо деталів – можу додати от що: 1) я маю вільну колекцію актів Межигорського мон[астиря], і коли б знайшовся співробітник (технічний), я приготовив би отії акти до друку; 2) А.Я. Лященко – має на меті листування [І.] Мазепи з [О.] Меншиковим, що переховується в одній з Петр[оградських] бібліотек. 3) В.П. Адріанова може приготовити до друку збірник Етногр[афічних] матеріялів (старих, з полов[ини] XIX в.) з Архіву Рос[ійського] геогр[афічного] товар[иства]. 4) Під моїм керув[анням] можна б уложити реєстр рукописів українського походження, що переховуються в Петр[оградських] бібліотеках. 5) Пропоную влаштувати збірник старих укр[аїнських] видань XVI–XVII віків. Було б бажаним, коли б і Академія наук ухвалила наші проєкти і спромоглася допомогти нам невеличким асигнува[нням], потрібним для оплати технічн[ої] части[ни] ро[...]*

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23988, арк. 2–2 зв. Автограф В. Перетца.

* Далі текст відсутній через фізичне пошкодження документа.

№34

В. Перетц до А. Кримського 25 грудня 1921 р.
Петроград

Вельмишановний Агатангеле Євтимовичу!

Звертаюся до Вас особисто і посилаю невеличку статейку. Коли можна буде надрукувати у перекладі – друкуйте, не можливо – з оказією, будьте ласкаві, пришліть мені. Вона була написана ще у Самарі, проф. [О.] Баранников забрав [у]се так швидко, що я не поспів перекласти її.

Проф. [А.] Лобода[68] писав мені, що чекає від мене статтю для Укр[аїнської] Енциклопедії, але я дуже боюся, що не зможу завдоволити читачів і я маю свої [еретичні] погляди на перші століття існування укр[аїнської] літер[атури] і через те не можу все*, що лишилося від віків XI–XIV признати за продукт української творчості. Сперш, я бажав би написати простору історію письменства, пізнійше – зробити витяг з неї. До цього треба додати, що зносини з Київом дуже тяжкі, пошта губить листи, книжки і все, що дістає від своїх клієнтів!

Ваш В. Перетц.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23989, арк. 3–3зв. Автограф.

№35

О. Левицький до А. Кримського [1921 р.]*2
[Київ]*3

Дорогий Агатангеле Юхимовичу!

Я занедужав і не можу бути на Спільнім зібранні Академії, про що й прохаю Вас оголосити шановним академикам.

Разом з тим прохаю мати на увазі, що моя хвороба зовсім не такого роду, щоб могла стати перешкодою нашій спільній

---

* Підкреслено автором.

*2 Рік встановлено за протоколами Спільного зібрання УАН.

*3 Те саме – місце написання листа.

з Вами і з д[обродіями] [Д.] Багалієм, [Ф.] Тарановським і иншими умові зійтись у мене завтра, об годині на погоду* про видання деяких пам'ятників укр[аїнського] права. Буду нетерпляче ждати Вас усіх завтра.

Щиро прихильний до Вас Ор[ест] Левицький.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23676–23677, аркуш не пронумеровано. Автограф.

№36

Д. Багалій до А. Кримського 25 березня 1922 р. Харків

Шановний Агатангеле Юхимовичу!

1) Надсилаю Вам, [П.] Тутковському і [Д.] Граве[69] виїмку (офіційну) з протоколу Укрглавпрофобру про Вашу позакатегорійну платню з 1-го січня 1922 року.

2) Висловив щире побажаннє, щоб Вас обрали, а Ви не одмовлялися од головування в Академії.

3) В сферах Наркомоса були розмови, щоб притягти до Президії й П.А. Тутковського (Вашим заступником).

4) Про скороченнє штатів, і взагалі, про відношеннє до Академії Наркомоса і Укрглавпрофобра Вам буде оповідати П.Н. Лозієв – воно зараз поліпшало і роля [С.] Семковського в справах Академії була досить гарна.

5) Компроментуюча Академію експедиція проф[есора]*2 [П.] Стебницького[70] була ліквідована мною – про подробиці Вам розкаже П[авло] Н[ечипорович] Л[озієв].

6) Про гроші для Ак[адемії] Вам докладе теж П[авло] Н[ечипорович] Л[озієв]

6б) Про святкуваннє пам'яти Г. Сковороди Н[ародний] ком[ісаріат] [освіти] входить до Совнаркому.

7) Коли будете висилати Curricula vitae*3 академиків, то укупі з ними вишліть також і оцінку їх праць, зроблену Академією при їх виборі (хоч в виїмках).

* Тут: "для узгодження".

*2 Підкреслено автором.

*3 Автобіографії – лат.

8) Про Лаврську друкарню Н[ародний] ком[ісар] підтримує Ваше прохання[71].

Усього найкращого. Привіт усім, хто згадує про мене.

Ваш Дм[итро] Багалій.

ВРФТ Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, ф. I, спр. 22633, арк. 1. Автограф.

№37*

А. Кримський до Д. Багалія 25 жовтня 1922 р.
Київ

Дорогий Дмитре Івановичу!

З Харкова нам прислано на друк 10 мільярдів крб. Ми, І-ий Відділ, ані трохи не сумнівалися, що гроші ції, згідно з постановою Наук[ового] комітету і Наркомпроса (8 серп[ня] і 10 серп[ня]), призначаються на всі три Відділи Академії наук і через те наперед постановили додрукувати: а) Вашу "Історіографію"*2, б) другу книжку "Записок" (більша її частина готова ще з 1919 року). Але, як прийшли гроші, то акад. [М.] Крилов[72] (хоч і вчена, але страшенно тупа людина, часом мало не ідіот) вніс до Спільного зібрання пропозицію не давати нічого І Відділу (Ваша книжка, на його думку, не потрібна нікому, а 1 книжку Іст[орично]-філ[ологічних] "Записок" ми вже, мовляв, і так маємо ще з 1919 року) і всі гроші, всупереч постанові Наукового комітету і Наркомпроса, обернути на друк праць тільки II Відділу. Більшина академиків – то II Відділ, через те вони охоче вхопилися за цю безглузду і беззаконну думку, і всі протести представників І Відділу не могли зробити нічого. Президент [В.] Липський[73], щоб не допустити до вопіюще-протизаконної постанови, закрив засідання і покинув залю. Але ясно, що в найближчому засіданні повториться та сама історія. Щоб покласти цьому край треба,

---

* Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 64–65.

*2 Мається на увазі праця Д.І. Багалія "Нарис української історіографії", Т. 1, вип. 1. Опублікована 1923 р. у "Збірнику праць Історично-філологічного відділу ВУАН".

щоб з Харкова прийшла на ім'я Неодмінного секретаря така телеграма (негайно!*):

"Высланные на печать десять миллиардов распределить поровну между тремя Отделениями" (підпис із Наукового комітета).

Пишу до Вас про це за одноголосною* постановою І Відділу. ми надто високо шануємо Вашу цінну книжку, щоб мовчки примиритися з дикою витівкою II Відділу і не випустити нарешті Вашу "Історіографію" в світ.

(Завважу, що II Відділ 1919 року витратив на друк значно більше, ніж І-й, і через те абсолютно нічим не можна виправдати його бажання одібрати для себе належні нам гроші).

Що з [М.] Крилова безмежний, тупий idіот-маніяк, нездатний до ніяких резонів, це Ви, мабуть, і сами добре завважили, бачивши його в Харкові. Але, мабуть, і Ви не сподівалися, що він може дійти до такої нетактовної беззаконности.

Весь Ваш А. Кримський.

ВРФТ Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, ф. 37, спр. 206, арк. 1–2. Автограф.

№38*2

А. Кримський до Д. Багалія Січень 1923 р.
[Київ]*3

Дорогий Дмитрій Івановичу!

Спасибі Вам за Вашого щирого, хоч і коротенького, листа, якого Ви передали до мене з акад. [М.] Птухою.

Силуватимусь писати до Вас частіш, але самі здорові знаєте, що тая безліч чорної щоденної праці, яка лежить на мені, не залишає мені часу для будь-якого приватного листування. От і тепер доводиться Вам писати про самісенькі "діла".

По-перше: 1) треба друкувати далі Вашу "Історіографію". Тільки ж, переглянувши рукопис, я добачаю (а може й помиляюсь) в ньо-

* Підкреслено автором.

*2 Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 66–67.

*3 Місце відправлення листа подається за місцем перебування автора в цей період.

му ніби деякі лакуни в цитатах. Чи це навмисне зроблено, щоб не захаращувати книжку зайвим цитуванням, чи, може, хтіли додати тії цитати пізніш? Коли – друге, то, мабуть, треба було б переслати Вам рукопис для остаточного перегляду. Відділ дуже шанує Вашу працю й хтів би її випустити обов'язково цього року. Правда, у нас зле з папером. Держава, передавши нам друкарню, не дала нам ані однієї стопи паперу, ані грошей на закупівлю паперу. Все, що ми друкуємо, друкується на папері, пожертвуваному авторами, або покупленому мною з моїх випадкових заробітків. Ми хочемо удатися до Наркомпросу з рішучим проханням дати нам певну скількість* паперу. Піддержте наше клопотання. Із розмови з тов. [М.] Астерманом[74] я виніс враження, що Наркомпрос, коли дасть паперу, то хіба на природничі праці, а не на гуманітарні.

2) Ви пишете в листі, щоб я й [П.] Тутковський прислали на премію свої праці, і що речинець уп[ада]є [на] 1 січня. Посилаємо офіційно заяву про те, що маємо подати на премію, а самі книжки пришлемо протягом найближчих днів, бо треба їх зброшурувати й дати обгортку, а різдв'яні свята цьому перебили.

3) Будь ласка, повідомте нас – декретованих*2 – чи вирішено нарешті справу з нашим утриманням, обіцяним в декреті. [М.] Птуха казав, що 180 з[олотих] к[арбованців] щомісяця кожному присилатимуться для нас на адресу Академії. Коли це так – ми дуже боїмося наріканнів, бо очевидячки, гроші нам присилатимуться разом з иншими академічними кредитами, й завсігди в Харкові буде нахил зменшувати тії кредити, бо вкупі з утриманням для декретованих й так вийде значна цифра. Нам буде дуже прикро чути від службовців всякі здогади й міркування на таку тему.

Значно краще було б пересилати утримання для декретованих на адресу дослідчих катедр, або ще простіш – на Держбанк, тільки не на Собез і не на Академію.

Ваш щирий прихильник А. Кримський.

ВРФТ Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, ф. 37, спр. 209, арк. 1–2. Автограф.

---

* Так у автора.

*2 Мова йде про академіків, оголошених Декретом Ради Народних Комісарів УСРР від 30 серпня 1921 р.

№39

А. Кримський до Я. Ряппо* 10 березня 1923 р. Київ

"Всеукр[аинская] акад[емия] наук сама просит Вас вторично назначить, уполномочить кого-нибудь по Киеву или доверить самой Академии визировку научных книг и изданий, бесплатно присылаемых в ее адрес заграницей. Таможня без визы указанного выше института решительно отказывается, основываясь на параграфе Декрета "О снятии пошлин" освобождать книги Академии наук от пошлин, также снять запрет с академических кредитов в Финотделе*2.

Книги, посылки лежат в таможне и в местном отделе Наркоминдела*3 под угрозой продажи с торгов или передачи Последголу*4, как невыбранные и неоплаченные своевременно сбором.

Непр[еменный] секретарь ВУАН, академик А. Крымский.

Центральний державний архів вищих органів влади і управління України (далі ЦДАВО України), ф. 166, оп. 2, спр. 451, арк. 443. Оригінал. Машинопис.

№40

А. Ряппо до А. Кримського 8 травня 1923 р. Харків

Высокоуважаемый Агафангел Ефимович!

Возвратившись в Харьков, я начала "агитацию и пропаганду" об Академии наук. Гр[игорий] Фед[орович] Гринько (Пред[седатель] Госплана) просил поместить заметку в хронику "Червоного Шляху". Наркомюст[иции] – Ник[олай] А[лександрович] Скрыпник[75] очень заинтересовался работой терминологических комиссий, в частности, Юридической и обещал финансовую под-

* Надруковано на бланку канцелярії Неодмінного секретаря ВУАН. Копію листа А. Кримський адресував до Головпрофсвіти НКО УСРР та до Наукового комітету НКО УСРР.

*2 Мається на увазі фінвідділ Київського окружного виконавчого комітету, через який фінансувалась у ці роки ВУАН.

*3 Народний комісаріат іноземних справ РНК УСРР.

*4 Комісія допомоги голодуючим при РНК УСРР.

держку из государственных сумм. Сегодня они (комиссия по обслед[ованию] 2-х губ[ерний] под пред[седательством] [Н.] Скрыпника) будут в Киеве, и, если он успеет, то вызовет представителя Юридической комиссии.

У Влад[имира] Петр[овича] Затонского[76] я сделала доклад о положении Киево-Печерской Лавры и коснулась вопроса о типографии.

Он выразил желание более подробно ознакомиться с положением Академии, которое я быстро сформулировала в красноречивых цифрах наших ассигнований.

С.Ю. Семковский поставил доклад об Академии в пленуме Научного комитета.

Я почти уверенна, что самые тяжелые времена для Академии прошли, и что с каждым шагом Наркомпросовских сумм Академия будет приближаться к тому месту, о котором для вас мечтает Украина.

Теперь позволю себе приписать несколько строк личного характера. Я очень счастлива, что судьба привела меня к знакомству с Вами. С Вами как ученым, я знакома, давно: по Вашим трудам готовилась к экзаменам, недавно прочла "Історію Туреччини" и "Хафіз та його пісні". Но меня совершенно очаровали Ваши повести-эскизы "Пальмове гілля", меня, отравленную всякой литературой – старой, новой, новейшей. Такое очарование переживаешь не в начале жизни, когда кругом благоуханный сад, а именно в конце, когда уже долго шел по выжженной пустыне, "добру и злу внимая равнодушно". М[ожет] б[ыть], я даже не совсем согласна, что в отдельных нюансах звучит, но меня захватили эти переживания, так они глубоки, ярки, гипнотизирующи. Да, только те писания сильны и правдивы, которые так пережиты. Но не всякому дано...* я не скажу так написать – это подробность – а вот так воспринять и перечувствовать.

Вот почему в знакомстве с Вами я ценю не только честь побыть вблизи ученого – гордости Украины, – а гораздо больше, что я разговаривала, жала руки, получила произведения человека, в котором душа как огонь, мысли как вихрь, воля, как сталь. Может быть, это чересчур смело все, что я говорю, для нашего

* Крапки поставлено автором.

кратковременного знакомства, но я всегда хочу сказать, если переживаю что-то хорошее. А о плохом достаточно кричит жизнь, и поэтому надо иногда давать высказаться друг другу. Вот, например, если Вы будете сообщать об осложнениях в типографии, необходимости ремонта, увеличении штата в комиссиях оч[ень] почтительно и внимательно выслушаю Вас.

Всего лучшего!

Анфиса Ряппо[77].

ІР НБУВ, ф. I, спр. 24136, арк. 5–6. Автограф.

№41

[А. Ряппо]* до А. Кримського*2 15 травня 1923 р. Харків

Глубокоуважаемый Агафангел Ефимович!

Ученый секретарь Коллегии Наркомпроса Михаил Львович Астерман, информированный мною о работе ВУАН и заинтересованный ею, побывает у Вас во время пребывания своего в Киеве.

Я питаю надежду, что эта встреча и знакомство послужит к углублению идейного контакта между Академией наук и Научным комитетом, необходимого для планомерного функционирования обоих учреждений.

Могу Вам сообщить, что список заграничных изданий, присланный с возвратившимися из Киева работниками Главпрофобра, мною передан, и в скором времени издания будут выписаны, кроме выписанных раннее Академией наук из-за границы изданий.

Я постараюсь отобрать для Всенародной библиотеки часть присланных в Наркомпрос научных иностранных книг.

ІР НБУВ, ф. I, спр. 23885, арк. 1. Рукопис.

---

* Автора встановлено за почерком.

*2 Лист написано на бланку Наукового комітету Укрголовпрофосвіти.

№42

С. Семковський до А. Кримського* 15 травня 1923 р.
Харків

Исходя из предложения, что в распоряжении Украинской академии наук находится целый ряд материалов, опубликование которых является желательным либо для Академии наук, либо для Научного комитета и Наркомпроса, последний обращается к Академии с просьбой передать Ученому секретарю Наркомпроса Украины – Михаилу Львовичу Астерману весь материал, подлежащий, по суждению Академии, напечатанию в первую очередь.

Вместе с тем, М.Л. Астерман является заведующим Редакционно-издательским отделом НКП*2, приступающим в настоящее время к изданию ученых записок по группам специальностей, и поэтому Научный комитет обращает внимание на желательность использования его пребавания в г. Киеве для непосредственных переговоров об издании трудов, имеющихся в распоряжении Академии наук.

Председатель Научного комитета С. Семковск[ий]
Секретарь А. [підпис] *3

На листі помітка: "Всеукраинской Академии наук".

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23883, арк. 1. Оригінал. Машинопис.

№43*4

А. Кримський до А. Ряппо 24 травня 1923 р.
Київ

Многоуважаемая Анфиса Осиповна!

Я получил Ваше письмо, привезенное М.Л. Астерманом.

Само собою ясно, что двух-трех слов Вашей рекомендации вполне для меня было достаточно, чтобы отнестись с полным

* Лист надруковано на бланку Наукового комітету НКО УССР.

*2 Народный комиссариат просвещения УССР (Народний комісаріат освіти УСРР).

*3 Підпис секретаря не прочитано.

*4 Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 68–71.

доверием к тов. [М.] Астерман[у], которого я до тех пор не знал. На меня он произвел впечатление человека не только умного, но и деловитого (качества, которые в сочетании далеко не часто встречаются) и потому, не взирая на мой скептицизм ко всем предприятиям, сопряженным с колоссальными расходами, я отнесся к его намерениям с подобающей серьезностью. Немедленно я собрал людей, могущих наиболее быть полезными в исполнении задуманного плана издательства, и внушил им полное доверие к тому, что задуманное дело не останется в области "благочестивых мечтаний", а действительно может быть проведено в жизнь*. Осмотревши вместе со мной академическую типографию, тов. [М.] Астерман увидел, что она чрезвычайно подходит для постановки украинского издательства в Киеве в достаточно широком масштабе.

Беседы с наиболее подходящими литературно-научными сотрудниками несомненно должны были оставить в нем самое хорошее впечатление, так как он ясно видел, что академические сотрудники не только могут*2 быть для него полезными сотрудниками, а и искренне готовы работать с ним.

Могу заметить, что вообще на всех тов. [М.] Астерман произвел впечатление более чем благоприятное, и даже акад. [С.] Ефремов, далеко не склонный приходить в энтузиазм от первых встреч с незнакомыми людьми, сказал мне определенно, что с таким тактичным и деловым человеком, как [М.] Астерман, совместная работа пойдет, конечно, очень успешно.

С своей стороны тов. [М.] Астерман задумывал поставить во главе киевского издательства именно [С.] Ефремова.

Таким образом, казалось, что цель приезда тов. [М.] Астермана достигнута вполне. К сожалению, в последний момент, можно сказать за несколько минут до отъезда тов. [М.] Астермана, произошел инцидент, который не мог, разумеется, не вызвать в самом [М.] Астермане совершенно справедливого негодования и горечи, но, отчасти, пожалуй, по вине самого тов. [М.] Астермана,

---

* Примітка автора: "Покаюсь перед Вами – другим я сумел внушить полную веру, но сам далеко не очистился от скепти[ци]зма. Денежная бедность нашего государства поневоле ведь должна парализовать самые искренние, горячие намерения".

*2 Підкреслено автором.

[что] влил горькую струю и в среду наших академических сотрудников.

Есть среди наших сотрудников очень сведущий филолог, [Г.] Голоскевич[78], один из талантливых учеников акад. [А.] Шахматова, автор ценных работ по истории языка, автор общеизвестного, выдержавшего несколько изданий "Правописного словника української мови" и на редкость хороший знаток простого народного и литературного украинского языка. Естественно, что я его не мог не привлечь в Комиссию для составления украинского словаря; но так как Академия его ценную работу в словаре оплачивать не могла, то ему пришлось, работая для словаря почти бесплатно, искать средств к жизни на стороне, именно в издательстве.

Характер у него, от вечного недоедания нервный, обозленный. Работал он сперва в издательстве "Друкар", но поссорился с прочими участниками и стал во главе издательства "Слово"[79]. Тут вместе с группой киевских педагогов он обратился с ходатайством к надлежащим инстанциям о разрешении издавать в Киеве украинский педагогический журнал. На это последовал отказ, сопровожденный устной мотивировкой, что "Путь просвещения"[80] есть орган, делающий совершенно излишним параллельное существование отдельного, украинского педагогического журнала.

О том, что главный двигательный нерв "Пути просвещения" есть [М.] Астерман, [Г.] Голоскевич не знал.

На совещании М.Л. Астермана с редакторами словаря присутствовал и [Г.] Голоскевич. В начале беседы тов. [М.] Астерман случайно сообщил, что вскоре будет издан закон, ограничивающий или, быть может, вовсе устраняющий частные издательства и передающий все в ведение Госиздата; я видел, как лицо [Г.] Голоскевича передернулось, да и понятно, это означало крушение того, что давало ему средства к жизни. Однако, он сперва ничем не выразил своего настроения. Потом, в дальнейшей беседе, им был затронут вопрос о печатном формате задуманного словаря и о шрифте. М.Л. Астерман, прекрасно сознавая незаурядность того, что было напечатано под его руководством, уверенно сказал: "на этот счет, Академия может быть спокойна, "Путь просвещения" служит хорошей иллюстрацией того, как мы можем издавать книги". И тут вдруг после-

довала архибезтактная и архинелогичная выходка со стороны [Г.] Голоскевича; он, не подозревая, что [М.] Астерман редактор "Пути просвещения", грубо заявил: "Путь просвещения" – безграмотное издание, помещающее бестолковые статьи, которые совершенно справедливо не находят читателя, а между тем из-за него не дано разрешения киевлянам издавать свой собственный орган".

Выходка была нелепа просто уж потому, что она совершенно некстати была припутана к вопросу о формате и шрифте, необходимом для словаря; груба, несправедлива была она потому, что даже те первые три книги "Пути просвещения", которые были присланы в Академию (дальнейшие книги не присылались), произвели на всех в Киеве определенно прекрасное впечатление, за исключением, очевидно, тех, кто сам желал бы издавать педагогический орган в Киеве. К сожалению, тов. [М.] Астерман, обидевшись (на что имел полное право), повернул личную выходку своекорыстно заинтересованного [Г.] Голоскевича, в совершенно неожиданную для всех нас сторону. Он нервно произнес, что эта беседа позволяет ему знакомиться с настроением Академии*. Он, по его словам, мог бы привести около 640 похвальных отзывов относительно "Пути просвещения" и если в Академии высказываются неодобрительные отзывы об этом органе то, очевидно, людям не нравиться политическое направление журнала. "Что же Вы скажете тогда, когда мы начнем издавать "Путь коммунизма"?* – иронически добавил он.

Я, разумеется, поспешил сгладить неприятное впечатление от идиотской выходки [Г.] Голоскевича, за которую, конечно, не может отвечать Академия, с первого момента своего существования сознавшая необходимость трудиться именно в духе идеалов Рабоче-крестьянского правительства. Но я уже видел, что неприятный осадок от случившегося твердо залег в душе М.Л. Астермана, через несколько минут после этого попрощавшегося с нами.

Для меня, конечно, ясно, что [М.] Астерман, человек несомненно незаурядного ума, сумеет, спустя некоторое время, разобраться в своих впечатлениях, и не валить на всю Академию, ответственность за единоличную выходку одного из ея

*Підкресленоавтором.

многочисленных сотрудников. К сожалению, не могу сказать, чтобы в тех сотрудниках Академии, которые с такой искренней готовностью согласились отдать свой труд и энергию на совместную работу с тов. [М.] Астерманом, сказанные им слова, нервно заподозревающие политические убеждения людей, не оставили крайне тягостного осадка. Правда, я не услышал намерения, с чьей бы то ни было стороны, идти на попятный, но Вы сами понимаете, многоуважаемая Анфиса Осиповна, что в совместной работе взаимное доверие есть лучшая спайка и залог успешности и когда это взаимное доверие омрачнено, то, разумеется, работа идет не так, как могла б она идти, а уж конечно, окрик "Polizei!" является самым плохим стимулом к дружной работе.

Я счел нужным написать Вам об этом прискорбном инциндենте потому, что чувствую потребность обменяться мыслями.

Мне хотелось бы, чтобы Вы не излагали с подробностями тов. [М.] Астерману содержание моего письма. Из долгого жизненного опыта я знаю, что наиболее талантливые, наиболее умные и проницательные люди, сплошь да рядом, бывают неспособны в первые минуты объективно отнестись к уколу, нанесенному их авторскому самолюбию, и боюсь поэтому, что мое письмо, если бы он случайно с ним познакомился, только обострит недоразумение. Но мне думается, что Вы могли бы дать ему совет, начать свое письмо ко мне приблизительно так: "Хотя в моей последней беседе с сотрудниками Академии наук один из них позволил прямо непристойную выходку, я, разумеется, далек от мысли видеть в ней выражение настроения прочих академических сотрудников".

Я уверен, что письмо с такой фразой немедленно затушевало бы все те, увы, не очень приятные ощущения, которые мог породить изложенный мною инцидент.

Преданный Вам [А. Крымский].

ІР НБУВ, ф. 1, спр. 23525, арк. 1–8. Автограф.

№44

А. Ряппо до А. Кримського 26 травня 1923 р.
Харків

Высокоуважаемый Агафангел Ефимович!

Так как я лично могу сноситься с Академией только в порядке частной переписки, то опять должна беспокоить Вас.

Недавно НКП получил большие суммы на выплату задолженности профессуре. Я говорила с М.М. Зотиным[81], с С.Ю. Семковским о том, чтобы ВУАН включили в список учреждений, получающих на задолженность.

В результате длинной вереницы переговоров с целым рядом лиц по лестнице подчиненности я не добилась ничего, кроме обещаний. Все сосредоточили внимание исключительно на вузах*.

Узнав, что в Киевский губпрофобр переведено 800000 руб., но что относительно ВУАН и научных учреждений (Всенародн[ая] б[иблиоте]ка и Музей Ханенко) особых указаний не сделано, я боюсь, что Губпрофобр тоже отнесется равнодушно к ассигнованию на ВУАН. Поэтому хочу поставить Вас в известность.

Со своей стороны я настояла перед [Я.] Ряппо, чтобы он послал телеграмму в Губпрофобр и ВУАН. Он обещал, но за каждым распоряжением сверху надо следить: часто они не проходят в жизнь. Академия вообще оч[ень] теряет, что у нее здесь нет такого представителя, которому ее интересы были бы совершенно близки.

Типография*, Лавра[82], др[угие] учреждения ВУАН, и вообще ее интересы, находятся всегда под угрозой с чьей-либо стороны. С Лаврой я вожусь все время, как волна о скалы бьюсь [о.] Собес. Над типографией тоже приходится разгонять тучи. Но что я могу вообще сделать как рядовой работник? Я беру только смелостью; высказываю и защищаю мнения, которые идут в разрез с интересами многих. Это, конечно, вызывает контрвыступления, и в результате – кружение в колесе.

Скоро я уйду в отпуск и боюсь, что Вы останетесь без информации. Мне кажется, ВУАН надо персонально сблизиться с кем-нибудь из членов НК[П]. Быть вовремя в курсе дела очень важно.

---

*Підкреслено автором.

Мне недавно пришлось еще по одному оч[єнь] важному вопросу дать разъяснения, которые пошли к Пред[седателю] Сов[ета] Нар[одных] Ком[иссаров]. Потом Вы узнаете.

И все это меня приводит к мысли, что лицо компетентное, с известным весом и близкое к Академии, как плоть от плоти ее здесь, в центре, совершенно необходимо.

Уверенна, что нездоровье Ваш уже прошло. Теперь ведь лучшее время года.

Я получила Ваше письмо.

Жму руки Ваши.

Ан[фиса] Ряппо.

ІР НБУВ. ф. І, спр. 24137, арк. 7–8 зв. Автограф.

№45

А. Ряппо до А. Кримського 30 травня 1923 р.
Харків

Отвечаю, глубокоуважаемый Агафангел Ефимович, на Ваше письмо об инциденте...*

Я еще не видала М.Л. Астермана (он вчера лишь возвратился) после его поездки.

Уверяю Вас, что если я когда пускаю в ход дипломатические приемы и осторожность, то именно в разговоре с ним, так что Вы можете быть совершенно спокойны: я не скажу ничего и узнаю все, а потом будет видно, как говорить дальше. Поэтому я не тороплюсь его увидать, надо создать благоприятную обстановку для разговора.

Вы очень тонко почувствовали все, чего я не сказала, о [М.] А[стерма]не. И Ваш скептицизм не без психологических оснований. Когда я передала письмо именно с ним Вам, то сделала это не без умысла, учитывая некоторые слабости [М.] А[стерма]на. Он действительно умен и деловит, и я узнала, что кое-что толкнет его именно благодаря этому письму в известные моменты быть полезным Академии. Но место, которое он занял в НКП и доверие, которое ему оказывают наркомы, делают его довольно сильно вооруженным.

* Крапки поставлено автором.

У меня же лично с ним отношения детонирующие, но он оч[ень] искренно привязан к т. [Я.] Ряппо, дорожит дружбой с ним и не в его интересах иметь меня открытым врагом. Все вместе взятое является, представьте, гарантией процветания киевского издательства, пока [М.] А[стерма]н им увлекается. Что касается т. [Г.] Голоскевича, то не будьте к нему оч[ень] строги. Может же человек иногда позволить себе роскошь высказывать свои мнения. Он несколько сгустил краски. "Путь просвещения" – журнал не безграмотный, но и не на верху достижений. Иногда в нем, и в другом политпросветском журнале очень часто попадаются не совсем грамотные секретари, что дает большой материал для критики. Но [М.] А[стерма]н оч[ень] увлечен этим делом, тратит много на него энергии, и в других руках, конечно, журнал не имел бы такого успеха. Итак, "все образуется".

Завтра вечером мы увидимся с [М.] А[стерма]ном, и я Вам напишу. Сегодня же пользуюсь оказией передать это письмо.

Вчера Ян Петрович делал доклад т. [Х.] Раковскому[83] об Академии. Мы все время, всюду и со всеми только и говорим, но – "скоро сказка сказывается, да не скоро дело делается".

Всего, всего лучшего!

А. Ряппо.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24138, арк. 9–12. Автограф.

№46

А. Ряппо до А. Кримського 1 червня 1923 р.
Харків

Как хорошо, что столько предлогов, чтобы писать Вам, Агафангел Ефимович!

Вчера был у нас [М.] Астерман. (Надо заметить, что до вчерашнего дня с осени 1921 г., когда он бывал у нас ежедневно, я его не приглашала. Но чего не сделаешь ради Вашей типографии!).

Из нашей продолжительной и дружеской (будто-бы?) беседы можно заключить, что инцидент с [Г.] Голоскевичем исчерпан. Он сам мне рассказал, не сгущая красок, но, обсудив слегка этот выпад, мы пришли к заключению, что он явился результатом

целой низки* настроений, вызванных отчасти и отношением НКП к Академии.

Когда я от Наркомпроса, не платившего систематически, повергшего (не по своей, конечно, вине, а в силу объективных причин) ВУАН в состояние анабиоза, первая рискнула, и меня даже удивила сдержанность, дисциплинированность, которую я, поверьте, очень оценила.

[М.] А[стерма]н со мною согласился, что я имела мужество сыграть роль ледокола и облегчила до некоторой степени другим сближение и установление связи с учреждением, к которому должны все время быть прикованы наши взоры. Теперь дальнейшее, мне кажется, обеспечено. В Наркомпросе, в Редиздате*[2], в Совнаркоме говорят и думают об Академии. [М.] А[стерма]н перевел 50000 р[уб.]. Это ли не доказательство? Последнее, что я еще проделаю, это восстановлю еще раз сокращенный штат Академии. Кто-то, какая-то комиссия вычеркнула почти все I Отд[еление] и на Академию оставила 322,7 единицы. Научный комитет отнесся к этому "никак", потому что не в курсе дела. В присланном на мой [запрос] Вами списке сотрудников никто ничего не понимает. Я взялась по этому списку выделить все комиссии и учреждения, что не трудно проделать руководясь отчетом.

Но все-таки предел, который мне поставлен – 540 едениц, в которые надо все уложить. Отчет Академии будет немедленно сдан в печать. [М.] Астерман пошлет его в Киев для напечатания на украинском языке, а нам ВУАН должен прислать один экземпляр, который у нас останется.

Не удивляйтесь, что отчет так исчеркан и истерт. Это его поручили Дмитрию Ивановичу*[3] сократить для бюллетеня. Потом, [я] его, можно сказать, наизусть выучила. Больше я уже ни за что не берусь. Ужасно устала. Так всю весну ухлопала на Лавру и Научный ком[ите]т. Прозевала все дачи, сижу в городе. Правда, последние дни идет дождь, не жарко. Растут под дождем наши школы Соцвоса. Если будет урожай – рассцветут и школы.

---

* Так в автора.

*[2] Тут: "Редакционно-издательский отдел" НКО УСРР.

*[3] Д.І. Багалій.

Хочется вырваться из города и вытрясти из головы все договоры, единицы, ремонт и т.д.

Шлю Вам сердечный привет. Ан[фиса] Ряппо.

P.S. Ян Петрович* затребовал только что от [С.] Семковского сведения о Комиссии живого украинского языка и смету на издание словаря.

ІР НБУВ, ф. І. спр. 24139, арк. 13–16 зв. Автограф.

№47

В. Перетц до А. Кримського 12 червня 1923 р. Петроград

Вельмишановний Агатангеле Євтимовичу!

Звертаюся до Вас от з якою справою: лікарі радять мені пити йоду; тому мушу поїхати з Петрограду тудою*2, де тепліше, ніж у нас, бо тутки холоднеча, що навіть і без йоду можна застудитися та дістати запалення легенів. Прохаю Вас, чи не можна б було мені уміститися у санаторії з дружиною, дістати там – чув у Святошині – хатинку на місяць*3, або на 5–6 тижнів, напр[иклад] від 10–15 липня? Не сподіваюся, щоб се було [за] дурно для обох*4, але добре б – хоч за плату, поки вона не дуже велика. Посвідчення лікаря КУБУ*5 можу привезти: я дуже перевтомлений, до того ж miocardium*6, у дружини – наслідком*7 дуже напруженої праці, починається анемія мозку.

Коли відразу не можна сподіватись на місце в санаторії – ми, коли Ваша ласка буде, могли б перебувати деякий час у Київі, як у минулому році.

С.О. Єфремов пише мені, що виїхав до Петр[ограду] д[обродій]

* Я.П. Ряппо

*2 Так в автора. Потрібно: "туди".

*3 Підкреслено автором.

*4 Фразу: "для обох" вписано автором поверх рядка.

*5 Комісія допомоги ученим при РНК РФСРР.

*6 Міокард – лат.

*7 Так в автора.

Президент, ак[адемик] [В.] Липський, котрий ніби-то везе нам (нашому тов[аришеві] та мені) нові видання Академії і гроші; але от минуло більше як тиждень, а про п[ана] Президента і чутки нема.

Шукаю його по всії всюдах – нема та й нема!

Знаю, що Ви дуже не любите писати, але на цей раз змініть, будь ласка, Ваш звичай – напишіть: 1). Чи можна дістати хатинку у санат[орії]? 2). На який час? 3). Чи можна сподіватись на хатинку у Акад[емічному] домі, як, у мин[улому] році? 4). Чи справді п[ан] Прсзид[ент] приїде? 5). Коли не* приїде – прохаю разом*, не відкладаючи*, переслати мені гроші (цінним листом), щоб я дістав їх до* 1 липня. Або сповістіть, що їх затримано до мого приїзду.

Вибачте, що обтяжаю Вас цілою низкою прохань. Дружина моя шле Вам привітання.

Петроград, Мойка 21, кв. 18.

Ваш В. Перетц.

ІР НБУВ, ф. 1, спр. 23990, арк. 4–5. Автограф.

№48*2

[А. Кримський]*3 до Я. Ряппо 22 червня 1923 р.
Київ

Глубокоуважаемый товарищ Ян Петрович!

Приходится сообщить Вам о деяниях т. [Г.] Што[к]ке*4, который вносит в отношения между Ак[адемиею] н[аук] и Редиздатом совершенно неожиданный оттенок, резко расходящийся с письмами т. [В.] Затонского и т. [М.] Астермана и устными заявлениями т. [М.] Астермана, и едва желательный для Наркомпроса.

Начну с мелочи, однако характерной. Из 2 договора ВУАН с Редиздатом более чем ясно следует, что назначение заведующего типографией должно состояться с ведома Ак[адемии] н[аук],

* Підкреслено автором.

*2 Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 72–74.

*3 Автора встановлено за почерком.

*4 Г.Е. Штокке – заступник директора видавництва "Путь просвещения".

которая имеет право отвода для назначаемого лица. Г. Штокке не счел нужным уведомить Ак[адемию] н[аук], кого он назначил на должность заведующего и, т[аким] о[бразом], назначенное им лицо (против назначения которого мы, положим, абсолютно ничего сказать не могли бы громогласно) теперь решается утверждать, что никакой Ак[адемии] н[аук] он не знает, и что б[ывшая] Лаврская типография – это есть типография только Редиздата. Мало того: у него с т. [Г.] Што[к]ке предположено прямо так и ставить на изданиях Редиздата пометку "Киев, типография Редиздата" (а не Академии наук!), и даже бланки подготовлены уже от имени такой типографии. Это все, конечно, было бы мелочь. Но уже достаточно непристойным является заявление т. [Г.] Што[к]ке перед нашим представителем, передающим типографию, что – мол – академические издания едва ли кому нужны и, что одна антирелигиозная брошюра, которую выпустит Редиздат, ценнее, чем целые исследования академиков. Допустим, что и на это можно бы, улыбаясь, ответить: ne sutor, ne sulor ultra crepīdam*. А вот уж совсем не похвальная вещь: с академических изданий, на которых до сих пор все время стояло 4 наборщика, теперь половина этого числа снята и для набора академических изданий оставлено лишь два человека. Опыт успел показать, что даже с четырьмя специальными рабочими типография едва-едва успевает исполнить в течении месяца условленные 10 печатных листов; ясно, что при новозаведенном порядке непременно будет с 1-го же месяца нарушен важный § 6 договора. Правда, этот параграф предоставляет Академии наук также право считать неисполнение § 6 равносильным разрыву контракта. Но согласитесь, уважаемый Ян Петрович, что лучше бы заранее устранить возможность такого конфликта, чем сознательно идти на него. Очень Вас прошу сделать подобающее внушение тем, кто начинает свою деятельность в типографии Академии наук с попирания элементарнейших прав Академии наук.

Т[ов.] [Г.] Што[к]ке последовательно старается и в иных пунктах нарушить интересы Академии, притом очень существенные.

* Так в автора. Потрібно: "sutor ne supra crepidam" – нехай чоботар судить не вище чобота – лат.

Необходимо Вам предварительно учесть, что я, нищий, сделал, однако, для Истор[ико]-фил[ологического] отделения очень ценный подарок. А именно: три моих крупных книги, результат долголетнего труда, я выгодно продал, и на все вырученные деньги я купил бумаги для печатания трудов Истор[ико]-фил[ологического] отделения, 140 пудов. Эту, пожертвованную мною, бумагу я сдал на хранение в типографию ВУАН и, полагаясь на честность донынешнего типографского заведу[ю]щего (гр[ажданина] [П.] Балицкого), я не счел нужным брать от него квитанцию, определенно свидетельствующую о принадлежности этой бумаги именно мне или Ист[орико]-фил[ологическому] отделению.

Некоторое время спустя, на основании моего устного (но не письменного) разрешения [П.] Балицкий употребил значительнейшую долю этой бумаги на частные заказы, принятые им в типографию ВУАН, с тем, чтобы по мере надобности возвращать нам (или мне) израсходованное на чужие заказы количество. Теперь, когда наступила пора для Ак[адемии] наук расстаться с [П.] Балицким, возвращение нам этой, израсходованной, бумаги стало в зависимость почти исключительно от честности [П.] Балицкого, и его юрисконсульт определенно заявил мне, что юридически [П.] Балицкий имел бы полное законное право не вернуть нам (или мне) этой бумаги, а посчитать ее в тот общий инвентарь, который ему передала Ак[адемия] наук, назначая его заведующим, и который, следовательно, мог бы быть безвозмездно употреблен на потребности типографии. И вот, в тот момент, когда у меня шли деликатные переговоры с [П.] Балицким о компенсации за бумагу, приехал т. [Г.] Што[к]кс и потребовал, чтобы прежде всего был удален с должности [П.] Балицкий. Я ему объяснил, почему нельзя этого сделать резко: Исто[рико]-фил[ологическое] отделение может лишиться бумаги, и предложил...*

ІР НБУВ, ф. 1, спр. 23378, арк. 2–4. Автограф А. Кримського.

* Крапки поставлено упорядником. Далі текст листа в архівній справі відсутній.

№49

В. Вернадський до А. Кримського 3 жовтня 1923 р.
Париж

Дорогий Агафангеле Євфимовичу.

Давно вже не маю ніяких звісток з Києва. Гадав приїхати у ноябрі до Петрограда, та звідти проїхати у Київ, побачити усіх, та дорогу мені Академію та Бібліотеку.

Але зостаюсь тут ще до весни. Знов буду читати курса (по французьки) у Сорбонні, а весною кілька конференцій у Muzeum L'histoire naturelle!*. Це доручення французьких інституцій було мені зовсім не спогаданне*2. Але воно дає мені можливості науково працювати в гарних обставинах.

Пишу Вам ось по якому ділу. Я не знав, що Фіз[ично]-матем[атичний] відділ надрукував збірку своїх праць, та й Перший відділ теж. Дуже прошу Вас – коли є яка можливість, дослати мені усе, що надруковано. Коли треба грошей – напишіть – тепер можливо переводити гроші – валюту – до України. Чи досилали Ви видання Академії до закордонних наукових інституцій? Коли Ви пошлете мені (у двох примірниках) – можу передати до Академії наук (до...*3 – бо Академія наук Паризька відповідає тільки нашому II-му Відділу*4).

Я посилав усі примірники своїх праць до II-го Від[ділу], та не знаю чи вони були получені, чи ні.

Зараз кінчаю цілу французьку книгу – Geochimie*5 – котру пришлю як тільки надрукую.

Усього найкращого. Привіт усім, хто мене пам'ятає.

Ваш В. Вернадський.

Дочка у Празі і ніхто не міг мені допомогти в моїй українській мові. Пишу як могу*6 – будьте ласкаві простіть мої помилки.

В. Вернадський.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22768, арк. 7–7 зв. Автограф.

* Природничий музей – фр.

*2 Тут: "несподіване".

*3 Крапки поставлено упорядником. Далі два слова не прочитано. Можливо: "Academie sciences" – Академія наук – фр.

*4 Другий, Фізично-математичний відділ ВУАН.

*5 Геохімія – фр.

*6 Так в автора.

№50

М. Астерман до А. Кримського 27 листопада 192[3]*р.
Харків

Глубокоуважаемый Агатангел Ефимович.

Вместе с этим письмом передаю командируемому мною моему заместителю по Издательству – тов. *Што*[к]*ке**2 письмо тов. *В.П. Затонського**2.

Как видите, мы совершенно практически ставим те три основные работы, о которых мы так подробно говорили. Я позволю себе надеяться на то, что в результате, составом ныне совершенно реального контакта с Академией, выиграют обе стороны.

К моему глубочайшему сожалению до сих пор я не получил еще обещанного мне добавочного материала, полагаю, что тов. *Што*[к]*ке**2 ознакомится с ним на месте для того чтобы, начатое с самыми серьезными намерениями, дело пустить в ход.

Я позволю еще раз обратить Ваше внимание на то, что решительно по всем этим делам, в виду совершенно практического их характера, необходимо установить порядок персонального руководства и персональной же ответственности. Опыт показал, что наряду с естественной необходимостью разрабатывать вопросы коллегиально, самое их осуществление должно быть поручено отдельным энергичным лицам. Для нас в издательском аппарате это является непременным условием еще и потому, что вся наша сила обусловлена не столько наличностью больших средств и запасов, сколько быстротой действия, скоростью оборотов. Насколько я Вас понял, Вы с этими мотивами моими согласились.

Позволяю себе далее рассчитывать на то, что какие бы организационные или принципиальные осложнения не создавались бы в ходе работы, последняя не будет останавливаться так как, повторяю, малейшая задержка представляется для нас весьма опасна.

Принимаю на себя обязательство всеми мерами способствовать тому, чтобы задержка в материальных средствах не тормозила работ в Киеве. Обязываюсь также быстро реагировать на всякие запросы или требования с Вашей стороны.

---

* Рік встановлено за листом №48.

*2 Прізвища виділено курсивом в автора.

Прошу Вашей помощи тов. *Што*[к]*ке*[*] – энергичному работнику, который безусловно будет полезен самой Академии.

Примите уверения в большой признательности за приятные часы, проведенные в беседе с Вами.

[М.] Астерман[*2]

З оригіналом згідно[*3]:

На листі помітка: "Лично".

ІР НБУВ, ф. 1, спр. 22609, арк. 1–1 зв. Копія. Машинопис.

№51

А. Кримський до А. Ряппо 5 грудня 1923 р.

Київ

Глубокоуважаемая Анфиса Осиповна!

Из уведомления Научного комитета Главпрофобра я с изумлением узнал, что список книг и журналов, которые Академия просит приобрести в счет ассигнованных ей 800 золотых рублей, до Вас не дошел. Меня это сокрушает, тем более, что я огромный тот список переписал собственноручно[*4]. Разумеется, немедленно я приступаю к составлению нового списка на основании материалов, данных мне по каждой кафедре, но попрошу для этого потерпеть дней пять. Постараюсь прислать на этот раз не по почте, а с верной оказией.

Искренне предан Вам А. Крымский.

P.S.: Приехал М.Л. Астерман и любезно берется передать наш список. Переписать[*4] начисто я не успел, посылаю оригиналы, данные каждым из академиков или учреждений.

А. Кр[ымский].

ЦДАВО України, ф. 166, оп. 2, спр. 451, арк. 413. Автограф.

---

[*] Прізвище виділено курсивом в автора.

[*2] Підпис М.Л. Астермана відсутній.

[*3] Прізвище і підпис секретаря відсутні.

[*4] Підкреслено автором.

№52

Л. Беркут до УАН 20 грудня 1923 р.
Київ

До Української академії наук.

З почуттям глибокої зворушливості я читаю ті привітальні рядки, котрими подарувала мене, в день святкування 25-ої річниці моєї наукової діяльності, Українська академія наук. Висловлюючи мені свою повну надію, що я ще довгі-довгі роки працюватиму на користь нашої науки, Українська академія наук безумовно надає мені нової енергії й сил – обіцять-же виконати її заповіт!

З високою пошаною проф. Л. Беркут.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22699, арк. 1. Автограф.

№53

Л. Беркут до А. Кримського 20 грудня 1923 р.
Київ

Високошановний Агатангеле Юхимовичу!

Не вмію навіть, як дякувати Вам за той дорогоцінний для мене привіт, що виголошено було його від Вашого ім'я на скромному святі 25-ої річниці моєї наукової діяльності. Отже дозвольте лише мені процитувати один рядок із відомого [вірша] [Г.] Гейне: "Den Menschen tat ich Gütes, und mir geschah auch Gutes*"...*2

Така є справжня природа щирої людської вдячності!

Із глибокою повагою до Вас проф. Л. Беркут.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22698, арк. 2. Автограф.

---

* Я роблю добро і мені теж добром повертається – нім.

*2 Крапки поставлено автором.

№54*

А. Кримський до Я. Ряппо 3 січня 1924 р.
Київ

Глубокоуважаемый Ян Петрович!

Как я объяснил тов. [М.] Астерману, возложенное на меня редактирование Русско-украинского словаря поневоле будет подвигаться очень медленным темпом, пока я буду переобременен всякими служебными заседаниями. В день у меня бывает два, три, иногда и четыре заседания, и когда я возвращаюсь домой, я испытываю обыкновенно такую усталость, которая совершенно не содействует кропотливому составлению словаря. Если в интересах Наркомпроса – дать мне возможность вести редакцию быстро, то прошу Вас подписать и немедленно (даже пожалуй телеграфно) прислать в Академию наказ, текст которого я при сем прилагаю*2.

Прошу также прислать мне распоряжение соблюдать в словаре неукоснительно и в точности то самое правописание*3, которое уже давно установлено Академией для всех ее изданий, и которое еще в [19]21-м году утверждено приказом Наркомпроса как официальное.

Дело в том, что некоторые из сотрудников словаря чрезвычайно затягивают дело издания, стараясь бесконечными дебатами вновь перерешать правила правописания, согласно со своим мелко-филологическим самолюбием. Из-за их бесконечных и утомительных словопрений останавливается спешное дело, и потому даже первый лист словаря до сих пор еще не сверстан (!)

Всецело преданный Вам А. Крымский.

ЦДАВО України, ф. 166, оп. 4, спр. 83, арк. 7. Автограф.

---

* Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 75.

*2 Текст наказу не знайдено.

*3 Підкреслено автором.

№55

Д. Багалій до А. Кримського 23 січня 1924 р.
Харків

Дорогий Агатангел Юхимович!

Одержав од Вас листа, за якого дуже дякую. Розумію, що Ви кипите, як в котлі, але і я, хоч і підтоптався (особливо за цей послідній рік) працюю, не покладаючи рук. Нажаль, і мене, як і Вас шматують на всі боки.

Ось Вам сучасна інформація. Улітку буде Всеукр[аїнський] з'їзд пром[исловості] і сільського госп[одарства], а може й краєзнавства і полагається велика надія на Акад[емію] н[аук], особливо II-го її Відділа. На орг[анізаційному] засіданню Я.П. Ряппо висловився, що на ньому будуть вказані кандидати в члени Ак[адемії], по III-му і II Від[ділах]. І-й же має свій повний склад. Може* буде акція й краєзнавства. З нашими власне справами діло стоїть так. Еквівалента за пайок для декретованих не буде*. Еквівалент для всіх грошовий дадено Комітетові*[2], але його даватимуть лише "нуждающимся" по окремим анкетам, що я лічу неправильним, бо це право тих, хто пайок одержував; але на це уваги не звернули. "Доп[олнительные] ак[адемические] обозн[ые] (обеды)" теж буде даватися лише тим, хто заявить про "свою нуждаемость". З платнею додатковою декретованим справа ще не вирішена – все мудрують, а призначається 15 черв[ня] у повному складі утриманя по усим* посадам з додатком.

Тепер з преміями. Будь ласка, негайно* напишіть мені, до кого можна було б звернутися за рец[ензією] на ваші книжки, щоб він був і авторітет, і знав би укр[аїнський] язик. На Україні і по-за її межами* (мабуть послідне: хтось називав [В.] Бартольда[84]?); треба було б, мабуть*[3], когось з Ваших товаришів по Лаз[аревській] іноз[емці], чи так? Одначе, назовіть для мене двох кандидатів або хоч і одного, окрім того надішліть ще [один] [примірник] рец[ензії], бо я одержав лише [один].

Ваш щирий приятель Дм[итро] Багалій.

P.S. Я представив на премію і свій рукопис про [Г.] Сковоро-

---

* Підкресленоавтором.

*[2] Всеукраїнський Комітет сприяння ученим при РНК УСРР (ВУКСУ).

*[3] Слово: "мабуть" вписано автором поверх рядка.

ду* – повний ітог всього, що було зроблено мною і усіма дослідниками; скажу одверто, що це найкраща*2 з моїх наукових праць. На 20–25 друкован[их] аркушів. Бажаю бачити її надрукованою Акад[емією] наук і на видання даю усю премію, яку одержу, і власні кошти, які зберу – на папір; складемо умову з Акад[емією]. Можливо, видати обидві частини, або спочатку одну, потім другу. Переписана на машинці. Хтів би мати оцінку з боку Ак[адемії] н[аук] оцього твору – і тому підтримую і перед Вами*3 постанову Прем[іального] ком[ітету], щоб взяв на себе рецензію цієї історично-літературної розвідки представник цієї кафедри в Ак[адемії] – С.О. Єфремов.

Одночасно пишу і йому, а [до] І-го Відділу Акад[емії] звернуся своєчасно з тім, що це є моя "отчетная" праця, яко дійсного члена Ак[адемії] по І-му Відділові – тоді рецензія С.О. Єфремова буде й рецензією його для Ак[адемії] н[аук].

Харків, Технологічна вул., буд. № 7, мені.

ВРФТ Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України. ф. І, спр. 22637, арк. 1–2. Автограф.

№56*4

А. Кримський до Д. Багалія 2 лютого 1924 р. Київ

Дорогий Дмитре Івановичу!

Найпередше в справі рецензій на "Іст[орію] Персії [та її письменства]"*5 та "Іст[орію] Туреччини. [Звідки почалася Османська держава, як вона зростала, і як досягла апогею своєї слави й

---

* Багалій Д.І. Український мандрований філософ Григорій Савич Сковорода. ВУАН. – Х.: Державидав України, 1926. – 400 с. (Зб. Іст. філ. відділу; № 25).

*2 Підкреслено автором.

*3 Фразу: "і перед Вами" вписано автором поверх рядка.

*4 Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Незмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 76–77.

*5 З цієї праці опубліковано: Перський театр, звідки він узявся і як розвивався: (Урив. з 3 т.) з 5 мал. – К., 1925. – 109 с. (Зб. Іст. філол. відділу; № 6).

могутності]"*. [В.] Бартольда абсолютно не можна закликати. Раз – тому, що з нього лютий*2 україножер, не визнає української мови, дивується, нащо існує "Укр[аїнська] ак[адемія] наук" і т.п. Я торік мав лист од нього в цій справі – дак це один жах. Не можна закликати в рецензенти необ'єктивну людину, яка до того й мови української не розуміє і – це треба пам'ятати – навіть не є спеціяліст у турецькій історії ([В.] Бартольда цікавить тільки Середня Азія). Коли вже шукати рецензентів поза-межами України, то є цілком природних критиків двоє:

1. На "Туреччину" – петербурзький професор турецької словесности Олександр Миколаєвич Самойлович*2 85 (він разом з тим директор Східного інституту в Петербурзі і редактор "Живой старины"86). Адреса – Петербург. Університет, східний факультет. Це тепер, після смерті В.Д. Смирнова87, найавторитетніший тюрколог на цілу СРСР.

Можна вдатися й до Володимира Олександровича Гордлевського*2 88, професора-тюрколога в б[увшому] Лазаревському інст[итуті] вост[очних] яз[иків]*3 (тепер той Інститут зветься попросту "Институт Восточных языков", Москва, Армянский пер., 2) але я не певен, чи зовсім легко йому буде розуміти українську книжку, – хоч, правда, він скінчив і філологічний факультет, і польську мову знає. Щодо [О.] Самойловича, то він хоч обрусілий, та родом із Полтавщини.

2) На "Історію Персії" – цілком авторитетний рецензент академик Ігнатій Юліанович Крачковский*2 89, історик халіфатської культури. Цей період перської історії, про який трактує моя книжка, то саме його спеціяльність*2. Арабські історики, якими я користувавсь, являються звичайним предметом його студій: декотрі тексти – він сам видав, для декотрих – подав критичні розвідки на підставі рукописного матеріялу. Мову українську він безперечно розуміє цілком вільно. Адреса його – Російська академія.

Але я не розумію, чому не могли б писати рецензію Ви*2. Моя "Історія Туреччини" це ж наполовину історія України (в певних її моментах), а "Історія Персії X в." – є частина тієї халіфатської

---

* Історія Туреччини та її письменства. – Т. 2, вип. 2. Письменство XIV–XV ст. – К., 1927. – VIII. – 29 с.

*2 Підкреслено автором.

*3 Так в автора.

історії, яка Вам не чужа, бо зв'язана з відносинами до Русі. Коли б рецензію взяли на себе Ви*, то рецензія могла б дати відповідь: чи дають книжки [А.] Кримського щось для України*, а коли дають, то чи стільки дають, щоб варто було преміювати їх із грошей УСРР? Заразом – не треба було б представникам української науки вдаватися до російських представників і засвідчувати перед ними свою безпорадність. Я думаю: було б цілком правильно, коли б рецензентом явилися саме Ви*, а не хтось із петербуржців.

Книжки, спеціяльно для Вас (2 прим[ірники]), повезе до Харкова Л.М. Левицький, а коли встигне впоратися брошурувальник наш, то, може, привезе [Л.] Левицький декілька примірників іще й для инших харківців.

В справі еквіваленту для декретованих [академиків] скажу щиро, що коли б мою платню довели до 150 крб. золотом на місяць, то я це вважав би за щастя. Я ніде не служу окрім Академії (лекцій ніде не читаю), і досі я навіть 50 крб. золотом місячно не* мав. Взагалі моє матеріяльне становище погане, бо окрім себе я повинен дбати про старезну, слабу сестру, а до того Звенигородський комхоз (чи, там, комунвідділ) збирає з мене податки за садибу з садком, заявляючи, що звільняюся од податків тільки я, особа, а не моя садиба.

Чи Ви платите всі оплатки за свій будинок у Харкові*?

Щодо праці про Сковороду, то, звичайно, ми дуже будемо раді видрукувати її. Все наше горе – з папером: [М.] Астерман обіцяв щось виклопотати, тай нічого не вийшло, і папір купують самі автори.

Весь Ваш А. Кримський.

ВРФТ Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, ф. 37, спр. 207, арк. 1. Автограф.

---

* Підкреслено автором.

№57*

А. Кримський до М. Астермана 2 лютого 1924 р.
Київ

Многоуважаемый тов. Михаил Львович!

Диктую это письмо по-русски потому, что копию с него хочу послать заинтересованным людям, быть может, не легко понимающим по-украински.

Прежде всего желательно было бы, чтобы выяснение фактов производилось в открытую, а не путем каких-нибудь сплетен. Ни мне, ни Комиссии словаря*2 нет никаких причин скрывать что-либо, в том числе и медлительность работы, и на меня производят прямо отвратительное впечатление всякие сплетни, которые доходят в Харьков относительно хода словарной работы[90]. Я понимаю, что типография меня не любит. Источник нелюбви заключается в том, что я требую от типографии исполнения хотя бы некоторой части тех обязательств перед Академией, которые она на себя приняла по договору; типография же наоборот желала бы не исполнять даже минимальной части академических работ и мои постоянные указания на ее совершенно непристойное, непозволительное нарушение договора, разумеется, не могут вызвать в ней симпатии ко мне. Оттого, вероятно, охотно сообщается в Харьков, заинтересованный в словаре, всякая глупая ложь относительно моей работы в словаре.

Но ведь и лгать то надо умеючи...*3

Тов. [Р.] Радомышельский*4, а через других и тов. [Н.] Волынский[91] передали мне, будто кто-то из членов Комиссии сообщил кому-то, посланному из типографии, что Комиссия могла бы составить словарь скорее, а торможу дело я. Без всякого сомнения, эта глупая сплетня долетела и до Вас в Харьков.

А между тем, никто из сотрудников словаря, я вполне уверен, даже не мог сказать такой нелепости. В составлении рукописи

---

* Див. лист від 6 лютого 1924 р. – продовження даного листа. Опубліковано: Л. Матвєєва. Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 78–82.

*2 Комісія словника української живої мови ВУАН.

*3 Крапки поставлено автором.

*4 Р.І. Радомишельський – управитель типографії.

словаря я не принимаю абсолютно никакого участия и влиять задерживающим образом на ход составления ее я, очевидно, не могу. Моя работа – редакторская и начинается лишь тогда, когда словарная Комиссия дает мне совершенно готовую рукопись. Таким образом, ни я на Комиссию, ни Комиссия на меня в нашей работе не влияем в смысле скорости или медлительности: единственное, в чем может сказываться мое влияние на Комиссию, так это мои настаивания, не быть чересчур педантичными и жертвовать многими техническими мелочами, которые хоть и очень желательны, но не абсолютно необходимы.

Дело с словарем обстоит сейчас так: Комиссия мне передала букву "В", но не всю: отсутствуют слова от "вибрация" до "влязаться"; от "воз" до "возымсть", и от "восвояси" до "восьмой". Означенные пропуски в черновике готовы, но не переписаны по той причине, что Академия не имеет пишущих машинок. Думаю, однако, что завтрашний воскресный день даст словарю возможность переписать и эти лакуны.

Дальнейшие слова готовы в черновике, как мне сказано, до буквы "З" включительно (всего одна четвертая словаря) и думаю, что несколько воскресений или просто вечеров, когда удастся найти свободную машинку, позволят переписать начисто то, что готово вчерне.

В типографском отношении эта непереписанность не играет покамест, однако, ни малейшей роли. В типографию сданы для набора все слова на "А" и "Б". Прислана нам корректура только до половины буквы "Б" (до слова "благорасположение"), а далее, повидимому, набор остановился...*

Во всяком случае, нам ничего не присылали. Причина, насколько я мог понять по сообщению тов. Шварцмана, заключается в том, что типография еще не успела отлить достаточного количества заглавной буквы "Б" и, вообще, жирный петит у нас на исходе, которым печатается русская часть словаря. Быть может, шрифта хватит, чтобы добрать до конца букву "Б", но*2 дальнейший набор может уже производиться только тогда, когда будет отпечатан*2 первый лист словаря и освободится, занятый там, петит. В виду такой важности быстрого отпечатания первого листа,

* Крапки поставлено автором.

*2 Підкреслено автором.

я сегодня же, не передавая его в Комиссию, лично проделал корректуру означенного листа и подписал к печати.

Думаю, что в понедельник и вторник типография успеет означенный первый лист отпечатать и тогда, конечно, приступит к дальнейшему набору. Совершенно ясно, однако, что огромная буква "В" может быть набрана при таких условиях не иначе, как в три-четыре приема и задержка, надо полагать, будет всегда за типографией, а не за словарем. Впрочем, что будет дальше – увидим, а пока что сообщаю Вам факты, какие несомненны.

Вы и устно, и в своем письме, и Научный комитет в своем постановлении высказали пожелание, ускорить работу словаря путем привлечения новых платных сотрудников. К величайшему нашему горю никакие деньги тут помочь не могут, потому что людей нет. Труд составления словаря путем разбора и сведения воедино десятков (иногда сотен) карточек для одного слова и постоянная сверка со Словарем [В.] Даля[92] и Академическим российским[93] – это есть такая каторжная египетская работа, которая всех отпугивает. Усердно и самоотвержено тянут эту лямку только те 5 специалистов, которые преданы самой идее словаря, и пять лет уже ведут работу над ним ([В.] Ганцов[94], [М.] Гринченко[95], [Г.] Голоскевич, [Е.] Марковский[96], [Е.] Волошин[97]). Все наши попытки привлечь еще кого-либо потерпели неудачу. Я очень уговаривал Е. Курило[98], но она, не обнаруживая охоты закабалить себя, об'явила мне, что желает посвятить себя более благодарной задаче: работать в области диалектологии. Как бы вскользь она осведомилась по чем оплачивается предлагаемая ей работа и, услышавши цифру 120 золотых рублей в месяц, также, как бы вскользь, заметила: "работая два часа в день над переделкой своих учебников, я зарабатываю в месяц гораздо больше".

Вызываемые письмами и телеграммами филологи: [В.] Рахимский[99] в Каменце, [В.] Ярошенко[100] на Полтавщине и проф. [А.] Баранников[101] в Петербурге, ответили отказом...*

Через тов. [Н.] Хрестового[102] мы высказывали пожелание, чтобы из Харькова были к нам откомандированы [А.] Синявский[103] и [М.] Йогансен[104]. Но т. [Н.] Хрестовой нам сказал, что об этом и думать нам нечего (к тому же [А.] Синявский, хоть

* Крапки поставлено автором.

и очень сведущий человек, но едва ли способен работать наспех: повидимому это не в его натуре...*). А те, уже совершенно второразрядные работники, которые с большей [или] меньшей натяжкой могут сойти за филологов, если случайно и попадались к нам на удочку, то через два-три дня возвращали назад карточки признаваясь, что эта сизифова работа не по ним. Самые свежие примеры такого отказа: тт. [Я.] Лепченко[105] и [К.] Дубняк[106] из С[ельско]-х[озяйственного] научного комитета. Позавчера мы уговорили тов. [Н.] Гладкого[107] войти в нашу Комиссию, но, судя по началу, боимся, что через два-три дня и он откажстся.

Очевидно, придется вести работу при тех силах, которые до сих пор се вели, т.е. при пяти людях, а если кто-нибудь из них, как водиться теперь, заболеет, то частенько лишь при четырех. Опыт с несомненностью показал: один человек может при напряженном труде обработать в день 24 слова, не больше, (даже [М.] Гринченко, деятельная сотрудница в словаре своего покойного мужа лишь изредка успевает превзойти эту норму). Эти двадцать четыре слова представляют собою обыкновенно около двух страниц оригинала переписанного на машинке...*

Вы видите, Михаил Львович, вопрос тут решается не платою, а человеческими индивидуальностями...*

Т.[ов.] [А.] Попов[108] питает надежду, что ему удастся уговорить на отъезд в Киев [М.] Йогансена и [Н.] Сулиму[109], – хорошо бы было...*

Кстати, относитель[но] переписки словаря начисто. Академию обокрали, у нес нет машин. Она рада бы купить, но машинка стоит 60 черв[онцев], а Академия наук собрала только 20 черв[онцев].

Если бы Редиздат ссудил временно 40 червонцев, то у нас имелась бы своя машинка и нелепой задержки в переписке, конечно, не происходило бы. Недостающие нам 40 черв[онцев] мы могли бы с благодарностью возвратить в течении месяцев 3–4, или же Редиздат мог бы сразу вычесть эти деньги прямотаки в Х[арько]ве из наших кредитов и Редиздат ничего б не потерял...*

---

* Крапки поставлено автором.

Когда Вы были в Киеве, Вы даже отдали распоряжение приобрести такую машину...*

Ваше распоряжение не исполнено.

Думается мне, что эта экономия крайне не полезна для дела.

Сейчас половина четвертого ночи, (мой) секретарь, которому я диктую, не может дальше писать: у него слипаются глаза. Закончу письмо завтра или послезавтра.

Ваш.

ІР НБУВ, ф. 1, спр. 23306, арк. 1–3. Рукопис.

№58

А. Ряппо до А. Кримського 5 лютого 1924 р.
Харків

Высокоуважаемый Агафангел Ефимович!

Я уже несколько дней веду предварительные разговоры относительно б[иблиоте]ки покойного академика [В.] Иконникова[110]. Думаю, что с некоторыми оговорками Наркомпрос ее приобретет.

Конечно, условия выгодные, но при нашей вынужденной экономности весьма ощутительные.

Со стороны Научного комитета и Главпрофобра – всемерное содействие; окончательное решение в Коллегии НКП.

Ан[фиса] Ряппо.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 241140, арк. 1. Автограф.

* Крапки поставлено автором.

№59*

А. Кримський до М. Астермана 6 лютого 1924 р.
Київ

Окончу письмо...*2

Вы меня спрашиваете, какая сумма потребна для меня, чтобы во время работы над словарем я, согласно § 3 наказа Наркомпроса, был материально вполне обеспечен...*2 Буду с Вами совершенно откровенен: у меня нет абсолютно никакой охоты обсуждать этот вопрос...*2

Начать с того, что я вообще не придаю никакого реального*3 значения этому § 3. Я бесконечно ценю заботы высших представителей Советского правительства относительно моего материального обеспечения...*2

Я бесконечно горжусь, что высшие и лучшие представители дорогого для меня Рабоче-крестьянского государства ценят мою научную деятельность, находят ее полезной для государства и считают необходимым обеспечить меня материально. Но ведь народные комиссары, даже весь Совет Народных Комиссаров, это одно, а подчиненные им органы, истолкователи наказов – это другое...*2 Декрет СНК [УССР] о моем полнейшем материальном обеспечении издан уже несколько лет тому назад, а на практике усердие истолкователей к чему его свело. [!] Декрет гласит, что я должен получать пожизненное жалование вне всяких тарифных норм, а на практике я получаю не только бесконечно меньше любого спеца в каком угодно предприятии, но даже меньше получаю, чем профессор средней руки. Декретом СНК [УССР] мне и моей голодной семье пожизненно назначен усиленный продовольственный паек, а на практике у меня отобран вообще всякий паек, и усердие истолкователей, повидимому, разъяснит, что мне за это отнятое не полагается даже никакого эквивалента. В декрете СНК [УССР] предписано Наркомпросу: "Принять меры к скорейшему*3 напечатанию за счет государства трудов [А.] Крымского"...*2, а по-

---

* Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 84–89.

*2 Крапки поставлено автором. Див. лист від 2 лютого 1924 р. – початок даного листа.

*3 Підкреслено автором.

мните ли Вы мой недавний январский разговор с Вами, вершителем судеб казенной бумаги. Я у Вас спросил: мог ли бы я рассчитывать на получение бумаги для напечатания моей "Історії Туреччини". Вы на это ответили: нет. Потому, что моя работа историко-филологическая и, что отпустить на нее бумагу из государственного запаса Вы не могли бы, и что другому декретированному ученому – историку, академику Багалию Д.И., также не может быть дана бумага, а лишь для третьего декретированного естествоиспытателя, акад. Тутковского П.А., Академия могла бы рассчитывать* на получение бумаги для напечатания в серии своих трудов (в скобках замечу, что и для напечатания работ акад. [П.] Тутковского Вами все равно бумаги не отпущено нам ни листа, да и вообще на весь наш список готовых трудов, для напечатания которых Академии нужна бумага, Вы нам ничего не ответили). Если Академия, не взирая ни на что, все же приступила к напечатанию работ [П.] Тутковского, то это лишь потому, что нам удалось купить 20 пудов бумаги на деньги, пожертвованные* бедными, но не своекорыстными сотрудниками Академии наук. Для памяти истории я взял счет от Киевского товарищества "Бумага" не на имя Академии наук, а на свое собственное имя. Понимаете ли, глубокоуважаемый Михаил Львович, что, имея такой продолжительный и поучительный опыт касательно преломления СНК-омовских*[2] декретов в реальной, обыденной практике, я не испытываю никакой охоты принимать участие в обсуждении мер к их осуществлению.

А главное – не только нет охоты, но нет и потребности. Я работаю вовсе не потому, что мне могут заплатить, а исключительно потому, что я привык напряженно работать; что научный труд*, в том числе, конечно, и над словарем, доставляет мне глубокое нравственное удовлетворение и наслаждение. Высшей наградой для себя я считаю, например, такое письмо, какое я получил от Наркома прос[вещения] В.П. Затонского. Он пишет, что моя работа над словарем имеет реальное значение для Советского государства. И раз я филолог получаю такое письмо от благороднейшего представителя Советской власти, которой я предан до остервенения, то я больше ничего не имею желать. Выс-

* Підкреслено автором.

*[2] Тут: "Совнаркомовских".

ший стимул для меня есть его письмо, а не то количество червонцев, которое могли бы Вы назвать. Заявляю Вам твердо, решительно и бесповоротно, что ни копейки денег во исполнение § 3, вышеназванного приказа, не возьму и всякие дальнейшие разговоры на эту тему буду считать прямым оскорблением для себя...* Я буду работать над словарем вплоть до его окончания изо всех сил потому, что считаю это своим первым долгом.

Но для кропотливой работы над словарем требуется иметь элементарнейшее душевное спокойствие.

Дать его – всецело зависит от Вас, и только от Вас. Требуется, чтобы Вы строго предписали заправилам типографии ВУАН исполнять по отношению к Академии наук те обязательства, которые Редиздат взял на себя в подписанном договоре и не обращать мою жизнь своим бесцеремонным правонарушением в сплошной ад.

Параграф 6, подписанного Вами договора, гласит: "ВУАН-у предоставляется право печатать с вальцовкой, за счет типографии ежемесячно 10 (десять) печатных листов различных трудов по выбору, по указанию ВУАН". Академия наук еще могла бы временно примириться с тем, что на первых порах типография дает меньше десяти печатных листов в месяц, но возмутительным является то, что типография при всех удобных и вполне неудобных случаях норовит совершенно приостановить печатание академических трудов. Стоит мне или моему уполномоченному не побывать в типографии несколько дней, как с академических трудов снимается и то небольшое количество наборщиков, которое отпущено Академией...*

Мои коллеги – академики-редакторы и др[угие], видя приостановку изданий, наседают на меня, обвиняют меня в недостаточной енергичности по отношению к типографии и отравляют мне жизнь с одной стороны; а типография – в лучшем случае – отвечает успокоительной ложью, а в худшем случае отвечает устами тов. Масовера, что он служит Наркомпросу, а не Академии наук и не обязан исполнять требований Академии, обеспеченных писанным договором (такое заявление он сделал даже вчера в присутствии тов. [Н.] Волынского и тов. [А.] Попова). Подобные моменты отравляют мне жизнь с другой стороны...*

---

* Крапки поставлено автором.

Приведу Вам для иллюстрации непозволительного отношения типографии несколько фактов:

1. "Записок Физ[ико]-матем[атического] отделения" отпечатано по настоящее время всего 3 листа. Набор трудный. Примириться с некоторой медлительностью можно было бы, если бы типография не делала таких чересчур уж длительных перерывов в наборе. Злополучный третий лист "[Записок] Физ[ико]-математич[еского] отделения" был отпечатан еще перед Рождеством.

Требовалось сделать отдельные оттиски статей, разобрать шрифт и тогда легко можно было бы изготовить четвертый лист, половина которого уж и была перед Рождеством набрана. Но и до настоящего времени оттиски не готовы, недостаток шрифта поэтому не дает набрать четвертого листа до конца и лишь последние дни поступило несколько гранок набраного оригинала. Естественники, зная что именно их труды имели бы наиболее ударное значение, натурально волнуются и я от них совершенно не имею покоя. Приближается день пятилетней годовщины Академии наук, они были бы счастливы, если бы им удалось напечатать хоть один выпуск своих трудов: всего пять печатных листов, и бояться, что даже это скромное желание их не будет исполнено.

2. "Записки Социально-экономического отделения" печатались успешнее (готово свыше десяти листов), но в последнее время, когда для довершения труда остается допечатать всего 2–3 листа, набор приостановился. Объясняют: не стает шрифта. А вместе с этим мы имеем факт совершенно необъяснимый при наличии доброй воли: окончательно подписанный лист "Записок Соц[иально]-экон[омического] отделения" не спускается в машину в течении свыше полутора месяца. Занятый там шрифт таким образом, понятно, не был освобожден. Экономисты, естественно, не переставали негодовать. Упреки, как водится, шли в такой же мере по адресу типографии, как и по моему: я мол не умею заставлять типографию исполнять принятые сю обязательства...*

Только последние дни возобновился набор "Записок Соц[иально]-экон[омического] отделения", темпом – "через час по столовой ложке".

3. По отношению ко мне лично типография проделала такой трюк, какой случается не часто в летописях типографий. Моя

* Крапки поставлено автором.

книжка "Хафиз"* готова была почти вся в течении первой половины 1923 года и отпечатанные листы лежали в типографской брошюровальне. Чтобы иметь полный досуг исключительно для работы над словарем, я распорядился о допечатании последних 4-х страничек и обложки. Это типография исполнила. Но когда нужно было приступить к брошюрованию книги вдруг открылось, что 4-й, 5-й, 6, 7, 8 и 9-й листы моей книги, всего 6 листов, пропали...*2 Их еще видели поздней осенью, но зимою произведена была уборка в брошюровальне; ненужный хлам был из нее вынесен и, повидимому, в числе этого ненужного хлама оказались 6 листов моей книги. Поиски были предприняты. В кладовой найдено было по нескольку экземпляров пропавших листов, а где остальные (тираж 2000 экземпляров) – неизвестно. Конечно, перепечатать эти листы можно с сохранившихся оттисков, но во-первых, жаль потерянного труда, а во-вторых, с кого же взыщу я за бумагу, чтобы купить новую. С уборщиков-голяков. С тов. Масовера – да он, вероятно, и не знал об уборке...*2 С Редиздата – но ведь вершитель судеб бумаги это Вы, а Ваше отношение к историко-литературным филологическим трудам мне хорошо известно. Я не сомневаюсь, что Вы будете отбояриваться от возмещения бумаги изо всех сил...*2

В подобных типографских дрязгах мне приходится находиться последних полтора месяца беспрерывно. Некоторые дни я бывал совершенно развинчен и не только не мог работать успешно, а прямо чувствовал себя физически разбитым. К счастью для меня, я не имел еще в своем распоряжении больших порций рукописи словаря (букву "В" Комиссия мне совсем сдала только два дня тому назад) и, таким образом, моя разбитость не отражалась печально на редактировании словаря только потому, что не было еще чего редактировать. Но, конечно, в дальнейшей работе, когда я уже имею букву "В" в своих руках, всякое мое заболевание будет, очевидно, служить к замедлению обработки словаря. Угроза ж[е] для моего здоровья имеется серьезная. 24 января стечение неприятностей, как со стороны авторов, так и со стороны типографии привели меня

* Кримський А. Хафіз та його пісні (близько 1300–1389) в його рідній Персії XIV та в Новій Європі. – К., 1924. – (Зап. Іст. філол. відділу; вип. 1–2).
*2 Крапки поставлено автором.

к нервному удару. Беладона, кодеин, диуретин возвратили мне опять дыхание и я опять работаю не покладая рук, но более чем ясно, что работать при таких обстоятельствах крайне тяжело.

Итак, многоуважаемый Михаил Львович, если Вы хотите, чтобы редактирование словаря подвигалось очень успешно и без перебою, то, во-первых, совершенно бросьте всякую мысль о плате для меня; во-вторых, отдайте строгое распоряжение в типографию не прерывать печатание академических трудов (ну хотя бы на время составления и печатания словаря) и, в-третьих, распорядитесь, чтобы в типографии внимательно перетрясли склады и кладовые с бумажным материалом; если бы нашлась хоть половина, даже треть пропавших экземпляров, то и на то можно было бы примириться.

Согласитесь, Михаил Львович, что мои требования, сугубо законные, более чем умеренны. Исполнять их всецело зависит от Вашей доброй воли. Дайте лишь минимальное душевное спокойствие. Избавьте от той систематической трепки нервов, какую я не перестаю испытывать по вине типографии, и тогда, не тратя ни единого червонца, Вы будете иметь в моем лице не только усердного, но здорового и, значит, трудоспособного работника, успешно отдающего все свои силы на желательное для Вас и меня дело...*

Всегда готовый к Вашим услугам.

ІР НБУВ, ф. 1, спр. 23307, арк. 1–9. Рукопис.

№60

А. Кримський до В. Мінорського [Після 9 лютого 1924 р.]*2
Київ

Дорогой Владимир Федорович[111]!

Письмо Ваше, высланное 9 февраля, я получил со значительным опозданием и потому, конечно, не мог исполнить Вашего еван-

* Крапки поставлено автором.

*2 Дату встановлено за змістом листа.

гельского совета i quid agis cito agas*. Пишу с опозданием, надеясь, однако, что Вы уладите все упущения, причиненные моим опозданием. Бесконечно благодарю Вас от имени Украинской академии наук за Ваше воистину гуманное отношение к нам. От отсутствия заграничной литературы мы буквально задыхаемся, в особенности гуманитаристы. Все издания Ecole des Langues Or[ientales vivantes]*2 одинаково нам необходимы, не только новые, но в одинаковой мере и все прежние, не только востоковедные в нашем смысле, но востоковедные и в французском смысле (славистические, византийские). Дореволюционный ученый Киев чересчур жил интересами внутреннего политиканства "киевлянинского" типа, а не науки. В библиотеке бывшего Киевского университета св. Владимира (теперь упраздненного и замененного педагогическим институтом), Вы сплошь да рядом тщетно будете искать самых насущных заграничных изданий. Украинской академии наук впервые удалось, через свою колоссальную Всенародную библиотеку, составленную из частных профессорских библиотек, дать наконец Киеву и всей Правобережной Украине библиотеку типа Румянцевского музея. Но, лакуны еще огромны, и все те книги, которые благодаря Вам, пришлет проф. [П.] Бойе[112], наверное будут для нас желательны потому, что Академия наук сверх своей Всенародной библиотеки имеет еще специальные, очень большие библиотеки Отделений.

Покамест мы еще не имеем никакого уведомления ни с железной дороги, ни от пароходства, что на имя Всеукраинской акад[емии] наук пришли в СССР книги из Франции. Как только мы их получим мы, разумеется, немедленно пришлем официальную благодарность и отправителям, и Вам, сыгравшему такую огромную роль в этом высоковажном для нас деле. По арабской пословице, "похлопотавший о добре все равно, что и сам его сделал"

Я очень долго всматривался в портреты детей. Но кто же Ваш племянник? Николая-ли Федоровича*3 сын, или иной? С грустью я опять раздумываю о том, что мы все за последние 10 лет совсем ничего не знаем друг о друге. На днях я получил трогательное письмо от Дзеруньяна[113], в котором он пишет, что с радостью

* Хто вміє – швидко діє – лат.
*2 Школа живих східних мов. Тепер Національний інститут східних мов у Парижі.
*3 М.Ф. Мінорський.

узнал от одного приехавшего в Москву киевлянина о моем обретении в числе еще живых людей. Конечно, и я о нем ничего не знал, тем более, что и Лазаревский институт больше не существует, а есть лишь Востоковедная школа в Большом Златоустинском переулке, воспринявшая в себя и имущество Специальных классов и часть преподавательского состава...[*]

Вы советуете мне не предаваться цицероновским размышлениям "De senectute"[*2]. Увы! У меня размышления не цицероновские. У меня нет тех примирительных нот, которые есть у Цицерона[114]. Я не могу повторить даже вместе с покойным [Ф.] Коршем:

"Не пугает меня седой волос!

Он залог побежденных страстей".

Страстей, конечно, нет, но вместо них есть ужасное сознание, что и самой жизни скоро не будет, и что огромное множество работ, которые именно теперь, на закате лет хотелось бы довести до конца – останутся не довершенными. Сознание это[го] меня до того угнетает, что я уже два раза подавал прошение об отставке от должности Непременного секретаря, желая запереться в кабинете и отдаться исключительно науке. Меня не пускают. Я, положим, не теряю надежды, что месяца через два освобожусь от всяких административных обязанностей, и каждую ночь (вернее утро)[*3], ложась спать, я утешаю себя арабской пословицей – словами погонщика, который давал себе слово завтра же утром отказаться от своего тяжелого ремесла. "Ну, погонщик, потерпи еще одну, последнюю ночь" hыйе льлейле, йа мукар[i] [هي الليلة يا مُكار[ي .

Книги [Э.] Брауну[115] и [А.] Ма[с]сэ[116] будут высланы дня через два: Академия уже подала в цензуру прошение о разрешении высылки их и обыкновенно цензура дает Академии разрешение очень быстро. Заодно я сказал попросить разрешения и на отправку книг в Société Asiatique[*4]. Можете ли Вы себе представить, что в Киеве нет ни одной книжки "Journal Asiatique"[*5] за всю

---

[*] Крапки поставлено автором.

[*2] "Про старість" – лат.

[*3] Так у автора. Тут – лягає спати вранці.

[*4] Азіатська асоціація (товариство) – Франція. З 1922 р. видає "Journal Asiatique". Виходить щоквартально.

[*5] "Азіатський Журнал".

первую четверть XX столетия?! Мне удалось раздобыть журнал английского Азиатского общества времен войны и революции, немецкую Ориенталистическую литературную газету за тот же период и журнал немецкого Восточного общества за 1914–1920 гг., а французского "Азиатского Журнала" наше Берлинское Представительство так и не смогло до сих пор нам прислать...*

Крепко пожимаю Вашу руку.

Ваш А. Крымський.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23319, арк. 1–3. Автограф.

№61

А. Кримський до Я. Ряппо [Не раніше 19 лютого і не пізніше 31 березня 1924 р.]*2

Київ

Редакція "Більшовика" переслала до мене ч. 51 Львівського щоденника "Діло", де є замітка під заголовком "Всеукраїнська академія наук бідує". У тій замітці вказано, що "Видавництво української молоді" у Празі отримало рукопис звідомлення Академії наук яка, мовляв, не має фондів видати цього "Звідомлення". Празьке видавництво звертається до всього закордонного українського громадянства з покликом прислати жертви на друк того "Звідомлення" за кордоном і додає: "Найвища українська інституція не в силі друкувати не то свої власні праці, але й самого звіту про свою діяльність. Це надзвичайно цікавий причинок для характеристики методів, якими ведеться українізаційний курс на Наддніпрянській Україні, що з одного боку вимагає найінтенсивнішої праці всіх українських культурницьких чинників, а з другого – каже загибати найповажнішим культурним установам".

Як офіційний представник Академії наук я вважаю за потрібне подати з цього приводу справжні факти нашому громадянству і одказати на два запити: перший – чи дає Радянська влада загибати Українській академії наук, другий – чи Академія не має змоги надрукувати "Звідомлення".

---

* Крапки поставлено автором.

*2 Датовано за змістом листа.

Що матеріяльне становище Української академії наук не блискуче – це річ безперечна, але ж тільки сліпий або тенденційний може не бачити яким колосально швидким темпом кращає її становище. Два роки тому співробітники Академії по десять місяців не здобували своєї платні. Та вже й позаторік платня надсилалася з Харкова більше-менше регулярно і в грудні 1922 р. ординарний академик здобув місячної платні 45 мільйонів радянськ[их] крб. або 2 крб. золотом. А в грудні [19]23 р. платня ординарного академика становила собою цифру 40 золотих крб. або 20 доларів, тобто підвищилася в 20 разів над торішньою. Ця цифра має тенденцію збільшуватися, а не падати. Звичайно, що на одяг і на придбання книжок не можна з такої платні багато одірвати, тільки ж тая ненастанна турбота про шматок хліба в найелементарнішому розумінні цього слова, яка давніш гнобила всіх своїм стихійним гнітом, тепер, як бачимо, одійшла в царину переказів. З[а]уважити треба, що цифру платні для Академії встановлює Народній комісаріат освіти, який зовсім не силується давати робітникам Академії менш, ніж иншим робітникам освіти.

Взагалі, Українська академія наук завсігди мала в комісарах освіти щирих своїх прихильників: такі світлі ймення, як тов. тов. В. Затонський, О. Шумський[117], Г. Гринько, Я. Ряппо залишать нестерті сліди в історії розвитку Академії наук.

Про друкарську й видавничу справи Академії наук теж треба зазначити, що вона кращає шалено поступовим темпом. Два тому роки Академія наук ще не могла нічого друкувати, бо провінціяльні київські "Поліграф" та "Киевпечатьтрест" ставилися супроти Академії наук з виразною неприхильністю і, одібравши в неї її власну друкарню, яка перейшла на власність Академії від Київського наукового т[оварист]ва, не давали Академії ані паперу, ані иншої друкарні. Та в кінці 1922 року найвища центральна влада наказала віддати орударів "Печать треста" під суд за те, що Трест одволікувався виконати <u>наказ найвищої влади</u>* про передачу до Академії наук друкарні кол[ишньої] Київської Лаври. З того моменту Академія наук має власну друкарню.

Завідувати нею Народній комісаріат освіти доручив в[идавницт]ву "Путь просвещения", щоб воно зняло з Академичної управи всякі господарчі турботи про друкарню й безплатно друкувало

*Підкреслено автором.

Академії щомісяця десять аркушів її видань. Не стану ховати правди. "Путь просвещения", не вважаючи на все моє дуже войовниче напосідання, не дає нам 10 аркушів щомісяця, а дає пересічно сім, тобто в цілому щось дев'яносто аркушів на рік. Але ж і 90 аркушів, як кожному видко, цифра теж поважна. До того, Академія наук зв'язалася з иншими видавництвами і друкарнями: Державним видавництвом, "Книгоспілкою", приватними видавництвами й, таким чином, може щороку випускати в світ своїх праць значно більш, ніж оті 90 аркушів. Болюче місце нашої друкарської справи це – папір. Поки що ми не маємо від держави ані самого паперу, ані кредитів на папір. Але й це нам не вадило. Папір потроху купують самі автори, співробітники Академії наук, і так само дають свої лепти сторонні люде, прихильні видавництву Академії. Через те протягом цілого [19]23 року не було ані одного момента, щоб друкування академічних праць припинилося через брак паперу: під потрібну хвилину нам раз-у-раз щастило папір придбати й друкарня ніколи не стояла. Результати нашої видавничої справи протягом 1923 року і перших місяців 1924 року, як на сучасні обставини, треба вважати за блискучі, за казково блискучі.

Ось спис того, що Академія наук випустила в світ в 1923 і спочатку 1924 року:

1) "Записки Історично-філологічного відділу" кн. II–III, – 390 стор.; 2) "Записки Історично-філологічного відділу" кн. IV, – 356 ст.; 3) Акад. [Д.] Багалій "Нарис української історіографії" т. I – 138 ст[ор.]; 4) Акад. [А.] Кримський "Історія Персії та її письменства" т. I – 136 ст[ор.]; 5) Ф. Ернст[118] "Котракти та контрактовий будинок у Київі" – 116 ст. 6) В. Науменко – "Нові матеріали для історії початків укр[аїнської] літератури" – 82 с[т.]; 7) О. Курило "Уваги до сучасної укр[аїнської] літер[атурної] мови" – 120 с[т.]; 8) акад. [А.] Кримський "Хафиз та його пісні" 208 с[т.]; 9) – його ж "Історія Туреччини" т. I – 226 с[т.]; 10) [Г.]Каманіна-Вітвицька "Водяні знаки укр[аїнських] паперів до 1650 р." – 174 с[т.]; 11) акад. [О.] Шахматов та акад. [А.] Кримський "Нарис історії укр[аїнської] мови" – 208 ст.; 12) О. Курило "Програми для збірання етнографічних матеріалів" – 34 с[т.]; 13) А. Кримський "Пальмове гілля" ч. 12 – 168 с[т.]; 14) В. Ганцов "Діялектологічна класифікація укр[аїнських] говорів" – 67 с[т.]; 15) К. Квітка "Лисенко, як збирач народних пісень" – 18 ст.; 16) Проф. Ф. Тітов "Матеріяли для історії книжної справи на Вкраїні в 16–18 вв." – 568 с[т.];

17) С. Постернак[119] – "Всенароднє бібліотека України" – 168 с[т.]; 19) "Бюллетень Комісії краєзнавства" – 4 с[т.]; 20) Акад. П. Тутковський "Матеріяли для мовознавства України" – 64 ст.; 21) "Записки Соціяльно-економічного відділу" кн. 1 – вже надруковано – 172 с[т.]; 22) "Записки Фізично-математичного відділу ВУАН" частина I, вип. I – 60 с[т.]; 23) "Записки Фізично-матем[атичного] відділу ВУАН т. 1, вип. II – вже надруковано – 96 ст.; 24) Проф. Оглоблін М. "Застосування комплексних величин" – 9 с[т.]; 25) Акад. П. Тутковський "Славечансько-Овруцький кряж" – 73 с[т.]; 26) Акад. П. Тутковський "Матеріяли для сільсько-госп[одарської] бібліографії України" – вип. I – 48 с[т.]; 27) Акад. [П.] Тутковський "Словник геологічної термінології" – 202 с[т.]; 28) О. Курило "Словник хімічної термінології" – 145 с[тор.]; 29) "Укр[аїнські] геологічні вісті" ч. I – 20 с[т.]; 30) "Укр[аїнські] зоологічні вісті" – ч. 2 – 16 с[т.]; 31) "Укр[аїнський] ботанічний журнал" – ч. 2, вже надруковано 32 с[т.]; 32) "Звідомлення Укр[аїнської] акад[емії] наук за 5 літ існування. 1919–1924 рр." вже надруковано 6 стор[інок].

Таким чином, не рахуючи різних зовсім дрібних видань Академії, яких теж набереться з 60 стор[інок] та окремих відбитків статтів, які виготовлялись для авторів в кількості 50–100 примірників – Академія випустила в світ протягом 1923 року й початку 1924 року – 4352 друкованих сторінки, що складає – 272 аркушів друку...* В цей рахунок не внесено також "Російсько-українського словника" Академії наук, якого вже видрукувано 6 аркушів, а дальші швидко друкуються.

Для кожного незасліпленого цілком ясно, що коли б Академія наук вважала за потрібне надрукувати своє торішнє "Звідомлення" то серед цієї колосальної серії вона мала на це повну спромогу. Ніякий брак паперу не став би на перепоні. Пояснюю прикладом. От, "Записок Соціально-економічного відділу" (а це дуже й дуже потрібний орган) друкується 600 примірників. Коли б, скажемо, їх друкувати тільки 525 прим[ірників], а не 600, тоді б на цілій книжці цих "Записок" зекономізувалось*2 1275 аркушів паперу, а цього цілком стало би на "Звідомлення". Але Академія наук не захотіла того робити, або краще сказати, не захотів цього я – Неодмінний

* Крапки поставлено автором.

*2 Так в автора.

секретар, що згідно з Статутом маю виключну прерогативу друкувати "Звідомлення" Академії і це я зробив з розмислом. Я вирішив, що той папір, який мав би піти на торішнє "Звідомлення" – нехай ліпше піде на науковий друк, бо в початку [19]24 року друкувати "Звідомлення" за всі 5 літ існування Академії і те велике п'ятирічне звідомлення мусило б охопити й торішню працю Академії. І справді, "Звідомлення" за 1919–1924 р.р. вже, можна сказати, надруковано і вийде в світ з нашої друкарні не пізніш від 31 березня. Коли до того часу скасовано буде закон, яким забороняється висилання радянських видань за кордон, я з великою охотою надішлю наше "Звідомлення" і до редакції "Діла", щоб і закордонні українці з поданих там цифрових даних наочно побачили, яку велику працю встигла переробити Всеукраїнська академія наук за п'ять літ свого існування.

Не належачи до складу Радянського правительства, ані навіть до правительственної (комуністичної) партії, я, звичайно, не беруся читати в правительственних серцях і давати свою особисту гарантію, що проголошений українізаційний курс непохитний.

Але, як і кожен громадянин, я маю право судити про це з певних об'єктивних фактів. Років двоє тому, як їздили представники Академії наук до Харкова і подавали свої листовані доповіді [на] українській мові, їм там щиро говорено було: "для ускорения дела удобнее было бы по-русски, потому что здесь в Харькове не все понимают украинскую речь".

Ну, а от тепер, нещодавно, звернулася було Всеукраїнська академія наук по-російськи до Всеукраїнського Центрального Виконавчого К[оміте]ту з клопотанням про долю Полтавського музею і на це здобула відповідь (за ч. 2141 з 19 лютого 1924 р.): ВУЦВК повідомляє Академію, що її клопотання задоволено і додає: "разом з цим Секретаріат ВУЦВК висловлює своє здивування з приводу того, що Всеукраїнська академія наук, звертаючись до ВУЦВК, пише російською мовою". Виходить, ніби Всеукраїнська академія наук ігнорує розпорядження Радянського Уряду щодо рівноправності мов та найширшого розвитку української мови на Вкраїні...*

Як бачимо, найвища Радянська влада на Вкраїні зробила офіційну догану Академії за те, що вона насмілилася звернутися до

* Крапки поставлено автором.

нсї рос[ійською] мовою. Як собі хочете, а факт промовистий. Або знов...*. Хіба не свідчить про щирість українізаційного курсу Радянської влади справа з словниками, яка мені більш відома ніж кому. Українізація не можлива, коли не буде повного й точного "Російсько-українського словника". Рада Народних Комісарів доручила цю справу Академії наук і заасигнувала їй на цю мету 6000 зол[отих] карбованців. Сума будь-що-будь пристойна, хоч може й не надто велика, коли взяти на увагу, що словник має обіймати 64 аркуші. Працює якнайшвидшим темпом 20 філологів, але головний редактор, що має погоджувати різноманітну працю тих 20 філологів, натурально мусить бути тільки один. Цю повинність Академія наук і держава поклала на мене. Працюючи 11 годин на добу, ніколи не лягаючи спати раніш від 4 г[один] ранку, я, проте, встигаю здавати до друкарні тільки один аркуш на тиждень, рідко один з четверттю. І я не перестаю здобувати низку листів з Харкова від офіційних представників влади, які турбуються чи не можна було б прискорити цю справу і зазначають мені в своїх листах, що якнайшвидчеє надрукування "Рос[ійсько]-укр[аїнського] словника" – це єсть діло високенної державної ваги. 9 січня [19]24 р. Народний комісаріят освіти за ч. 217 видав наказ Академії наук – "вжити всіх заходів до того, щоб головний редактор "Словника" академик [А.] Кримський не брав участі в засіданнях (господарських, бібліотечних, адміністративних, та ин.), які одбірають у нього час, потрібний для редагування "Словника".

До цього наказу додано характерний пункт: "поставити акад. [А.] Кримського в такі матеріяльні умови, щоб матеріяльні обставини не ставали йому на перешкоді присвятити себе роботі над "Словником".

У відповідь на це я написав до Народнього комісара освіти В.П. Затонського, що рішуче відмовляюся здобувати за свою працю над "Словником" якісь окремі гроші, бо вважаю цю працю за свою моральну й громадську повинність, але незабаром після того приїздив до Києва тов. [М.] Астерман, що завідує в[идавницт]вом "Путь просвещения" і дуже вмовляв мене згодитися на моє матеріяльне забезпечення. "В[идавництв]о, казав

* Крапки поставлено автором.

він: "коли Ви їстимите багато масла та яєць, то безперечно матимете більш фізичних сил [для] скорішої праці над "Словником", якого так нетерпляче чекають всі державні установи України". Звичайно, що я й цим разом дуже ввічливо подякував за турботи про мій добробут, але від грошей відмовився і в приватному листі написав В.П. Затонському, що найвищу нагороду для себе я бачу в його листі до мене, де він підкреслює, яку велику державну вагу матиме моя філологічна праця. На якийсь час питання про мій добробут залишено в покої, але зате в ряди-годи мені для заохоти присилаються заадресовані до Харкова листи від провінціяльних державних установ, де представники місцевої влади прохають надіслати їм примірників 20–30 академічного "Словника". Я гадаю, що ці анекдотичні подробиці, про які я розказав, самі собою характеристично показують, що українізаційний курс Радянської влади це не есть якась голословна декларація.

Для цікавих додам, що перший том нашого "Словника" вийде в світ 20 травня 1924 року, а томи II–III–IV обов'язково вийдуть у світ цього ж року. Окрім того, зараз на всіх парах працює Інститут наукової мови[120] при Академії наук, який виготовляє спеціяльні словники для окремих державних відомств. Вже здано в друк "Словник правничої і економічної термінології", який обіймає собою 18 арк[ушів] друку: за кожен аркуш Комісаріят юстиції платить авторам-редакторам по 200 зол[отих] крб. Цифра поважна. Замовлено Інститутові наукової мови Академії наук словника навіть для таких тісних* галузів, як авіація та т.ин. І на ці менчі словнички заакредитовано в Харкові для Інституту наукової мови 3000 зол[отих] крб.

Хіба ж це все не свідчить про щирий українізаційний курс.

Неодмінний секретар Всеукраїнської академії наук,

академик А. Кримський.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23542*2. Оригінал. Машинопис.

---

* Так в автора. Тут: "вузьких".

*2 Аркуші в архівній справі не пронумеровано.

№62*

Д. Багалій до А. Кримського 19 лютого 1924 р.
Харків

Дорогий Агатангел Юхимович!

Користуючись нагодою, надсилаю Вам листа. Од Вас листа одержав. Рецензентами 5-[о]х книжок призначено [А.] Сам[ойловича] й [І.] Крач[ковського], бо на Україні нема відповідних спеціалістів. А я з свого боку, од себе, дещо додам про те, що торкається України.

Звертаю Вашу увагу на те, що знов поставлено в Наркомосі питання про перевод Ак[адемії] в Харків. Є такі чутки про це (до мене не звертались і не звернуться). У Харків переводять ІІ-й і ІІІ-й Відділи, І-й залишають у Києві і у Харкові хочуть утворити філію Акад[емії], а в Києві філії ІІ-го й ІІІ-го Від[ділів], а [в] Харкові філії І-го Від[ділу]. Президіум (хоч це ще [не] певне) також перевести в Харків. Нікого в Акад[емії] не звільняти та, залишивши усіх, лише додати нових, які будуть обрані н[ауково]-дос-л[ідчими] катедрами. Це все доручено НКО, Главпрофобру, а саме – т. [Я.] Ряппо, [М.] Зотіну і [С.] Семковському[121], послідній держиться найбільш консервативно щодо сучасного становища Акад[емії]. Остаточно ще нічого не вирішено. Може хто й приїде у Київ, а може й ні (з приводу реформи). Декретованим (і Вам у тому числі) призначена додаткова платня по Наркомосу, з його коштів*2 – Вам по 6 черв[онців], мені – 5, як і [В.] Данилевському[122]. "Доп[олнительные] акад[емические] обеды" видаватимуться, як і еквівалент за пайку акад[емикам] – після прохання про це і анкету. При нагоді надішліть до мене у Харків мою рукопись по "Історіографії" і я її остаточно проредагую.

Не забувайте мене, а я Вам писатиму про те, що Вас цікавить.

Ваш щирий приятель Дм[итро] Багалій.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22638, арк. 1–1 зв. Автограф.

* Опубліковано в купюрах: Історія Національної Академії наук України. 1924–1928. Збірн. док. і мат. – К., 1998. – С. 29.

*2 Підкреслено автором.

№63

А. Кримський до [В. Гнатюка]* 6 березня 1924 р.
Київ

Високоповажаний пане Добродію.

Історично-філологічний відділ Української академії наук у засіданні своєму 21-го лютого 1924 року*2 обрав Вас на свого дійсного члена на Катедру народньої словесности.

Щоб можна було Ваш вибір провести через Спільне зібрання Академії, треба мати од Вас листовну згоду про те, що Ви погоджуєтесь виставити свою кандидатуру і, на випадок вибору, переїдете до Київа для безпосередньої участи в працях Академії. Отож, Відділ має честь просити Вас надіслати якомога швидче таку згоду.

Голова Відділу, академик А. Кримський.
Секретар Відділу, академик Сергій Єфремов.
Діловод: [...]*3

Центральний державний історичний архів України, м. Львів (далі ЦДІАЛ України), ф. 309, оп. 1, спр. 2275, арк. 156. Оригінал. Машинопис.

№64

Я. Ряппо до А. Кримського*1 17 березня 1924 р.
Харків

С большим удовольствием прочитал я Ваше письмо о [А.] Янате. Оно дает точную и меткую характеристику того прожектерства, которое Вы называете "янатизмом".

Еще недавно и мне пришлось подвергнуть самой резкой кри-

---

* Лист надруковано на бланку Історично-філологічного відділу ВУАН. Особу встановлено за протоколом Спільного зібрання ВУАН від 24 березня 1924 р.

*2 24 березня 1924 р. (див. ІР НБУВ, ф. 1, спр. 26300, арк. 1) було розглянуто кандидатуру В. Гнатюка на позаштатного академіка Кафедри української народної словесності. Див. лист № 71.

*3 Підпис нерозбірливий.

*1 Лист надруковано на бланку Наукового комітету Укрголовпросвіти НКО УСРР.

тике проект янатовского статута С[ельско]-х[озяйственного] научного комитета, который он протаскивал через НК зем[леделия].

Этот статут, представляющий со своими филиями, секциями, подсекциями, отделами и подотделами и т.д. параллельную Академию наук, является образцом издевательства над государственными средствами, над Академией наук и над многими простачками.

[А.] Яната и К° не только собирался заработать, но даже заниматься присуждением ученых степеней. Вот до чего доходит.

Очередным трюком [А.] Янаты ныне является – учредить в Харькове филии Академии наук. Он представил т. [В.] Затонскому даже огромный список избранных лиц. Ознакомившись с этим списком, я был поражен и безграмотностью, и неразберихой. Нужно помочь и содействовать молодым украинским ученым, нужно оградить молодую Украинскую академию наук – все это правильно. Но печь из гимназистов аспирантов, а из аспирантов прямо – академиков*, на такое шарлатанство никто не пойдет.

Украинская академия наук складывалась в тяжелых материальных условиях. Ныне работающие в ней академики пережили с нами самые тяжелые времена советской власти. Ни мне, ни Наркомпросу упрекать их не в чем.

Разговоры [А.] Янаты о вакантных кафедрах и кандидатах в академики – болтовня.

Намеченный Съезд ученых по изучению производительных сил Украины созывается для научного дела, а не для трюков.

Если Научному комитету или Главпрофобру нужно проводить в жизнь то или иное мероприятие, касающиеся Академии наук, то это делается и должно делаться при взаимном и всестороннем обсуждении.

Во избежание всяких кривотолков необходима постоянная информация.

С товарищеским приветом Я. Ряппо.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24147, арк. 1–2. Оригінал. Машинопис.

* Підкреслено автором.

№65

О. Алов до А. Кримського* [Не раніше 30 березня 1924 р.]*2
Харків

Високошановний товаришу!

Серед наукових та громадських робітників Харкова повстала думка прийти на допомогу населення УСРР в справі вияснення тих збитків та жертв, які понесло населення України під час інтервенції військ капіталістичних держав, а також військ, підтриманих ними білих генералів і петлюрівських загонів.

Для пред'явлення через Уряд УСРР вимог про відшкодування ініціативна група вирішила організувати за прикладами Москви, де вже існує таке Т[оварист]во, легалізоване постановою Союзного Совнаркома*3, Всеукраїнське т[оварист]во допомоги жертвам інтервенції.

На скликаних 30 березня ініціативною групою установчих зборах Т[оварист]ва обібрано Тимчасовий головний комітет, з правом кооптації, в склад якого увійшли: тт. [О.] Алов, [О.] Малицький, Файншмідт, [Ю.] Мазуренко, [М.] Стасюк, [Д.] Багалій, Гродзинський, [О.] Вишня[123], [М.] Шраг[124], Рипа, Сударський, Соколін, Пилипенко, [В.] Блакитний[125], Токаревський, Златковський, [К.] Сухомлин, [П.] Христюк, [Ф.] Шміт[126], Левандовський, [О.] Яната, Куликів, [М.] Холодний, [К.] Тараненко[127].

Головний комітет виділив зі свого складу Виконавче бюро в складі: пр[оф]. [О.] Алова (голова), пр[оф.]. Малицького, пр[оф.] Файншмідта, пр[оф.] [Ю.] Мазуренка і т. Стасюка.

Для легалізації організувавшегося*4 Т[оварист]ва Виконавче бюро звернулося до Раднаркому УСРР з проханням про дозвіл розпочати роботу, не дожидаючи затвердження статуту, і в Раднаркомі такий дозвіл одержано.

З огляду на невідкладність завдань, що стоять перед новозаснованим Товариством, прохаємо Вас, не дожидаючи затвердження статуту, взяти на себе почин по скликанню організаційних зборів

* Лист надруковано на бланку Всеукраїнського товариства допомоги жертвам інтервенції.

*2 Дату встановлено за змістом.

*3 Російська назва. Потрібно: "Раднаркому".

*4 Так у документі.

губерніяльного (окружного) відділу н[ашого] Т[оварист]ва, на яких обібрати Тимчасовий комітет і повідомити нас про його склад та адресу, після чого Вам будуть надіслані всі потрібні інструкції та матеріяли. Не дожидаючи цих інструкцій, приступайте до організації мережі районних уповноважених – персональних чи колективних.

Голова [Товариства] О. Алов

Секретар М. Стасюк

На листі помітка написана від руки: "Одночасно про це пишемо тт. [Г.] Гринькові, [М.] Грушевському, [П.] Тутковському, [С.] Веселовському, [В.] Ганчелю, [Д.] Абрамовичу, Галевичу, [М.] Драгомирову[128], [С.] Буді[129], [Ф.] Полонському[130], та ин.".

ІР НБУВ, ф. X, спр. 1889, арк. 1. Копія. Машинопис.

№66

В. Перетц до А. Кримського 10 квітня 1924 р.
Київ

Многоуважаемый Агатангел Ефимович!

Если случится быть Вам в Акад[емии] – загляните ко мне. Я сижу безвыходно и, вероятно, просижу так до моего отъезда, который наступит как только доктор разрешит. У меня что-то скверное в правом боку.

Заходил ко мне К.И. Студ[инский][131] – цветущий и торжествующий, и вчера же поехал в Харьков. Вернется к 18-му.

NB: В здании снова стали топить; если бы топки не прекращали – не было бы и следствия – в моем лице...*

А и в Президии два*2 врача, один – гигиенист при том, – а служащим негде рук помыть уже месяц. Краны сняты на 2-м и 3-м этажах. И как это никто не протестует?...*

Ваш В. Перетц.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24014, арк. 57–58. Автограф.

---

* Крапки поставлено автором.

*2 Підкреслено автором.

№67[*]

А. Кримський до О. Шумського [Не пізніше 23 квітня][*2] 1924 р.
Київ

Високошановний товаришу,
Олександре Яковлевичу!

Сьогодні вернув із Харкова акад. [М.] Грушевський. Розпитуючи його кого він бачив у Харкові, я спитав про Вас, чи не сказали Ви йому чогось мені переказати. На це акад. [М.] Грушевський сказав мені, що Ви маєте проти мене незадоволення за якесь закордонне листування. На це я міг тільки мовчки плечима потиснути. Протягом шістьох літ революції я не написав за кордон ані одного приватного листа[*3]. Доводилося тільки иноді писати офіційні папери, які я й пересилав через "Наркоминдел", здаючи їх до агенства "Наркоминдела" навіть в незапечатаних конвертах. Ясно, що Ви маєте діло з якоюсь спліткою, або злісною брехнею. Коли б діло торкалося когось иншого, а не Вас (людини, яку я надто високо шаную), то я, звичайно, навіть уваги на цю справу не був би звернув. З Вами[*3] – инше діло. Щоб Ви могли розуміти, яку ціну мають усі ті брехні, посилаю Вам мій одкритий лист до галичан, надрукований у київському "Більшовику" нема тому ще й місяця (23 березня 1924 року)[*4].

В цьому всеслюдно надрукованому листі є згадка й про Вас.

З товариським привітанням.

ІР НБУВ, ф. 1, спр. 23321, арк. 1. Автограф.

---

[*] Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 91–92.

[*2] Дату встановлено за змістом листа.

[*3] Підкреслено автором.

[*4] Лист А.Ю. Кримського "Всеукраїнська академія наук і закордонні жалі над її долею".

№68

А. Ряппо до А. Кримського 11 квітня 1924 р.
Харків

Высокоуважаемый Агатангел Ефимович!

Сердечно благодарю Вас за присланные книги и автограф на них.

Ваше письмо я выполнила на 100 процентов и думаю, что в организации внешних проявлений (уважения, удовольствия и т.д.) сделала самые безошибочные и достаточно настойчивые шаги. Обмениваясь по этому вопросу впечатлениями с тов. [Г.] Гринько, я пришла к заключению, что Харьков был гораздо теплее Киева. Думаю, что и в будущем придется поддержать там температуру (в официальных, конечно, кругах). Но...* как бы это правильно "висловить"? Вам лично, как "Неодмінному" придется учитывать на месте все настроения, возможности и т.д. Все ассигнования и постановления были сделаны не только персонально, но и "для Европы", и "для Азии" (Вы, как историк Востока, эту дипломатичность тонко поймете), будут иметь "глаз да глаз".

Впрочем, медленное течение академической жизни служит порукой, что ничего скоропалительного предпринято не будет.

Это все, конечно, мои личные соображения.

Прошу быть к ним снисходительным.

Жму руки Ваши.

Ан[фиса] Ряппо.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24142, арк. 21–22. Автограф.

№69*2

А. Кримський до І. Крачковского 19 квітня 1924 р.
Київ

Дорогой Игнатий Юлианович!

Я Вам так долго ничего не писал потому, что хотел Вам написать письмо собственноручно: а это для меня чем дальше к ста-

---

* Крапки поставлено автором.

*2 Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 89–91.

рости, тем труднее делается: уже года два у меня в пальцах, так называемая, писцевая спазма. В конце-концов, чтобы не откладывать дела в долгий ящик, диктую письмо.

Я Вам послал "Нариси з історії української мови" в 5 экземплярах. Двумя распорядитесь по своему усмотрению. Имеет ли Азиатский музей мою "Туреччину" и "Історію Персії", "Хафіз" у меня готов в рукописи, доведенной до конца и через полгода я приступлю к дальнейшему его печатанию. А покамест запрягли на чрезвычайно утомительное дело – редактирование Русско-украинского словаря: материал прямо подавляет своим количеством и я над ним работаю не менее 11 часов в день. Словарь будет в 64 листа большой восьмушки убористой печати по 100000 букв в листе и требуется каждую неделю выпускать в свет по одному печатному листу.

Я бесконечно Вам благодарен за присылку 4 книги "Востока"[132] и тут же, при сей удобной оказии, попрошайничаю, – пришлите мне и 3 книгу, которой у меня нет. С своей стороны – обещаю вновь прислать редакции "Востока" все наши восточные издания, будут те, которые были раньше посланы и не дошли. Мне кажется, впрочем, что теперь почта достаточно аккуратна.

Не без душевного волнения читал я, присланную мне памятную книжку "Востоковедение в Петербурге"* [133]. Конечно, многие помещенные там сведения звучат как печальная отходная, но, несомненно, что русское востоковедение не умирает и оправляется от постигшего его лихолетия. Добрая половина того, что помещено в "Востоковедении" было для меня прямо откровением. Хотя, сам факт издания журнала "Восток" уже мне намекал на поворот к лучшим временам.

Вы упоминаете о предполагавшейся Вашей поездке в Крым. Вероятно, кроме учено-учебных соображений Вы имели бы также в виду отдохнуть от болотистого петербургского климата. Если у Вас дело с Крымом не выгорит, я бы Вам предложил провести лето в Киеве. Я абсолютно без всякого стеснения для себя мог бы предоставить для жительства Вам и Вашей супруге прекрасную большую солнечную комнату, выходящую окнами в сад (один из моих кабинетов в Академии наук). Здание Академии наук помещается в чрезвычайно здоровой местности Киева и обращено

---

*Так в автора. Потрібно: "Востоковедение в Петрограде".

своими стенами к огромнейшему Ботаническому саду и еще 3-м другим садам, а, в частности, тот кабинет, который бы я Вам мог предоставить на целое лето, производит полное впечатление южной дачи. Что Вы нисколько меня не стеснили бы, это, повторяю, само собою разумеется. В этом кабинете у меня стоят лишь шкафы с книгами (закрытые).

А если бы Вы захотели, я мог бы предоставить Вам комнату в Печерской Лавре в том корпусе, которым владеет Академия наук. Это уже несомненнейшая идеальная дача. Вопрос об обеде, о чае, и т.п. теперь в Киеве очень легко уладить, не исключая даже Лавры. И там можно в этом отношении устроиться хорошо и, разумеется, значительно дешевле, чем в Петербурге. Очень прошу Вас заранее располагать нашим помещением, как своим собственным.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23313, арк. 1–2. Рукопис.

№70

А. Ряппо до А. Кримського 24 квітня 1924 р.
Харків

Академику <u>А. Крымскому</u>*.

Ваше письмо получила. Оно весьма кстати, так как даст объективную и трезвую оценку той "проектомании", от которой никакой пользы не будет Украинской Советской Республике. Реализация таких проектов дискредитировала бы, прежде всего, их авторов.

Социально-економическое отделение Академии так слабо, что говорить о трех новых институтах[134] не приходится.

<u>Институт "Советского права"</u> может быть создан только учеными-коммунистами, в противном случае он мало пригоден.

<u>Институт научной организации труда</u>* уже второй год работает в Харькове. Несмотря на то, что на этот Институт ухлопали уже порядочно средств и сил, результаты еще очень скромны и все перспективы впереди.

Ни тот, ни другой, ни третий институты не будут по плечу [М.] Птухе и [К.] Воблому. Очевидно, проекты расчитаны на создание "трех пуфов".

---

*Підкреслено автором.

Если бы авторы проектов были философы или филологи, то можно было бы простить, но когда именующие себя экономистами теряют чувство времени и пространства, то это – либо недомыслие, либо игра в бирюльки.

Относительно Микробиологического института [им. Ф.] Омельченко[135] от Главпрофобра последует соответствующее официальное указание.

Что касается Исследовательской кафедры истории Украины[136], то проф. [М.] Грушевский, конечно, солидный руководитель. Остальные "старцы" вряд ли помогут делу.

К "Социалистическому институту" отношение Главпрофобра (Института марксизма) скептическое. И здесь должны работать марксисты-коммунисты.

Все же, что касается Историко-филологического отделения Академии, то вопросы укр[аинского] языка и культуры чрезвычайно актуальны для нашей учащейся молодежи, преподавателей и школы. В этой области Академия может дать много ценного. Поэтому в эту сторону будут направляться и наши скромные средства.

Когда денежная реформа пройдет удовлетворительно и будет урожай, то к новому академическому году мы в силах будем удовлетворить все нужды Академии.

А те академики (прежде всего Вы, Агафангел Ефимович), кто в годы тяжелой борьбы Украинской Советской Республики в голоде и в холоде работали с нами, не покидая Академии, будут постановлены советской общественностью на страже интересов ее.

С товарищеским приветом А. Ряппо.

На листі помітка: "Лично. Секретно".

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24148, арк. 1–1 зв. Автограф.

№71*

А. Кримський до В. Гнатюка*2 3 травня 1924 р.
Київ

В[исоко]ш[анований] Володимире Михайловичу.

Маю за честь повідомити Вас, що Спільне зібрання Всеукраїнської академії наук на своєму засіданні від 7.IV.1924 р. (прот[окол] № 190, § 2) обрало Вас на позаштатнього академика по Катедрі укр[аїнської] нар[одної] словесности.

Неодмінний секретар, академик А. Кримський
Заст[упник] Керуючого справами к[анцелярії]
Н[еодмінного] с[екретаря] Б. Базилевич

На документі рукою А. Кримського зроблено примітку: "Коли переїдете до Київа, будете академиком штатним*3".

ЦДІАЛ України, ф. 309, оп. 1, спр. 2275, арк. 159. Засвідчена копія. Машинопис.

№72

В. Вернадський до А. Кримського 18 вересня 1924 р.
Баурі-ла-Рейн

Дорогий Агафангеле Евфимовичу.

Дуже дякую за присилку "Звідомлення Всеукр[аїнської] акад[емії] наук". Це була перша для мене вістка з Академії – досі нічого не получав з її видань. – Усе, що я видавав ці роки – я послав до Академії, але не знаю чи воно було получено нею, чи ні.

З великим інтересом я зараз прочитав цю книжку і вона підняла в моїй душі усі вспомини про гарні часи – як це тепер для мене виявляється – коли почалась праця Академії.

Багато зроблено і в тяжких умовах. Академія взагалі не зійшла з наукового грунту – це найважливіше. Як зложились зносини з закордонними науковими інституціями? Як я бачу з "Звідомлення"

---

* Опубліковано: Архіви України. – К., 1970. – № 1. – С. 54; Володимир Гнатюк. Документи і матеріали (1871–1989). – Львів, 1998. – С. 337.

*2 Лист надруковано на бланку канцелярії Неодмінного секретаря ВУАН.

*3 Підкреслено автором.

Академія не має зносин з Францією? Чи не можу я тут що-небудь зробити для Академії? Які французькі* видання получає Академія або Бібліотека?

Я зостаюсь тут ще рік несподівано для себе і проти волі Російської академії наук. Але в моїй науковій праці я зустрівся з зовсім новими проблемами, як мені здається, великого значення і я не можу їх минути. Я получив дотацію з французького фонда (Fondation L. Rosenthal)*2 і можу науково працювати ще рік в більш-менш гарних умовах.

Досилаю до Академії свою нову книжку "La geochimie"*3. Ця праця зв'язана з Академією бо я почав її організувати*4 у Київі і мріяв, що закінчу її в Українськ[ій] акад[емії]. Трапилось инакше. На стор[інці] 334–335 Ви знайдете звістку про українця Подільського*, як видно, забутого наукового новатора. Нажаль, я не знаю коли він вмер. Мабуть, Ви знаєте?

Я би бажав получити инші видання Академії. Скільки грошей треба вислати? Я би бажав мати:

1) "Збірник [праць] Істор[ично]-філол[огічного] відділу".

№ 1 ([Д.] Багалій).

№ 3 ([А.] Кримський).

№ 9 -"-"-

№ 10 -"-"-

№ 12 [О.] Шахматов та [А.] Кримсь[кий].

№ 16 [П.] Тутковський.

2) "Записки Істор[ично]-філол[огічного] відділу" 1–4.

3) "Труди Фіз[ично]-мат[ематичного] відділу".

4) [С.] Постернак: "Всенар[одня] бібл[іотека] України".

5) "Бюлетень Ком[ісії] краєзнавства"137.

Дуже прошу відповісти на цей мій лист.

Ваш В. Вернадський.

"Щирий привіт. Н. Вернадська"*5.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22769, арк. 9–9 зв. Автограф, рукопис.

---

* Підкреслено автором.

*2 Фонд Л. Розенталя – фр.

*3 "Геохімія" – фр.

*4 Так в автора.

*5 В листі дописано, очевидно, рукою дочки В. Вернадського.

№73

С. Єфремов до А. Кримського 8 жовтня 1924 р.

Київ

Дорогий Агатангел[е] Юхимовичу!

Тільки сьогодні одібрав Вашого листа – заразісінько відповідаю.

З грішми, видки, виникло якесь непорозуміння, од нас цілком незалежне. Ви прохали вислати Вам платню за серпень і авансом за вересень. Гроші ці Вам вислано*: серпеневу платню (140 крб.) – 29 серпня, вересневу (150 крб.) – 19 вересня; опріч того 22 вересня послано ще 50 крб. Гроші посилав Вам [В.] Іванець[138], але розпис почтов[ий] я бачив на власні очі. Дивуюся, що й досі Ви тих грошей не дістали. Очевидно, на всій вині – Звиногородська пошта, яка за якихсь 20 день не змогла доставити Вам грошей. Попитайте на пошті, чому вони задержали.

Сьогодні Вол[одимир] Іванець має вислати Вам ще 100 крб. Грошей в Управі тепер нема ні копійки, бо – кінець року і старі кредити вже вичерпані й закриті, а нових ще нема. Сподіваємося, що за якийсь тиждень прийде платня за жовтень і я скажу, щоб Вам зараз її вислали.

Отже, дорогий А[гатангеле] Ю[химовичу], з цього бачите, що Управа усенька і ніхто зокрема, не винні за те, що сталося. Правду кажучи, я тільки сьогодні вперше побачив Вашу заяву, бо В. Іванець виславши Вам гроші, вважав, що справу зроблено і заяви не треба мені й показувати.

Дуже прикро, що Ви не одпочили. Надолужуйте хоч за ці останні теплі дні, бо видимо нам усім тільки має бути зима і клопітня (справа з реформою Академії, з'їзд у Харкові і т.п.).

Я трохи спочив і поправився, хоч мусів із санаторію-таки частенько наїздити до Академії і взагалі, сидячи в санаторії, працював більше, як коли. Словник мені дихати не дає: за цей час аркушів з 6 здав уже видавництву. А ще більше нервує та дратує те безладдя, яке панує у видавництві.

Новин у нас чимало. Над [М.] Макаренком[139] призначено ревізію. [М.] Василенка випускають але висилають за межі України[140], клопочемось, щоб його лишили в Києві. Готуємось до з'їзду,

---

*Підкреслено автором.

хоча можливо, що його знову одкладуть. Опріч того, щодня сиплеться тобі на голову, мов піску того з пустині.

Коли маєте приїхати ? Нетерпляче дожидаю Вас, але, звичайно, посидьте вдома, поки погода добра, бо в Київі аж дихати нічим: курява страшенна, бо дощу нема, а всі улиці порозкопувані (ремонтують трамвайні лінії), і ми дихаємо не повітрям, а киптяччю.

Всього доброго. Миколі Захаровичу* привітання од мене.

Ваш Сергій Єфремов.

ІР НБУВ, ф. 1, спр. 18828, арк. 2–2 зв. Автограф.

№74*2

Д. Багалій до А. Кримського 16 листопада 1924 р.

Харків

Дорогий Агатангел Юхимович!

Ви вже мабуть одержали і офіційне повідомлення, й гроші, яко премію за Ваші праці. Комісія надіслала їх у свій час аж до двох специялістів – до акад[емиків] [І.] Крачковського і [А.] Самойловича, які дали нам рецензії – один на "Туреччину", другий на "Персію"*3 з висшою нотаткою – "5". На підставі цих рецензій Вам і присуджена висша премія. Поздоровляю. Був дуже радий за Вас і за нашу Академію. Комісія існуватиме і у 1925 році, але вже в складі Наркомоса, а не ВУКСУ*4, яке ліквідується з 1-го січня 1925 р. Але може функції ВУКСУ, яко центрального органа, збережуться в Укрбюро ВЦРПС*5 Про майбутні зміни во Всеукраїнській академії складено проекта (М.І. Яворським[141]), який дали й мені преглянути, але це ще не остаточна редакція, і тому не пишу поки що про його зміст. Обмежуюсь лише загальною указівкою, що він в конкретних статтях не дуже суворий, а навіть, може, й приємний, хоч і

* М.З. Левченко.

*2 Опубліковано: Історія Національної Академії наук України. 1924–1928. Збірн. док. і мат. – К., 1998. – С. 55.

*3 Так в автора.

*4 Всеукраїнський комітет сприяння ученим при РНК УСРР.

*5 Всесоюзна центральна рада професійних спілок.

де в чому і радікальний. Висувається ІІ ї ІІІ-й Відділ, а І-й ставиться на 3 місце. Медичний відділ буде* в Харк[івському] мед[ичному] інститутові, а Педагогічний у Вас. Утворюється філія у Харкові і т.ин. Управа залиш[ається] у Києві. Заводиться Педаг[огічний] відділ. Напишіть мені, що це Ви про мене забули? Я ж до Вас і зараз, як завсігди, прихильний і глибоко шануючий.

Дм[итро] Багалій.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22640, арк. 1–1 зв. Автограф.

№75*2

А. Кримський до А. Вінницького 25 листопада 1924 р.
Київ

Високошановний тов. Винницький*3 [142].

Буде тому скількисть днів, Ви, зайшовши до Академії, сказали мені від імення свого і тов. [Г.] Гринька, що [М.] Макаренка віддадуть під суд і знимуть із посади директора Музею Академії і, що варто було б мені приватно спитатися у [В.] Щавинського[143] в Ленінграді чи не згодився б і він виставити свою кандидатуру на директорство в разі, коли б [М.] Макаренка було звільнено. Я був пообіцяв Вам (і у Вашій особі тов. [Г.] Гринькові) написати до Ленінграду. Але, як Ви вийшли, то я зараз і передумав. Передумав через дуже поважні міркування:

1) Ще ж [М.] Макаренко під суд не відданий, ще ж суд його не засудив, ще ж він цілком законно займає свою посаду і не випадає мені передрішати кінець справи.

2) Директора обірає Спільне зібрання всіх академиків, а я, як Неодмінний секретар, тільки виконую колегіяльну постанову. Було б мені ніяково виступати в таких справах самостійно. Хоча б і приватно. До того ж я зовсім не знайомий з [В.] Щавинським, і приватний лист до нього від незнайомої людини сам собою набрав би офіційного характеру.

Через те я ніякого листа до [В.] Щавинського не написав.

---

* Слово: "буде" вписано автором поверх рядка.

*2 Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 93.

*3 Так в автора. У більшості джерел – А.В. Вінницький.

Прохаю вибачення у Вас і тов. [Г.] Гринька, що я нє сповістив Вас про це негайно. Праці було по горло і зовсім не було часу.

Акад[смик] А.Ю. Кримський.

ІР НБУВ, ф. 1, спр. 23547, арк. 1. Автограф.

№76*

А. Кримський до М. Яворського [Не пізніше 27 листопада 1924 р.]*2
Київ

Високошановний товарищу, Матвіє Івановичу!

Посилаю Вам разом з цим перший том "Словника" на кращому папері, із тих нечисленних примірників, що надруковані як кажуть "для избранных".

Рівночасно використовую нагоду написати Вам цілком приватно про одну справу, яка непокоїть і мене, і инших академиків.

До Харкова часто приїздить акад. [М.] Грушевський. Приводом для його поїздок буває клопотання про його історичні комісії[144]. Але виясняється, що він увесь час виступає в Харкові ніби представник Академії наук в усяких справах широкого загально-академичного характеру і говорить од імені цілої Академії. Повинен я Вас застерегти, що Академія ніяких инших уповноважень йому не давала і не дає, а через те і не бере на себе відповідальности за всякі нетактовності, які він міг би вчинити або висловити перед Вами, перед Науковим комітетом, перед Наркомосом, узагалі перед центральною владою. Ми допіро приглядаємося до [М.] Грушевського і не раз помічаємо, що психологія його, приїзджого емігранта, густо-часто зовсім буває инакша, ніж усіх инчих членів Академії наук, які протягом 6-ох літ органічно зрослися з радянською владою. Для нас радянська влада є не якийсь грізний пан, якого ми мали б визнавати лиш з конечности: ні, ми і не уявляємо собі нашої науки, культури і взагалі всього розумового життя инакше, як

*Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 97–99.

*2 Датовано за листом М.І. Яворського від 27 листопада 1924 р.

під радянською егідою, спеціальніш* в найтіснішому контакті з комуністичною партією, тим революційним авангардом.

Академик [М.] Грушевський повернувшись на Вкраїну тим самим безперечно визнав силу й міць радянської влади, тільки ж ми не бачимо ще, щоб він свідомо і яскраво висловився за неї, як за ідеал і обтрусився од усіх емігрантських симпатій. Через те Академія наук в ніякому разі не може давати академикові [М.] Грушевському доручення бути її представником – репрезентантом у Харкові.

Наведу з пару прикладів, що він, як то кажуть, уже підвів Академію наук своїм нерозумінням радянських обставин.

Незабаром, після свого повороту на Вкраїну, він запропонував нам обрати на дійсного члена Української академії наук відомого норвезького славіста Олафа Брока[145], Неодмінного секретаря Норвезької академії наук. Олаф Брок аж надто велике ім'я в філологічній науці; між иншим, заслуживсь він і для української філології. Через те ми охоче (одноголосно) обрали Олафа Брока на українського академика і зав'язали через нього тісні стосунки з Норвезькою академією наук. Але, оце тепер, нам стало відомо, що незадовго перед своїм обранням в члени Української академії наук, побував Олаф Брок у Ленінграді і, повернувшись на батьківщину, написав дуже різкі статті про матеріяльне становище вчених в СССР.

Ми, вибираючи його на академика, були про ці Брокові статті нічого не знали, але акад. [М.] Грушевський, живши за кордоном, безперечно це знав, і підбив нашу Академію наук до дуже нетактовного вчинку: обрати Олафа Брока ніби в подяку за його виступи проти СССР.

Ну, та Олаф Брок, принаймі, не аби яка величина, славнозвісний учений великого калібра. Але, оце цими днями акад. [М.] Грушевський зробив внесення, щоб ми вибрали на члена-кореспондента празького професора [Я.] Бідло. Всі ми в перший раз почули, що на світі є такий учений і, звичайно, що абсолютно ніхто з нас не знав яка спеціяльність у того [Я.] Бідло. З поясненнів [М.] Грушевського ми довідалися, що Бідлова спеціальність – історія релігійних рухів серед чехів. Чому за такі заслуги ми мали б обирати [Я.] Бідло на члена-кореспондента Української академії наук

---

*[3] Так в автора.

того, очевидячки, ніхто зрозуміти не міг. Тоді [М.] Грушевський додав, що [Я.] Бідло – ректор Українського університету в Празі[146]. Напрям і настрій того університету, де притулилося ціле гніздо заклятих ворогів Радянської влади, нам відомий.

Я різко запротестував проти вибора [Я.] Бідло на дуже почесне звання академичного члена-кореспондента. Маю надію, що мені пощастить цю справу ліквідувати до краю (хоч сам [М.] Грушевський ще не одкинувся од своєї пропозиції). Але з цього прикладу Ви знов бачите на які нетактовності готов [М.] Грушевський пхнути Українську академію наук.

Тому я дуже і дуже прохаю Вас пам'ятати, що коли в Харкові акад. [М.] Грушевський наважується щось говорити від імені цілої Академії наук, то ані Ви, і ніхто не повинні скидати на Академію наук якусь тінь відповідальности за все, що скаже акад. [М.] Грушевський.

Між иншим, він, як видко, виступає од імені Академії наук і в справах її ладу, і наукового життя. На це Академія наук не давала йому жадних уповноважень та й зовсім не доручала йому бути посередником між нею і харківським центром. Коли Ви або Науковий комітет, або Наркомосвіта маєте якісь бажання, або імперативи для Академії наук то, будь ласка, вдавайтеся до нас безпосередньо листовно і наша колегія з як найбільшою увагою поставиться до всіх Ваших дезідератів або розпоряджень. Посередників у таких справах абсолютно не варто мати, а тим паче – не потрібуємо посередників, які ще і не увійшли в курс нашого радянського життя.

З товариським привітанням.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23546, арк. 1–6. Автограф.

№77

М. Яворський до А. Кримського 27 листопада 1924 р.
Харків

Вельмишановний товарищу Агафангел Ефимович!

Я вельми Вам дякую за Вашого листа, він мені багацько допоміг до кращого вияснення становища [у] ВУАН. Мені здається, що Ваші міркування цілком справедливі і я, як відповідальний

робітник Головнауки, ставився завсігди до М. Грушівського не як до представника ВУАН, а як до звичайного її члена, що ставить ті чи інші питання в Головнауці до вирішення, як власні справи.

Само собою розуміється, що про ВУАН буду говорити з ВУАН і її офіціяльним представником – з Вами, а поки що – я тільки збираю матеріял для мойого проєкту реорганізації ВУАН, який своєчасно вишлю до ВУАН для погодження і після того поставлю на вирішення. До того, поки я звернуся до ВУАН з моєю пропозицією, я буду мати нагоду поговорити особисто з Вами; в часі пленум Головнауки – 27 грудня, якого членом Вас обрано.

Що торкається проф. [Я.] Бідла й Ю. Романчука – Ваше [відношення] цілком правильне, на мою думку, і нам нема ніякої потреби втягати в ВУАН елементи нам зараз неприхильні – хоч вони може визнають нас як ...melum...*. Нам треба будувати ВУАН не на вимираючих "демократах", а на революційних силах, що терпіли вкупі з нами голод і холод та не одходили од праці тут, на території України. Тепер всякий охоче нас визнає, але Ви чай-же знаєте приказку про двох побратимів і ведмедя!

Нагадаю Вам тільки про [П.] Клепатського[147], що в 1924 р. прочунявся до марксизовання української історії! Ні! Ми будемо самі це чинити, як вмітимемо, а посторонніми руки проч. Те саме й торкається членства у ВУАН. Збирати одні "архіви" політичні та ще й, для декорації, – ми не думаємо, збіратимемо будівницькі сили, все одно молоді, чи старі, аби будівницькі, наші. Взагалі про кандидатуру [у] ВУАН бажано раніш поділитися міркуванням обов`язково з Головнаукою.

З глибоким поваженням М. Яворський.

P.S. За "Словник" вельми дякую. Я зараз підняв питання про конкретне визнання Вашої праці з цієї нагоди.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24568, арк. 1. Оригінал. Машинопис.

* Крапки поставлено упорядником. Частину слова не прочитано.

№78[*]

А. Кримський до Д. Багалія 28 листопада 1924 р.
Київ

Дорогий Дмитре Івановичу!

Спасибі Вам за Вашого щирого листа. Він воскресив у моїй пам'яті 1918–1919 рр., коли нам доводилося вкупі працювати й укупі думати, і вкупі перечувати. Ми будували тоді Академію – і тепер вона вже[*2] збудована. Але в моїй пам'яті солодші для мене – ті часи, коли вона допіро будувалася, ніж теперішні, коли в ній уже йде життя заведеним темпом…[*3] Erringt ist besser als erreichen[*4], як казав [А.] Швеглер[148].

Я Вам послав офіційну подяку за присуджену премію, а тепер іще й неофіційно дякую. Окрім чести, мені дали радість і присуджені гроші, бо я страшенно бідував матеріяльно. В Звенигородці завалилася в мене хата, – і той ремонт, який довелося мені зробити, матеріяльно зруйнував мене: я весь загруз в борги. А заробітків цілий рік у мене не було, бо я мусив сидіти – працювати над словником, одмовившись (через єзуїцьке поводження [М.] Астермана) од того гонорару, який хтіла мені дати колегія Наркомпроса.

Пишете, що премії видаватимуться і 1925 року. На яку ж адресу посилати книжки[*2] і коли останній речинець?

Окрім матеріяльних прикростей доводиться зазнавати й моральних багато. Буду з Вами зовсім щирий, знаючи до того, що од Вас мої слова не підуть далі, та й скажу, що, відколи приїхав [М.] Грушевський, Академія всенька дихає інтригами, які попросту отруюють повітря. Чи інтригує він і проти мене, не знаю гаразд: думаю, що й проти мене він повинен[*2] копати, бо така вже його вдача. Але й те, що він на моїх очах чинить супроти инших[*2] людей, однаково обурює й мене, стороннього глядача. Найогидніш він обляпує всякою поганню людей свого фаху, незгідних з ним, чи живуть вони в Київі, чи не в Київі. Не хочу нічого говорити про

---

[*] Опубліковано: Л. Матвєєва. Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 94–96.

[*2] Підкреслено автором.

[*3] Крапки поставлено автором.

[*4] Досягнуте краще досягання – нім.

його відносини супроти Вас, бо це лиш* комічно, а не огидно (Ви надто високо стоїте), а от супроти [Д.] Еварницького*2 [149] його інтриги вже не комічні, а бридкі; бо він силується – через одного із своїх катеринославських клевретів – викинути [Д.] Еварницького з музею "Поля", і той клеврет веде свою справу озброюючись ім'ям акад. [М.] Грушевського. Лист бідного [Д.] Еварницького з цього приводу – це вистражданий крик серця. Або от знов – силується [М.] Грушевський виперти з Академії проф. [В.] Пархоменка[150], бо, мовляв, він не так розуміє початок Київської держави, як розуміє [М.] Грушевський (а [В.] Пархоменко наївно пояснює, що інтриги Мих[айла] Грушевського причину мають у тім факті, що в у[ніверсите]ті більше дано лекцій [В.] Пархоменкові, ніж Олександрові Грушевському[151]). Безталанний В. Романовський[152] тепер радіє тай радіє, що Центральний архів одірвано од Академії і видерто з-під ферули братів Грушевських. Проти [С.] Постернака ведеться систематична інтрига за те, що він якось не вшанував одного з родичів [М.] Грушевського: а вже ж відомо, що це тяжчий гріх, ніж проти Духа Святого. Не стану наводити инших прикладів, вистачить і цих, досить буде сказати, що нема ані одної днини, коли б не довелося почути про якусь нову інтригу [М.] Грушевського. Колись мені писав зо Львова [В.] Гнатюк, що атмосфера, в якій купає всіх [М.] Грушевський, робить для всіх нестирпуче життя. Тепер я сам це бачу тай бачу: і вже не вірю, щоб пощастило колись видертися з атмосфери пліток, інсинуацій, клевет, ображених самолюбств, родацької турботи, і т.п., і т.ин. Я силуюся нічого не бачити й не чути, але такі вразливі на всяку погань люди, як [С.] Єфремов, не перестають плюватися й плюватися.

До того ж доводиться увесь час стерегтися, щоб він не привів Академію до якоїсь компромітації політичної. Особливо треба нашорошувати вуха, коли [М.] Грушевський силується проводити когось у дійсні члени або в члени-кореспонденти: тут беруть гору не тільки інтереси його парафії, ба й усякі політичні ремінісценції часів Центральної Ради або еміграції. Саме отепер силується він перевести вибір проф. [Я.] Бідло. Ім'я – для всіх нас без винятку незнайоме (а чи Ви чували про такого вченого?); а пре

* Підкреслено автором.

*2 Д.І. Яворницький.

його [М.] Грушевський в члени-корреспонденти тому, що це ректор Українського у[ніверсите]ту в Празі. Політична антирадянська окраска того у[ніверсите]ту надто всім відома – і, не вважаючи на те, [М.] Грушевський пре [Я.] Бідла до нас, дарма, що з того вибору напевне вийде для нас скандал перед Радянською владою!

Взагалі життя в нас через це сталося якесь плюгаве. Той ідеалістичний настрій голодних.

А.Ю. Кримський.

ВРФТ Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, ф. 37, спр. 208, арк. 1–4. Автограф.

№79*

Я. Ряппо до А. Кримського [29 листопада 1924 р.]*2
Харків

Глубокоуважаемый Агафангел Ефимович!

Получил Ваше письмо и первый том составленого под Вашим руководством и редактируемого Вами "Русско-украинского словаря".

Искренне радуюсь, что при наших скудных средствах и ненормальных издательских условиях Вам удалось развернуть эту монументальную работу. Молодое поколение будет...*3 этот гранит и учиться на нем; оно оценит всю четкость и отточенность этого исторического для Украины труда.

Я рад пользоваться случаем выразить Вам искреннюю признательность не только за кропотливый труд, но и за ту трезвую проникновенность и оценку ряда моментов нашей академической жизни в Киеве, столь необходимую для Советской Украины.

Что же касается оценки моей работы в Украинском Наркомпросе, то я сердечно тронут ею.

Четыре года беспрерывной, чрезвычайно трудной работы в Наркомпросе, при удивительно тяжелых условиях – пройдены. За

---

* Опубліковано: Історія Національної академії наук України. 1924–1928. Збірн. док. і мат. – К., 1998. – С. 59–60.

*2 Дата отримання листа А.Ю. Кримським.

*3 Крапки поставлено упорядником. Слово чи фразу пропущено автором.

это время приходилось быть одновременно и управляющим Комиссариатом, и председателем главков, и секретарем и служителем, быть душой и становым хребтом всего дела.

Все большие и малые дела проходили через [мои] руки. Проведены твердой рукой годы большого революционного разрушения и заложены основы, на которых придется строить десятки лет.

Четыре года шли споры и дискусии за новые формы, за планировку. В этих спорах наша линия признана правильной.

Для Наркомпроса наступает новый этап*: влить в новые формы новое содержание, новые методы работы. Это трудное и кропотливое дело. Его не поднимут единицы: нужен солидный актив всей Украины.

На этом этапе мне удалось добиться и того, чтобы я был освобожден от этой административно-хозяйственной бумажной работы, которая подавляла и отнимала у меня время и силы.

Но вместе с этим на меня возложена обязанность (более серьезная) – начать новый этап Наркомпроса: стать во главе научно-учебно-методической работы Комиссариата в целом. В качестве заместителя Наркома я должен [быть] Председателем Главпрофобра, реорганизуемой ныне Главнауки и вновь учрежденного Государственного научно-методического комитета (ГУС'а).

Это – сложная задача.

Насколько мне удастся разрешить ее, покажет будущее. Одно ясно: необходимо сделать попытку организовать наши силы, собрать украинский ученый актив,* создать огромный кооператив науки и педагогики.

Только упорная, настойчивая работа сможет дать положительные результаты.

Здесь нужны компетентные советы, старых ветеранов науки, а главное – самоотверженность ради великого и светлого будущего трудящихся Украины.

Искренне уважающий Вас Я. Ряппо.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24145, арк. 1–1 зв. Автограф.

---

* Підкресленоавтором.

№80

Д. Багалій до А. Кримського 1 грудня 1924 р.
Харків

Дорогий Агатангел Юхимович!

Сер[гій] Ол[ександрович] Єфремов зачитає Вам мого листа до нього, а до цього додаю ще декілька слів і од себе. Друкування мого рукопису про [Г.] Сковороду затрималося на дуже довгий час – і Академія, хоч і бажала його надрукувати, але не мала для цього коштів. Зараз зроблена постанова колегії Наркомпроса про видання Держвидавом. І він, і я (особливо) бажали б, щоб на обгортці книжки стояло і ім'я Академії. І тому я б Вас особисто прохав, щоб Ви, яко Неодмінний секретар Академії, дали б і свою візу для моєї книжки і поставили її чи зараз на рукопису, чи навпослі перед виходом книжки у світ; краще було б, щоб це було зроблено зараз на підставі рецензій С.О. Єфремова; цього ж буде досить? Правда? Грошей Вам не прийдеться витрачувати, бо усі видатки (як і здобутки) бере на себе Держвидав. Моя книжка почне собою серію наукових видань Наркомоса – його Головнауки, в яку перетворився Научком. В Головнауку введено й мене. На пленумі Головнауки ставиться питання і про Академію – Ваша присутність обов'язкова*. Чи одержали Ви преміяльні гроші од нас?

Увесь Ваш Дм[итро] Багалій.

Технольогічна вулиця, буд. № 7, пом[ешкання] № 1.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22639, арк. 1–2. Автограф.

№81

А. Ряппо до А. Кримського 25 грудня 1924 р.
Харків

Глубокоуважаемый Агатангел Ефимович!

Сегодня Ян Петрович*2 относительно свободен: заседание только [около] 4 – часов. Он будет очень рад Вас видеть. Если хотите,

* Підкреслено автором.

*2 Я.П. Ряппо.

то часов в 7 или 8 – пожалуйста. Если Вас смущает вечернее время, то можно завтра днем.

Привет.

Ан[фиса] Ряппо.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24143, арк. 28. Автограф.

№82

А. Ряппо до А. Кримського 25 грудня 1924 р. Харків

Глубокоуважаемый Агафангел Ефимович!

Предполагаемая беседа по независящим обстоятельствам, переносится на завтра – воскресенье.

Ждем Вас к 8-ми часам вечера.

Ан[фиса] Ряппо.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24144, арк. 25. Автограф.

№83

А. Кримський до НКО УСРР* 28 грудня 1924 р. Київ

Опубліковані в 23–24 числі "Збірки узаконень"*2 штати Академії наук різко не відповідають її справжньому практичному становищу і дійсним потребам. Нові ж, додаткові штати, тільки тепер мають бути ще внесені на затвердження Раднаркому. Доки це станеться, більше як 30 співробітників Академії наук, що досі займали штатні (відповідальні) посади, очевидячки, позбавляються своєї платні і науковой праці. Академії наук нанесено буде страшний, болючий удар. Щоб не допустити до такого удару і пагубної перерви, Академія наук прохає Наркомос дати дозвіл на те, щоб гроші, які будуть вислані на особовий склад Академії у січні місяці,

---

* Надруковано на бланку канцелярії Неодмінного секретаря ВУАН.

*2 Збірник узаконень і розпоряджень Робітничо-селянського уряду Української Соціалістичної Радянської Республіки (ЗУ).

і взагалі аж до затвердження нових штатів, розподілялися поміж усіма* співробітниками, а не тільки поміж тими, котрі зазначені у затверджених коротких штатах.

Неодмінний секретар ВУАН, академік А. Кримський.

ЦДАВО України, ф. 166, оп. 4, спр. 953, арк. 1. Оригінал. Машинопис.

№84

А. Кримський до В. Бутвина [1924 р.]*2

Звенигородка

Дорогий Василю Охримовичу!

Я до Вас із скаргою.

Декретованим київським академикам (мені, [П.] Тутковському та [Д.] Граве) досилалося щомісяця з Харкова 60 крб. додаткових. В липні, серпні і оце тепер у вересні до Академії не прислано з Харкова такого додатку.

Виходить хтось розпорядився скасувати його. Безперечно ця річ допікливо зачепила і [П.] Тутковського, і [Д.] Граве, але попросту аж прибила і розчавила мене. [П.] Тутковський, [Д.] Граве (не кажу вже про [М.] Грушевського) мали й мають вільний час і для читання платних лекцій і для літературного заробітку. Я цілком позбавлений такої спромоги. Маю я тільки ті гроші, які мені видає Академія наук і фізично я й не міг би їх де-індє заробляти. Цілий рік я денно й нощно працював над редагуванням Російсько-українського словника, – отого, що його перший том уже видрукований (окрім передмови). Давніший орудар справ "Шляху Освіти" [М.] Астерман поставив по-єзуїтському переді мною редакторську справу на такий політичний ґрунт, що я приневолений був зріктися плати за свою каторжну працю. А часу для иншого заробітку в мене не було й нема. Перенатуженим працюванням серед диких квартирних умов у задушливому Києві я зовсім збавив своє здоров'я. Здавши ввесь перший том до друкарні я геть слабий поїхав до Звенигородки спочити. Але про спочинок тут мало може бути мови. Я повинен піддержувати

* Підкреслено автором.

*2 Дату встановлено за змістом листа.

зовсім непрацьоздатну* сім'ю покійного батька. До того все у мене тут, у Звенигородці, порозвалювалося, поруйнувалося. Довелося від свого рота видерти гроші на який-такий ремонт. В результаті – я тут сиджу і слабий, і без грошей, і ввесь обтяжений боргами, а мені Харків замість дати якусь нагороду за редагування закінченого першого тома Словника одібрав навіть ті 60 карбов[анців], що досі висилалися мені, як і двом иншим декретованим академикам, котрі жадної безплатної роботи для Держави не робили.

Я думаю, Ви легко зрозумієте всю тую тяжку гіркоту, яку я маю тепер відчувати на душі і, напевне, щось зробите, щоб така кривда мені не чинилася. Не забувайте, що я і надалі позбавлений спромоги щось заробити, погоїтися як слід, поквитатися з боргами, бо на шиї у мене редагування дальшого тому Словника.

Стискаю В[ашу] руку.

Тов[ариський] прив[іт].

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23274, арк. 1–2 зв. Рукопис.

№85

А. Кримський до Я. Ряппо 1924 р.
Київ

Глубокоуважаемый товарищ,
Ян Петрович!

Обращаюсь к Вам с просьбой о содействии в вопросе нетерпящем отлагательства.

В № 227 Киевского "Большевика" т. С.В. Пилипенко поместил чрезвычайно сильную, убийственную по своей убедительности, статью под заглавием "Академполиглотия". В ней он констатирует, что академическое правописание, выработанное самой же Академией наук и официально утвержденное Наркомпросом, далеко не всегда соблюдается в академических изданиях. Он приводит такие образчики того, как в одной и той же академической книге 3 разных автора придерживаются 3 раз-

* Так у автора.

ных способов безграмотности, одинаково резко не согласуясь друг с другом и с академическим официальным правописанием.

"Наркомпрос – кончает т. [С.] Пилипенко свою почти убийственную статью: спаси нас, молим тебя"...*

По почину т. [С.] Пилипенка киевская печать продолжает разрабатывать эту же тему и, к сожалению, очень едко и неопровержимо.

Действительно, только в изданиях, печатающихся в типографии ВУАН или же под фирмою "Червоного Шляху" соблюдается научное отношение к требованиям правописания, о чем одинаково старательно забочусь и я, и издательство "Червоний Шлях".

Но, стоит какой-нибудь академической книжке появиться в какой-либо другой типографии, как она являет собою перлы непозволительной безграмотности и орфографической анархии, подрывающей научный авторитет Академии. Мои попытки убедить издателей и авторов относиться к делу внимательнее, получали ответ: да ведь наши работы предназначаются не для начальных школ и потому нам не к чему считаться с педагогическими требованиями.

Очень прошу Вас прекратить это хаотическое положение дел, немедленно приславши мне от имени Наркомпроса тот наказ, проект*2 которого я Вам при сем прилагаю.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23540*3. Оригінал. Машинопис.

№86

В. Перетц до А. Кримського 2 січня 1925 р.
Ленінград

P.S. Тривожно:*4 додаю до мого листа, адресованого Вам, яко Неодм[інному] секретареві – кілька уваг неофіціяльного характеру:

* Крапки поставлено автором.

*2 Названий проект наказу не знайдено.

*3 Аркуші в архівній справі не пронумеровано.

*4 Підкреслено автором.

1) небіжчик* не був вінчаний, навіть записаний в ЗАГСі зі своєю дружиною*2, з котрою прожив 18 літ. Тому можуть бути з боку родичів непорозуміння. Але по наших теперішніх декретах такий спосіб братись*3 – дає всі права: спадкоєм[ни]цею буває жінка, коли вона прожила з чоловіком більше як 3 роки. [В.] Щав[инський] жив зі своєю дружиною 18 літ, але потрібний лист для охорони – тому-бо, може, хто-небудь з офіц[ійних] сфер схоче втрутитись у цю справу, бо образи́*4 – дуже гарні, книги – дуже рідкі та цінні! Маючи охоронного листа – удова може ставити опір особам, що надзвичайно люблять чужі речі. 2) А речі дуже цікаві. Небіжчик ціле життя витратив на те, щоб зібрати літературу про голландську школу живопису, великим знавцем котрої він був. Книг приблизно – 2000–2500 прим[ірників], з котрих третина торкається України та українознавства. Було б дуже гарно, коли б Академія прийняла цей патріотичний дар до своєї книжкової скарбниці. А ще гарніше – коли б Вона могла поклопотатись за пенсію для вдови. З рештою – поки я складу короткий життєпис В.О. Щ[авинського] й пришлю його до Вас: розглянете та, може, по нараді з щ[иро] ш[анованими] колегами ухвалите вдатись до Харкова з проханням про пенсію. Оксана Олексіївна хоч [не] стара, але ж слабує на астму*5. Події останнього часу особливо виявили вплив на її здоров'я: і вона – цілком нездатна до праці, а грошей небіжчик жадних не залишив...*6 Виконуючи його волю вона позбавляє себе можливості продати цінні колекції, але вище усього вона ставить оцю волю. Прийміть, прохаю, до відомості всі ці обставини та чиніть, як Вам здасться краще і корисніше для Академії. Чекаю Вашої відповіді.

З великим поважанням Вол[одимир] Перетц.

P.P.S. Ще пригадую, що в Ленінград збирається Ан[атолій] Зін[овійович] Носов[153]; він має досвід і може швидко перевезти речі [В.] Щав[инського] до Київа. Більш усього боюся, що Ермітаж схоче захопити й решту колекції. [А.] Носову треба видати

---

* В.О. Щавинський.

*2 О.О. Щавинська.

*3 Тут: "одружуватись".

*4 Наголос поставлено упорядником – тут: "ікони".

*5 Підкреслено автором.

*6 Крапки поставлено автором.

мандата, він людина дуже енергійна і можна сподіватися, що добре виконає оце доручення.

Ваш Вол[одимир] Перетц.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23991, арк. 6–8 зв. Автограф.

№87

А. Кримський до В. Мінорського 13 січня 1925 р.
Київ

Дорогой Владимир Федорович.

Я только что вернулся из Харькова, куда я ненадолго ездил по делам Академии, и застал здесь Вашу книгу и Ваше письмо. Почерк Ваш изменился. Сделался мельче, как-бы состарился. Мне почудилось, что и автор этого почерка, должен был постареть; быть может поседеть и, что вообще говоря присловутыми словами одного польского бульварного романа – "Неумолимый зуб времени уже коснулся его своими пальцами". Пришло в голову, что и у Вас, пожалуй, рождаются такие же мысли обо мне и что Вы, со свойственным Вам быстроглазием, успели уже и без моего создания нарисовать себе мой теперешний портрет седого старика ногайского типа, еще более вросшего в за[тыл]ке с еще резче выдавшимися ногайскими скулами.

Вы, конечно, правы да, вероятно, прав и я относительно Вас.

И несмотря на сознание таких фактов, я, прочитавши Ваше письмо, более был охвачен другим ощущением, перенесения в прошлое. Я опять Вас чувствовал возле себя, как профессор возле своего любимого студента. Или нет, не столько наука, язык и Ваши молодые остроумные труды припоминались мне, а совсем другие моменты. Я сидел в Вашей квартире в доме Перлова, даже еще на первом этаже. Вы мне играли разные отрывки из опер. Я Вас слушал и испытывал наслаждение, а в душе мелькали горькие ощущения по поводу моих первых неладов с семьей Миллеров. Я был Вам тогда благодарен и чувствовал известное успокоение. Все это теперь tempi ...* Мысль о Миллерах, как вообще о Москве, за последние 6 лет ни разу не приходила мне в голову.

---

*Крапки поставлено автором. Тут: в минулому – лат.

А Вы остались в памяти тем, чем были. Начиная со студенческой скамьи и кончая самыми Вашими достижениями.

И одна ли только картина вечера в Вашей комнате восстала в моей памяти. Проносился ряд других картин, рисовался образ Вашего отца, этого замечательного старика-голубя, подобного которому я, кажется, никогда не встречал на свете. Вспомнилось мое пребывание с Вами в его присутствии, которое нисколько не мешало нашим беседам. И знаете-ли, дорогой Владимир Федорович, Ваше письмо доставило мне гораздо более скорби, чем радости. Я его перечитал и два, и три раза и каждый раз мысленно вырывался у меня из души крик.

Меня приговорили к смерти два года тому назад, сказавши, что на весну я умру. Хилый мой организм оказался сильнее всяких медицинских предсказаний, я не только не умер, но даже, повидимому, поправился. И, строя свои научные работы, рассчитываю их по меньшей мере на 6–7 лет жизни. Но, конечно, я уже на половину вычеркнут из жизни, тем более вычеркнут для Вас. Мы друг друга никогда не увидим и письмо Ваше – как будто из какого-то загробного мира...*

[А. Кримський]*2.

ІР НБУВ, ф. І. спр. 23323, арк.1–4. Автограф. А. Кримський.

№88*3

А. Кримський до Д. Багалія 13 січня 1925 р.
Київ

Дорогий Дмитре Івановичу!

У нас на Відділі зрозуміли добре, що треба вибрати [М.] Яворського на члена-кореспондента, по Катедрі історії революції. Нажаль, М.С. Грушевський вже цілий місяць дуже сердиться на [М.] Яворського, і ніхто не зважиться прохати його про рецензію. Через те

* Крапки поставлено автором. Очевидно лист не закінчено А.Ю. Кримським.

*2 Автора листа встановлено за почерком.

*3 Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 104.

прохання до Вас, складіть, будь ласка, коротку оцінку його праць, а як буде вона готова, то візьміть у нього Curriculum Vitae і перешліть все це до нас. Хоч Ви й покинули Київ, але ж Ви залишаєтеся одним з двох законних представників Історичної катедри на І Відділі і подавати Відділові кандидатів не те, що на членів-кореспондентів, а й на дійсних членів-академиків – це Ваше неоднятне право та, може, й обов'язок. Будемо Вам дуже вдячні, коли Ви не забаритеся прислати нам те, чого прохаємо.

Стискаю Вашу руку. Вітаю Ваших.

Я сам ще слабий і багато писати не можу.

Ваш А. Крим[ський].

ВРФТ Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, ф. 37, спр. 210, арк. 1. Автограф.

№89*

Д. Багалій до А. Кримського 18 січня 1925 р.
Харків

Дорогий Агафангел Юхимович!

Одержав Вашого листа, де Ви пропонуєте мені скласти рецензію на праці М.І. Я[ворського], щоб на підставі її можливо було б обібрати його на члена-кореспондента. Але я рішуче од цього повинен одмовитися – і ясно чому. Я досі не приймав ніякої участі в справах І-го Відділу і Спільного зібрання ні взагалі, ні особисто щодо виборів. І мій виступ в цьому окремому випадкові, коли в Академії є штатний представник Катедри історії України – М.С. Грушевський – який являється у повній мірі компетентним, навіть більше того – безперечно першим істориком України у всьому обсягові цієї дисципліни, був би, на мій погляд, не припустимим для мене морально-академично і навіть недоцільним, бо це б внесло величезну смуту в, і без того складне життя Академії. Справа ускладнюється ще й становищем М.І. Я[ворського], який являється як-ні-як начальством над Академією – і це, як виявилося з моєї бесіди з ним, він і сам розуміє.

---

* Опубліковано в купюрах: Історія Національної Академії наук України. 1924–1928. Збірн. док. і мат. – К., 1998. – С. 109.

У таких обставинах неможливо навіть бути певним, що діло виборів закінчилося б "гладко", бо М[ихайло] С[ергійович] не така проста людина, щоб могла не реагувати на це позбавлення його наукового престижа. А яке б було моє становище, коли б я не міг захищати своєї рецензії і виборів М.І. Я[ворського] в Відділі і на Спільному зібранню? З цього усього один висновок* (або немає і tertium non datum*2): обминути в цій справі М.С. Г[рушевського] ніяк не можливо, і треба було б його до цієї думки потроху привчити. І зараз залишається той же шлях. Це раз. Вдруге, на мій погляд, треба проводити вибори М[атвія] І[вановича] не окремо*, а укупі з другими, про яких у Вас були приватні бесіди з харківцями у Харкові (С.Ю. С[емковський], В.М. Г[ордон][154], С.Н. Б[ернштейн][155], В.Ф. Левитський[156] і т.ин.) і треба підготовляти для цього групу, щоб в цьому не побачили нажиму, особливо щодо виборів офіційних представників Наркомоса. Думку про зміну ad hoc*3 правил про вибори треба одкинути – треба вибори робити в існуючих умовах після* підготовки ґрунту, а не раптом, несподівано. Гадаю, що все ж таки цієї справи не треба одкидати, а лише трохи одкласти, до підготовки ґрунту.

Дорогий Агатангел Юхимович! Пишу Вам, як самий щирий Ваш приятель і друг. Маю певну надію, що й ви приймете також щиро мою думку і мій погляд на цю делікатну справу. Усі ми в однаковій мірі (бо усе моє сімейство щиро Вас полюбило, як і я) були засмучені звісткою про Вашу хворість і бажаємо Вам якомога скорше видужати. Усі про Вас згадуємо і маємо певну надію бачити Вас з Миколою*4 у себе в квітні, коли Ви приїдете знов у Харків. Беремо з Вас слово, що Ви знов заїдете просто до нас й пробудете у нас весь час свого перебування у Харкові. Жалкуємо, що у послідні дні Вас спіткала у Харкові хворість. Будьте здорові. Привіт сердешний і нашому (як і Вашому) Миколі. Спасибі йому за виконання моїх доручень. Рецензії на Ваші книжки передруковуються і незабаром вишлються, як і кінець мого рукопису по "Історіографії". Відбитки [А.] Машкіну одіслав. Ваше видання одержав. Дякую. У

* Підкресленоавтором.

*2 Третього не дано – лат.

*3 Тимчасових правил – лат.

*4 М.З. Левченко.

лютому приїде до Києва С.Ю. Семковський читати публ[ічні] лекції і доклади.

Ваш щирий приятель Дм[итро] Багалій.

Привітання од М.В.*, О.Д.* і Юрчика*.

P.S. Як буде готове кліше мого портрета, укупі а оригіналом пришліть й одбиток.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22641, арк. 1–2 зв. Автограф.

№90*2

А. Кримський до В. Липського [Січень 1925 р.]*3

Київ

Листа Вашого, В[олодимире] Іпп[олитовичу], я здобув. Покинути секретарство, цей непосильний для мене тягар, я твердо вирішив ще в грудні, ще тоді, як дуже небезпечно слабував. І причина не стільки наказ од докторів, скільки од мого власного почуття, од моєї хороби. Секретарювання одбірає в мене щоденно не менше як чотири-п'ять годин на самісіньке листування або на складання документів, воно приневолює мене вести низку довгих, утомних балачок з безліччю люду, відколи нема Управління – доводиться самому тягатися по установах, а що я, разом з тим, органічно не*4 можу не працювати науково, то я після тяжкого дня приневолений недосипати ночей: лягати пізно і вставати ранісенько.

Довго це видержувати організм уже одмовляється. Надрукую "Звідомлення" за 1922 р.*5 – і попрохаю мене звільнити.

Чи пощастить звільнитися? Думаю, що доведеться добре поспоритися з колегами, але кінець-кінцем – хіба ж можна щось удати проти хороби? Що ж до Вашої думки, начебто тії, хто гостро ставиться до мене, самі й без моєї одмови присилують мене зрікти-

---

* Родина Д.І. Багалія.

*2 Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 105–106.

*3 Датовано за змістом листа.

*4 Підкреслено автором.

*5 Так в автора. Потрібно: "1924". Мається на увазі "Звідомлення Всеукраїнської академії наук про роботу за 1924 рік".

ся, то це ж не так (на мій великий жаль). Люди, які раді були б, щоб я покинув посаду, становлять своїм числом значну меншість. А більшість – або до мене щиро прихильна, або чудово розуміє, що моє перебування в Президіумі – аж надто потрібно через той величезний авторитет, яким я користуюся в Верховної Радянської Влади (останній приїзд [В.] Затонського це довів блискучим, яскравим способом) і розуміють, що мій вихід із Президіума, особливо коли він буде переведений нетактовно[157], геть може статися сигналом для розкасування Спільного зібрання Академії наук (ще й досі не затвердженого). Тому я цілком певен, що пустять мене дуже нелегко, а надто – коли виникатимуть критичні моменти для Академії, і лиш моя хороба буде найкращим моїм визвольником.

В своєму листі Ви, ще, згадуєте про "катастрофічний" хід подій. Як бачу, Вам уже сталася відома тая нова грізна небезпека, про яку я (хоч приватно довідавсь, розуміється, найперше від усіх) не хтів був досі говорити ані Вам, ані иншим заінтересованим, бо не бажав передчасно робити паніку. Мені гадається, одначе, що хоч перший удар мусить упасти саме на Вас, доведеться позбутися, мабуть, лиш президентської посади, а звання академика Ви, либонь, задержите за собою. А втім, справа ж допіро починається і кінець її передбачити хіба можна з точністю? Очевидячки ж, тут і мені (як звичайно!) доведеться знову стати в позицію чудотворної ікони, що припиняє грозу та й одбити тую позицію, може й не без успіху. Тим то я Вам радив би не держатися, коли що, свого принципу, що мовляв, варто заздалегіть кидати свою посаду sua sponte*.

Нарешті, є в Вашому листі згадка за непорядки в канцелярії. На превелику шкоду, Ви не називаєте ані осіб, ані фактів. Буду <u>безмежно вдячний</u>*2, коли подасте мені якісь <u>конкретні</u>* дані (хоч би, навіть, дрібниці), бо, маючи дані в руках, я, по-перше, сам знатиму, що треба усунути, а по-друге – буде в мене документальний матеріял, з яким я свої суворі заходи могтиму, в разі потреби, виправдати перед комслужем і РКК*3.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23536, арк. 4–4 зв. Автограф.

---

* Спонтанно – лат.

*2 Підкреслено автором.

*3 Ревізійно-контрольна комісія.

№91

А. Ряппо до А. Кримського 10 лютого 1925 р.
Харків

Глубокоуважаемый Агатангел Ефимович!

Приношу Вам сердечную благодарность за присланные для меня "Народные мелодии". Они мне, независимо от цели, для которой я их просила, доставили большое удовольствие.

Я длительно расставалась с Главнаукой, даже до сих пор состою ее негласным "консультантом". Обо мне потом была бумага из Высокого учреждения, что вопрос будет пересматриваться, но мы с Яном Петровичем решили прекратить это Дон Кихотство. Сколько ни трать сил, все равно в этой бочке Данаид ничего не видно.

Теперь я занимаюсь вопросами украинского театра. Вообще-то работы вокруг сколько угодно, но гонение на официальных жен. Надо или быть чьей-ниб[удь] неофиц[иальной] женой или работать неофициально. Я пока выбрала последнее.

Всего лучшего!

Всегда с глубоким уважением Анфиса Ряппо.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24141, арк. 19–20. Автограф.

№92

В. Перетц до А. Кримського 15 лютого 1925 р.
Ленінград

Вельмишанований Агатангел Евтимовичу!

Удаюся до Вас в отакій громадській справі: нашого члена, ак[адемика] [К.] Харламповича, арештовано; його чекає заслання до Оренбургу. Людина стара, хвора, обвинувачення – не доведено, що ясно з того, що його засилають "адміністративно". Прохаю разом із його дружиною – вжити всіх, яких можна, засобів, щоб його врятувати.

Чи не можна прохати від Академії наук, щоб йому заслання до Оренбургу було замінено висилкою на Вкраїну, до Києва, де він числиться на службі, хоч би позаштатним?

Всіх деталів не пишу: Ви їх дізнаєтесь з копії листа його дружини Віри Петрівни* до мого учня [О.] Нікифорова.

Вибачте, що турбую Вас з цією справою, але більше нема до кого вдатись, як тільки до Всеукр[аїнської] академії.

З великою пошаною.

Ваш В. Перетц.

P.S. Прохаю Вас повідомити мене, хоч через канцелярію*2, чи дістали Ви, чи Управа Акад[емії] документи, щодо спадщини В.О. Щавинського. Я все відвіз 10 лютого до залізниці (34 ящ[ики] – [В.] Щав[инського] + 2 ящ[ики] книг Антропол[огічного] кабінету[158] + ще раніш – з [А.] Носовим – автопортрет [Т.] Шевченка). І я, і удова [В.] Щ[авинського] – дуже турбуємось, як це все приїде до Академії.

В. Перетц.

9 лютого 1925 р.

Сообщаю Вам о злой доле, постигшей моего мужа. Постановлениемъ Особ[ого] совещ[ания] от 19 января мой мужъ высылается въ Киргизский край срокомъ на три года. Ему предъявлено обвиненіе по 72 и 73 ст[атье] угол[овного] кодекса. Обвиненіе не доказано*3, почему онъ и высылается въ административномъ порядкъ, а не по суду. Беда вся въ томъ, что наши местныя власти решили выслать его по этапу, и только мое энергичное заявление о томъ, что я посылаю телеграму въ ОГПУ*4 и прошу задержать его отъезд, спасли мужа на некоторое время отъ этапнаго следованія въ Оренбургъ. Сейчасъ онъ боленъ и лежит въ больнице пересыльной тюрьмы, почему и сегодня остался здесъ, несмотря на то, что сегодня ушелъ на Рузаевку очередной понедельничный этапъ. Мужъ после пятимесячного тюремного заключенія страдает ослабленіемъ сердечной деятельности и ревматизмомъ, сильно обострившимся. Я обратилась въ Москву съ двумя уже телеграммами; но ответа все еще не получила. Я прошу Васъ сообщитъ о беде, постигшей Константина Вас[ильевича], акад[емику] В.Н. Перетцу. Пусть Акад[емия] наук

* Див. далі копію листа дружини акад. К.В. Харламповича від 9 лютого 1925 р.
*2 Фразу вписано поверх рядка.
*3 Підкреслено автором.
*4 Окружное государственное политическое управление.

походатайствует перед ВЦИК* о помилованіи мужа. Если же эти хлопоты останутся безрезультатны, не найдете ли возможным оказать ему хотя бы временную и незначительную матеріальную поддержку; или же дать ему какое-нибудь порученіе отъ Акад[емии] наукъ въ Оренбургъ.

Изъ письма ко мне Александра Никифорова, научн[ого] сотр[удника] Исследоват[ельского] инст[итута] сравнит[ельной] литератур[ы] и языков Востока и Запада.

С подлинным уваж[ением]

В. Харлампович.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23992, арк. 9–12. Автограф.

№93*2

Я. Ряппо до А. Кримського 18 лютого 1925 р.
Харків

Уважаемый Агафангел Ефимович!

Я получил Ваше письмо с приложением копии протокола за № 210, из которого видно, что молоденький М. Птуха действительно пытается всякой мелочью дезорганизовать академическую жизнь.

Очевидно, слабое III-е Отделение в лице М. Птухи старается пополнить свои достижения внутренними распрями. Надеемся, что М. Птуха в III Отделении будет в единственном числе.

Можете заявить М. Птухе от Главнауки и тем, кто с ним солидарны, что "векселя" академика А. Крымского, данные им шестилетней деятельностью во главе Академии, даны и выполнены им не только перед Наркомпросом, но и перед всей Украинской Советской Республикой.

Наркомпрос надеется видеть вас и впредь на прежнем посту как одного из основоположников Академии и мудро направляющим ее деятельность на пользу страны.

---

* Всесоюзный Центральный Исполнительный Комитет.

*2 Опубліковано: Історія Національної Академії наук України. 1924–1928. – К., 1998. – С. 114–115.

Нет сомнения, что в дальнейшем жизнь Академии и ее лучших сил пойдут в более благоприятных условиях. Президиум ВУЦИК* недавно внимательно заслушал мой доклад о работе Академии и о ее нуждах и подтвердил необходимость дополнительного ассигнования средств по нашей заявке, каковую мы внесем в Совнарком. Кроме того, Президиум постановил заслушать в ближайшее время мой доклад также о предстоящих планах работы Академии и о ее реорганизации.

Никакого разрушения здесь мы не ставим, а будем вносить то, что по мудрому размышлению необходимо, чтобы Украинская академия выросла и окрепла.

На днях в Киев выезжает тов. [М.] Яворский и представитель РКИ*2 для обследования Академии. Ваши указания и пожелания будут здесь весьма ценны.

Желательно было бы, если бы Вы набросали те главные моменты работы (наприм[ер], по издательству), какие Академия считает важнейшими в предстоящем академическом году. Через тов. [М.] Яворского они поспели бы к моему докладу.

С товарищеским приветом Ваш Я. Ряппо.

На листі помітка: "Секретно".

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24146, арк. 1–1 зв. Оригінал. Машинопис.

№94

К. Харлампович до А. Кримського 2 березня 1925 р.
Ст[анція] Рузаєвка

Глубокоуважаемый Агафангел Ефимович!

С целью информировать Вас и УАН о положении моего дела, я отправил Вам сегодня со ст[анции] Рузаевка копию своей просьбы в ВЦИК – в дополнение к той записке, что послал Вам неделю назад с 2-м выпуском "Известий ОИПЭ" [Отд[еления] истории, права, экон[омики]*3 и "Отчетом".

* Всеукраинский Центральный Исполнительный Комитет.

*2 Рабоче-крестьянская инспекция.

*3 Квадратні дужки поставлено автором.

Получили ли Вы газету "Красная Татария" со статьей о Чистопольском кладе? И с вопроизведением Персидской надписи на браслете, которой не смогли прочесть ни здесь, ни в Москве? Правда, при мне один молодой учитель татарин бойко прочел ее, но, по-видимому потом сам испугался своей смелости.

Мой дальнейший адрес: Оренбург, до востребования.

С совершенным почтением К. Харлампович.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24465, арк. 1. – Автограф.

№95

А. Кримський до Я. Ряппо 6 березня 1925 р. Київ

Глубокоуважаемый товарищ Ян Петрович!

Из прилагаемого протокола Вы увидите, что мне приходится еще некоторое время нести обязанности Непременного секретаря Академии. Те шесть академиков (из 24), которые подали голос против меня – это, во-первых, [М.] Птуха с двумя другими своими коллегами – [К.] Воблым и [А.] Гиляровым[159], из-за кабинета которого сырбор загорелся; во-вторых – [М.] Грушевский и [Н.] Крылов и – надо полагать – [П.] Тутковский, человек несомненно высокозаслуженый, который, однако, чувствует обиду против остальных академиков за то, что, выставляя уже три раза свою кандидатуру на пост президента, он трижды получал за себя, только 2–3 голоса. Конечно, такие люди, как [П.] Тутковский, не ведут интриг, и даже при их недовольстве с ними всегда можно плодотворно работать вместе. [М.] Птуха и его два товарища тоже по-сути являются людьми, с которыми как-никак можно найти общий язык для совместной работы.

С [Н.] Крыловым, ввиду его ярко выраженной тупости, никто вообще не считается. Отвратительную атмосферу создает, собственно, только [М.] Грушевский с его бесконечною системою политиканства и интриганства против инакомыслящих, лжи крупной и еще больше – лжи мелкой, сплетен, клевет, наветов и т.п. Главным образом из-за него я и чувствую потребность удалиться от дел и отдохнуть за чисто научной работой в кабинете.

Если что меня и удерживает еще на моем посту, то исключи-

тельно боязнь, что мой уход с секретарства даст возможность политиканам повернуть течение жизни Академии в русло, не подходящее для Советского строя. Но с другой стороны создаваемая [М.] Грушевским атмосфера опасного для Академии политиканства, соединенного с беспрерывными мелкими интригами и подвохами, и старанием внесть разложение невыносимо утомляет. Шесть лет жизнь Ак[адемии] наук спокойно текла в чисто-советских рамках, – теперь все кипит гнилью и накипью.

От души благодарю Вас за Ваше письмо. Оно мне дало огромную нравственную поддержку, тем более для меня ценную, что со стороны приехавшего сюда М.И. Яворского я встретил отношение такое, какое я никак не назвал бы достаточно приязненным.

Как-никак, М.И. Яворский во все время своего пребывания в Киеве не переставал склонять свой внимательный слух к шептаниям [М.] Грушевского, не останавливающегося не перед какой интригой, клеветой и ложью по отношению к людям иного политического мировоззрения чем он. Очень не чуждался М.И. Яворский и клевретов [М.] Груш[евско]го, среди которых есть такая омерзительная, двуличная фигура, как [М.] Любинский[160], бывший министр [М.] Грушевского, подписывавший с немцами договор в Бресте. Раза три или четыре М.И. Яворский – не знаю, может и невзначай – считал нужным сообщать мне, что Вы вскоре оставляете свою службу в Укр[аинской] Главнауке и уедете в Москву. Не берусь решать, означало ли это, что Укр[аинская] Главнаука будет впредь опираться в Академии наук на иных людей, чем это было до сих пор. Во всяком случае, особой охоты во мне нести дальше свою каторжно-тяжелую работу такое сообщение не вызывало.

От души благодарю Вас за Ваше письмо. Оно мне дало огромную нравственную поддержку.

Крепко пожимаю Вашу руку.

Ваш А. Крымский.

Из прилагаемого протокола Вы увидите, что я, получивши доверие академиков и недоверие лишь партии [М.] Грушевского, принужден* был остаться в должности Непрем[енного] секретаря. Полагаю, однако, что это ненадолго.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23311, арк. 1–4. Автограф.

* Підкреслено автором.

№96

В. Харлампович до А. Кримського [Не раніше 24 березня 1925 р.]*
[Казань]*2

Киев. Академия наук. [А.] Крымскому. [в] Киев [из] Казани.

Муж 24 [-го] вновь арестован, выслан [в] Актюбинск. Двадцатого высылается [в] Тургам. Хлопочите [об] оставлении [в] Оренбурге.

[В.] Харлампович.

ІР НБУВ, ф. 1, спр. 24458, арк. 1.

№97

С. Єфремов до А. Кримського 12 травня 1925 р.
Київ

Дорогий Агатангеле Юхимовичу!

Спасибі за листа. Звістки Ваші, справді, "сногсшибательные". Кому я тільки розказував про замах на сфальшування нашого статуту – всі в один голос угадують автора. Але чи не наплутала тут Головнаука? Може вона, діставши проект з Київа без означення, що його ухвалено Спільним зібранням, сама вирішила, що то – раз із Київа, то мусить бути офіційний. Хочеться вірити, що це непорозуміння, а не зла воля. Але...*3 всяко у нас буває.

Ніяк не призрозумію, які це 15000, що їх нам мають вислати.

Цифра якось не підходить до того, чого ми можемо сподіватись. Та хоч які вони там – нехай би швидше висилали, бо без противостояння, що не знати уже, як і викручуватися. Щоб дати [П.] Потоцькому[161] 75 крб., довелось здорово-таки попомучитися, і насилу, на превелику, з того вискочили, скривдивши на якийсь час Мико[лу] Прок[опови]ча*4 та [В.] Перетца.

А кого саме у нас скорочено? Це дуже цікаве питання. Боюсь, що нещасний [В.] Пархоменко вилетить у першу голову, а це для

* Дату встановлено за листом та змістом телеграми.

*2 Місце відправлення телеграми встановлено за змістом.

*3 Крапки поставлено автором.

*4 М.П. Василенко.

його зараз (!), з Полтави його викидають, а як і в Київ не вернеться на старе місце, то не знаю, що він і робитиме.

А як справи з Шевченковим Інститутом та з рукописом Шевченка? Останнє мене надто припікає, бо мало не щодня мені з друкарні погрожують, що почнуть розбірати вже складене. Остання надія, що може Ви там їм вияснете, що так же працювати взагалі не можна.

Поклопочіться письменства для...*

У нас усе по-старому. Додалося хіба дрібних сварок та непорозумінnів. Мабуть, спека так людей розкалює, що вони, мов ті телята в драковицю, задирають хвости і женуться, не розбіраючи чого й куди.

Чи довго будете в Харкові? Якщо буде змога, повідомляйте що і як.

Бувайте здорові. Привітання од мене Мик[олі] Зах[аровичу]*2 та Дмитру Івановичу*3. Всього доброго!

Ваш Серг[ій] Єфр[емов].

IР НБУВ, ф. X, спр. 18829, арк. 1–3. Оригінал. Автограф.

№98

С. Єфремов до А. Кримського 25 травня 1925 р.
Київ

Дорогий Агатангел Юхимович!

Їду сьогодні, бо вчора не схотілося рушати в дорогу.

Свою статтю про [М.] Сумцова передаю. У О. Дорошкевича[162] можна дати статтю “Шевченко [у] листуванні сучасників”.

Прохав мене [В.] Денисенко[163] запитати Вас, чи Ви погодитесь, щоб тим, хто в його прослухав курс укр[аїнської] мови, дати відповідні, за Вашим підписом, свідоцтва? Для слухачів же було б варто мати такі свідоцтва.

Здається, по всіх справах. Бувайте здорові!

Ваш Сергій Єф[ремов].

IР НБУВ, ф. X, спр. 18830, арк. 1. Автограф.

---

* Крапки поставлено автором.

*2 М.З. Левченко.

*3 Д.І. Багалій.

№99*

А. Кримський до М. Яворського 3 листопада 1925 р.
Київ

Вельмишановний товаришу, Матвію Івановичу!

Мені нарешті пощастило (!) викликати до себе тов. [О.] Дорошкевича і між нами відбулася така розмова:

[А.] Кр[имський]: "Чому Ви й досі не послали до Укрголовнауки проект статуту та кошторис Шевченківського інституту?".

[О.] Дор[ошкевич]: "Я ще в жовтні одвіз тов. [М.] Яворському проект статуту й кошторис Шевченківського дому".

[А.] Кр[имський]: "Але ж Вам відомо, що в Укрголовнауці бажають мати статус не Шевченківського дому, а лише Шевченківського і[нститу]ту", куди мало б увіллятися й Історично-літературне товариство[164] і Комісія для видавання пам'яток новітнього письменства?"[165].

[О.] Дор[ошкевич]: "Це річ не бажана".

[А.] Кр[имський]: "Чому?".

[О.] Дор[ошкевич]: "Тому, що згідно з моїм проектом Шевченківський дім перебував би в безпосередньому віданні Академії наук, а Шевченківський інститут[166], того типу, який проектує Укрголовнаука, неминуче обернувся б в інституцію, зв'язану з Академією наук лиш формально і на чолі б його поставлено б було комуніста".

[А.] Кр[имський]: "А яка б з того була біда?".

[О.] Дор[ошкевич]: "Комуністові широке громадянство було б не вірило і не здавало б до архіву такого Інституту жадних матеріялів про [Т.] Шевченка і взагалі про український літературний рух".

[А.] Кр[имський]: "Ну, а я вам кажу, що треба зробити так, як каже Укрголовнаука. Коли Ви самі не хочете або не можете подати відповідного проекта, то це мусить зробити хтось инший чи через Історично-літературне то[варист]во, чи через Історично-філологічний відділ".

[О.] Дор[ошкевич]: "Добре. Я пораджуся з иншими й виготую проекта статуту й кошторис, якого вимагає Головнаука".

Коли я Вам нагадую, що [О.] Дорошкевич меншовик, то ніяких коментарів до цієї розмови Вам не треба.

---

*Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 107–108.

Не менш характерні розмови доводиться мені мати й у Спільному зібранні академиків в справі реорганізації Академії наук. Абсолютна більшість академиків дуже охоче прихиляється до всього, що пропонує Головнаука, але невеличка група людей (3–4 чол[овіка]) на чолі з акад. [М.] Грушевським та, нажаль, з [М.] Птухою ставить усякі перепони та намагається звести реорганізацію на ніщо. Я Вам наведу виписку з офіційного протоколу (№ 208 з 26 січня [19]25 р. § 7). Правда, дехто з академиків прохає мене викинути цей параграф з протоколу [...]*

ІР НБУВ, ф. 1, спр. 23544, арк. 1–2. Автограф.

№100

В. Кайвич до А. Кримського 3 грудня [19]25 р.
Львів

Глубокоуважаемый Агафангел Ефимович!

У меня нет уверенности в том, что Вы сохранили память о нашей краткой встрече в Москве накануне Вашего отъезда в Украину. Во всяком случае зная, что Вы по прежнему работаете, с обычной энергией, в области востоковедения, считаю долгом переслать Вам из места нового своего пребывания первые издания Польского востоковедного общества, в котором мне приходиться принимать деятельное участие.

Мы были бы очень благодарны, если бы Вы посодействовали установлению с Украинской академией наук регулярного обмена изданиями касающимися Востока.

Вашу "Історію Туреччини" (Збірник Іст[орично]-Філ[ологічного] В[ідділу] № 10) нам уже удалось раздобыть.

С пожеланиями блестящего развития востоковедения на Украйне остаюсь всегда готовым к услугам.

В. Кайвич.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23167, арк. 1. Автограф.

---

* Далі лист обривається; в архівній справі відсутні наступні сторінки.

№101

В. Перетц до А. Кримського 6 грудня 1925 р.
Ленінград

Високоповажаний Агатангеле Юхимовичу!

Дякую за лист, хоч кінець його – про знаменитий фельєтон – дуже сумний. Коли так далі буде – ніхто не схоче працювати на Вкраїні, де, як я бачу, навіть найповажніша людина не може бути певною, що її не вилають або не напишуть "доноса". Це не новий спосіб боротьби: хтось ще влітку написав аполітичного фельєтона про пан[а] П.П. Потоцького з натяками на його "генеральство"...*

Відповідаю Вам на всі точки Вашого листа. 1) Я показував рукописи, взявши їх від продавця, – ак[адемику] [І.] Крачковському, він пише мені ось що: І. "Сборная рукопись среднеазиатского происхождения. Начало – персидский комментарий неизвестного автора на Fawāid ad-Diâyŷna*2, – арабский комментарий знаменитого персидского поэта Абдеррахмана Джами (1414–1492 по Р[ождеству] Хр[истову]) на грамматический трактат "al-Kāfija"*3 трактат этот обрывается по середине и далее следует дополнение (ḥāšiya) к упомянутому трактату некоего Абдаррахмана ибн Махмуда Асфера на арабском яз[ыке] и дальнейшие дополнения имени автора на персидск[ом] яз[ыке]. Даты нет, по письму – к[онец] XVIII – нач[ало] XIX в.

2). Вторая рукоп[ись] – "Riyâd al-mughaniyin" (Луга увещеваний) – сочинение Келан Муфти-и Самарканди. Собрание проповедей на персидском языке. Книга распадается на ряд поучений, в которых приводится очень много рассказов из жизни разных мусульманских пророков и святых. В конце приложена небольшая поэма суфийского содержания на персидском яз[ыке] неизвестного автора. Рукопись среднеазиатская, датирована 1426 г. х. по Р[ождеству] Хр[истову]"*4.

О цене ак[адемик] [И.] Крачковский, как я писал – думает, что можно дать по 15 руб., я же думаю, что достаточно и 20[руб.] за обе. А вышлю, если нужно будет, я сам, без хлопот.

---

* Крапки поставлено автором.

*2 Фава'їд ад-Діâуîуа.

*3 Кафійа.

*4 Далі лист написано російською мовою.

По второму[*] пункту – очень рад, и от всей души благодарю за Вашу заботу о "Слове" – если Вы посмотрите его корректуру! Спасибо и Серг[ею] Ал[ександровичу][*2].

Третье – посылаю вам статью Варв[ары] Павл[овны][*3] на тему не современную, но сделанную хорошо: об указанном поломнике Даниле Корсунском к[онец] XVI [в.]?[*4] Прохаю прийняти до друку в "Зап[исках]" І-го Відділу, до котрого звертаюсь в окремій записці.

4-те[*]: Дуже боюся реформи Академії: від усіх реформ можна сподіватись небагато доброго та корисного для науки, котра потрібує перш усього олії[*], себто покою та рівноваги душевної. Думаю, що не у тому полягає справа "як сядуть" музики, а у тому як вони гратимуть.

5-те[*]: [П.] Потоцький від усіх клопотів зовсім розклеївся, слабує. Пам'ятаймо, що він має 69 [років]; уся ця неприємна історія, листування з Харковом можуть дуже швидко положити кінець його життя. І хто знає, що тоді буде з його спадщиною, бо тепер, коли виявляється, що удова [В.] Щав[инського] не дістала пенсії – инші вдови будуть обережніше поводитись з "жертвами".

Бажаю усього найкращого. Прохаю не забувати, що я існую ще на світі. (Ленингр[ад], Надеждинская 27, кв. 15), та коли б Ви могли на літо приїхати до нас – ми маємо спецкімнату для гостей.

Ваш В. Перетц.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23995, арк. 16–17 зв. Автограф.

---

[*] Підкреслено автором.

[*2] С.О. Єфремов.

[*3] В.П. Адріанова-Перетц.

[*4] Далі лист написано українською мовою.

№102

В. Перетц до А. Кримського 8 грудня 1925 р.

[Ленінград]*

Високоповажний
Агатангел Юхимович!

...*2 Сьогодні одержав листа від [І.] Врони. Подаю почтою його до Відділу, разом – мою відповідь і примітки, щоб Відділ був в курсі цієї справи. Я дуже боюся усяких интриг та кляуз. Кажучи між нами – вся ця історія розпочата [С.] Гіляровим-молодшим. Йому потрібні книги, що торкаються іст[орії] українського мистецтва. Будь ласка, подбайте, щоб втихомирити ще одну війну, що загрожує Академії. Хоч [І.] Врона не Орел, але все ж таки буде дуже неприємно коли він почне нас "бити" на полі "половськім". Моє донесення надсилаю конфіденціяльно. М[оже] б[ути], його і непотрібно було писати, але я не хотів би, щоб мої зносини з Вр[оною] лишилися тайною від Відділу. Прохаю – вплинути на Ол[ексія] Петр[овича] Нов[ицького][167], щоб він не загострив питання, але подав Музеєві спис одержаних книг: хай молодь працює.

Стискаю Вашу руку.

Ваш [В.] Перетц.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23996, арк. 18–18 зв. Автограф.

№103

В. Перетц до А. Кримського 25 грудня 1925 р.

Ленінград

Високоповажаний Агатангел Юхимович!

Посилаю звідомлення Т[оварист]ва досл[ідників] та моє особисте. Я не ясно уявляю собі, які сторінки зняти*3: я дав своє, В. П.*4 – своє; члени Т[оварист]ва, що не одержують ніякої платні –

---

* Місце відправлення листа подано за місцем проживання в цей час В. Перетца.

*2 Крапки поставлено автором.

*3 Підкреслено автором.

*4 В.П. Адріанова-Перетц.

роблять, що можуть, до чого мають нахил. Тому я в цьому плані написав дуже загально, про субвенцію на колекційні квоти тільки Етногр[афічній] секції в Харкові. Отже, я бачу, що в Харкові краще не вести ніяких розмов, бо все їдне нічого не буде. Справа з [В.] Щавинським та з [П.] Потоцьким мені показала дуже ясно, що там хтять більше брати, ніж давати. Кінець-кінцем, вся [колекція] П. П[отоцького] залишиться у Ленінграді. На безцеремонну пропозицію Укрголовнауки, яку я одержав недавно, я можу відповісти тим, що не маю ані часу, ані здоров'я, щоб описувати Музей, який міститься в 3 залах без опалу. Тай писарська робота не для мене. Коли [П.] П[отоцько]го виженуть з дому та спродадуть з аукціону його майно, тоді харківські діячі зрозуміють, що недарма я, [А.] Винницький, [Ф.] Ернст та інші писали та телеграфували.

Бувайте здоровенькі

Відданий Вам – В. Перетц.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23997, арк. 19–20 зв. Автограф.

№104

В. Перетц до А. Кримського 16 січня 1926 р.
Ленінград

Високоповажаний Агатангеле Євтимовичу!

Прохаю на цей раз подолати Вашу нехіть до листування та відповісти мені на три прохання:

1) Велика праця В.О. Щавинського про фарби, що їх знаходимо у давн[ьому] укр[аїнському] малярстві – лежить в Інстит[уті] археол[огічної] технології й не друкується. Чи не можна б було її надрукувати в "Зап[исках]" І-го Відд[ілу] Укр[аїнської] акад[емії]? (20–22 арк[уші] друку). Коли б була така можливість, я би визволив з цього Інст[итуту] рукопис (на маш[инці]) та надіслав би до Вас.

2) Прохаю дати нам, себто "Т[оварист]ву дослідників укр[аїнської] іст[орії], письм[енства] та мови" – я це заб[ув] – посвідчення, що ми існуємо яко одна з академічних наукових установ. Бо у нас переглядаються статути усіх наукових установ і, можливо, насиплють до нашого статуту казна-чого.

3) Висловлюючи найщирішу подяку за обрання Арк[адія] Як[имовича] Лященка та Варв[ари] Павл[івни]* на чл[енів]-кореcп[ондентів], прохаю уклінно прислати (на мою адресу) офіц[ійне] повідомлення кожній з згаданих осіб, щоб ми могли занести про це до протоколів Т[оварист]ва. Я вважаю це за доказ великої уваги та ласки Академії до нашого Т[оварист]ва, про котрі я довідався з привезеного до мене листа Андр[ія] Митр[офановича]*2.

Зі щирим поважанням Вол[одимир] Перетц.

Ще – дякую за "Слово": воно друкується краще, як я сподівався!

Що мені робити зі східними рукописами? *3

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23993, арк. 13–14 зв. Автограф.

№105

В. Перетц до А. Кримського 20 лютого 1926 р.
Ленінград

Високоповажаний Агатангел Юхимович!

Одержавши від Сергія Ол[ександровича] Ефремова листа, де він пише, що я прислав східні рукописи, про які я вже давно писав до Вас, – зараз посилаю їх "цінною посилкою". Рекомендованим листом додаю рахунок на 16 крб. – Л. Савельєвої, власниці рукописів, від котрої я їх придбав. Гроші прохаю повернути мені*3 (Надеждинская 27, кв. 15). Коли ж, може, рукописи будуть не потрібні для сходознавців – можуть їх повернути Сергію Ів[ановичу] Маслову[168], з котрим я маю постійні зносини і він їх мені поверне.

Разом прохаю прислати мені два томи праць В. Резанова[169] – тексти усіх драм, та – вибачте – ще один примірник IV-го тому "Наукових записок" І-го Відділу, бо його під час переїзду загублено, або, може, хто-небудь і взяв: я не бачу багатьох книжок в моїй бібліотеці!

* В.П. Адріанова-Перетц.

*2 А.М. Лобода.

*3 Підкреслено автором.

Чогось й не можу дочекатись "Слова", за котре Вам – найщиріша подяка!

Тут у нас був т. [О.] Самборський, полурід [Лесі] Українки в Москві – набрехав таких "новин", що ми всі аж злякалися. Аж здається все "отій" – ...*, як пише мені Серг[ій] Ол[ександрович].

Статута нашого Т[оварист]ва[170] Вам пришле секретар: треба зробити копію, а машинки нема. Статут у нас – пристосований до "нормального", виробленного Московською Головнаукою: в ньому ще ані слівцем не згадується про наші відносини до Ук[раїнської] академії наук.

Тепер, маючи папірець, що його Ви нам надіслали – ми можемо вжити заходів, щоб все це було і в Статуті.

Бажаю всього найкращого.

Ваш Перетц.

Між иншим, обіцяли нам, Т[оварист]ву, 2500 крб. на рік!*2 Зараз у нас в скарбниці – лише 2 крб. 50 коп!

Обіцяв той кожуха...*

ІР НБУВ, ф. І.спр. 23998, арк. 21–22. Автограф.

№106

С. Єфремов до А. Кримського 1 березня 1926 р.
Київ

Дорогий Агатангеле Юхимовичу!

Думаю, що цей лист застане Вас у Харкові, тому й пишу про деякі справи.

Сьогодні одбулося Спільне зібрання. Сталося так, як ми врадили були: справу з Інститутом одкладено до Вашого приїзду. В Харкові Ви довідаєтесь, як стоїть справа там. На мою думку, харківський варіант (окреме існування Інституту*3) добре розв'язує справу: нехай каверзують власним, а не Академії, коштом. І те я

* Крапки поставлено упорядником, далі одне слово не прочитано.

*2 Крапки поставлено автором.

*3 Очевидно, мова йде про Інститут української наукової мови ВУАН. Див. лист № 110 від травня 1926 р.

гадаю, що тепер саме пора зректися Вам головування в Інституті: хай шукають собі "излюбленного" голову...*

Якщо матимете змогу, поставте в Харкові знов справу [В.] Шапошникова[171]. Політ[ехнічний] інститут, обравши [В.] Шапошникова на професора, гадав цю справу повернути в інший бік. Тим часом, [В.] Шапошников не мав жодної охоти йти туди (і може не піде), а обстоює попередню постанову Укрнауки. Досадно буде, якщо Укрнаука знов змінить свою позицію і фактично позбавить цим [В.] Шапошникова, а разом і Академію. Лабораторії*2.

З Укрнауки дістали ми знов нагадування, про бібліотеку [В.] Щавинського. Я докладав це на Спільному зібранні і вони постановили, що нема причини до перерішення справи. [І.] Врона[172], видно, не дрімає. А якби обіцянки [М.] Яворського що цього "молодого человека" вони знімуть.

Поза тим у нас новин нема. Нема й грошей і досі...* Не забувайте, що 11 березня у нас рокове зібрання, а ще б треба звідомлення скласти.

Перекажіть Миколі*3 моє прохання – зайти до відповідного місця і атакувати відповідну особу за пенсію С.В. Тобілевич[173]. І досі нічого про неї не чути, і вже трачу надію щодо цієї мітичної*4 пенсії.

Бувайте здорові ! Ваш Серг[ій] Єф[ремов].

Додаю заяву [В.] Шапошникова.

ІР НБУВ, ф. Х, спр. 18828, арк. 1–1 зв. Автограф.

№107

В. Перетц до А. Кримського 19 березня 1926 р.
Ленінград

Високоповажаний Агатангеле Юхимовичу!

Посилаю сторінку, що її загублено в друкарні. Маю надію, що П. Ів[анець][174]. прочитає мого оригінала та перекладе його влучно, як було досі. Посилаю "спешным" листом.

---

* Крапки поставлено автором.

*2 Мається на увазі лабораторія хімічної технології Київського політехнічного інституту, очолювана В.Г. Шапошниковим.

*3 М.З. Левченко.

*4 Так у тексті. Можливо: "міфічної".

Чи одержали Ви два рукописи? Я їх послав поштою якраз у той час, коли Ви виїхали додому? Гроші – 16 карб. – можете поки що не посилати, бо я хочу до Вас приїхати на квітень – коли Серг[ій] Ол[ександрович]* дасть мені притулок в Акад[емії]. Я прохав його дати мені теплий куточок – не знаю чи можна, чи ні тепер його дістати. Чекаю, що він мені напише.

Зі щирим поважанням

Ваш В. Перетц.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23999, арк. 23–23 зв. Автограф.

№108

В. Вернадський до А. Кримського 22 березня 1926 р.
Ленінград

Дорогой Агафангел Евфимович!

Пишу несколько слов, чтобы просить Вас помочь научному существованию Полтавского музея. Может ли что сделать Украинская академия? Можно ли как-нибудь помочь выступлением отсюда? Вы знаете, вероятно также точно как и я, о положении дел там после ухода М.Я. Рудинского[175] при котором это ценнейшее собрание на Украине получило такое большое значение. Нельзя ли как-нибудь добиться его передачи в Главнауку?

Помимо местного значения, собрания Музея имеют и огромное общее – и, вчастности, собрания палеолитич[еских] находок – части бывшего Лубенского собрания Скаржинских и новые раскопки 1918 года.

Я знаю Музей с его основания, с молодости, и то, что я сейчас слышу о его положении меня чрезвычайно тревожит.

Все может погибнуть – и невозвратно – не по злому умыслу, а по невежеству. Неужели нельзя ничего сделать?

Пишу Вам по-русски, т[ак] к[ак] боюсь писать по-украински Вам такому великому знатоку дорогого и мне украинского языка: наделаю ошибок, а Вы это отметите.

---

* С.О. Єфремов.

Ниночка моя вышла замуж за молодого археолога Н.П. Толля – она кончает медицинский факультет. Если бы она была здесь – она мне поправила бы мое писание.

Очень бы хотел иметь издание Укр[аинской] академии. Для меня и Украина, и Киев, и Укр[аинская] академия дороги и близки, слились с моей старой личностью.

Всего лучшего.

Ваш искренно В. Вернадский.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22770, арк. 1–1 зв. Автограф.

№109

В. Перетц до А. Кримського 3 травня 1926 р.
Ленінград

Вельмишанований Агатангеле Юхимовичу!

Я вже прохав Вас до мене на чай, Ви [посоромились] дочекатись Варвари Павлівни*. Отже, вона приїхала і прохає Вас одвідати нас та разом зі співробітниками попити чайку з приводу виходу на світ божий нашого "Слова". Прошу прибути завтра, 4-го, у вівторок вечером, год[ині] – о пів на дев'яту.

З великою пошаною.

Ваш Вол[одимир] Перетц.

Я не знаю адреси М. Левченка: прохаю Вас, будь ласка, передати йому наше запрошення.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24000, арк. 23. Автограф.

* В.П. Адріанова-Перетц.

№110*

А. Кримський до Редактора газети "Пролетарська правда"*2

Травень 1926 р.*3

Київ

Вельмишановний тов. Редакторе!

В ч. 105 "Пролетарської Правди" вміщено статтю "Загальні збори Інституту наукової мови УАН". Не спиняючись на всяких особистих неточностях тієї статті (прим[іром] автор накидає мені такі думки, які йдуть у розріз з усім моїм політичним світоглядом), уважаю за потрібне повідомити Вас, що стаття зовсім неправдиво освітлює цілу справу Інституту наукової мови. Історично-філологічний відділ Академії наук не думав і не думає порушувати автономії Інституту, а бажає тільки поставити філологічну його роботу на суто науковий грунт, як того вимагає життьова й державна конечність. Тому Історично-філологічний відділ змінив у дотеперішньому статуті Інституту п. 9 в тому напрямкові, щоб усі штатні редактори словників, як люди з відповідною науковою кваліфікацією, обов'язково входили до інститутської Ради. Вибірає тих редакторів сам Інститут, а на посаді затверджує Історично-філологічний відділ, переслухавши їх наукову оцінку. Окрім того, Історично-філологічний відділ уважає за необхідну річ взагалі збільшити філологічний котроль над працею Інституту, щоб термінологічні словники не могли скомпромстувати наукового авторитету Академії наук і справді були придатні для державних потреб. Коли декому із співробітників Інституту наукової мови навіть такий, цілком неминучий, філологічний контроль не припадає до вподоби і здається за втручання в автономію Інституту, то це не є причина для Академії наук міняти свій погляд на справу. Особливо ж стає потрібним якнайтісніший звязок Інституту з Історично-філологічним відділом Академії саме оттепер, коли в Укрнауці складено проект переробити Інститут з вузько-українського на Інститут національних меншостів (єврейської, молдаванської та инчих). Цю ідею треба щиро віта-

---

*Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 109–111.

*2 Лист надруковано на бланку канцелярії Неодмінного секретаря ВУАН.

*3 Дату встановлено за змістом листа.

ти, бо вона владно диктується справжньою громадською потребою, але заразом вона – при нерозважнім відношенні до справи – могтиме принести і дуже велику наукову небезпеку для Інституту наукової мови, для його наукової поваги, а заразом і для поваги самої Академії наук. Не можна вирішати справу патетичними заявами (як це зробив т. [М.] Гладкий), що українці дуже мирно житимуть з нацменшостями і через це все піде гаразд. Тут не про мирне національне співжиття йде мова, тут не національного ворогування треба боятися, бо національного розбрату наша Академія наук ніколи досі не знала (та сподіваємося і не знатиме). А боятися треба того що, одкидаючи наукове філологічне керування Історично-філологічного відділу, новий зреформований Інститут наукової мови міг би самотужки і не впоратися з широкою, складною поліглотною многословною справою. Тай замість путящої наукової допомоги для нацменшостей ще й міг би хаотично заплутати нацменшинську термінологічну справу. Так от, ми наведемо в повній основі* п. 1 нового, запроектованого од Укрнауки статуту Інституту наукової мови:

"П. 1. Інститут має собі на меті всіма способами сприяти нормальному і організованому розвиткові та поширенню наукової мови (термінології і номенклатури української мови) національних меншостів України, инших народів та інтернаціональної, у всіх галузях знання, кладучи в її основу мову народню, вимоги науки та виробництва".

Об'єктивні люди (а представники нацменшостів – зокрема) нехай розсудять чи можна академічну інституцію з от таким завданням одсунути од пильного філологічного контроля Історично-філологічного відділу Академії.

Голова Історично-філологічного відділу УАН,
академик А. Кримський

ІР НБУВ, ф. 1, спр. 23318, арк. 1–4. Оригінал. Машинопис.

*Так в автора.

№111

Д. Багалій до А. Кримського 16 червня 1926 р.
Харків

Дорогий Агатангел Юхимович.

Посилаю Вам на ім'я Миколи Л[евченка] рукопис пр[оф]. [П.] Клименка[176] з своєю рецензією, що була складена мною ще в часи Вашого перебування у Харкові; передайте й рукопись для негайного друку: гарна, дуже гарна розвідка.

З статутом Ак[адемії] справа стоїть так. Спочатку проект негайно передали до АФК*, куди закликали й мене. Там його прийняли, зробивши невеличкі редакційні зміни. Але вирішили: 1) щоб була особлива грамота для Академії, 2) щоб питання про дозвіл друкувати праці було передано Совнаркому, бо хоч воно і вирішено на пленумі в Вашій редакції, яка вподобалася голові (Юр[ію] Петр[овичу] Мазуренку*2 [177]), але коли Наркомос на неї не погодився, то вона не зібрала більшості голосів на засіданні (звичайно, я стояв за неї), 3) висунуто було нове*3 питання про вибори відкритим голосуванням*3 і воно також перенесено було в дальші інстанції, де може й пройде, бо це є, як казали, звичайна практика радянських установ. Але зараз виявилося, що справа з об'явленням нового статута відкладається до осени*3, з тим, що Академія, одначе зараз, одержить кредити на негайний ремонт (може 150+150 тис.), будівництво. Значить, приїзда до Академії в червні не буде.

Щодо мене, то я також в червні не приїду, бо повинен закінчити до від'їзда в санаторій свої праці, а приїду в вересні*3, коли зроблю науковий доклад. Я і усі ми дружньо вітаємо Вас і усіх близьких вам. 29 червня я їду в Єсентуки, а потім у Кисловодськ.

З вел[икою] пошаною Дм[итро] Багалій.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22645, арк. 1–2. Автограф.

---

* Адміністративно-фінансова комісія РНК УСРР.

*2 Співробітник НКО УСРР.

*3 Підкреслено автором.

№112

В. Бартольд до А. Кримського 26 серпня 1926 р.
Київ

Многоуважаемый Агафангел Ефимович.

Спасибо за Ваше письмо; все три экземпляра его дошли до меня в Одессе в один и тот же день, во-вторых, третьего дня, в Доме ученых я остановился. Еще до получения этого письма я послал телеграмму в Киев, в Акад[емию] наук, Непременному секретарю о том, что приеду в четверг утром. Я не назвал Вашего имени, рассчитывая, что если Вас теперь в Киеве нет, телеграмму передадут Вашему заместителю или в Вашу канцелярию; если бы Ваше письмо дошло до меня до отправления телеграммы, я, конечно, адресовал бы ее на имя П.Н. Лозиева. Телеграмма пришла вовремя и была передана в канцелярию; при приезде в Киев я был встречен и П[авлом] Н[икифоровичем] и несколькими киевскими коллегами; привезли в Академию, где меня устроили очень хорошо, насколько это возможно в настоящее время, когда почти во всем Академическом доме производится ремонт. Здесь я жил...* у ботаника [В.] Липского (имя, которого было мне хорошо известно), потом через некоторое время с П.Н. Лозиевым осмотрел Музей, пообедал, и осмотрел собор св[ятой] Софии, были также на Владимирской горе. Условились, что я пробуду здесь до воскресенья и в субботу прочитаю в закрытом заседании доклад о постановке востоковедения в настоящее время в Ленинграде, на ту же тему, на которую я читал доклад в Одессе в отеле, перед отъездом в Турцию, с той разницей, что здесь можно ожидать более оживленных и интересных прений.

Первое впечатление от Киева и киевского востоковедения безусловно хорошее; повидимому люди стараются, делать, что могут, при довольно тяжелых условиях, особенно в отношении помещения; так всякого поразили крайняя теснота в Музее. На меня, может быть, эта теснота производит еще более сильное впечатление по сравнению с только что покинутым мною Константинополем, где условия помещения в учебных и ученых учреждениях, может быть, лучше, чем где бы то ни было, но где

*Крапки поставлено упорядником. Далі слово не прочитано.

этим простором сравнительно мало могут пользоваться вследствие отсутствия подготовленных людей как среди преподавателей и служащих, так и среди студентов и аспирантов. Я, как Вы знаете, не согласен с Вашей общей отрицательной оценкой культуроспособности турецкого племени; но "дело веков поправлять нелегко", особенно в такой стране, как Турция, где внешняя и внутренняя жизнь до сих пор была так мало благоприятна для развития науки и вообще культуры. Очень резко бросается в глаза разница между османскими или, по теперишней терминологии, анатолийскими турками и турками из России, имеются из Азербайджана, Крыма и Поволжья, прошедшими старую русскую школу или, по крайней мере, выросшие в атмосфере влияния русской и, через ее посредство, западно-европейской культуры. Мне даже кажется, что в области востоковедения ни французские, ни венгерские учителя, не могут дать туркам того, что они могли бы получить от прошедших какую бы то ни было научную школу в России. Факт приглашения меня турецким правительством мог бы считаться доказательством, что турки и сами признали теперь эту истину, но боюсь, что это не так, и что влияние прочитанного мною курса (он будет напечатан) не будет значительно. В области филологии и истории слишком велика разница между европейскими научными приемами и теми, которых до сих пор придерживаются турецкие ученые.

До некоторой степени это относится даже к работам лучших турецких историков, как [Кизиль]-Заде и Халиль-Эдхем; даже им далеко не всегда ясно, что нужно знать для решения того или иного научного вопроса и как вообще к нему надо подходить.

И так, я далеко не уверен, что от моего пребывания в Турции будет большая польза для турок. Что оно было очень полезно для меня самого, об этом Вы уже знаете из наших бесед в Баку; с тех пор я, конечно, ознакомился еще с другими редкими рукописями, о которых как-нибудь надеюсь написать еще. Пока до свиданья, буду ждать теперь от Вас писем в Ленинграде и, конечно, тоже очень жалею, что не пришлось повидаться с Вами здесь.

Ваш В. Бартольд.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22670, арк. 1–2 зв. Автограф.

№113

В. Вернадський до А. Кримського 21 вересня 1926 р.
Ленінград

Дорогой Агафангел Евфимович.

К 30-му сентября хочу быть в Киеве. Еду на геологический съезд – но, конечно, мне страшно дорого и хотел видеть ближе и конкретно и Академию, и Библиотеку. Я так радуюсь их росту и так верю в их большое значение – и мне так дорога Академия. Пишу Вам, хотя Вы систематически не отвечаете на мои письма – и рад буду видеть Вас. Пишу Вам по такому делу: не знаю, как и где мне в Киеве поместиться (пробуду несколько дней – 6-го надо быть в Петербурге). [Д.] Багалий, с которым ехал из Минеральных Вод, говорил мне, что м[ожет] быть, можно устроиться в Академии и чтобы я Вам об этом написал. Вот я Вам и пишу. Отсюда уезжаю на днях в Москву, где у меня 26-го заседание. Если можно устроиться в Академии – известите: Москва, Зубовский бульвар, 15; кв. Старицкого.

Всего лучшего.

Ваш В. Вернадский.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22771, арк. 11–11 зв. Автограф.

№114

В. Перетц до А. Кримського 23 жовтня 1926 р.
Ленінград

Многоуважаемый Агафангел Ефимович!

Только что я получил утром письмо от Сергея Ал[ександровича]* с извещением, что Отделение одобрило мой перевод в штат, как вечером мне принесли Ваше письмо. Прежде всего отвечаю на первую часть его. 1) [М.] Богословский[178] оригинал дал. несколько шире, чем ему было отпущено, но он, повторяю, может заплатить за часть набора (листа за 2), чем будет достигнуто некоторое равновесие. 2) Работа Игоря Еремина[179] о Патериках*2 –

* С.О. Єфремов.

*2 Підкреслено автором.

вероятно уже получена Вами, так как она послана посылкой (застрахована на 30 р.) еще за 5 дней перед этим моим письмом. Очень прошу не отказать напеч[атать] таблицы, хотя бы в миниатюре. Если мои финансы позволят (о сем – ниже) прошу позволения принять ее на мой счет. 3) Работа Олени Мостової* о [Ф.] Гвиччеярдини*2 [180] в укр[аинском] перев[оде] – возвращена была мною ей для дополнений (надо переписать конец и сделать коротёнькое предисловие). Я ей написал, чтобы немедля доставила Вам или Серг[ею] Ал[ександровичу], если Вас не застанет в Академии. 4) Насчет статейки [Г.] Никольской[181] – я не могу Вас угнетать, я ее устрою в другом месте; там уже очень мало относящегося к Украине; вместо этой ст[атьи] разрешите для "Записок" со временем прислать меньшую – о Кирилле Туровском. 5) Когда я вернулся в Петрогр[ад], то в первом же засед[ании] Отд[еления] р[усского] яз[ыка] и сл[овесности] на меня – вместо поздравления – накинулись мокрым рядном сочлены за то, что я: а) напечатал "Слово" по-укр[аински] и б) в предисловии сказал горькую правду о Росс[ийской] академии – (не задевал, впрочем, Отделения!). Они злы на то (т[о]е[сть], соотв[етственно] Истрин и [А.] Никольский[182], кузен Флоринского), что я "не дождался" пока Акад[емия] смилостивится и напечатает мою книгу, а пошел своей дорогой – более естественной и приятной, ибо у нас* "домонг[ольский] период" особой популярностью теперь не пользуется (из молодых – только двое самых юных [И.] Еремин да [Г.] Никольская ковыряются в нем). Мне выразили претензию, что я уклоняюсь от пуб[ликации] работ в Росс[ийской] академии. Потому я думаю, не напечатать ли мне рец[ензию] на "Укр[аинскую] драму" здесь: оно было бы тактичнее, чем помещать поправки к изд[анию] У[краинской] ак[адемии] – в ее же* "Записках"; впрочем – подумаю. Карский хочет печатать в ближ[айшей] кн[иге] "Известий", кот[орая] выйдет в к[онце] ноября. У меня было написано довольно резко. Сейчас я оставил только фактическую часть – поправки к тексту и несколько соображений о приемах его издания. – Теперь перехожу ко второй части письма. Я очень тронут таким полным единодушием, особ[енно] – участием [Е.] Тимч[енка], который по справедливости (я все-таки в этом

* Підкреслено автором.

*2 Так в автора. Потрібно: "Гвиччардини".

убежден!) должен был бы сам претендовать на штатаное место академика. Что касается М.С. и А.С. Грушевских, то, м[ожет] б[ыть], они правы. Если бы я своевременно знал* об их планах, если б мог только подумать, что [К.] Студинскому необходимо выбраться из Польши на Украину и что это – возможно, – то конечно я не решился бы намекнуть о моем желании перейти из сверхшт[атных] в штатные. Но мне и на этот раз не было ничего известно. Боюсь, что теперь меня распнут за сие. Может быть, полезнее было бы сделать так и сначала попробовать перевести [К.] Студ[инского], а если б не удалось, тогда уже выдвинуть меня? [К.] Студ[инский] вернулся к научной работе, и м[ожет] б[ыть], оказался бы полезным для Академии независимо от своего "клерикализма"? Это первое, а второе, что меня смущает – это вечное ожидание подкопов, которые последуют теперь. Конечно, для снятия меня с членов потребуются доказательства моей непригодности*, а пока я дышу и работаю (а работаю я исключит[ельно] в области украинской литературы!) – таких доказательств не найти. Но есть слабый пункт в моей позиции: то, что я смогу бывать в Киеве лишь периодически, а не сплошь жить. Так, напр[имер], нынче я смог бы приехать на декабрь* (с 5 дек[абря] по 25е) и на апрель-май*.

Кстати – я уже писал Вам как-то, а сегодня и – Серг[ею] Ал[ександровичу]: некот[орые] академики пользуются в этом отношении льготами, напр[имер], [В.] Бузескул* – получает содержание по Росс[ийской] ак[адемии], хотя живет не в Л[е]н[ин]гр[аде] и не в Москве (это разрешается), а – в Харькове; [В.] Иконников получал содерж[ание] от Росс[ийской] ак[адемии] – живя в Киеве (это я доподлинно знаю, сам видел ведомости). Вопрос только в степени суровости "центра", каким является для У[краинской] ак[адемии] Харьков, – и в отношении сотоварищей и "месткома". Если в январе эти инстанции отменят решение Отд[еления], то конечно – это большой конфуз будет и для Отд[еления], и для меня, которому после этого пожалуй и носа показать в Киеве не удастся: стыдно. Мне больше всего было бы обидно, если бы [М.] Груш[евский] считал меня каким-то интриганом: я с ним работал с 1907 г. и никогда не ссорился*. Мне бы было очень тяжело оказаться в обостренных (да еще из-за денег!) отношениях

*Підкреслено автором.

с человеком, с которым я, невзирая на всевозможное различие во взглядах – был в хороших отношениях и которого, как ученого, я очень ценю. Я всего ожидал, – но с его* стороны протеста я не ждал и это больно и незаслуженно* задело меня.

Получили ли Вы все мои книжки? Три счетом – были оставлены С[ергеем] Ив[ановичем] Масл[овым] для Вас. Спасибо за заботу обо мне и моих птенцах. Рад бесконечно буду видеть их работы – в изданиях Укр[аинской] ак[адемии] н[аук]: нива велика, да сеятелей мало; да и те – б[ольшей] ч[астью] заражены нелепыми предрассудками и великорусским, великодержавным шовинизмом. А от него и взрослым, пожившим людям, как мне, например, – приходится порою тошно, особенно в Петербурге, где в среде ученых – увы – крепко держатся старые психические навыки. Простите, что расписался. Кончаю. Жена шлет привет.

Весь Ваш Перетц.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24002, арк. 29–31. Автограф.

№115

В. Перетц до А. Кримського 8 листопада 1926 р.
Ленінград

Многоуважаемый Агатангел Ефимович!

Сегодня я получил из Киева жалованье штатного академика за пол[овину] октября и вижу, что мое перемещение в штат, о котором Вы писали, совершилось самым реальным образом. Теперь возникает вопрос: когда мне выгоднее для "Відділу" и для С[пільного] зібрання* (в связи с возможными там выборами, нов[ым] уставом и др[угим]) приехать. В апр[еле]–мае я буду – своим чередом; спрашиваю сейчас о декабре и январе. Я могу уехать из Лени[нграда] либо* на время 4–21 декабря, либо* на январь, приблизительно с 1 – по 21-е с тем, чтобы принять участие в одном О[бщем] собр[ании] и в двух "засіданнях Відділу". От Вас, сообразно важности дел, жду указания, на какой из двух этих сроков мне следовало бы приехать с большею пользою для У[краин-

*Підкреслено автором.

ской] академии. Для сего прилагаю открытку, на которой благоволите, не долго затягивая, указать время. Прошу это сделать заблаговременно потому, что мне нужно будет за 2* нед[ели] до отъезда испросить разрешение: у нас нравы суровые, особенно имея в виду давние и прославленные устои [наподобие] наших "украинских академиков". Сие – пишу только Вам. При встрече расскажу о том, как приветствовали здесь мое "Слово" в Вашем издании.

Само собою – прошу передать I-му "Відділові" найискреннейшую благодарность за честь мне оказанную. На днях на Ваше имя я вышлю нечто по части старых книг, купленных мною для Академии и приносимых ей в дар. Есть нечто для ак[адемика] [В.] Липского – по ботанике; для Каб[инета] им[ени] [В.] Антоновича*2 – по украиноведению и т.п.

Преданный Вам и уважающий В. Перетц.

P.S. Из-за возникших трений* на почве публикования моих работ – я вынужден был отдать рец[ензию] на [В.] Резанова – в Изв[естия] Отд[еления] р[усского] яз[ыка] и сл[овесности]! 8 ноября 1926 и, т[аким] обр[азом], невольно Вас надул! Простите.

Надеждинская 27, кв. 15.

В. Перетц.

ІР НБУВ, ф. I, спр. 24005, арк. 35–36. Автограф.

№116

В. Перетц до А. Кримського 15 листопада 1926 р.
Ленінград

Многоуважаемый
Агафангел Ефимович!

М[ожет] б[ыть], Вы меня [выругаете] за прилагаемое приглашение, но инициативная группа постановила обратиться ко всем славянским ученым, а я по-совести не могу назначить из рядов их и ученых украинских, что и естественно. Поэтому, передавая это приглашение, мы просим Вас принять меры к размножению

* Підкреслено автором.

*2 Музей ВУАН ім. В. Антоновича.

его и сообщению заинтересованным ученым. Ученики А.И.* и ученики его учеников вероятно получат личные приглашения. Но могут оказаться лица, которые ускользнут от внимания организаторов и тут чрезвычайно полезно содействие таких учреждений как Акад[емия] н[аук]. Срок очень короткий; но в наше время у всех, вероятно, найдется что-нибудь небольшое*2: нам отпущено на все уровни – 15 л[истов], из кот[орых], займут биогр[афии] и библиограф[ии] – около 4 листов. Естественно, что на долю участников едва ли придется более 4-х страниц (ок[оло] 10000 знаков). Мне поручено обратиться через Вас и к др[угим] ученым в УССР; за границу я пошлю приглашения Ф. Колес[с]е[183] и К. Студинскому. О, если бы это предприятие сколько-ниб[удь] помогло единению научных деятелей славянских народов – в условиях новой жизни.

Преданный Вам В. Перетц.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24001, арк. 27–28 зв. Автограф.

№117

В. Перетц до А. Кримського [3]*3 грудня 1926 р.
Ленінград

Многоуважаемый Агатангел Ефимович! Очень рад, что Вы благополучно вернулись из Харькова и с известиями, кот[орые] для меня оч[ень] приятны. Сейчас я справлялся, как движется наш устав: было одно заседание комиссии, а другое и сл[едующее] будут неизвестно когда: О.*4 сказал – "жили без у[става] проживем и еще малость – над нами не каплет, дело не к спеху*2"; и если наш у[став] не движется, думаю, что и находящийся в зависимости от него киевский – также не будет двигаться особенно поспешно. По мере сил стараюсь оправдать те средства, кот[орые] расходует на меня Укр[аинская] академия, готовлю 2-й вып[уск] матер[иалов] по ист[ории] укр[аинской] литер[атуры] XV–XVIII вв. Разбор труда В.И. Резанова уже верстается. Когда будут оттиски, я пришлю

* А.И. Соболевский.

*2 Підкреслено автором.

*3 Дату точно не встановлено. Можливо: "9".

*4 Особу не встановлено. Можливо: "С. Ольденбург".

Вам экз[емпляр] + 1-ю корректуру и Вы сможете убедиться, что я сколько мог, вычеркнул все обидные места. Я в корр[ектуре] их подчеркнул и смягчил ряд выражений: и это <u>не ради его лично</u>*, а лишь ради Вас как главы академического Издательства, сделавшего все, чтобы выпустить в наилучшем виде эту работу. Кстати – обращаюсь к Вам по издат[ельскому] делу: по моей просьбе С.А. Ефр[емов], заменявший Вас в сент[ябре], согласился на весьма льготн[ых] условиях для Акад[емии] взять у С.А. Щегловой 200 экз. ее исследования о ["н.р.б."] (Паньковская 5, кв. 2) – номинальная д[оплата] 3 р[уб.], автору с кажд[ого] экз[емпляра] только 1 р[уб.]. Надо послать за книгами лошадь, а то они лежат на чердаке и подвергаются всяческим опасностям. Если цена (номин[альная]) покажется Вам высокой – назначьте меньшую, а автору – <u>одну треть</u>*, как он хотел. Книга вышла в 1918 г. – и "села": не до того было. Теперь люди интересуются научн[ою] книгою больше...*2

Теперь о юбилейном сборнике [А.] Соболевского. Мы – в Питере – думаем, что теперь – он фигура совершенно безобидная в общественном смысле (кроме того – прошу принять к свед[ению], что его уподоблять Флор[...]*3 нельзя: он цензором не был, доносов не писал и в охранке не служил), а научные работы его – все-таки большое явление в науке о языке. И – особ[енно], был ист[ориком] укр[аинского] яз[ыка], где он Валааму уподобился и вм[есто] того, чтобы и[х] "проклясть" – невольно "благословил": его работа о гал[ицко]-вол[ынском] говоре в др[евних] памятн[иках] – все-таки исходный пункт для истории укр[аинского] яз[ыка]! С этим приходится считаться. И хоть Вы немало полемизировали с ним – с этим согласитесь. А посему – м[ожет] б[ыть], Вы меня сочтете Дон-Кихотом – я прошу Вас помочь мне собрать – хоть в образе небольших статеек – всех славянских филологов и археологов, в том числе и украинских. М[ожет] б[ыть], я требую от ближних слишком многого, но согласитесь – это было бы великолепно. Будут и заграничные коллеги...*2

Я просил Вас сообщить мне список дней, на которые предполагаются засед[ания] – О[бщее] и Отд[еления] с[ловесности] в январе, чтобы я мог приехать (мог бы к 10-му) и принять участие в

---

*Підкреслено автором.

*2 Крапки поставлено автором.

*3 Далі прізвище не прочитано. Можливо: "Флоринскому".

заседаниях. В апреле то я приеду своим порядком, но мне хотелось бы побывать в К[иеве] и до этого времени. Если Вам некогда писать об этом – напишите цифры на открытке, которую прилагаю. Я должен буду заблаговременно просить об отпуске, за 2 нед[ели], и не менее как за 10 дней до 1-го января. Оч[ень] прошу исполнить мою просьбу. Жена благодарит за память и шлет привет.

Если у Вас нет юбилейной Мицкевичевой марки – "ось вона". Если есть – отдайте Гр[игорию] Ант[оновичу][*]. Он охотник до сего.

Ваш В. Перетц.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24003, арк. 32–33 зв. Автограф.

№118

В. Перетц до А. Кримського 4 грудня 1926 р.

Ленінград

Многоуважаемый Агатангел Ефимович!

Вследствии согласия Академии наук оплатить все расходы по изданию Сборника в честь А. Соболевского, авторы освобождаются[*2] от денежного взноса, о чем просил [бы] довести до всех заинтересованных лиц.

Уважающий Вас В. Перетц.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24004, арк. 34. Автограф.

№119[*3]

А. Кримський до В. Вернадського 9 грудня 1926 р.

Київ

Дорогой Владимир Иванович!

Диктую письмо, потому что сам страдаю глазами. Не могу не высказать глубочайшее сожаление по поводу того, что мне не

---

[*] Особу не встановлено. Можливо: "Г.А. Иванец".

[*2] Підкреслено автором.

[*3] Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 111–113.

пришлось повидаться с Вами, когда Вы приезжали в Киев. Как много имел бы я сказать Вам! О сколь многом хотелось бы перемолвиться! Между прочим, хотелось посовещаться с Вами и о делах нашей Академии. Жила она лет шесть в том духе, какой предначертали для нее Вы*, т[о]е[сть] в духе терпимости к ученым русской нации, в духе бережного отношения и благодарности к тем неукраинцам, которые вошли в состав нашей Академии и работают в пользу украинской науки. Приехал [М.] Грушевський – и все переменилось. Началась закулисная интрига, стремление наводнить Академию людьми, мало причастными к науке, но зато несомненными украинскими шовинистами. Наряду с этим, развилась система политических доносов в Харьков, обвинения [С.] Ефремова, [Н.] Василенка, и др[угих] в политической неблагонадежности, и тому под[обная] мерзость. Много раз у меня появлялась охота – отойти совершенно в сторону, даже покинуть Киев. Думаю, что, поговоривши с Вами долго, обстоятельно, я мог бы принять ряд полезных решений. Но увы! Не пришлось. А кроме того, the last not the least*2, как-бы мне хотелось хоть немного поговорить с Вами и друг о друге, душевно, сердечно, как это не раз бывало в tempi passati*3!

Нынешнее мое письмо к Вам вызвано вопросом о юбилее [Д.] Багалея. [Д.] Багалей дорог нам как человек науки, тесно связанный со всем нашим* укладом жизни, органически соединенный с почвою нашей*, российской Украины, а не австрийской окраины. Мы, т[о]е[сть] всецело преобладающее большинство академиков, решили сделать его юбилей знаменем той прежней* нашей Академии наук, которая развивалась первые шесть лет в духе Ваших* заветов. Поэтому в посвящаемый ему юбилейный сборник входят статьи не только историков, а вообще всех, кто желает наглядно засвидетельствовать свою солидарность с наукой, выработавшейся на российской почве, а не на чужеядной. Сборник начинается статьями членов Президиума Укр[аинской] академии наук: теперешнего Президента – [В.] Липского, далее первого Президента Академии, т.е. Вас, если Вы дадите статью*, [не]долговременного (устраненныго свыше) [Н.] Василенка,

* Підкреслено автором.

*2 Останнє, але не менш важливе – англ.

*3 В минулому – іт.

Вице-президента [С.] Ефремова, предыдущего Вице-президента [А.] Лободы и Непременного секретаря, т[о]е[сть] меня. Наиболее желательно былобы начать* сборник Вашей статьей*, как Президента-основателя, и лишь типографская необходимость торопиться заставила нас сдать уже в набор статью [В.] Липского, но она еще не напечатана (еще и не сверстана), и Юбилейный комитет поручил мне просить Вас – не могли ли бы Вы немедленно* прислать свою статью, которая могла бы набираться, пока статья [В.] Липского подвергалась бы корректуре? Если бы Вы это сделали немедленно, Ваша статья пошла бы первая. Вместо статьи Вы могли-бы дать просто заметку, даже самую что ни на есть короткую, не требующую много времени для составления. Выбор темы принадлежит, конечно, всецело Вам, в зависимости от того материала, который имеется у Вас готовый. Но мы думаем, что в высшей степени было бы хорошо, если бы Вы дали одну-две странички из истории науки вообще (в свое время у Вас была прекрасная работа на эту тему, и, вероятно, с тех пор у Вас появилось несколько новых мыслей), или же, если бы Вы написали хотя бы два-три слова о значении Украинской академии (для ориентировки пересылаю Вам сборник трудов Комиссии для основания Укр[аинской] академии наук).

Вы могли бы просто пересказать то, что Вы некогда уже говорили. Хорошо бы было дать и простое воспоминание об участии [Д.] Багалия в основании Академии наук и в первых моментах ее жизни; такая тема, вероятно, потребовала бы у Вас минимального количества времени. А в крайнем случае, Вы могли бы даже дать одну-другую страничку из Ваших специальных готовящихся работ, хотя, правда, такая тема желательна была бы лишь в крайнем* случае, будь иных не нашлось бы.

Очень Вас прошу, дорогой Владимир Иванович, исполнить нашу горячую просьбу и поторопиться с присылкой хотя бы самой маленькой заметки. Для нас было бы огромное нравственное удовлетворение – начать сборник статьями всех без исключения членов Президии* Академии – и теперешних, и бывших. Это для нас было бы манифистирование общности с Вами и органического развития нашей академической традиции в непрерывном духе.

---

*Підкресленоавтором.

Много распространяться перед Вами на эту тему считаю излишним: sapienti sat*.

Крепко Вас обнимаю. Сердечный привет Наталие Георгиевне*2 и Вашим детям, когда будете к ним писать.

Ваш А. Крымский.

Адрес мой – Киев, Владимирская, 54, Укр[аинская] ак[адемия] наук.

Архів РАН, ф. 518, оп. 3, спр. 881, арк. 1–6. Рукопис.

№120

В. Вернадський до А. Кримського 13 лютого 1927 р.
Ленінград

Дорогой Агафангел Евфимович,

Сильно виноват я перед Вами, что так поздно отвечаю на Ваше письмо.

И для меня было большим огорчением, что я не застал Вас в Киеве и не мог Вас видеть. Несмотря ни на что я вспоминаю наши с Вами свидания в Москве и в Киеве и нашу совместную работу с хорошими чувствами. Надеюсь, что мы еще увидимся – сейчас, когда жизнь кончается и когда вдумываешься и вростаешь в окружающее, впрочем, совсем иначе становяться перед внутренним взором мелочи жизни и крупные ее проявления; к числу последних я отношу встречи с людьми, с которыми общаемся in speciem*3. Нам с Вами не раз пришлось это переживать вместе.

Я рассчитывал в Киеве о многом с Вами потолковать. Хотя я сейчас чрезвычайно интенсивно ушел в область научных исканий совсем в иной области и подошел к новым путям в огромные, открывшиеся передо мною части целого – где почти никто, или никто, не был – все прежние интересы во мне живы, хотя на многое я смотрю только как живой наблюдатель – смотрю с тревогой, а не только [с] холодным рассудком за бегом событий.

---

* Тому хто знає – досить – лат.

*2 Н. Вернадська.

*3 Для вигляду – лат.

Первое мое чувство было немедленно исполнить Ваше желание – дать статью. Но, не говоря о том, что я сейчас завален работой свыше возможности, я не смог это сделать главным образом по другим причинам. Я вполне согласен, что Д.И.* ведет в данную минуту*2 в Академии линию поведения ей полезную. За ним, несомненно, в прошлом есть значительные заслуги. Но, старый греховодник грешен – и достаточно сильно – в разрушении высшего образования на Украине. Я думаю, что в данный момент это его дело стоит впереди в оценке вне Украины его деятельности. Я должен сказать, что зная все его грехи, у меня нет к нему плохого чувства – я с интересом с ним и разговариваю; и многое – там где он дает фактическую оценку происходящего или происходившего – кажется мне объективно заслуживающим внимания. Но, активно чествовать его в данный момент я не могу. Господи Боже мой, что он говорит и, что он пишет, как он откровенно сжигает то, чему так пылко и открыто недавно поклонялся!

Я вполне понимаю, что в сложной обстановке Академии этот сборник может быть нужным – но Д.И. вышел сейчас в своей апологии разрушения высшей школы и в своем построении, и пропаганде этой научной работы методами к науке никакого отношения не имеющими, но житейски полезными – из среды чисто академической работы. Я его не осуждаю – в сложный момент, нами переживаемый, нет правильного решения. В такое время приходится решать всякий поступок исключительно лично и я очень огорчен, что решаю его иначе, не сходно с решением дорогих моих друзей, украинских академиков, о которых Вы пишете. Т[ак] к[ак] Вы пишете о желании Комитета, прилагаю официальное письмо.

Ваш В. Верн[адский].

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22772, арк. 12–12 зв. Автограф.

---

* Д.І. Багалій.

*2 Підкреслено автором.

№121

В. Вернадський до А. Кримського 13 лютого 1927 р.
Ленінград

Дорогой Агафангел Евфимович.

Долго не отвечал на Ваше письмо о статье в сборнике, посвященном Д.И. Багалию.

К моему большому сожалению, я не могу сейчас дать статью – совершенно завален срочной, большой научной работой, не дающей мне возможности сосредоточиться на другом.

Прошу Вас поблагодарить Комитет "Сборника" за его предложение участвовать в "Сборнике" и мое большое огорчение, что я не могу исполнить его желание.

Ваш В. Вернадский.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22773, арк. 1. Автограф.

№122

Я. Ряппо до А. Кримського* 26 лютого 1927 р.
Харків

До Невідмінного секрет[аря] УАН А.Ю. Кримського.

Вельмишановний Агатангел[е] Юх[имовичу]! Робота Київської філії Всеукр[аїнської] наукової асоц[іації] сход[ознавст]ва[184] останніми часами цілком гальмується за браком помешкання. До мойого відому дійшло, що Київську філію ВУНАС позбавлено помешкання, що вона ним користувалась торік. Правління ВУНАС та й Наркоосвіти вважали за дуже доцільне науковий зв'язок між Акад[емією] наук та Асоціацією, зв'язок, що Ви його персофініцусте*[2], як почесний член Наукової асоціації, член Правління Асоціації та Почесний голова Київськоі філії Асоціації. Територіальне сусідство Академії й Асоціації зміцнювало цей зв'язок та давало філії ВУНАС, що не має достаточних*[2] матеріальних засобів, змогу існувати. Ми всі тут переконані, що Ви не маєте ніякого відношення до усунення філії ВУНАС з будинку Акад[емії] наук тощо, і що

* Лист надруковано на бланку НКО УСРР.

*[2] Так в автора.

це не є Ваше розпорядження, щоб Київській філії ВУНАС [не] давали змогу працювати в будинкові Акад[емії] наук, на тих самих засадах, на яких вона працювала торік.

Про Ваше вирішення цієї справи, просимо повідомити Правління ВУНАС та Правл[іння] Киї[вської] філії ВУНАС.

Зас[тупник] голови Асоціації Я. Ряппо.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22817, арк. 1. Машинопис. Оригінал.

№123

В. Вернадський до А. Кримського 13 березня 1927 р.
Ленінград

Дорогой Агафангел Ефимович!

Пишу несколько слов и очень прошу ответить, если можно, скорее.

Наша Академия получила записку о том варварстве, которое собираются сделать с Геолог[ическим] музеем Киевского университета[185]. Отделение передало вопрос мне на заключение и в ближайшее заседание я его вношу. Удивительная – и печальная – бумага, подписанная [П.] Тутковским.

И его украинский язык, местами язычок.

Я слышал, что есть об этом деле постановление Укр[аинской] академии.

Был бы очень Вам благодарен, если бы Вы мне прислали его текст.

Собираюсь скоро уехать за границу на 3–4 месяца, но все еще формальности не кончены.

Был бы рад получать аккуратно работы Укр[аинской] акад[емии] – говорят много вышло последнее время.

Ваш В. Вернадский.

ІР НБУВ, ф І, спр. 25507, арк. 1–1 зв. Автограф.

№124

В. Перетц до А. Кримського 10 травня 1927 р.

[Ленінград]*

Многоуважаемый Агатангел Ефимович!

Я взял уже билет и 14-го намерен явиться под Ваш гостеприимный кров. Надеюсь, что не окажусь для Вас и вообще для друзей “хужс татарина”. Мне не удалось найти помощника по работе в Соф[иевской] библ[иотеке] в Ленинграде: один ассистент не может, другой – свалился, болен. Придется поискать таких людей в Киеве; беда – все страшно заняты – все, имеющие квалификацию для этой работы. Осталась надежда на двух, немного мешковатых, но я их постараюсь “підбадьорити” так, чтобы они поворачивались: в месяц надо пересмотреть 800 листов с аннотациями. Не успею – переложу на секретаря. У нас в Ак[адемии] сейчас такая чепуха, что и говорить трудно, а писать еще труднее: и по материальной части, и по ученой. Увидимся – расскажу. Достаточно сказать, что выбрали “в обрез”, двумя третьими голосов двух новых членов, из кот[орых] над одним тяготит обвинение в плагиате...*2 Хотя, вообще – ученый почтенный.

Я привезу от себя и от нашего сочлена по Товариществу наш “очерк”; Академии – [сегошные], но среди них – автограф Т.Г. Шевченко!

До скорого свидания.

Преданный Вам В. Перетц.

Слышал, что в Укр[аине] печатается рукописный отзыв о моем “Слове”. Грустно, если Вы пожалеете о затраченных на печатание деньгах...*2 Но, у молодых людей – мерка иная, чем у меня и нашего поколения – и иные требования...*2

Сдал сегодня в “Сб[орник]” О[тделения] р[усского] я[зыка] [и] Сл[овестности] вторую часть “Исслед[ований] по ист[ории] ук[раинской] лит[ературы] XV–XVIII вв”. Начинаю 3-ю готовить.

В.П[еретц].

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24006, арк. 38–39 зв. Автограф.

* Місце відправлення листа встановлено за суміжними листами автора.

*2 Крапки поставлено автором.

№125

Л. Левитський до А. Кримського 14 травня 1927 р.
Київ

Дня 20-го травня, в одну годину в приміщенні ОВК* (кімн[ата] ч. 15) відбудеться нарада керівників усіх науково-дослідчих установ м. Київа де обмірковуватиметься науково-організаційний план діяльності цих установ на 1927–[19]28 академ[ичний] рік, приблизно за такою схемою:

1. Організація деяких інститутів і реорганізація окремих катедр.

2. Проект штатів Київських наукових дослідчих установ, включаючи й аспірантів.

3. Методи й терміни набору аспірантів (в разі іспитів, кольоквіюмів, по яких дисциплінах вважаєте потрібним їх перевести).

4. Організація загального керівництва дослідчої роботи в Київі.

5. Опрацювання плану наукової праці н[ауково]-д[ослідчих] катедр та інститутів на [19]27–[19]28 р. та термін його подання.

6. Звітність науково-дослідчих катедр за минулий рік, а також за 5 років для тих, що вже цей термін існують.

7. Видавництво н[ауково]-д[ослідчих] установ в [19]27–[19]28 академичному році.

8. Бюджет н[ауково]-д[ослідчих] установ на [19]27–[19]28 бюджетовий рік.

9. Зв'язок н[ауково]-д[ослідчих] установ з вузами й виробничими органами.

10. Загальні висновки.

Прохання намітити за цією схемою свої зауваження, аби можна було на нараді сформулювати на найближче майбутнє загальний науково-організаційний та бюджетовий план діяльності наукових установ м. Київа.

Уповноважений Укрголовнауки в Києві Л. Левитський.
Секретар [М.] Козорис.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24294, арк. 1. Оригінал. Машинопис.

* Окружного виконавчого комітету.

№126

А. Кримський[*] до Ю. Озерського [Не раніше 27 червня 1927 р.][*2]
Київ

В додаток до своєї заяви з приводу “Осібної гадки”[186] [М.] Грушевського я повинен зазначити, що наклепи М.С. Грушевського на Управу Української академії наук почалися ще перед його поворотом з еміграції на Україну. Найкращий довід – лист М.С. Грушевського, надрукований у празькім журналі “Нова Україна”, 1923 (травень ч. 5 ст. 163), де М.С. Грушевський прилюдно оповістив, що “офіціяльна Управа Академії наук – то люди українству не прихильні”. Ті “не прихильні українству люди” – академики [С.] Ефремов, [А.] Кримський, [В.] Липський, [А.] Лобода.

Неодмінний секретар УАН, академик А. Кримський.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 26383, арк. 1. Оригінал. Машинопис.

№127

В. Перетц до А. Кримського 28 червня 1927 р.
Ленінград

Глибокоповажаний Агатангеле Юхимовичу!

На той випадок, що може Вам тимчасово прийдеться виконувати обов’язки Віце-президента, удаюся до Вас з проханням умістити тимчасово проф[есора] Серг[ія] Вас[ильовича] Рождественського з його дружиною в Академії. Разом з ним подорожують до Києва його дочки. Коли буде змога, також і їх умістити – це дуже полегшить становище мого давнього товариша; по змозі, прохаю виконати моє прохання.

Відданий Вам В. Перетц.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24008, арк. 41. Автограф.

---

[*] Лист надруковано на бланку канцелярії Неодмінного секретаря ВУАН.

[*2] Датовано за “Осібною гадкою” М.С. Грушевського (Протокол засідання Спільного зібрання ВУАН № 272 від 27 червня 1927 р.).

№128

С. Єфремов до А. Кримського 26 липня 1927 р.
Київ

Дорогий Агатангеле Юхимовичу !

Посилаю Вам цього листочка заради марки: можливо, що такої Ви ще не маєте, а вони вже зникли.

Я писав Вам з Харкова про свою подорож та її результати. Чи одержали ?

Чи приїде Микола Захарович*?

Сьогодні вибіраюсь знов до Звонкової, не знаю, чи на довго.

Бувайте здоровенькі. М[иколі] З[ахаровичу] привіт.

Ваш Сергій Єфремов.

ІР НБУВ, ф. X, спр. 18832, арк. 1. Автограф.

№129

С. Єфремов до А. Кримського 26 вересня 1927 р.
Київ

Дорогий Агатангеле Юхимовичу!

Не знаю чи застане Вас ця картка вдома, але не мав часу написати раніше, тай тепер буквально на від'їзді. За півгодини їду до Полтави.

Гроші я сказав Вам вислать і Ви їх, певне, вже одержали. Нагадую, що 3-го у нас Спільне зібрання, – і, мабуть, бурхливе. Пального матеріялу зібралось чимало.

В Полтаві докінчатиму книжку про П. Мирного, що написав цього літа в Звонковій. Треба деякі документи й рукописи переглянути.

Може з Полтави зазирну й до Харкова. Є справи. Насамперед з новими додатками до штатів – виходить вже якась дурниця: їх скорочено вже більш як на дві треті. Треба це вияснити.

Як ся маєте? Чи піддужали?

Бувайте здорові. Миколі* привітання. Скоро побачимось.

Ваш Серг[ій] Ефр[емов].

ІР НБУВ, ф. X, спр. 18833, арк. 1. Автограф.

---

* М.З. Левченко.

№130

В. Перетц до А. Кримського 27 вересня 1927 р.
[Київ][*]

Вельмишанований Агатангеле Євтимович!

Завтра я мушу виїхати до Л[енін]гр[ада], не дочекавшись Вас. Тому удаюся до Вас з цим листом, висловлюючи мої прохання, що їх, як я побачив, можете лише ви виконати.

Перше[*2] – справа з пенсією удові В.О. Щавинського: вона не посувається вперед і треба, здається, звернутись безпосередньо до Харкова, друге[*2] – справа з призначенням П.П. Потоцького на посаду співроб[ітника] Академії та перевозка його майна (що він його жертвує Академії[*3]) до Київа. Ця справа також припинилася і потрібно вжити заходів, щоб її залагодити, очевидно, в Харкові. Дуже сподіваюся, що в цих справах Ваше слово рішить все.

Третє[*2] – моя книга про "Слово о п[олку] Ігор[евім]". Я привіз її до К[иїва] і прохаю І-й Відділ долучити її до своїх видань. Ш[анованому] секретареві Відділу[*4] я мого рукописа віддав, а разом – мою коротку доповідь про цю працю з характеристикою її. До Вас удаюся з проханням, яко до голови Відділу і Неодм[інного] секретаря, підтримати оцю справу і дати можливість моїй праці побачити світ. Також прохаю Вас не відмовитись допомогти, щоб инші мої побажання, висловлені в проєктах, поданих до Відділу, були затверджені.

Дуже жаль, що я не дочекався Вас, і не міг обговорити з Вами усіх цих справ.

З великими побажаннями.

В. Перетц.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23994, арк. 15–15 зв. Автограф.

[*] Місце відправлення листа встановлено за змістом.
[*2] Підкреслено автором.
[*3] Мова йде про музейну колекцію, власником якої був П.П. Потоцький.
[*4] С.О. Єфремов.

№131

В. Перетц до А. Кримського 5 грудня 1927 р.
Ленінград

Дорогой Агатангел Ефимович! Одновременно обращаюсь к Вам оффициально и прошу мое обращение к Вам, как к главе издательства, с милостивою резолюцией передать в руки Миколы Захаровича*. Я перечел в "Сб[орнике]"*2 все, что было в пределах моей компетенции. "Сб[орник]" пестрый, но занимательный. Зачем только некот[орый] автор допустил такое лакейское подлизывание. Это такой дурной тон и так бросается в глаза. Да еще с цитатой из "Миней" в эпиграфе! Стыдно. Я бы на месте ред[актора] выбросил это распластывание...*3 Впрочем – за всем не угонишься в таком громадном издании! Во всяком случае, оно весьма импозантно...*3 У нас – все тоже. "Временный Президиум]" – в сущности из тех же лиц. Послезавтра будем выбирать Игн[атия] Юлиан[овича]*4 в секретари Отд[еления]. С печатанием у нас по прежнему плохо и на "Изв[естия]" Р[оссийской] А[кадемии] и на "Сборн[ик]" ничего не прибавляют, а на 25 л[истах] – много не напечатаешь. Когда я говорил в Отд[елении], что в случае невозм[ожности] печатать др[евне]р[усские] пам[ятники] – следует войти в соглаш[ение] с УАН, Отд[еление] реагировало постановлением о возобновл[ении] деят[ельности] Ком[иссии] др[евне]р[усской] лит[ературы] и назначением 3-х шт[атных] сотр[удников]...*3 но в Президиуме] дело видимо присохнет, Ферелсон при мне уверял [А.] Никольского, с кот[орым] мы ратовали за Ком[иссию], – что в Москве будет невозм[ожно] исходатайствовать на нее средства...*3 Вообще...*3 "мерзость запустения..."*3, зато яфетидозание процветает. Читали Вы в ИАН*5, что готтенготты-яфетиды и, что их племя "Нама" с ближ[ними] соседями – основало Рим? И так, теория довела готтенготтов до Рима, ибо все дороги идут туда. А куда доведет она своего автора? Но в сумаш[едшие] дома теперь

---

* Так в автора. М.З. Левченко.

*2 Ювілейний збірник на пошану Д.І. Багалія.

*3 Крапки поставлено автором.

*4 І.Ю. Крачковський.

*5 "Известия Российской академии наук".

попасть трудно: большая очередь как и всюду. Я писал уже Вам, что ответил на “Осібну гадку” в 3 сажени.

Прошу ответить мне на мою прилагаемую бумажку, через М[иколу] Зах[аровича]* пока Вам некогда. От В[арвары] П[авловны]*2 привет.

Ваш В. Перетц.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24007, арк.. 40–40 зв. Автограф.

№132

О. Яната до А. Кримського 8 грудня 1927 р.
Харків

Вельмиповажаний Агафангеле Юхимовичу!

Пишу я Вам у такій справі. Вам, звичайно, відомо, що при Всесоюзній академії наук є Комісія для вивчення історії знання*3. Безпосередньо з нею мені довелося ближче зустрінутися, коли я збірав матеріяли про М. Максимовича. Виявилося, що, зокрема, та Комісія працює над вивченням історії ботаніки в ССРР, себто й на Україні. Але це є й наше завдання, як і вивчення історії инших наук на Україні. У нас ця справа ще не організована і дуже мало розвинена. А воно не личить, щоби за нас її робили в Ленінграді. Через це добре було би, якби при УАН було організовано аналогічну Комісію, яка б увійшла в зносини з ленінградською, та розмежувала з нею роботу, узявши на себе й виконання доручень Комісії (по Україні). Якщо Ви вирішили б таку Комісію утворити, мабуть слід би мати її філію в Харкові, бо тут є багато давніших, ніж у Києві, матеріялів, особливо зв’язаних з Харківським університетом. Тут, між иншим, при Х[арківському] наук[овому] т[оварист]ві організовано Комісію для збірання, вивчення та видання природничих праць М. Максимовича.

Друга справа: давненько я писав Є.П. Вотчалу[187] про двох осіб – ботаників, що їх дуже треба б зробити академиками: проф. Г.М. Висоцького[188] (Харків) та проф. В.М. Любименка[189]

---

* М.З. Левченко.

*2 В.П. Адріанова-Перетц.

*3 Комісію створено В.І. Вернадським 1926 року у складі РАН.

(Ленінград); щось від нього немає ніякої звістки. Може б Ви якнебудь запитали Є.П. [Вотчала] про цих осіб.

З повагою О. Яната.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24578, арк. 1. Оригінал. Машинопис.

№133

В. Бартольд до А. Кримського 31 березня 1928 р. Ленінград

Многоуважаемый Агафангел Ефимович.

Сегодня я получил Ваше письмо и искренне благодарю Вас за сочувствие. Вы совершенно правы, что утешения тут быть не может; но когда потерял человека, дорожишь каждым искренним, добрым словом о нем.

Меньше чем через неделю после смерти жены я вернулся к обычной работе: теперь случается увлекаться ею; в сношениях с людьми, больше всего по поводу вопросов, так или иначе связанных с наукой, случается даже шутить и смеяться. Отнюдь не приписываю себе какого-либо мужества; просто я не из тех людей, для которых все в личной жизни.

Я всегда надеялся, что жена переживет меня; раз этого не случилось, надо дотянуть до конца. Смерти я не боялся и прежде, у меня даже нет, как у Вас, ощущения, что "много не доделано". Всего не сделаешь; пока жив и в состоянии работать, буду делать, что могу, но давно сознаю, что лучшее, что я вообще мог сделать, мною сделано.

С таким чувством связан и затронутый Вами вопрос о юбилейном сборнике. Сборник, подаренный мне туркестанцами, доставил огромное удовольствие и мне, и, в особенности, покойной жене (туркестанцы были настолько любезны, что поднесли ей экземпляр № 1; мой был без номера).

Нам обоим казалось, что сборник такого типа получить гораздо приятнее, чем получить те юбилейные сборники, которые посвящаются "мировым" ученым (к которым я себя никогда не причислял). Как раз составляется такой сборник для Н.Я. Марра[190]; если кто из нас может быть признан мировым ученым, то это, конечно, он; между тем, ни проект сборника, ни вообще

затея с юбилеем не доставляет удовольствия ни ему, ни его жене. Лично я очень рад – и вместе со мной этому радовалась покойная Мария Алексеевна* – что я был избавлен от всяких громких юбилейных чествований; если были юбилеи, все сводилось к приветствиям в очень тесном кругу. Почти одновременно со своим сборником я получил огромный сборник в честь [Д.] Багалия – и не позавидовал ему. Поэтому я был бы Вам искренне благодарен, если бы Вы отказались от своей мысли, и то же самое скажу [И.] Крачковскому, если он получил Ваше письмо.

Я думаю, в свое время бар[ону] Розену сборник статей его учеников был приятнее, чем мог бы быть общерусский или общееврейский сборник; а бар[он] Розен был, конечно более крупной величиной, чем представители современного русского востоковедения.

С большим интересом прочитал вторую часть Вашего письма и, конечно, вполне сочувствую Вам. Здесь многим, может быть, казалось преувеличенным Ваше украинское рвение, а в Киеве Вас считают обрусителем. Конечно, желаю Вам как можно больше и, главное, как можно дольше пользоваться своей свободой.

Преданный Вам В. Бартольд.

До меня дошли удивительные слухи о "ревизии" Украинской академии.

У нас ничего подобного нет, но не знаю, можно ли прибавить "и быть не может".

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22671, арк. 1–2. Автограф.

---

* Дружина В. Бартольда.

№134*

А. Кримський до Другого, Фізично-математичного відділу ВУАН*2

[Не раніше 11 квітня 1928 р.]*3
Київ

У відповідь на циркулярний лист акад. К.К. Симінського[191] од 20 квітня я приневолений, так само циркулярно, сконстатувати два факти:

а). 1925 року, як передано до Академії будинок старої Ольгинської гімназії, Управа для видавництва Академії наук призначила в тій старій Ольгинській гімназії три кімнати (чч. 4, 5 і 15), що одна з них (ч. 15) була поруч кімнат, одведених для Інституту технічної механіки[192]. Я в кінці літа на якийсь час був виїхав з Київа, а як восени повернувся, то побачив, що для Видавництва залишилося з тих трьох вже тільки дві кімнати, бо третя (ч. 15), сусідня з приміщенням Інституту технічної механіки, вже була з'єднана з Інститутом технічної механіки: в стіні, що її одгорожувала од Інституту технічної механіки, я побачив пробиті – за вказівками К.К. Симінського – двері й вікно. Зроблено це було без моєї згоди і без мого відома.

б). Аналогічний випадок трапився і 1927 р. в новому будинку Ольгинської гімназії, де догляд за будуванням доручено було акад. К.К. Симінському. Не попередивши Управу, акад. К.К. Симінський приділив (почасти будівельно пристосував) для приміщення Інституту технічної механіки не тільки тії кімнати, що йому були вказані од Управи, але й ще три: ч. 2, ч. 5, ч. 6, що Управа призначила їх для службовців – охоронників нового будинку. Управа стала перед довершеним фактом, побачивши в кімнаті ч. 2 вроблену рельсу. Це прилюдно сконстатував на засіданні поширеної Президії 11 квітня голова Управи, акад. С.О. Єфремов, і це ствердили инші члени Управи, з секретарем укупі.

Всі ми надто добре знаємо, що Інститут технічної механіки є дуже важлива академична установа і потрібує поширення своїх приміщень. Всі ми знаємо, що й инші інституції Фізично-математичного відділу мають таку саму незаперечиму*4 потребу по-

* Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 115–116.

*2 Датовано за змістом листа.

*3 Так в автора.

*4 Лист надруковано на бланку канцелярії Неодмінного секретаря ВУАН.

ширятися, бо їм в їхніх дотеперішніх приміщеннях уже тісно. Але я прохав би всіх товаришів академиків II Відділу, хто потрібує поширення дотеперішніх приміщень, мати на увазі сумний факт: є низка академичних установ, які не мають не тільки тісного, але й жадного приміщення. Коли ті установи, яким уже стало тісно, претендуватимуть на цілком нормальне поширення своєї площі, то це не могтиме тяжко не відбитися на долі всіх инших установ. Ми бачили, навіть із Харкова, з Укрнауки, прийшло нагадування, що Патологічний музей[193] акад. [М.] Мельникова-Разведенкова[194] повинен бути задоволений приміщенням, – живовидячки*, через певне обмеження площі инших більших установ. А крім того, на І-му й на III-му Відділах ми маємо аж двадцять дві установи, які не забезпечені кожна навіть однією кімнатою, і серед них є такі важливі для сучасного моменту, як Комісія радянського права[195], Комісія соціології[196], Комісія виробничих сил України[197]. Управа вже вдалася до II Відділу з проханням дати на тимчасове користування І-му й III-му Відділу чотири кімнати в новому будинку. Я, використовуючи нагоду, з свого боку вдаюся до товаришів з II Відділу з таким самим проханням – взяти під розвагу пекучі, абсолютно незадовольнені потреби двох инших Відділів і при розподілі приміщень нової Ольгинської гімназії, хоч в невеликій мірі і лиш тимчасово, їм допомогти.

Неодмінний секретар ВУАН, академик А. Кримський.

ІР НБУВ, ф. 1, спр. 23545, арк. 1–2. Оригінал. Машинопис.

№135

С. Аверкіп до А. Кримського 5 травня 1928 р.
Нижній Новгород

Глубокоуважаемый Агафангел Ефимович

Большое спасибо за Ваше теплое письмо, которое Вы прислали мне в ответ на мою просьбу, а также и за любезно высланные Вами Ваши последние работы. Я их еще не получил, но с большим интересом и с нетерпением ожидаю.

---

* Так в автора.

Вы мне напоминаете мое обещание, сделанное мною около 1910 года, о высылке Вам “Очерка назаретского говора” вместе с выписками текстов песен, сказок и т.п. Действительно, окончив Институт в 1903 году, и поступив на службу в русские школы в Палестине, я взял, по Вашему совету, подобную работу в виде зачетной. Спустя год или полтора, тоесть, где-нибудь в конце 1909 года, я таковую и представил в Институт.

Это был сборник записанных в Назарете песен с транскрипцией и переводом. В дальнейшем мною был собран и еще подобный материал, но, к сожалению, он весь остался в Палестине. Из Палестины я выслал [его] уже во время войны, выслал с трудом, оставив в Назарете все свое имущество. О судьбе его я ничего не знаю и считаю все давно потерянным.

С академиком [И.] Крачковским я встречался в Назарете, куда он приезжал на несколько дней в 1909 или 1910 гг. Годы [19]11 и [19]12 я жил в Дамаске, работал в школах Южной Сирии, а с 1913 г. вновь вернулся в Назарет, где и жил вплоть до войны с Турцией.

Оглядываясь на прошлое, приходиш к выводу, что часть жизни, и часть уже большая, прожита не так, как следовало. Виноват в этом отчасти сам, во многом помехой были и внешние причины. Но что делать – прошлого не воротиш!

Позвольте от души пожелать Вам доброго здоровья. Мне очень печально узнать из Вашего письма, что Вы страдаете слабостью зрения.

Глубокоуважающий Вас и искренне Вам преданный
Ваш С. Аверкин.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22554, арк. 1–2. Автограф.

№136*

А. Кримський до Л. Кагановича [Не раніше 3 травня 1928 р.]*2
Київ

Високоповажний т. Кагановичу[198]!

Як вірний громадянин Радянської Республіки, не можу не звернути Вашої уваги на звістку в київській "Пролетарській Правді" № 104 з приводу перевиборів Президії Української академії наук. Репортер намагається надати перевиборам таке світло, ніби Академія зробила демонстрацію проти Наркомоса, а тим самим і проти всього радянського уряду України. Таке безпідставне і неправдиве освітлення справи не тільки є образа для Академії наук, але разом з тим воно може викликати певну радість і надії в закордонних емігрантських колах, які матимуть підставу, спираючись на радянський часопис, пускати видумки, ніби Українська академія наук, ота "Радянська Академія", "Більшовицька Академія" (як вони її досі титулували), на десятий рік революції схибила з свого шляху.

Ні про яку політичну демонстрацію ніхто в Академії на перевиборах Президії і не думав. Перед виборами голова Упрнауки тов. Юр[ій] Ів[анович] Озерський порадив Академії скласти Президію із [Д.] Заболотного[199], [К.] Симінського, [О.] Корчака-Чепурківського[200], [М.] Грушевського, [А.] Кримського (при чому [М.] Грушевський одразу одмовився). Хоч кандидатура [Д.] Заболотного, як президента, являла собою деякі практичні невигоди (бо акад. [Д.] Заболотний в 1928–1929 році ще не могтиме перебувати увесь свій час у Києві), Академія Наук охоче пішла на зустріч бажанню т. Ю.І. Озерського і кандидатурі акад. [Д.] Заболотного – видатного вченого з твердим радянським напрямом; вибір його перейшов одноголосно. Що до [К.] Симінського і [О.] Корчака-Чепурківського, то на жаль т. Юр[ій] І[ванович] Озерський, називаючи їх, не звернув уваги на те, що з наукового погляду вони поміж усіма академиками являються людьми <u>найменше</u>*3 відомими в широкому ученому світі, а до того обидва не володіють європейськими

---

* Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 117–121.

*2 Дату встановлено за змістом листа. Переобрання Президії ВУАН відбулося 3.05.1928 р.

*3 Підкреслено автором.

мовами і через те абсолютно не придаються для таких посад в Президії, де треба репрезентувати Українську академію наук у наукових зносинах з науковим європейським світом. З них [К.] Симінський і сам це зрозумів тай одмовився кандидувати, і тому акад. [К.] Воблий, обраний на віце-президента Академії наук, був навіть єдиним кандидатом, що болотувався. Акад. [О.] Корчака-Чепурківського, як громадського діяча, Академія була б охоче вибрала на додаткового члена Президії (і це навіть йому самому було сказано), тільки ж тов. М.О. Скрипник уже під час виборів заявив, що додаткових членів Президії обирати тепер не треба, і тому [О.] Корчак-Чепурківський виступив як кандидат на Неодмінного секретаря. Академіки, маючи вибирати поміж акад. [О.] Корчаком-Чепурківським та дотеперішнім десятилітнім Неодмінним секретарем філологом-поліглотом акад. А.Є. Кримським, ученим, що може безпосередньо без перекладача порозумітися не тільки з ученим світом усіх націй Європи, ба однаково й Азії, оддали свої голоси за [А.] Кримського. З політичного ж боку акад. [А.] Кримський не менша радянська людина, ніж акад. [О.] Корчак-Чепурківський. Таким чином говорити про якусь політичну антирадянську демонстрацію у цих виборах, річ абсолютно неможлива з ніякого погляду.

Може бути, що певну демонстрацію хтось хотів би добачити в необранні тов. М.О. Скрипника на голову виборчих зборів. Тільки ж це безперечно буде непорозуміння. Ані тов. Ю.І. Озерський, ані хто инший не натякнув академикам, що тов. М.О. Скрипник справді бажав би виставити свою кандидатуру на голову зборів. Не Наркомос виставив цю кандидатуру, а її виставив уже після відкриття зборів несподівано для всіх акад. [П.] Тутківський, ні з ким перед тим не порадившись і нікого про те не попередивши. Акад. [П.] Тутківський, на жаль, абсолютно не тішиться ніяким авторитетом серед своїх товаришів. Всі надто добре пам`ятають його передреволюційну діяльність, коли він обіймав таку адміністративну посаду, що обов`язково вимагала насаджування "православія, самодержавія и русской народности". У всіх тяжкі спомини залишаються і од недостойної поведінки акад. [П.] Тутківського під час денікінської окупації в Київі. Пам'ятають і те, як він в будинку Академії перед денікінцями – нищителями Радянської Влади і всього революційного, хвалився царськими військовими нагородами свого сина, а син його ще й тепер білогвардійський емігрант.

Через те, коли акад. [П.] Тутківський запропонував од себе обрати тов. М.О. Скрипника на голову зборів, то академики були певні, що це попросту акад. [П.] Тутківський намагається затерти своє недобре політичне минуле і силується вислужитися перед тов. [М.] Скрипником не спитавши навіть його згоди. Через повну несподіваність того партизанського виступу акад. [П.] Тутківського, инші академики не встигли навіть до чогось спільного додуматись, і через те вибір тов. М.О. Скрипника не стався. А коли це і вийшла мимовільна демонстрація, то, в кожнім разі, не проти тов. [М.] Скрипника, а виключно проти акад. [П.] Тутківського і його нетактовних намаганнів замазувати своє політичне минуле такими експромтними, для всіх несподіваними способами. Не може бути ані найменшого сумніву: коли б у академиків була найменша певність, що кандидатура М.О. Скрипника на голову зборів виходить од самого Наркомоса, а не од цілком безавторитетного акад. [П.] Тутківського, то все обійшлося б якнайкраще.

Найсильнішим доводом цілком радянського настрою Академії наук являється факт, що на Неодмінного секретаря обрано як-раз мене – акад. [А.] Кримського. Моя безмежна і безкористовна відданість Радянській Владі, занотована ще перед* її затріумфуванням, не підлягала протягом десятьох літ ані найменшим сумнівам. За часів денікінської окупації я стояв під розстрілом на подвір'ї самої Академії наук. За десятьох літ мого секретарювання я не проминав ані найменшої нагоди підкреслювати, що Українська академія наук є дітище тільки Радянської Влади і що тільки Радянська Влада може забезпечити розвій українській культурі. Коли б подати всі ті номери газет, де надруковані за десять літ мої заяви про високу, недосяжну вагу Радянської Влади (а ці заяви ще й досі за кордоном передруковувались з ворожими для мене коментарями), то можна було б скласти бібліотечку. Та нагадаю тільки про дві свої торішні промови – на десятилітньому ювілеї Радянської Влади і на десятилітньому ювілеї Червоної Армії, що в передруках облетіли цілий Радянський Союз і закордон. І коли академики після того обрали мене знов на свого Неодмінного секретаря, то тим поновним вибором вони аж надто яскраво засвідчили перед широким світом, що я був справжнім їхнім речником, що висловлювані мною політичні почуття і настрої – то справжні їхні настрої.

---

* Підкреслено автором.

От чому такі замітки, як у "Пролетарській правді", являються безперечно шкодливими. Українська академія наук за десять літ придбала собі за кордоном, навіть у найбуржуазніших країнах, високу наукову пошану, і разом з цією високою пошаною констатувався факт, що великі наукові досягнення Академії наук тісно зв'язані з її відданістю Радянській Владі. Коли тепер газетна замітка (а вона може бути незабаром і не одна) кидає фальшиву антирадянську тінь на Академію, то це може бути на руку тільки ворогам Радянської Влади. Як вірний радянський громадянин, вважаю за свою повинність звернути на це Вашу увагу.

З товариським привітом акад. А. Кримський.

Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі ЦДАГО України), ф. 1, оп. 6, спр. 149, арк. 136 139.

№137

Г. Голоскевич до А. Кримського 22 липня [19]28 р.
[Київ]*

Високошановний і дорогий Агатангеле Юхимовичу !

Осиротіла Комісія*2. Сумно нам. Якось пусто. Сидимо – я та Ольга Трох[имівна]*3 – і журимось. Так несподівано, так раптово не стало Марії Миколаївни*4. Ми боялись за її серце давно, але вірилось, хотілося вірити, що закінчимо з М[арією] М[иколаївною] Словника, а тоді вже...*5

Така доля людська ! Невесело.

Посилаю Вам 9-ий арк[уш] Словника. У четвер надішлю 10-ий.

З Харкова насідають, щоб давати Словник – покажчик до правопису, а з ДВУ*6 – щоб прискорити Рос[ійсько]-укр[аїнський словник. Несила вправитися. Не лежить у мене серце до того правопису, тому і відтягаю.

* Місце відправлення листа подано за місцем перебування Комісії ВУАН.

*2 Комісія словника живої української мови.

*3 О.Т. Андрієвська.

*4 М.М. Грінченко. Мова йде про її смерть.

*5 Крапки поставлено автором.

*6 Державне видавництво України.

Коли Ваша згода, Вельмишановний Агатангеле Юхимовичу, то Комісія вважала би за кандидата на місце М[арії] М[иколаївни], того бажала і М[арія] М[иколаївна], – В. Ярошенка. Гадаю, що він кинув би Інститут [української] н[аукової] мови.

Дуже прохаю Вас подати Вашу думку про цю кандидатуру.

Восени доведеться добре подумати Комісії про плани дальшої праці, особливо коло підготовчої праці до Укр[аїнського] тлумачного словника, про операційні кошти тощо.

З правдивою пошаною і повагою до Вас Гр[игорій] Голоскевич.

ІР НБУВ. ф. І, спр. 22853, арк. 1. Автограф.

№138

А. Кримський до Д. Заболотного [Липень–серпень] 1928 р.
Київ

Вельмишановний Даниле Кирилович[у]!

Вчора, близько 11 год[ини] ночі, прийшов до мене на квартиру Г.А. Іванець і з нечувано неприпустимою грубістю заявив мені, що Він, взявши на підмогу швейцара, мене і мої комісії (а рівночасно і офіційні папери академика [В.] Липського) негайно викине з моєї спільної з академиком [В.] Липським кімнати до будинку старої Ольгинської гімназії або до Словника живої мови. При тім, він точно сказав, що має зробити це без Вашого відома.

Повинен я зазначити от що: а) я взагалі не міг би перенестися кудись далі од своєї бібліотеки чи то зовсім на отшиб до старої Ольгинської гімназії, чи до Словника живої мови, тим паче, що моя хронічна хвороба – загострений ревматизм взагалі одбірає в мене змогу більш-менш постійно перебувати в, аж надто для мене, холодному приміщенні Словника живої мови. Щоденні мої зносини з Словниковою комісією я й тепер, як і торік, принсволений одбувати в якомусь малому й теплому кабінеті; б) тая кімната, про яку Г.А. Іванець насмілився грозити мені, що проти моєї волі викине мене з неї, належить Історично-філологічному відділові ще з 1919 року, її оддано нам, спеціяльно обраною од Академії, розподільчою комісією. Остаточне засідання теї Комісії, скільки пам'ятаю, одбулося 16 липня 1919 року; в) дуже

А.Ю. Кримський.
1941 р.

Сидять (зліва направо): П. Стебницький, А. Кримський, М. Грінченко, С. Єфремов.
Стоять (зліва направо): В. Дем'янчук, В. Ганцов, Г. Голоскевич, О. Андрієвська. Автографи.
1921 р.

Стоять (зліва направо): Ф. Морозов, П. Попов, П. Курінний, М. Касперович.
Сидять (зліва направо): особа невідома, М. Яворський, А. Кримський, А. Винницький.
1925 р.

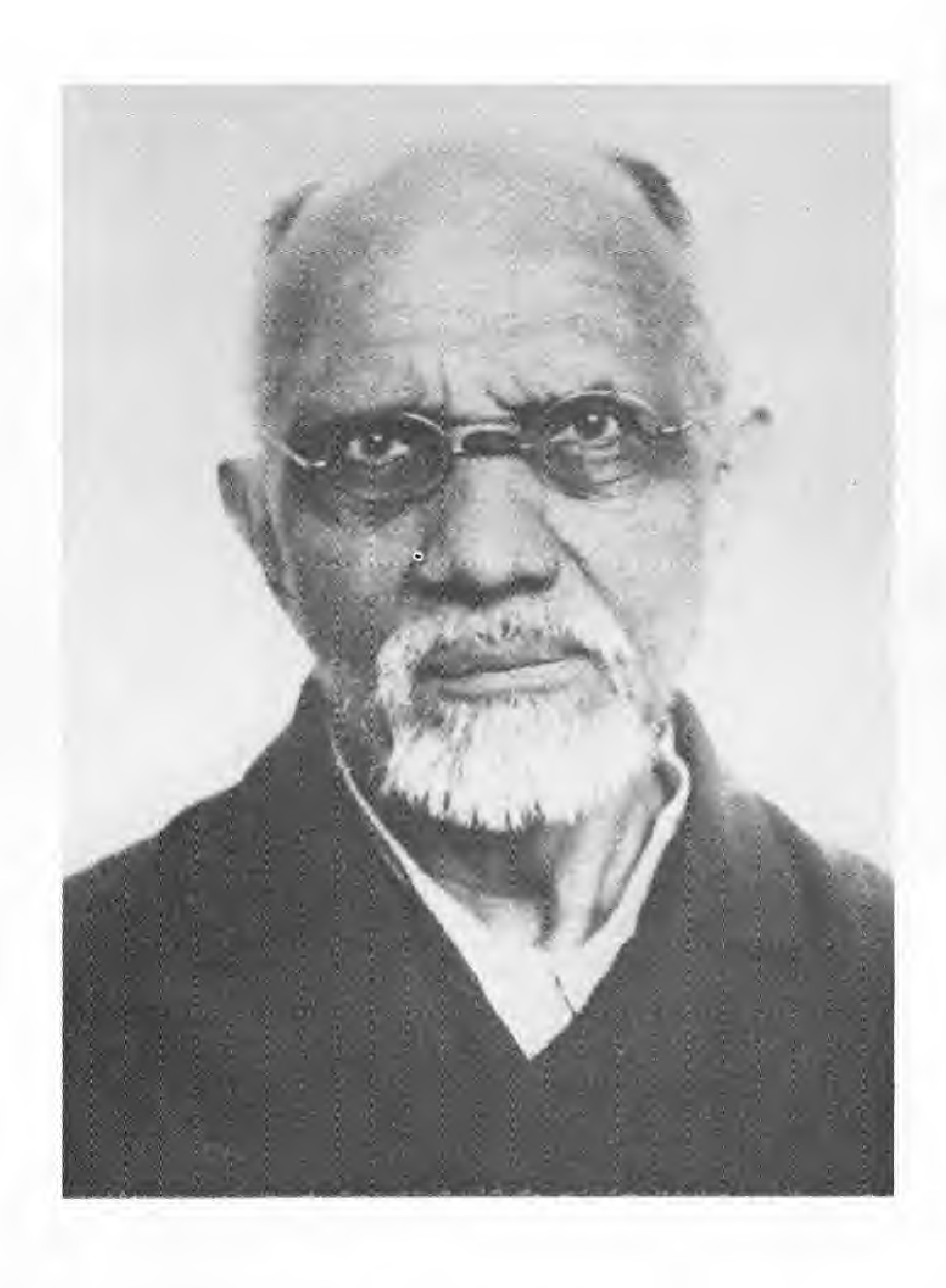

А.Ю. Кримський.
1928–1929 р.

М.З. Левченко

Н.Д. Полонська-Василенко

Сидять (зліва направо): К. Дорошенко, М. Калинович, А. Кримський, М. Бойко.
Стоять (зліва направо): аспіранти А. Кримського, Л. Булаховського, М. Грунського.
1939 р.

Д.І. Багалій

М.П. Василенко

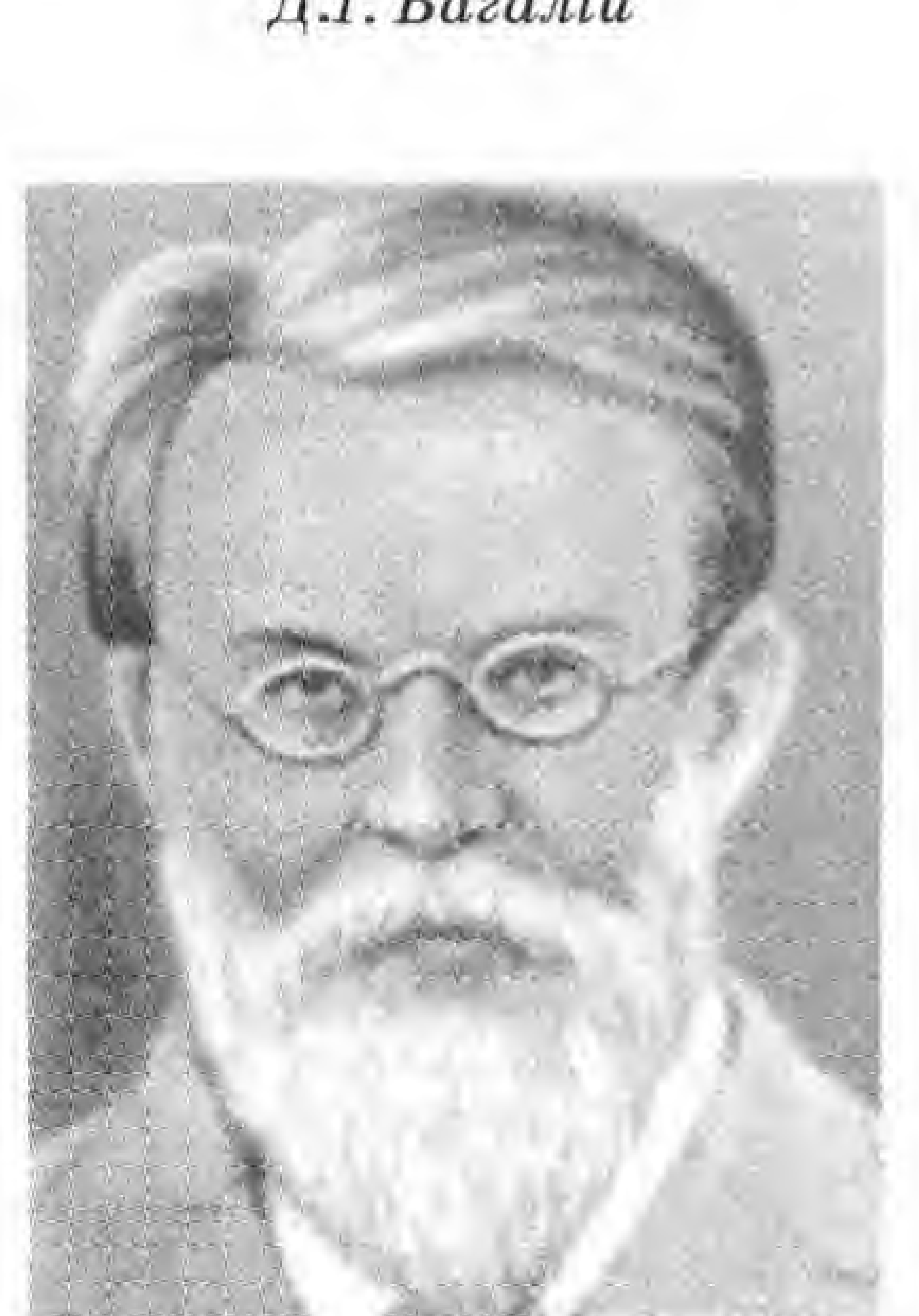

В.І. Вернадський

К.Г. Воблий

Є.П. Вотчал

М.С. Грушевський

С.О. Єфремов

Д.К. Заболотний

В.П. Затонский

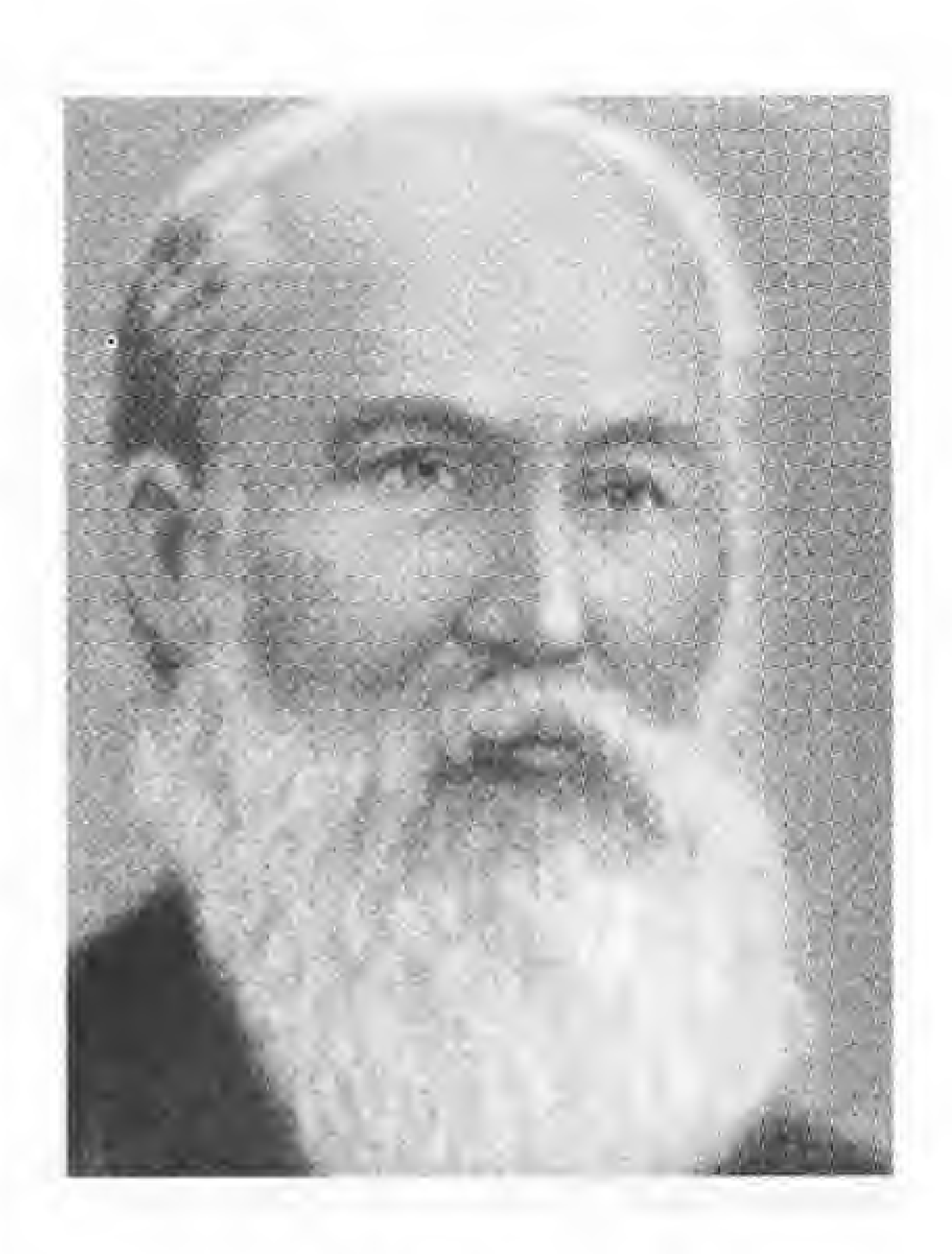

М.Ф. Кащенко

Ф.М. Колесса

О.В. Корчак-Чепурківський

В.А. Косинський

В.Ф. Левитський

О.І. Левицький

А.М. Лобода

Д.З. Мануїльський

М.Ф. Мельников-Разведенков

С.Ф. Ольденбург

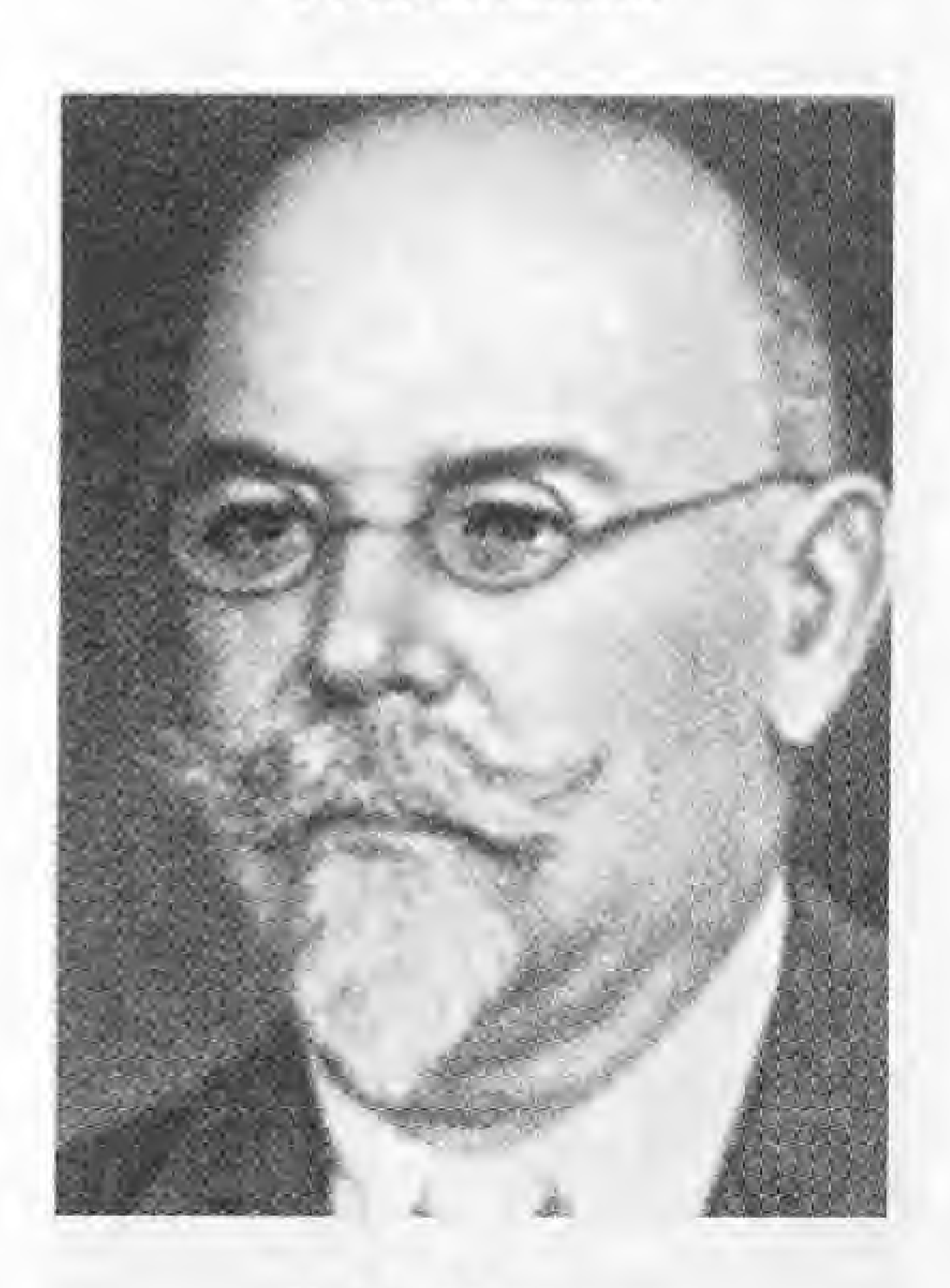

В.М. Перетц

М.В. Птуха

М.О. Скрипник

К.Й. Студинський

М.Ф. Сумцов

Ф.В. Тарановський

С.П. Тимошенко

М.І. Туган-Барановський

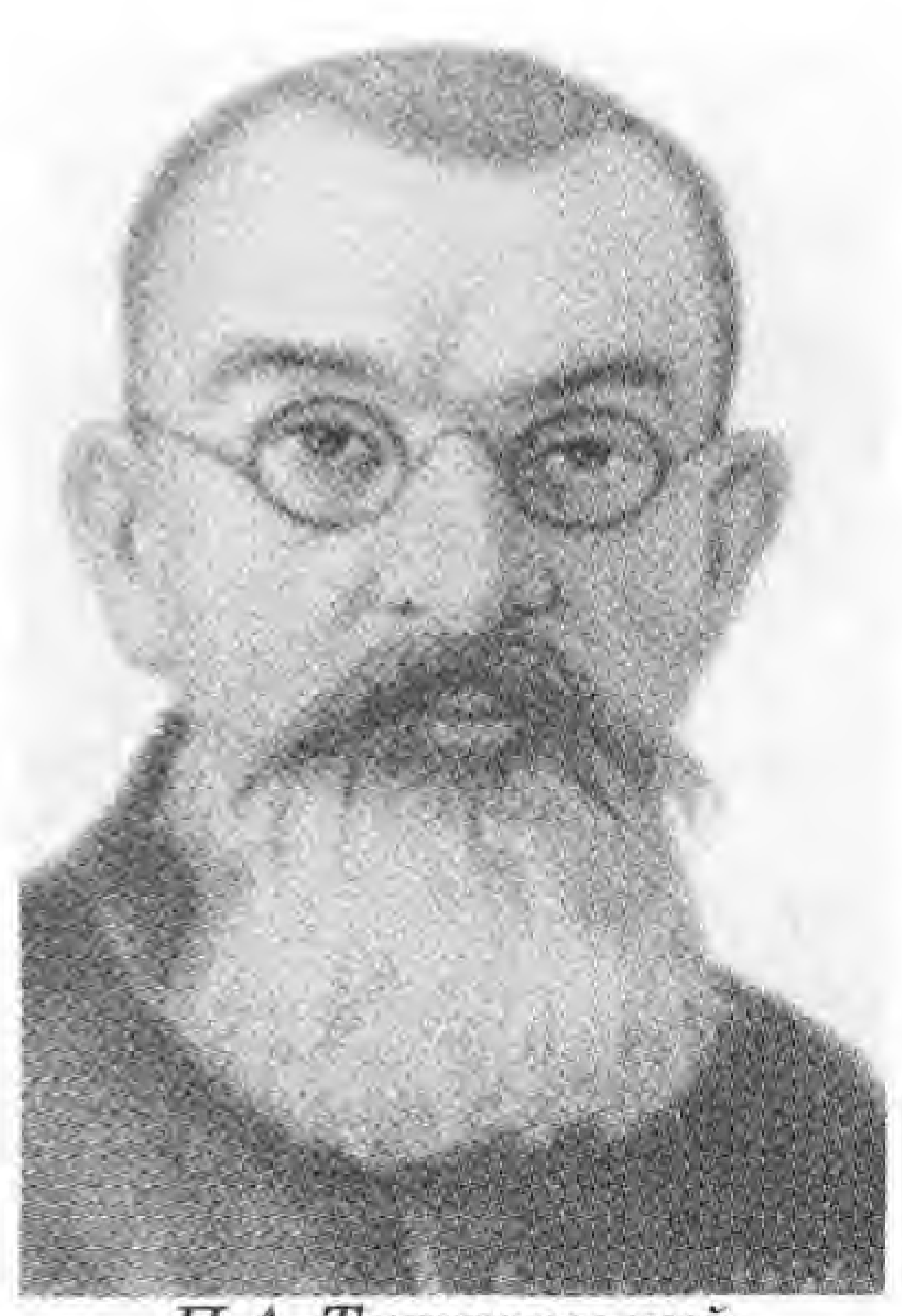

П.А. Тутковський

В.Г. Щурат

Д.І. Яворницький

Меморіальна дошка на честь А. Кримського на будинку Володимир-Волинського педагогічного коледжа, що носить його ім'я. 1971 р.

Пам'ятник А. Кримському перед будинком Володимир-Волинського педагогічного коледжа, що носить його ім'я

прохаю Вас, хоч, очевидячки, мав би право вимагати цього, щоб Ви рішучє, зразково, покарали Г.А. Іванця (наприклад, звільненням із посади) за його нечувану грубіянську поведінку, яка призвела до сильного сердечного й нервового вдару, що міг би легко закінчитися негайною смерттю. Нагадаю, що вчора-таки зазнав неможливих грубостів од Г.А. Іванця ще й акад. О.П. Новицький – голова Археологічного комітету[201]. Можна назвати, коли треба буде, ще й инших академиків, з якими Г.А. Іванець дозволяв собі поводитися більше, ніж неприпустимо, про рядових співробітників Академії наук я вже й не говорю.

Прийміть вислови моєї пошани до Вас.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 23315, арк. 1–2. Машинопис.

№139

Г. Голоскевич до А. Кримського 3 серпня [19]28 р.
Київ

Високошановний і дорогий Агатангеле Юхимовичу!

Щиро радий, що Ви і В.Г. Ярошенка, і М.Я. Калиновича[202] вважаєте за "достойних" бути членами в нашій Комісії. Обрадившись добре із Всев[олодом] Михайл[овичем]*, я згодом напишу Вам докладно в цій справі.

З пропозиції Андрія Васильовича*2 занесено до протоколу кандидатури М. Рильського[203] та Л.М. Стар[ицької]-Черняхівської[204]. Не думаю, щоб вони погодилися взятися до нашої важкої, дійсно панщенної, праці коло Рос[ійсько]-укр[аїнського] словника і не певен, чи помогли б вони нам. Не кажу про те, що запрягати М. Рильського, нашого великого поета, до словарної праці – це прямо злочин! Національний злочин! Покликання його – творити, організовувати, пестити – кохати нашу мову, підняти на вищий ступінь розвитку, а не укладати словники. Л.М. Ст[арицьку]-Черняхівську безумовно треба буде притягнути до роботи коло Тлумачного укр[аїнського] словника. Про план нашої роботи восени і по повороті Вс[ево-

* В.М. Ганцов.

*2 А.В. Ніковський.

лода] Мих[айловича] доведеться довго і багато думати-міркувати.

ДВУ ні Вам, ні Комісії не дасть формально дозволу на перерву, покликаючись на умову. А тому зробіть перерву, не питаючись ДВУ, на днів 12–14, скажімо – з 5 по 19 серпня, і це не затримає Словника ось чому: 1) друкарня "загнала" увесь шрифт: чотири аркуші (7–10) заверстано (і не друковано) і понад три в шпальтах; 2) у друкарні є оригінал, а на днях ми одержали від Вас ще 50 сторінок.

Отже – дуже слушний час для перерви, правда "неповної", бо доведеться Вам проглянути два-три аркуші коректи на літ[еру] "И", але ця коректа неважка, бо се нова наша робота і Ви добре зредагували рукопис. Тому, коли Ваша згода, робіть перерву із 5 по 19 серпня, а коло 22-го серпня ми чекатимемо від Вас оригіналу – сторінок 20–25.

При напруженій праці у вересні, я гадаю, що Ви до 15-го жовтня, а може і раніш, уредагуєте ввесь випуск. Треба признати: І-й в[ипуск] ІІ-го т[ому] таки непоганий.

Коли Ви згодні з таким проєктом перерви, то, знаючи, [що] у Вас немає вільного часу на листування, прошу доручити Миколі Захаровичеві* написати мені листівку з Вашою думкою, щоб я міг спланувати роботу в Комісії, власне – свою, бо Андрій Васильович*2 наче у відпустці.

Бажання Комісії і Ваше – у чому я глибоко певен – щоб І-й в[ипуск] ІІ-го т[ому] вийшов друком у грудні цього року.

Тількищо приніс мені листоноша листа з Парижу від Вс[еволода] Мих[айловича]. Висловлює свій глибокий жаль і сумує разом із усіма нами за Марією Миколаївною. Щиро вітає Вас, дорогий Агатангеле Юхимовичу.

З правдивою пошаною Ваш Гр[игорій] Голоскевич.

P.S. Посилаю Вам коректу слова "Ископаемый" з моїми увагами. Прошу проглянути і прислати мені*3.

---

* М.З. Левченко.

*2 А.В. Ніковський.

*3 Примітка автора. "Цього слова – «Ископаемый» – Андр[ій] Васильович не продумав і не поставився критично до <u>"Копальний"</u>, повторюючи за традицією цей невдалий полонізм (копавки) з неправильно (з погляду укр[аїнської] мови) наданим йому значенням".

Копальний* – по-нашому – визначає все, що стосується до копання, викопування (порівн[яти] сапальний); по-рос[ійськи], це – ископный* (див. Даля).

Галичани, за ними й наші взяли оце спотворене (ремасіологічне) слово, напр[иклад], такі (даруйте мені за образу нашого академика) ископаемые* учені, як [П.] Тутківський. За [А.] Ніковськ[им][205], треба перекласти – копальні вчені* (чи – не абсурд! Хіба ними копають?*).

Тому, на мене, треба подумати і якось іначе перекласти "Ископаемый"*. На жаль, в Рос[ійському] акад[емічному] с[ловнику] літ[ера] "И" не опрацьована і я не зовсім точно і виразно розумію всі відтінки цього рос[ійського] слова (фран[узьке] – fossile; нім[ецьке] – das Fossil; англ[ійське] – fossil).

Подаю свій проект опрацювання слова "Ископаемый"* на Ваш суворий розгляд (розсуд).

Вибачте ласкаво за П.А. Тутківського (так і кортить додати "Ископаемого").

У кінці листа, помітка червоним олівцем: "По-нашому можна і треба сказати: "копальні* прилади, струменти тощо"*.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22854, арк. 1–4 зв. Автограф.

№140

Г. Голоскевич до А. Кримського 17 серпня [19]28 р.
Київ

Вельмишановний та дорогий Агатангеле Юхимовичу!

Щиро прохаю Вас прислати коректу слова "ископаемый"*. Я Вам давненько вже послав.

Прошу також повідомити: чи вислати Вам гроші від ДВУ – гонорар за "Словник" – в Звенигородку поштовим переказом чи як...*2

З правдивою пошаною Гр[игорій] Голоскевич.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22855, арк. 1. Автограф.

* Підкреслено автором.

*2 Крапки поставлено автором.

№141

Г. Голоскевич до А. Кримського [Не пізніше 25 серпня 1928 р.]*
Київ

Вельмишановний і дорогий
Агатангеле Юхимовичу!

З великою радістю і втіхою отримав тількищо Вашого дружнього листа, звідки довідався, що Ви, хвала Аллахові, живі і здорові і не сердитесь на мене. Ваше мовчання мене непокоїло.

У нас, у Комісії, нічого доброго немає: Марії Миколаївни нема, Андр[ій] Васильович*2 хворів, рукопис не готовий, я втомився...*3

Перерву в роботі редакційній доведеться Вам зробити з законної причини – з вини Комісії: в нас не готовий рукопис від слова "корреспондент" – "который"*4, а далі від [который] і до кінця "К", а також початок "Л": "лабаз" – "лаяться" опрацьовано і передруковано. [I-ий в[ипуск] кінчиться на "К", або на кількох стор[інках] "Л".

Це сталося через несподівану хворобу Андр[ія] Васил[ьовича] (його листа пересилаю Вам). Рукопис (частину) Комісія зможе Вам прислати коло 25 серпня, а ввесь коло 1–5 вересня.

Отже ж, Ви можете*5 законно, не боячись жодних докорів, зробити перерву в редагуванні словникового рукопису і, до того ж, не затримуючи темпу роботи в друкарні.

У друкарні багато рукопису-оригіналу. Ви випередили і Комісію і друкарню! Слава Вам!

Перерва і відпочинок після такої напруженої і довгої праці Вам потрібна. Дуже прикро, що доведеться турбувати Вас переглядом коректи. Усе, що зможу, зроблю, щоб коректи не завдавали Вам багато клопоту.

Мих[айло] Як[ович] Калинович і В.Г. Ярошенко з великою для

* Дату встановлено за змістом листа.
*2 А.В. Ніковський.
*3 Крапки поставлено автором.
*4 Підкреслено автором.
*5 Примітка автора: "не точно: змушені, нема рукопису".

себе приємністю перечитують рукописи з Вашими редакц[ійними] поправками.

Щиро вітаю Вас, бажаю здоров'я, доброго відпочинку.

Ваш Гр[игорій] Голоскевич.
Вітаю Миколу Захаровича*.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22897, арк. 1–2 зв. Автограф.

№142

Г. Голоскевич до А. Кримського 2 вересня [19]28 р.
Київ

Високоповажаний і дорогий Агатангеле Юхимовичу!

Посилаю Вам після перерви (може Ви хоч трохи спочили) роботу – коректи: 11-ий арк[уш] і 12-ий у шпальтах.

У середу вишлю Вам 13-ий арк[уш], а наприкінці тижня – трохи оригіналу словникового. Ан[дрій] Вас[ильович]*2 і свою частку опрацював. Лишилося мені опрацювати слово "который" – і весь рукопис І-го в[ипуску] II т[ому] буде закінчено.

З 171-ої шпальти починається частина рукопису, що ми всі в Комісії переглядали і робили свої уваги, тому в коректі уваг-додатків мало. Коли й у Вас буде небагато редакц[ійних] поправок, то чи не визнали б Ви за можливе дозволити Словник до друку в шпальтах, наказавши друкарні прислати заверстані аркуші для звірення Комісії.

Це б ощадило Вам час і працю, і прискорило друкування (чи матрицювання) Словника.

Комісія і друкарня ласкаво прохає Вас якнайшвидше переглянути коректу: в друкарні немає шрифту.

Прошу повідомити, чи одержали Ви переказ на 5011 крб. гонора[ру] від ДВУ. Я вислав Вам 25 серпня, сповістивши телеграфом.

З правдивою пошаною Ваш Гр[игорій] Голоскевич. Вітаю Миколу Захаровича*.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22856, арк. 2. Автограф.

---

* М.З. Левченко.

*2 А.В. Ніковський.

№143

Г. Голоскевич до А. Кримського 8 вересня 1928 р.
Київ

Високоповажаний і дорогий Агатангеле Юхимовичу!

Посилаю Вам спішно 14-й арк[уш]; завтра (в суботу) або в неділю вишлю 15-й. Просимо Вас щонайшвидше переглянути і дозволити до друку: у друкарні немає шрифту.

Ваш Гр[игорій] Голоск[евич].

P.S. Оригінал вишлемо 10–11-го.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22851, арк. 1. Автограф.

№144

Г. Голоскевич до А. Кримського 12 вересня 1928 р.
Київ

Високошановний і дорогий Агатангеле Юхимовичу!

Вашого листа, коректи 11, 12 і 13-го аркушів одержали. Щиро дякую. Посилаю Вам 35 стор[інок] рукопису (1202–1234), частину А.В. Ніковського. У суботу або в неділю вишлю далі (частини В. Ярошенка і М[арії] М[иколаївни]*.

Коректу слів "изумлять – Ниде" обов'язково Вам пришлю. З тими шпальтами трапилась така історія: я, посилаючи до друкарні підписані Вами (свідомо висилаю оруди в такій констр[укції]) шпальти, додав до них першу коректу шпальт 162–170 і просив дати, як звичайно, другу коректу. Заступник метрантажа не розібрався в тому і заверстав усе.

Слова "изысканный – Ниде" підуть на 12-ий арк[уш]. З кінця тижня я Вам пришлю 12 арк[уш].

З приємністю довідався з Вашого листа, що Ви написали цікаву статтю про історію нашого правопису. Отже ж "Правопис" готовий.

Словника – покажчика я уклав і передав Олексі Наумичеві*2 – він сьогодні, 12 вересня, їде до Харкова. Йому сказав, що у Вас стаття готова.

---

* М.М. Грінченко.

*2 О.Н. Синявський.

Переглянув, очсредний від Вас, в[иправлен]ий аркуш (шпальти) і дозволю собі потурбувати Вас такими запитаннями:

1) "Испарение *– випарина*, испаряемый"* – випарний. Ви пишете, що і в першому і в другому слові треба поставити два наголоси – а де ? Випарина*, випарний* – так?

2) З "зондом"* у нас вийшла прикра помилка: під словом "зонд"*, ст[орінка] 133 (9-й арк[уш] надрукований) – стоїть "зонд"*, а не "зонда"*. Може і в 13-му арк[уші], у фразеології, триматися форми "зонд"* (ч[отири] р[ази]), а то буде непогодженість. Як Ви гадаєте?

Чекаю відповіді на ці питання.

Пробачте, дорогий Агатангеле Юхимовичу, що такими кривуляками пишу.

Ваш Гр[игорій] Голоскевич.
Вітаю Миколу Захаровича*2.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22857, арк. 1–2 зв. Автограф.

№145

Г. Голоскевич до А. Кримського 14 вересня 1928 р.
Київ

Вельмишановний і дорогий Агатангеле Юхимовичу !

Посилаю Вам ті слова, що Ви не читали в коректі.

"Гожий, гожість"* – мабуть, для більшости все ж таки – "пригожий"*, але кращого слова немає в укр[аїнській] мові "изящный"*, тому Вашу редакцію треба прийняти.

З пошаною Ваш Гр[игорій] Голоск[евич].

[P.S.] Прошу переглянути і прислати.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22852, арк. 1. Автограф.

* Підкресленоавтором.
*2 М.З. Левченко.

№146

Г. Голоскевич до А. Кримського 15 вересня 1928 р.
Київ

Вельмишановний і дорогий Агатангеле Юхимовичу!

Посилаю Вам 167 стор[інок] рукопису – частину В. Ярошенка (я її читав), М.М. Грінченкової та М.Я. Калиновича. Спізнились з рукописом тому, що я хотів, щоб його попереду перечитав А.В. Ніковський. Але він, протримавши тиждень, нічого не зробив, вимовляючись якоюсь іншою працею. Дивне мотивування для члена-редактора Комісії!

Я не переглянув оригіналу, ще – перетяжений коректами, технічним упорядкуванням рукопису до друку тощо. Читатиму після Вас, посилаючи рукопис до друкарні.

Моя провина (за що прошу пробачення) – не посилаю Вам слова "который"*. Вишлю через кілька день. Сталося так тому, що коли я взявся до опрацьовування "который", то виявилось, що в нас, у Комісії немає карткового матеріалу – всього вісім* карток на "который"!

Доведеться мені самому визбірувати матеріали і з народніх, і з літературних джерел.

З правдивою пошаною Ваш Гр[игорій] Голоскевич.

Вітаю[ть] Вас Ольга Трох[имівна]*2, Ан[тоніна] Митр[офанівна]*3, і М.Я. Калинович.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22896, арк. 1.

№147

Г. Голоскевич до А. Кримського 26 вересня 1928 р.
Київ

Вельмишановний і дорогий Агатангеле Юхимовичу!

Посилаю Вам спішною поштою слово "*который*"*. Пробачте ласкаво, що загаявся з ним. Багато часу пішло в мене на

---

* Підкреслено автором.

*2 О.Т. Андрієвська.

*3 А.М. Андрієвська-Яременко.

призбірування потрібного матеріалу, на його опрацювання. Багато попомучився і коло самої схеми "который" хотів, що вона була ясна, прозора для читачів нашого Словника. Я не зовсім задоволений з своєї праці – розтаяла вона, остаточно [і] не відшліфована. Запевнити можу Вас в одному: з уважністю і навіть з любов'ю опрацював я слово "который".

Довге воно вийшло ось чому: 1) я вважаю, що в нашій літер[атурній] мові законні в релятивн[их] реченнях не тільки народне "*що*"*, але і "*який*", "*котрий*", "*который*"*. Це я прикладами з наших письменників, знавців мови, доводжу; 2) конструкції – "*що його*", "*що з ним*", "*що в них*"* і т[ак] д[алі] мало відомі і ясні багатьом українцям, а росіянам і поготів...*2 Тому я вважав за потрібне докладно на цьому зупинитися і рясно ілюструвати прикладами і фразеологією.

Розуміється, дещо можна викреслити – і Ви це зробите. Мені – як авторові, а головне – як визбірувачеві усіх тих численних прикладів (використав я і [А.] Димінського) жалко їх викреслювати. Я й половини не завів до Словника: таку силу назбірав їх!

Так от – рукопис Словника закінчено! Завтра вишлю Вам останні сторінки – кінець "К" і початок "Л".

Треба визнати, що Ви, дорогий Агатангеле Юхимовичу, і я (даруйте на нескромності) добе попрацювали і походили коло I-го випуску II тому. Ваша працездатність мене вражає: бо ж у Вас не тільки праці що Словник! Слава і шана Вам!

Ваша увага і любов до Словника мене захоплює і надає мені сили. З щирого серця дякую Вам за співчуття; дійсно – я втомився, працюючи цілий рік без відпочинку. Що ж робити? Треба доводити справу до кінця.

З правдивою пошаною Ваш Гр[игорій] Голоскевич.

Про дальші плани роботи в Комісії, по Вашім повороті, будемо радитися і міркувати.

Привіт Миколі Захаровичеві*3: усі панночки у Видавництві за ним скучили, а надто одна – чорнявенька.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22895, арк. 1 зв. – 2. Автограф.

---

* Підкреслено автором.

*2 Крапки поставлено автором.

*3 М.З. Левченко.

№148

Г. Голоскевич до А. Кримського [Не раніше 26 вересня 1928 р.]*
Київ

Високошановний Агатангеле Юхимовичу!

Передаю Вам половину другого арк[уша] – кінець І-го вип[уска] II [тому]. Нарешті!

Прошу в понед[ілок] передати М.З. Левченком.

Ваш Гр[игорій] Голоскевич.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22862, арк. 1. Автограф.

№149

В. Перетц до А. Кримського 12 грудня 1928 р.

Дорогой Агатангел Ефимович!

Давненько я не писал Вам и мало было такого о чем стоило бы писать.

Из Киева до меня просачиваются отрывочные вести через секретаря "Ком[ісії] давн[ього] укр[аїнського] письм[енства]"[206], но он – человек не от мира сего и об академич[еских] делах не осведомленный. А между тем очень интересно и важно знать, что делается в Акад[емии]: ведь Серг[ей] Ал[ександрович][*2] занят своими делами и тревогами и ограничивается открытками, при том не всегда понятными. Так я узнал, что "Т[оварист]ву досл[ідження] укр[аїнської] іст[орії], письм[енства] та мови" назначено по 75 р[ублей] в месяц. Но каким образом получать эти деньги – я так и не знаю: под расписку казначея Общества – я уже имел такой случай весною, когда Г.А. Иванец не выдал (и, видимо, имел основание) мне под расписку казначея Общества, и потребовал счетов. Но странно – если Обществу ассигнуют деньги – оно же может тратить их на свои нужды? Тут есть нечто для меня непонятное. Но, это между прочим. Я слышал от кого-то – чуть ли не от [В.] Барвинка в Москве (где я был с 3 по 9-е), что Вы были больны. Что случилось? Как теперь чувствуете

---

* Дату встановлено за змістом даного листа та листа від 26 вересня 1928 р.
*2 С.О. Єфремов.

себя? От секретаря моей Комиссии я получил известие – верное ли? – что [М.] Груш[евский] хотел перехватить у меня еще одного сотр[удника] – Дм[итрия] Ив[ановича] Абрамовича – которого я законтрактовал сделать новое издание "Патерика Печ[ерского]" для Комиссии и представил его в Отд[еление] (С[ергею] Ал[ександрови]чу*) с просьбою утвердить: "постійним". М[ожет] б[ыть], и его [М.] Гр[ушевский] утащит от меня. Если так будет и дальше, то исход один – закрыть Комиссию или передать ее в "Универмаг" [М.] Груш[евского] который умеет "изыскивать средства". Другой выход, чтобы сберечь и укрепить Комиссию – дать штатные*2 должности, чтобы люди, заинтересованные в деньгах (а кто в них не заинтересован?), могли работать по прямому назначению в "Комісії д[авнього] письм[енства]" и от нее получать не сдельное (при том оч[ень] неаккуратно), а постоянное жалованье. Этим последним и разными удобствами (сотрудничество в "Укр[аинском] журнале"*3) [М.] Гр[ушевский] привлекает [работников], а мы "идеалисты поневоле" – теряем их...*4

У меня есть маленькое дело в связи со всем сказанным: [С.] Гаевский[207], котор[ый] сбежал к [М.] Гр[ушевскому] приготовил все тексты "Александрии" по укр[аинским] рукописям, помнится – 3 редакции со вступ[ительной] статьей. Он просит разрешения печатать по мере переписки начисто, для типографии, по 3–4 листа и, при том, с 1 января. Эта работа была прочитана и обсуждена в Комиссии. Я очень просил бы Ник[олая] Захаровича*5 посодействовать этому делу и двинуть "Александрию" не откладывая, одновременно с исслед[ованием] [Ф.] Сушицкого[208], которое пойдет как "Праці Ком[ісії] д[авньго] письм[енства]" – I, а [С.] Гаевского, как "Памятки" – II. Это надо* сделать, иначе – уплывет работа из Ком[иссии], сделанноя ее бывш[им] сотр[удником] и по материалам Комиссии. Всего в ней будет около 15 л[истов], она есть в "плане" изданий Комиссии. Ник[олая] Зах[аровича] прошу переговорить и условиться с [А.] Назаревским[209] и [С.] Гаевским, и быть поласковее. Все это

---

* С.О. Єфремов.

*2 Підкреслено автором.

*3 Журнал "Україна".

*4 Крапки поставлено автором.

*5 М.З. Левченко.

пишу в надежде, что Вы и Н[иколай] Зах[арович] остались во главе издательства или хоть сохранили свое влияние на это дело. Теперь несколько слов о других делишках. Я весною просил дать мне командировку в М[оскву], выполнил ее – осенью, представил отчет в Отд[еление] и просил вернуть расходы (60 р[ублей]). Постановлено было – вернуть. Но, ...* до с[ей] п[оры] ничего я не получил. Однако, не теряя времени, я 3–8 декабря снова работал в Москве, доделывая кое-какие вопросы. Вероятно, придется и в янв[аре]–февр[але] опять ехать, для чего я своевременно намерен возбудить ходотайство. Нынче мой улов был средним: разобрался в запутанном происхождении некоторых "польско-русских", по Востокову, рукописей. Часть – укр[аинских], часть – белорусских. Это оч[ень] неприятная вещь: тут легко задеть национальное самолюбие белорусов, которые в след за Ластовским все – даже явно укр[аинское] – по инерции считают белорусским. На беду – захворал, больной приехал домой и свалился. Сейчас лучше, но температура держится и врач не выпускает из дому, вследствие чего в выборах (Отд[еления]) не участвую. Да и нечего участвовать: под давлением [С.] Ольденбурга наши коллеги – сдохли и видимо вотируют оптом за всех, кто одобрен Комиссией. Т[аким] обр[азом], в акад[емики] попадут и больше ученые и недоучки.

Большая честь для [М.] Гр[ушевского] попасть вместе с Лукиным и Фриче?! [Д.] Заболотный выбран Физ[ико-]мат[ематическим] отделением и мы надеемся, что это укрепит связь УАН и АН СССР. Из-за него много было шуму: И.П. Павлов очень критиковал его: он, видите ли, больше практик, чем теоретик. Но это возраж[ение] парализуется тем, что выбираются не только теоретики, но и "техники". Кстати – а у нас в УАН вопрос о выборах совсем замер? Хоть бы безобидных членов-корр[еспондентов] подвинули к юбилею*2. Как-ни-как, а к юбилею придется выбрать неск[олько] членов, – это как-то принято – В каком положении дела С[ергея] Ал[ександровича]? Я читал о нападках на него. Источник ясен. В Москве я говорил в постпредстве с [А.] Самборским, кот[орый] видимо не осведомлен о сути дела и очень удивлялся всей этой истории. Да и кому не удивиться на

* Крапки поставлено автором.

*2 Підкреслено автором. Мається на увазі 10 років існування ВУАН.

это все?! – В Москве я видел Г.А. Ильинского. Какая муха его укусила – не понимаю. Из добродушного человека он стал каким-то кусательным и к Украинской академии не склонным. Кто его навинтил? Ведь это – человек легко подчиняющийся всяким веяниям. Во всяком случае, не А.И. Самбор[ский], который [Г.] Ил[ьинско]го не любит и считает плохим ученым (неосновательно). Кстати – Ал[ександр] Ив[анович] удивил меня говоря "благосклонно" об УАН: м[ожет] б[ыть], потому, что у него теперь есть новая bâte noire* – это организующаяся Белорус[ская] акад[емия]. Ругая ее он, по контрасту хвалит УАН, признавая, что там сидят крупные ученые. И то хорошо! Кончаю.

Не смею затруднять Ваших глаз и прошу Н[иколая] Зах[аровича] "отписать" мне и сделать мне одолжение, о котором Вам я писал выше.

Ваш В. Перетц.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24009, арк. 43–46 зв. Автограф.

№150

В. Перетц до А. Кримського 20 грудня 1928 р. [Ленінград]*2

Многоуважаемый и дорогой Агафангел Ефимович!

Снова пишу Вам по такому каверзному делу, о котором не считаю удобным умолчать. Осенью, в августе еще – я начал переписку с проф[ессором] Дм[итрием] Ив[ановичем] Абрамовичем, живущим в Нежине (2-я гимназическая, 21) относительно подготовления им нового издания Печерского Патерика (изд[анное] Арх[еографической] ком[иссией] – все давно разошлось) в освеженном виде, с привлечением неиспользованных им ранее рукописей, напр[имер] Лаврской, Нежинской и др.

На этом мы порешили и я, с согласия Дм[итрия] Ив[ановича] Абр[амовича], возбудил в Отд[елении] ходатайство об утверждении его пост[оянным] сотр[удником] Комиссии дав[ней] укр[аинской] письм[енности], имея в виду просить ему штатный оклад.

---

* Тут: пасія – фр.

*2 Місце відправлення листа встановлено за місцем проживання В. Перетца в цей період та за змістом листа (Див.: P.S.).

как только представится возможность, так как задание, ему порученное, весьма важное и ответственное и сам он – незаурядный знаток своего предмета. Но, две недели тому назад я получил краткое сообщение от секретаря Комиссии, что [Д.] Абрамович будто бы состоит уже сотрудником в какой-то Комиссии [М.] Грушевского. Я запросил самого Дм[итрия] Ив[ановича] и получил от него письмо, которое сообщаю Вам в точной копии – к сведению о деле, которое придется при Вашей помощи улаживать. Конечно, мы не ответственны за М[ихаила] Серг[еевича] и его поступки. Он может давать деньги кому угодно, не спрашивать никого, равно и прекращать эти выдачи по своей воле. Для меня интересен этот факт*, как подтверждение того, что М[ихаил] С[ергеевич] намерен продолжать дублирование*2 академических комиссий и набирает себе для этого сотрудников. Если же они оказываются способными работать и в другом направлении – поднимает на них гонение. Дм[итрий] Ив[анович] очень скромный и честный до наивности человек и никак, видимо, не может переварить обиды, нанесенной ему, о которой вскользь упоминает. Нам следует поспешить с помощью ему. Я предлагаю ему ежемесячно*2 представлять счета на приготовленные листы издания (підготовленні до друку) по 2 в месяц, считая по 16 р[ублей] за лист (печатный), т[о] е[сть] – хоть по 32 р[убля] в мес[яц]. С другой стороны – некоторую сумму, по моему представлению, ассигнует ему и Товариство дос[лідження] укр[аїнської] іст[орії] та мови – дополнительно. Т[аким] обр[азом] при кооперации Т[оварист]ва и Комиссии мы смогли бы двинуть это дело и поддержать ученого, оставшегося на бобах (31 р[убль] за службу в гор[одской] Нежинской библиот[еке]). Очень прошу Вашего совета и помощи: чтобы деньги, ассигнуемые Ком[иссии] и Т[оварист]ву выдавались регулярно, ежемесячно. Я писал об этом Гр[игорию] Ант[оновичу]*3 и он сообщил мне, что на операцийные*4 [рассходы] ассигновано Т[оварист]ву 600 р[ублей] (т.е. 50 р[ублей] в мес[яц]); и Комиссии – 900 р[ублей] (по 75 р[ублей]

* На горі сторінки помітка автора: “Я постараюсь приехать в К[иев] после 17/I, т.е. к 24-го [января] и останусь на 7 февр[аля]”.

*2 Підкреслено автором.

*3 Г.А. Іванець.

*4 Так у автора.

в мес[яц]); прошло 3 месяца, накопилась сумма; я послал счета и просил их оплатить. Но, что с ними – до с[их] пор не знаю. Попробую еще написать [К.] Воблому.

Ваш В. Перетц.*

"P.S. Для меня совершенно непонятно, что наши восточники имеют против нас? Чем мы не угодили этим «хозяевам положения»?".

P.P.S. Касательно новых кандидатур – я изумлен относительно сплетен про [А.] Томсона[210]. Можете заверить тех сплетников, кот[орые] распускают всякий вздор, что в Комиссии (выборной) было постановлено выдать на языкознание одного*2 кандидата. Выбор был между [А.] Томсоном и М.М. Покровским[211], и взял верх последний не из-за "политич[еских]" соображений, а потому что в Акад[емии] и е[же с нею] языкознание не в почете вообще из-за [М.] Марра, а классиков – нет и надо было представить римскую*2 филологию, не имевшую представителя. Никакие политич[еские] мотивы*2 не играли роли в снятии кандидатуры [А.] Томсона, о чем известно всем в Л[е]н[ин]граде и не известно только тем кумушкам, которые любят ловить рыбу в мутной воде. Что касается [В.] Сиповского[212] – дело обстояло так, что на нов[о]р[усскую] лит[ературу] Комиссия решила дать одно*2 место. После того как выяснилось – еще до баллотировки, – что [В.] Си[повский] имеет за себя меньше голосов, чем Сокулин (последний пленил кого-то своими письмами с "верноподданическими" чувствами и [В.] Истрин поверил им; а другая сторона – поверила этому лживому человеку из-за его статеек в однодневке и др[угих] газетах). Тогда [В.] Сип[овский] по совету своих избирателей*2, подписавших записку – снял сам*2 свою кандидатуру. Черносотенцем он никогда не был, хотя впрочем теперь это не вредит: случай со [К.] Студинским, махровым черносотенцем, показывает, что иногда это и полезно. Им даже разрешается печататься в грязной фашистской газетке.

---

* На горі сторінки дописано фразу: На аркушах 48–48 зв. оригинала листа помітка автора "P.S.", що не вписується в текст листа і, очевидно, дописана ним з якоюсь метою, відомою А. Кримському. Друга помітка "P.P.S." смислово відноситься до листа від 12 грудня 1928 р. де мова йде про вибори.

*2 Підкреслено автором.

Так обстоит дело, и я не знаю на каких основаниях сплетня выросла и даже – смешно сказать – вызвала офиц[иальное] расследование? Неужели же в Киеве администрации нечего больше делать, как только разбирать сплетни, идущие от такого "социалиста" как [М.] Груш[евский]!? Его дело с [Д.] Абрамович[ем] удивительно характерно: это типичный буржуазный хозяйчик* законтрактовавший себе рабочего, и за 50 р[ублей] готовый высосать из него кровь и пот, не дозволяя приработать в другом месте.

Очень характерно!

В[арвара] П[авловна]*2 шлет привет и пожелания скорее выздоравливать на пользу науки.

Ваш В. Перетц.

ІР НБУВ, ф. І, оп. 1, спр. 24010, арк. 47–50 зв. Автограф.

№151

В. Перетц до А. Кримського 22 грудня 1928 р.
Ленінград

Многоуважаемый Агафангел Ефимович!

Только что отправил Вам письмо, как снова берусь за перо.

Мне принесли и предлагают купить две персидских рукописи*2. По консультации Игн[атия] Юл[иановича] Кр[ачковского] выяснилось, что это:

1) Поэма [А.] Чемби – Багаристон – описан в 4-ку (рукописную) полный, по Хаджи Калфи, № 443в. Датированный 920* годом [гиджры]. Две заставки; много записей владельцев.

2) Поэма Джами[213] – Зюлейка-наме, в 8-ку, к[онец] XVI – н[ачало] XVII в. Хотя в конце недостает 1–2-х вырванных листов, но зато есть 3 заставки и 5 миниатюр, по определению [И.] Крачк[овского] определенно – индийской манеры.

Если Вам, или востоковедам внушают интерес эти рукописи, я могу попробовать приобрести их для Вас, киевлян. Владелец [просит] за них большие деньги, 100–120 р[ублей], но можно поторговаться, рублей за 90, даже за 80 уступит. Я мало смыслю в этих

* Підкреслено автором.

*2 В.П. Адріанова-Перетц.

вещах, но скуповатый Игн[атий] Юл[ианович] (в Аз[иатском] муз[ее] привыкли получать все за грош или даром) – ценит по 40 р[ублей].

Вопрос в том, что у "сходознавців" или у Вас есть уже эти поэмы: тогда и интерес к ним меньше. Прошу ответить мне по-возможности не отлагая в долгий ящик, чтобы рук[описи] не уплыли. Я уплачу деньги и в январе либо пришлю, либо привезу рукописи в Киев.

Преданный Вам В. Перетц.

Интересно, которое из моих сегодняшних писем дойдет раньше?

Привітання Миколі Захаровичу. Як його "Казки"*?

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24011, арк. 52–53 зв.

№152*2

В. Перетц до А. Кримського 24 грудня 1928 р.
Ленінград

Т[оварист]ву и Комиссии очень нужны деньги. Гр[игорий] А[нтонович] Иванец написал мне, что деньги ассигнованы, но в натуре их пока нет*3. Что же касается 60 р[ублей] командировачных, кот[орые] мне недодано за майскую команд[ировку] в Москву – то их, пишет он, я не получу. Это немного не сходится с тем, что Вы пишите. Лишь бы оплатили счета, я с ними увяз: плачу из своих, а таковых уже нет.

Вот, что пишет мне Дм[итрий] Ив[анович] Абрамов[ич]*3. "Еще в первых числах августа М.С. Груш[евский] предложил мне принять "ближчу участь по лінії історії літератури"*3 в "Комісії стар[ої] істор[ії] України"[214], а также в библиографическом

* Мається на увазі праця М.З. Левченка "Казки та оповідання з Поділля в записах 1850–1860 рр." – Т. 1. К., 1928.

*2 На горі сторінки помітка автора: "Перед отсылкой письма получил Ваше из[вестие]. Выздоравливайте!!! Я у [М.] Груш[евского] не оттягивал сотр[удников]: это он украл у меня [С.] Гаевского; а я и не знал, что [Д.] Абрам[ович] у него работает".

*3 Підкреслено автором.

отделе "України". Я согласился – и, с ведома [М.] Грушевского, начал работу над источниками "Чет[ьи] Мин[еи]" Димитрия Ростовского. Собрал материалы для общего обзора источников, проштудировал жития украинских святых (Варягов, Владимира, Ольги, Игоря, муч[еника] Константина, Михаила и Федора Черниговских) и принялся за выяснение отношений Дим[итрия] Рост[овского] Вел[икого] Ч[ерниговского] Мин[...][*] Макария и к Метафрасту. [М.] Грушевский, повидимому, ничего не имел против таких моих занятий, обещал напечатать работу в "Науков[ому] збірн[ику]" и <u>три раза высылал</u>[*2] в рахунок реценз[ії] і статтів" весьма щедрый аванс (=60+50+50). <u>Но</u>[*2] через несколько дней после того заседания Ист[орическо]-ф[илологического] отдел[ения], на котором было прочитано Ваше заявление о зачислении меня "науковим співробітником" "Ком[ісії] давн[ього] укр[аїнського] письм[енства]" – пришло письмо от [М.] Грушевского (по существу весьма обидное для меня), из которого я мог понять, что он очень недоволен и слагает с себя "всякі хлопотання про матеріяльне забезпечення"... [*3] Имел ли я какое-нибудь отношение к "Комісії старої України" – осталось для меня неясным; не получил я ответа и на вопрос, <u>почему</u>[*2] співробітники не могут работать одновременно в двух академических комиссиях. Что будет дальше – не берусь гадать, но не скрою, что вся эта история может быть и обыкновенная, произвела на меня чрезвычайно удручающее впечатление".

В. Перетц.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24010, арк. 47–51 зв. Автограф.

[*] Далі слово не прочитано.

[*2] Підкреслено автором.

[*3] Крапки поставлено автором.

№153

В. Перетц до А. Кримського 14 січня 1929 р.
Ленінград

Телегр[амму] Вашу, глубокоуважаемый Агатангел Ефимович, я получил. Рукописи* из Аз[иатского] муз[ея], куда они уже были направлены – извлек, привезу их на днях: буду в К[иеве] 21-го в 10 веч[ера], а затем побываю и у Вас, принесу рукоп[иси], или сдам их Мик[олаю] Зах[аровичу]*², – как Вы распорядитесь. Мне комн[ата] готова, но там сыро и холодно, потому прошу поместить меня в "Новітнє письменство"*³.

До свид[ания]. Ваш В.П[еретц].

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24012, арк. 54. Автограф.

№154

Г. Голоскевич до А. Кримського 20 січня 1929 р.
Київ

Високошановний Агатангеле Юхимовичу!

Передаю Вам Словникову коректу – 356–364 шпальти (23-ій друк[ований] арк[уш] і прошу, коли маєте змогу, проглянути її на завтра. Завтра передам Миколою Захаровичем далі (365–373 шп[альти]. Хочеться, щоб Ваше побажання – мати випуск до десятиріччя Комісії*⁴ (21 листопада [19]29 р.) – здійснилось.

З правдивою пошаною Ваш Гр[игорій] Голоскевич.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22858, арк. 1. Автограф.

---

* Мова йде про поеми – Чембі: "Багарістон", Джамі: "Зюлейка-наме". Див. лист від 22 грудня 1928 р.

*² Так в автора. Тут: М.З. Левченко.

*³ Мається на увазі приміщення, яке займала Комісія для видання пам'яток новітнього українського письменства ВУАН.

*⁴ Мова йде про ювілей Комісії для видавання словника української живої мови ВУАН.

№155

Г. Голоскевич до А. Кримського 24 січня 1929 р.
Київ

Високошановний Агатангеле Юхимовичу!

Передаємо Вам початок Словникового оригіналу 2-го в[ипуску]. Дуже прошу Вас нещадно скорочувати, зайве викреслювати, бо ми не вмістимося і в 35* аркушів! Даємо Вам 27*-му частину 2-го в[ипуску]; на друк[ований] словник[овий] аркуш іде 58–60 стор[інок] рукопису.

Бажаємо Вам з щирого серця здоров'я і "словникового" настрою.

З правдивою пошаною Ваш Гр[игорій] Голоскевич.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22859, арк. 1. Автограф.

№156

В. Перетц до А. Кримського 2 березня 1929 р.
Ленінград

Вельмишановний Агатангел Юхимовичу!

Вдаюся до Вас, як до голови Відділу, керуючого виданнями його в ось якій справі. 5 лютого Відділ ухвалив мою пропозицію друкувати "Олександрію" замість "7 мідреців"; друкування "Ол[ександрії]" було ухвалено раніше, вона увійшла до плану* видавництва і справа була лише у тому, коли* починати друк. Якщо Відділ ухвалив негаючись використати аркуші призначені на "7 мудр[еців]" на "Олександрію" – я не маю сумніву, що всю справу залагоджено. Але мені пишуть, що "ухвала Відділу тільки означає, що взагалі* робота взята до друку, але в яку чергу й в якому плані її перевести – нічого цього ще нема". На мою думку, слід було б, щоб діловод Відділу своєчасно* подав до Видавництва витяги з протоколів: тоді б Микола Захарович*2 знав, так же своєчасно*, що "Ол[ександрію]" ухвалено друкувати вже давно ("взагалі"), а що ухвала 5 лютого торкається саме прискорення* друку,

* Підкреслено автором.
*2 М.З. Левченко.

чому ми зняли з черги "7 мудр[еців]" і на місце їх поставили "Олександрію".

Тому я зважуюсь нагадати Відділові, щоб "Олексанрію" не відкладали з плана надалі, а пустили з 1 квітня.

Ще прохання: надіслати мені витяги з протоколу [№] 5 за 7 лютого, що торкаються справ, що їх я запропонував на ухвалу Відділу.

З пошаною до Вас.

Ваш Вол[одимир] Перетц.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24013, арк. 55–55 зв. Автограф.

№157

В. Перетц до А. Кримського 4 травня 1929 р. Ленінград

Дорогой Агатангел Ефимович!

Во-первых – с майскими праздниками, о кот[орых] Вы, м[ожет] б[ыть], и забудете, когда получите это письмо. Во-вторых – хочу рассказать Вам кое-что из нашей текущей жизни. Сессия прошла довольно прилично, без урону для укр[аинских] интересов. В Комиссии по яз[ыку] и лит[ературе] председательствовал М.С. Груш[евский] и когда мне пришлось выдвинуть и поддержать учреждение Института украинско-белор[усских] изучений – он всецело меня поддерживал и даже более – еще очетливей формулировал необходимость такого Института. В засед[ании] ОС* – он внес предложение также об основании Историч[еского] укр[аинского] института для изучения истор[ических] матер[иалов], хранящихся в Л[е]н[ин]граде. Т[аким] обр[азом], предложения внесены.

Дело об Инст[итуте] лит[ературы], яз[ыка] и этн[ографии] пойдет на утв[ерждение] ОС. 15-го мая, а относ[ительно] Истор[ического] укр[аинского] ин[ститута] – [М.] Грушевскому предложено разработать план и внести в ближ[айшую] сессию – сначала в Комиссию историков, потом в Отд[еление] и, наконец, в ОС. Внешне*2 относятся к украиноведению прилично. Скажу более: когда мы в

*Отделение словесности РАН.

*2 Підкреслено автором.

дороге с [М.] Гр[ушевским] обсуждали эти вопросы, мы не знали, что еще до нашего* проекта в Организ[ационной] комиссии АН физики* (NB) подняли этот вопрос и постановили, чтобы: 1) русскому яз[ыку] и слов[есности] было дано надлеж[ащее] место в виде особого Института; и 2) чтобы при этом был создан инст[итут] или иное учр[еждение] для укр[аинского] яз[ыка] и лит[ературы], чтобы эти последние были определенно внесены в план работ Ак[адемии] н[аук] и не замаскировывались* (как это предлагал м[инистр] пр[освещения] Карский: "Инст[итут] р[усского] яз[ыка] и слов[есности] с секциями укр[аинской] и белор[усской]" – эта формулировка была отвергнута и Ком[иссией] яз[ыка] и лит[ературы], и Отд[елением] гум[анитарных] наук). Так стоит дело с украинознавством – и зря. Думаю, что конкуренции УАН не будет, и мысль о ней у меня явилась сразу; но я думаю, что конкур[енция] при наличных силах Л[е]н[ин]гр[ада] невозможна.

На посл[еднем] за[седании] 24-го мне [Д.] Заболотный дал прочесть "Декрет о выборах в УАН" затем мне прислал [П.] Попов[215] статью [Ю.] Озерского[216]. Повидимому, раз о выборах объявлено 17 апр[еля] – срок* подачи заяв[лений] кончится 17 мая и затем – 2-х нед[ельный] срок составления отзывов о кандидатах. Я собираюсь приехать к 23-му. Если* мне надо быть раньше или позже* – Вы разоритесь и телеграфуйте*2: я свободен буду 16-го* мая, когда кончатся здешние заседания. Сам я сейчас хвораю: в результате гриппа, схваченного мною в Киеве из-за неотоплявшегося здания Ак[адемии] н[аук], у меня сделалось воспаление моч[евого] пузыря!! Никогда в жизни не хворал я этой гадостью, сейчас вот вожусь. Д[окто]р говорит, что это – "у стариков бывает на подагрической почве" от раздражения солями стенок, но мне то не легче...*3

Угнетает несколько финанс[овая] сторона жизни. Было бы оч[ень] хорошо, если бы удалось мне выкроить из каких-ниб[удь] остатков на поездку в Минск и Москву для занятий: это думаю сделать после выборов или в перерыве процедуры в июне.

---

* Підкреслено автором.

*2 Так в автора.

*3 Крапки поставлено автором.

Как Андр[ей] Митр[офанович]* Сможет ли он принять участие в этих выборах? Думаю, что лично*2 не сможет, но принять участие в отзывах – в его силах, он сохранил голову, хоть говорит с затруднениями.

До свидания. Жду известия.

Ваш В. Перетц.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24015, арк. 59–60 зв. Автограф.

№158

Г. Голоскевич до А. Кримського 7 червня [1929 р.]
Київ

Високоповажаний Агатангеле Юхимовичу!

Я дуже просив – би Вас, коли Ви згодитесь, дозволити мені побачитись із Вами. Мені доконче потрібно побалакати з Вами з приводу таких питаннів: 1) я не знаю, що робити з Вашим листом, переданим мені*2 через [М.] Левченка. Лист остільки жахливий, що я без розмови з Вами не наважуюсь, не можу передати його до Комісії.

2). Хотів – би з Вами поговорити з приводу питаннів, що Ви порушили в Вашому листі, і обвинувачень на адресу Комісії та її керівничого.

3). З приводу Вашої пропозиції щодо дальшої долі "Словника" і

4). з приводу приїзду т. [М.] Сулими в ролі помічника головного редактора.

Я глибоко певен, що й Ви, Агатангеле Юхимовичу, і Комісія цілком свідомі великого обов'язку, покладеного на нас укр[аїнським] народом, укр[аїнським] урядом і Акад[емією] наук; про цей великий обов'язок, про цю високу честь, а разом з тим і про велику і страшну відповідальність ні Ви, ні Комісія ніколи ні на хвилинку не забуваємо.

І коли повстають якісь взаємні непорозуміння, незгода, навіть болючі, прикрі образи, то повірте, дорогий Агатангеле Юхимовичу, що це єдине тому, що Комісія так же як і її голова – головний

---

* А.М. Лобода.

*2 Підкреслено автором.

редактор, роблять так* і те*, що проказує їм їхня наукова совість. "Словник" для Комісії, як і для Вас, – це честь її, гордощі, прекрасна мрія, укохана, вимріяна. "Словник" не може не бути щонайкращим*.

І коли ми в розумінні "найкращого" часом розходимся, то це цілком природна річ. Давайте поміркуємо про те щиро, з "незлим серцем", зробім спільне засідання з участю С.О. Єфремова – вірного лицаря прекрасної Дами: української мови, і вирішимо всі непорозуміння на користь нашій справі і на честь Академії, щоб не глузували з нас вороги і, щоб ми з честю, спільними зусиллями довели до доброго кінця нашу "любу" (Ваш влучний вираз) працю.

Пробачте і не гнівайтесь, що вдаюсь до Вас з таким листом, написаним не в академичному плані.

З пошаною до Вас. Щиро прихильний Гр[игорій] Голоскевич.

Чекаю на відповідь (здасться, краще – чекаю відповіді).

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22861, арк. 1. Автограф.

№159

Г. Голоскевич до А. Кримського 16 липня [1929 р.]*2

Київ

Високошановний Агатангеле Юхимовичу!

Посилаємо Вам 8-ий арк[уш] Словника. Просимо переглянути і прислати нам.

Комісія бажає Вам доброго відпочинку.

З правдивою пошаною Гр[игорій] Голоскевич.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 22866, арк. 1. Автограф.

* Підкреслено автором.

*2 Дату встановлено за суміжними листами Г.К. Голоскевича за 1929 р.

№160

[В. Іванець][*] до А. Кримського 27 липня 1929 р.
Київ

Дорогий Агатангеле Євтимовичу!

Вже другий день, як я повернувся до Києва. З книг за цей час одержано: два тт. Енциклопед[ичного] словника Граната, а саме: т. 45/III "Христианспад – Чети"; т. 41/VIII "Течение – Торс".

Про одержання їх я посилаю повідомлення редакції.

З-за кордону одержано:

1). Vambéry Alt-ocmanische Sprachstudien.

2). Wiensinck A handbook of early Muhammadan tradition.

3). N. Dvořak Abû Firas.

4). Rocznik Orientalistyczny t. V.

(ct. Kowalski Przyczynki do etnografji i dialektologji Karaimskiej 20 ct. ct.).

Крім того, є ще і инша література, як з-за кордону (обмінна), так з СРСР, але для Вас не цікава.

Посилаю різної кореспонденції для Вас, що за цей час назбиралося. На повістку зверніть увагу: з Ялти на ім'я Миколи[*2] прийшла посилка з накладною платою на 123 крб. 35 коп. Треба спішно повернути її, і де взяти грошей?!

Від "Книги" прийшло повідомлення, що багатьох книжок, які Ви замовили, немає у продажу. Пав[ло] Нечип[орович][*3] казав, щоб Ви вибрали якісь инші, можна буде додатково замовити. Каталоги нові надсилаю.

Варення буде варити Тет[яна] Мих[айлівна][*4], в міру того, як буде підхожа ягода.

З Миколою справа така: він ще і досі не вийшов[*5], навіть не можна гадати, коли це буде. Але ж ніхто краще Вас не знає, як Микола завше був занятий роботою над справами Видавництва та наукою; і крім цього нічого не знав. Ясно, що трапилося якесь непорозуміння.

---

[*] Автора листа встановлено за змістом листа та листом від 13 серпня 1929 р.

[*2] М.З. Левченко.

[*3] П.Н. Лозієв

[*4] Особу не встановлено.

[*5] Мова йде про арешт М.З. Левченка.

Алє ж говорить, поки щось з'ясується, може пройти багато часу.

Треба, щоб хтось порушив клопотання, взявся до прокуратури і т.д. Академія зараз нічого не зробить: вся Президія роз'їхалася, [М.] Кравчук[217] теж поїхав на 2 місяця, його заступає [С.] Іваницьк[ий]-Василенко[218].

Так само нічого не буде і від місцевкома. Ніхто з знайомих Миколи так само нічого не зможе зробити – вони все ж люди сторонні, родичів у нього так само немає. Треба* Вам, А[гатангеле] Є[втимовичу], самому це зробити, треба* конче приїхати, бо без цього справа довго буде тягтися. Може буде потрібно*2 вдатися і до Дмитра Іван[овича]*3, він має довіру і він знає добре все життя Миколи; коли треба, він зможе взяти його на поруки.

Заступає його тепер Вас[иль] Клим[ентович]*4 з доручення презедента, але як довго це буде? Рудий*5 робив спробу сісти сам, навіть взявся до презедента "що він погодиться пожертвувати для цього своєю відпус[т]кою", але [М.] Кравчук був категорично проти цього.

Чекаємо Вас.

ІР НБУВ, ф. XXXVI, спр. 282, арк. 1–2. Рукопис.

№161

[В. Іванець] до А. Кримського 2 серпня 1929 р. Київ

Дорогий Агатангеле Юхимовичу.

Посилаю Вам на підпис* "Обрахунок", бо без нього бухгалтерія не приймає. Підписати треба в двох місцях: 1). На першій сторінці там, де стоїть курсовом (підпис) над словами* "обрахунка цього затверджується на суму…*6 2). На другій сторінці – під загальною сумою.

---

* Підкреслено автором.

*2 Слово: "потрібно" вписано автором поверх рядка

*3 Д.І. Багалій.

*4 В.К. Дем'янчук.

*5 Особу не встановлено.

*6 Крапки поставлено автором.

В цей обрахунок не внесено деякі рахунки, в тому числі від Якуба Кемаля. Це тому, що за новими порядками бухгалтерія вимагає на кожному рахункові надписувати: "занесено до інвентаря під №№...*; записати їх сам я, звичайно, не можу; для цього викликав [Т.] Кезьму*2 [219]. Він повинен також записати усі рукописи та на рахунках проставити №№ записі. Цей другий обрахунок через пару днів пришлю додатково.

2).*3 Я покупив у Гарфа (проти Опери) кілька книжок на 6 крб. 50 коп., гроші взяв з Вашої платні, а рахунок долучив до цього обрахунка (останній), навмисно позначено його ще 28 червня.

Список книжок цих надішлю у другому листі.

3). Крім того, я у нього купив після того ще книжок: "Живописная Россия", 3 тома – "Средне-Азиатские Рус[ские] области", "Кавказ" та "Западная Сибирь" – за все 10 крб. Також купив і инших книжок карб[ованців] на 6.

Повний списочок пришлю, гроші, знов-таки, взято з Вашої платні, в рахунок підуть у другий обрахунок.

4).*4 Чубар Влас Яковлевич[220], Мазуренко Юрко Петрович, Балицький Всеволод Апполонович[221], Семко Семен Михайлович[222] (поїхав до Сочі), Л.М. Левіт на Кавказі. За инших ще не довідався.

5). При такій ситуації, що тепер утворилася, зовсім було б Вам приїзджати не доцільно; мені здається, що треба чекати кінця слідства, офіційно нічого до того не можна довідатися. Звичайно, за законом, слідство повинно закінчитися за три тижня (принаймні так говорять), але прокуратура може збільшувати цей термін в разі потреби. Коли взяти до уваги, що затримано з Академії "ще декого (мені довелося чути за таких: [А.] Ніковський, [В.] Коробцов[223], С.О. Єфремов, [І.] Стешенко, швейцар Януков, Ярослав Стешенко[224], [Й.] Гермайзе[225], більш не згадаю), – можна припустити, що і Миколу взято не в особистій якійсь справі.

Тоді зрозуміло, що слідство [за]тягнеться довго. Проте, коли думаєте порушити окреме клопотання, то це не пошкодить розпочати і тепер.

---

* Крапки поставлено автором.

*2 Так в автора. Потрібно: "Т.Г. Кезма".

*3 Невірна нумерація пунктів в автора.

*4 Очевидно автор тут перераховує урядових осіб, про яких запитував А.Ю. Кримський.

6). Приходила мачуха Миколи, весь час плакала. Вона пішла прохати побачення. Дозволяють це родичам, може її пустять.

7). Тепер з "Записками". Коли Ви не зможете дати свої статті, то для того, [щоб] скоріш вийшла XXIII кн[ижка] можна вставити якусь иншу статтю на два аркуші, напр[иклад], вже набрану до XXVI кн[ижки] ст[аттю] [О.] Оглоблина[226].

Взагалі, чи присилає Павлик* Вам коректури як треба?

Ви мене зрозуміли не правильно: я як працював у експедиції, так і працюю на тих же*2 умовах. Але до видавничої частини не торкаюся. Там справа стоїть так: Вас[иль] Клим[ентович] погодився завідувати тимчасово, щоб не пускати "іраніста без циганської мови", фактично Вас[иль] Клим[ентович]*3 на дачі. Роботу по 1-[ій] та 8-[ій] друкарні виконує [Ф.] Середа; щодо академічної друкарні, то з Видавництва туди ніхто не їздить: так просив Павлик Василя Кл[иментовича], ніби він все сам буде робити. Від цього, звичайно, утворилося безладдя – у Видавництві не знають, що в друкарні, крім того, (Ви знаєте манеру Павликову) ті роботи, що йому подобаються посуваються, а де треба руки прикласти – стоять.

8). Що робити з хазяйками? Вони беруть у тиждень 30 крб. на передачу, яка буває 4 рази. Я думаю: як добре вони готують, дають три блюда, передають сало, цукор, булку, як коли – конфети, все ж таки для 4 передач 30 крб. – занадто. Крім того, вони взяли якусь служницю собі в поміч, а носить передачу Оксана*4. Прохати від них якого обрахунка?

ІР НБУВ, ф. XXXVI, спр. 283, арк. 1–2 зв. Машинопис, а з п. 4 і до кінця листа – рукопис.

* Можливо "Павло Нечипорович Лозієв".

*2 Підкреслено автором.

*3 В.К. Дем'янчук.

*4 Особу не встановлено.

№162[*]

А. Кримський до С. Западного[*2] 8 серпня 1929 р.
Звенигородка

Вельми шановний Марку Йосиповиче!

Буде тому років троє, Ви в розмові зо мною сказали: "ГПУ вважає за свою повинність допомагати нормальному ходові наукової роботи всіх тих учених, що ставляться до радянської влади лояльно". І оце тепер, цим листом, вдається до Вас з проханням допомогти його нормальній науковій роботі не просто людина, що "ставиться лояльно" до радянської влади, ба людина, що не має вищої святині, ніж ідею Радянської влади. Я пішов разом з радянською владою не тоді, коли вона все перемогла, і коли прилучитися до неї була річ вигідна: ні, пішов я з нею разом іще тоді, як вона вела боротьбу за свої права, коли бути її прихильником була річ небезпечна. За сумних часів денікінської окупації в Київі мене денікинці позбавили права займати будь-яку посаду, засуджуючи тим на голодну смерть; за ще сумніших часів окупації петлюрівсько-польської мене за більшовизм[*3] поставили під розстріл на подвір'ї самої-таки Академії... Тепер, вірний син радянської України, непохитний прихильник і слуга радянської влади я, старий заслужений учений, вдаюся до Вас із проханням, – ні, не з проханням, а з благанням, – дати мені спромогу нормально провадити мою наукову працю. А для цього – поверніть мені мого наукового секретаря Мик[олу] Зах[аровича] Левченка.

Два місяця з лишком сидить у Вас [М.] Левченко під арештом. За що Ви його заарештували, це для мене загадка. Життя його перебігало на моїх очах, і я знаю, що він ані ділом, ані помислом не причетний до чогось антирадянського або попросту нерадянського. Та й не міг би він бути причетним, бо вся ідеологія його і настрій чисто радянські (завважу до речі, що [М.] Левченко син робітника-чорнороба). Доводиться думати, у Вас з'явилися проти нього підозріння через ворожу чиюсь клевету, через ворожий наклеп.

---

[*] Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 123–125.

[*2] Лист до начальника УОУ ГПУ УСРР Западного (Кессельмана) Семена Ізраїльовича. А. Кримський помилково називає його Марком Йосиповичем.

[*3] Фразу: "за більшовизм" вписано автором поверх рядка.

Алс, заарештувавши [М.] Левченка, Ви нанесли моїй науковій праці страшний удар, і зрозуміти його не важко буде, коли візьмете на увагу, що я людина напівсліпа: на однім оці у мене катаракта, друге – ледве бачить. Працювати без дуже тямущого помічника мені не можна, і я шість літ тому назад обібрав собі, себто намітив, Миколу Левченка, тоді ще молодого, але, як видко й тоді було, високоталановитого наукового робітника. Протягом шістьох літ я, в його особі, підготував собі пильного наукового секретаря, а в деякій мірі і наступника: з [М.] Левченка виробився, під моїм керуванням, учений не тільки талановитий, ба й дуже працьовитий, невтомно працьовитий. У видавництві Академії він працював години до 4-ої, далі, я приходив до нього, брав його з собою, і ми, пообідавши разом, ішли до мене, де бсзвихідно працювали щодня до 2–3 години вночі (квартири наші поруч); од усяких знакомостей [М.] Левченко одрікався, аби мати час для науки, – чи то мені допомагаючи, чи то для себе самого працюючи. Блискучі наслідки Левченкових студій, мабуть і Вам відомі. Його критично видана величезна збірка "Казки та оповідання з Поділля" (654 ст.) одразу притягла до себе пильну увагу європейської науки – німецької, данської, французької – і критики зазначили, що ця Левченкова праця є найвидатніше явище української етнографії за останнє півстоліття. За "Знадоби до життєпису Руданського" [М.] Левченко здобув найвищу премію од ВУКСУ. Левченкові студії "З поля фольклористики" (2 ч[астини]) визначаються тонкістю наукової аналізи, і це в своїх рецензіях підкреслили дуже азторитетні професори. Слід завважити, що позаторішнє святкування юбілею акад. Д.І. Багалія цілком лежало на плечах М. Левченка (він був секретарем ювілейного комітета); а потім за дуже вмілою редакцією М. Левченка вийшов у світ дуже імпозантний збірник привітань, які надіслані були на той ювілей заслуженого радянського вченого з усіх країв і держав; тепер цей збірник яскраво свідчить перед широким світом про високий розвиток науки на радянській Україні і в цілім СССР і про високу пошану, яку мають у нас учені. Я навів Вам оці факти великих наукових досягнень М. Левченка, щоб ясно було, якого незамінимого* помічника я тепер позбувся через його заарештування. Без нього я тепер – без рук і без очей. Шість літ я мусив готувати собі такого* помічника, і ясно, що замість нього ніхто не може мені допо-

* Підкреслено автором.

могти в моїх роботах, бо не має таких великих знаттів, як [М.] Левченко, пристосованих спеціяльно* для моїх* потреб.

І вдаюся я до Вас, високошановний Марку Йосиповиче, з великим проханням: випустіть [М.] Левченка з-під арешту і оддайте мені на поруки*, щоб він міг допомагати мені в моїх наукових працях. Коли у Вас залишаються проти нього якісь підозріння (бо хтось же Вам, очевидячки, мусів наклевстати на нього), то можна б його випустити з тією умовою, що він ні з ким не бачитиметься, а тільки працюватиме коло мене. Я охоче готовий дати підписку – дбати про те, щоб ані [М.] Левченко нікуди з хати не виходив, ані щоб до нього ніхто не приходив. Знаючи палкий інтерес у [М.] Левченка до наукових студій, не сумніваюся, що й він охоче дасть підписку не бачитися з людьми, бо він дуже добре розуміє, що, працюючи для мене, він тим самим проходить дуже добру наукову школу для себе самого і, намуштрувавшися під моїм керуванням, могтиме давати самостійні наукові праці ще кращі, ніж він випустив у світ. Дуже й дуже прохаю Вас задовольнити це моє прохання. Цього року Академія одпустила кошти на друкування мого довголітнього труду "Історія української мови", і тепер уся в мене робота спинилася через відсутність наукового секретаря. Я людина слабосила, хвора; в мене сильна астма та різка хвороба серця, – і через несподівану перерву в роботі, якої я сам через свою сліпоту вести не можу, я остаточно рознемощів і заслаб. Будь ласка, верніть мені мого наукового незамінимого помічника!

Щиро до Вас прихильний акад. А.Е. Кримський.

ЦДАГО України, ф. 263, оп. 1, спр. 58105, кор. 1449, арк. 29–30 зв. Рукопис.

№163

В. Іванець до А. Кримського 13 серпня 1929 р.
Київ

Дорогий Агатангеле Євтимовичу!

1). Надсилаю Вам на підпис два обрахунка: один на 325 крб. 20 коп., його, як звичайно, треба підписати в двох місцях; історія дру-

* Підкресленоавтором.

гого складніша – колись Микола* подав три окремих обрахунка від Катедри, як секретар, але бухгалтерія грошей і досі не виписала. Щоб не було затримки з одержанням, бо асигновка пишеться на того, хто подає обрахунок, бухгалтерія радить вкласти ті три рахунки в один спільний (на 568 крб. 79 коп.) та подати від Вашого імені з написом приблизно такого роду: "обрахунок на витрати, що зробив голова Історично-філологічної катедри, акад. А.Є. Кримський через секретаря Катедри".

2). Після подачі цих обрахунків, не залишається більш ніяких рахунків, крім цих, що посилаю Вам. Це такі:

а) рах[унок] Маркерта*2 й Петерса*2 за "Мінерву" – до нього потрібно долучити квітанцію Держбанка про переказ грошей (між иншим, "Мінерва" знаходиться у Видавництві);

б) квітан[ція] Держбанка про переказ грошей Гар[р]ас[с]овицу*2 треба долучити рахунок, за що саме послано (рах[унок] від Гар[р]ас[с]овиця)*3;

в) дві поштових квітанції про переказ грошей в Ялту та Ніжин. Квітанцій бухгалтерія не бере, а треба рахунок від того, кому послано гроші "..."*4 "за продані такі речі – одержано стільки-то";

г) рахунок Лузака*2. Він, по-перше, застарілий (1927), а, по-друге, без квітанції Держбанку про переказ грошей нічого не варт.

3). Надсилаю повідомлення Президії "Про перевірку майна в Академії".

4). Посилаю копію відношення до Арабської академії наук про надсилку нам видань. Переклад звичайно [Т.] Кезми.

5). Майте на увазі, що Пав[ло] Неч[ипорович]*5 взяв відпустку і поїхав до Криму. Написав собі посвідку: "Дійсний член Кабінету арабо-іранської філології[227] ...*6 командирується до Криму для всебічного ознайомлення з музеями Криму".

6). З Петропавловського прийшло два рукописа та супровідний лист – посла[но] Вам посилкою 9 серпня. Зверніть увагу – прислано було звичайним пакетом, хоч править за них мало не півтисячі.

---

* М.З. Левченко.

*2 Маркерт, Петерс, Гаррассовиц, Лузак – видавці, книготорговці.

*3 Підкреслено автором.

*4 Так в автора.

*5 П.Н. Лозієв.

*6 Крапки поставлено автором.

7). Поки я докінчив цього листа, в бухгалтерії виявилось ось що: в цьому кварталі, тобто до жовтня, на рахунку Істор[ично]-філолог[ічної] катедри є лише 580 крб. Таким чином, усіх обрахунків оплатити не буде з чого, а лише отой другий, що спочатку листа згадував, на 568 крб. Решту, як каже [Є.] Завадинський, може буде змога оплатити в кінці бюджетового року, коли залишаться якісь невикористані кредити.

8). Павлик прохав переказати Вам, що "Маркевича" набрано і на цьому тижні буде коректа. Так само рацензії XXV кн. "Зап[исок]" закінчено і сьогодні на вечір буде коректа. [С.] Воронін з 10 серпня пішов у відпуск на місяць і заступаю його я за постановою Президії.

9). Вислав Вам цінною посилкою книжки з бібліотеки та рекомендованою бандероллю видання ВУАН.

10. Одержано з-за кордону дві книжки (здасться, ще не писав за них): а) [А.] Вамбері[228] "Cagataische Sprachstudien"*; б) "Codex Cumanicus. Tdid. Geza Kuun"*2. Будапешт 1880.

11). [Л.] Окиншевич[229] якось казав, що коли був він у Москві довелося йому здибати в архіві записи Биковця 1690 року про Крим (побут та ин.). Я пропонував йому подати їх до В[ашої] збірки про Крим, він зможе це зробити за два місяця.

12). Ще про хазяйок. Вони брешуть Вам, коли кажуть, що зорганізували передачу Миколі. Це зробили панночки з Видавництва.

13). Вкладаю кореспонденцію, що назбиралася за цей час.

Ваш В. Іван[єць]

ІР НБУВ, ф. XXXVI, спр. 284, арк. 1. Оригінал. Машинопис.

---

* "Чагатайські студії".

*2 "Кодекс куманів".

№164

В. Іванець до А. Кримського 26 серпня 1929 р.
Київ

Дорогий Агатангеле Євтимовичу.

Відповідаю на Ваші запитання:

1). Ім'я та по-батькові Западного – Марк Йосипович.

2). За П. Такке нічого не знаю, але найбільш імовірно, що його зараз немає.

3). Усякі клопотання за заарештованих ДПУ можна подавати у Київі до "Прокурора по справах орг[анів] ДПУ", а вища інстанція у Харкові – "Генеральний прокурор УРСР".

4). Коли б Вам цікава була моя думка, то я не тільки до голови Київ[ського] ДПУ, а й до Київської прокуратури зараз не вдавався б – гадаю, що за теперішніх обставин це ні до чого. По-перше. лише після двох місяців заарештовання ДПУ повинно дати обвинувачення, а тепер пройшло лише половина; значить формальної причини для скарги немає. Друге, мабуть, заявами аналогічного характеру Прокуратура завалена так само, як ДПУ.

Були приклади в Академії, що в подібних випадках вдавалися з клопотанням про прискорення* розгляду справи через те, що відсутність заарештованого шкідливо відбивається на праці установи. Але, знов-таки, в аналогічному становищі й инші акад[емичні] установи, напр[иклад], Словник живої мови: заарештовано [Г.] Голоскевича, був трус у [В.] Ганцова; або Комісія громадських течії[230]: голову її, [акад. С.] Єфремова – затримано, а в приміщенні самої Комісії, в Академії, так само був трус.

Одним словом, Ви з цього бачите, що прискорити нічого не можна; треба Вам чекати поки справа сама не розв'яжеться. Більш не можу нічого додати.

5). Надсилаю одного листа до Вас та папірця від канцелярії.

6). Від "Картоиздательства Нар[одного] комис[сариата] внутрен[их] дел РСФСР" є пропозиція на "Атлас СССР". Листівку цю посилаю Вам. Варто було б підписатися, до того ще й недорого.

В. Іванець

ІР НБУВ, ф. XXXVI, спр. 285, арк. 1. Оригінал. Машинопис.

---

* Підкреслено автором.

№165

В. Іванець до А. Кримського 4 вересня 1929 р.
Київ

Дорогий Агатангеле Євтимовичу!

Пробачте, що так довго не відповідав. Але од Вас мені не потрібно ніяких посилок, бо коли зібрати все, що Вам належить, то цього вистачить. Саме через те ходив в першу чергу позбирати ці гроші, щоб вже зразу повідомити. 1). Я одержав Вашу пенсію за серпень 90 крб.; від Секції наук[ових] робітників – додат[кове] забезпечення (золотий дощ) – за липень та серпень – 85 [крб.] 50 коп., від ВУАН за другу половину серпня – 180 крб., з тими грішми, що в мене залишалися, це складає 366 крб. 89 коп.*, але треба буде ще заплатити палітурнику 110 крб.

Ви бачите, що грошей для Гар[р]ас[с]овиця вистачить цілком.

2). З ДВУ грошей не дістав. Мені обіцяно було на сьогодня, 4 вересня, виписати 500 крб. Але, коли я прийшов сьогодні, то з'ясувалася така картина. (Це говорив головний бухгалтер т. Соколовский): Вам виплачено з ДВУ 4616 крб., з них Вам належить за вип[уск] перший* тома 2-го – 3062 [крб.] 50 к[оп.]. Таким чином, в рахунок гонорару за вип[уск] другий* того ж тома 2-го Ви взяли від Київської філії ДВУ – 1553 крб. авансу*. Крім того, як чули в Київському ДВУ, Ви одержали якісь гроші з Харкова, (їм здається – 2000 крб.). Коли це правда, то виходить, що одержано Вами за вип[уск]* 2-го [тома] – 3550 крб. – ця сума певне дорівнює всьому гонорару, який буде належать за весь другий випуск. Тому бухгалтерія боїться виписувати ще аванс, щоб не поставити ані себе, ані Вас в незручне становище. Тепер ДВУ прохає повідомити, яку суму Ви одержали з Харкова в рахунок цього авансу.

3). Миколі до цього часу виплачувалося платню, і для нього з Ваших коштів ще не доводилося що-небудь брати. У мене залишається його* грошей ще 188 крб. 36 коп.

Тепер за розпорядженням Фінконтроля всім арештованим припиняють платню з дня арешту. Це не торкається лише С.О.*[2]; йому як виборному платитимуть до окремого розпорядження.

---

* Підкреслено автором.

*[2] С.О. Єфремова.

4). Хоч гроші для Гар[р]ас[с]овиця вже зібрав, але прислати не міг. Київський банк одмовився прийняти: "посилайте поштою до Московського банку, або краще запитайте листівкою чи прийме ці гроші Московський банк". Порадитися не було з ким: Марг[арита] Август[івна]* виїхала на кілька день з Київа, сьогодня має повернутися і я спробую що-небудь у неї з'ясувати.

5). Гроші на атлас у сумі 12 крб. – надіслано.

6). Микола залишається в такому стані, як і раніше. Він сидить у ГПУ і передачу йому носять акуратно 4 рази на тиждень.

Щодо чуток, які надійшли до Вас – це безперечна*2 брехня, і Ви не давайте віри їм ані трішки і стільки говорять тепер, що за день не розкажеш. За дійсний стан його нічого ніхто не знає. Але правда, ще місяць тому Микола прохав покупити йому й передати чемодана і на це хазяйка взяла 35 крб., але нічого не покупили і я сам покупив простеньку легеньку скриньку за 3 крб. 50 коп., яку передав Миколі давно, щоб було де складати речі. Я гадаю, що розв'язання справи не так і швидко буде.

Історія продовжує заплутуватися: взяти [В.] Ганцова, [Г.] Іваницю[231], Ол[ьгу] Трох[имівну] Андрієвську, ще декого, єле не таких близьких до ВУАН, в цю суботу був в кімнатах Словника живої мови трус.

Коли припускати, що це все одна справа, то видно, що розгляд всього цього матеріялу потрібуватиме багату часу. І це ще раз доводить безпідставність*2 чуток про Миколу, які надійшли до Вас: слідство продовжуватиметься.

Тепер щодо клопотання: оце буде цими днями 2 місяці, як Миколу взято. Не пошкодило б подати клопотання про прискорення справи: можна подати до головного прокурора УРСР т. Михайлика, чи що.

7). Адреса [О.] Синявського, Скобелєвська 3.

8). Був сьогодні [О.] Баранников з Ленінграда, здав рукопис своєї праці "Зразки текстів циган в Україні", текст та переклад з коментаріями англійською мовою, щось понад 300 стор[інок] рукопису, буде ще додаток – словник, який він дасть пізніше. Він гадає, що всього буде аркушів 16–20.

9). Файнбеля або Фанбеля кличуть Анатолій Робертович. Доречі, напишу одну справу, яку думав можна буде відкласти до

---

* Особу не встановлено.

*2 Підкреслено автором.

Вашого повороту. Це про приміщення бібліотеки. Була спеціяльна комісія інженерів (в тому числі Альошин), вона оглянула будинок на вул. Короленка 54, і визнала, що тримати на 3-ому поверсі книжки не можна. Звідси виникло питання пересунити Вашу бібліотеку та III Відділ в інше місце. Фанбель робив безліч проектів, але багато з них відпало одразу. Перш за все він каже, що площа під бібліотеками використана неповно, не так як у ВБУ, де у книгосховищах полиці стоять густо і на кожну квадратову сажінь доводиться книжок у кілька разів більше, а ніж у нас. От тому перший проект його був такий: чи не можна з'єднати всі бібліотеки до одного приміщення, наприклад, де зараз канц[елярія] Неодм[інного] секретаря та заставити це густо полицями. На Президії сказали, що про з'єднання бібліотек не можна говорити.

Тоді другий проект був такий: всі бібліотеки (Вашу, III Від[ділу], Археогр[афічної] к[омі]сії, I Від[ділу]) вмістити внизу на першому поверсі, поділивши між ними кімнати, а канцелярії перенести на другий поверх. В справі цього [А.] Фанбель скликав нараду представників бібліотек; на цій нараді йому довели, що чіпати бібліотеки Археогр[афічної] комісії й I Відділу не можна. Але тоді треба на першому поверсі вмістити обидві канцелярії та 2 бібліотеки (Вашу та III Від[ділу]), що неможливо. Прошу звернути уваги на ті всі вимоги, які я подав від нашої бібліотеки (вони в основному будуть і від инших установ): а) заставляти густо полицями всі кімнати, потрібні нам, не можна; в) нам потрібно мати такі окремі приміщення: 1) книгосховище, де б сторонні не заходили; 2) читальню, хоч би чоловіка на 5; 3) маленьку лабораторію для опрацювання книжок, де можна б було вільно залишати незаталогізовані речі; 4) кабінет голови Комісії; г) з цих кімнат заставляти полицями треба мож[е] лише 1 та 3 [кімнату] (при умові, що вона буде досить велика).

а) Переїзд бібліотеки це нелегка річ, і можливо це тоді, коли нове приміщення забезпечить можливість поширення принаймні літ на 5–10. Не можна зривати такими переїздами працю бібліотеки.

е) Кабінет голови Ко[мі]сії повинен бути при бібліотеці – у різних будинках або, навіть, в одному на різних кінцях – річ неможлива.

Одним словом картина така: треба нам переїжджати, а також бібліотеці III Від[ділу]; здається бібліотека III Відділу хоче

примоститися на першому поверсі, а нас з цього будинку переселити.

Далі у [А.] Фанбеля такий проект: зараз ремонтують підвали на Терещенковій вулиці під Видавництвом, висушують та будуть розкопувати землю, зрізати з вулиці.

У ці підвали переводять склади Видавництва, і ось оці дві кімнати, що зараз заняті під видання* – передати нам. (У [А.] Фанбеля стало совісті казать, що нам досить однієї, певно він гадає, що Ваш кабінет буде десь окремо).

Але й це не останній проект: є думка – Видавництво (канцелярію) пересунути в инші кімнати у тому ж будинку, а залю, що перед Видавництвом, разом з тими кімнатками, що звільняються, заняти під бібліотеки. Но й за це не можна ручатися, як [за] останню думку. (Між иншим, все це проекти [А.] Фанбеля, а Президія ще цього не обміркувала).

Доречі, я поділюся своїм враженням про [А.] Фанбеля: людина, перш за все, що не має сталої думки: любить складати проекти усяких реформ (не буду навіть тут прикладів наводити – стільки їх я чув), але легко їх і кидає; безперечно, м'ягкої та нерішучої вдачі, і коли на нього наступати, легко поступається; надзвичайний формаліст, до смішного (за нього розказують, що не затвердив рахунки на 15 коп.). Але видко, що він не інтриган, ні до кого спеціяльно вороже не ставиться, працює на совість, але йому бракує розуміння, що таке Академія – йому що Комгосп, що ВУАН – все рівно; він не має уявлення, що таке спеціяльна кабінетна бібліотека, або того, що головна праця Академії не у них отам в канцелярії.

Повертаючись до справи з приміщенням, я гадаю, що хоч зараз і не вказано нам нове приміщення, але оскільки переїзджати доведеться, треба вже не відкладаючи написати Вам заяву та листа до [А.] Фанбеля такого роду: що до Вас надішли відомості про те, що бібліотеці та Історично-філологічній катедрі з Кабінетом арабо-іран[ської] філол[огії] треба буде переїхати, так ось Ви подасте отакі елементарні вимоги, яким повинно задовольняти нове приміщення. Таке повідомлення з категоричними умовами переїзду зробить своє враження, і під час складання остаточного проекту буде взято до уваги дійсні потреби Катедри. Я забув додати,

* Підкреслено автором.

що з нового року [буде] 2 нових наук[ових] співробітника і їм десь там треба притулитися.

10). Звичайно, переїзд буде, мабуть, після Вашого повороту, але щодо мене – є велике ускладнення. Я досі не хотів порушувати цього питання, бо і без того багато є клопіту. Справа в тому, що відстрочка по стажу у мене закінчилася, і до 15 вересня я маю обрати собі місце куди їхати. Ще весною, як був Микола, я склав проект нового клопотання, щоб мені стаж дали тут у Києві або зарахували за стаж працю в Академії. [М.] Кравчук, як був у Києві, обіцяв уладнати це з [Д.] Заболотним, але він виїхав, нічого не зробивши, може він і говорив з ким-небудь, але такого клопотання не залишив. Я думаю, що до тих аргументів, що й раніше наводилися про потребу залишення мене у Києві, зарахувавши просто стаж, тепер можна долучити і переїзд бібліотеки: справу перевозки бібліотеки у 20 тисяч томів та розстановки її у системі доручати зовсім новій людині не можна.

Крім того, тепер запроваджено нові інвентарі для книжок і рукописів, я їх почав вже писати і, знов-таки через спеціяльний* характер бібліотеки, доручати це новим людям недобре. Кінець-кінцем, як не кінчав я інститута, то міг працювати в бібліотеці, а тепер не можна, виходить для співробітників ВУАН здобувати освіту шкідливо, бо це збавляє їх змоги працювати надалі в Академії. Пробачте, що я додаю ще і свої турботи Вам, але ж мені не хотілось би кидати ВУАН.

Ваш В. Іван[ець].

P.S. [М.] Кравчука ще немає у Києві; його поки що заступає [С.] Іваницький-Василенко; [Д.] Заболотний вже повернувся до Києва. [К.] Воблого нема.

ІР НБУВ, ф. XXXVI, спр. 29, арк. 1–8 зв.

---

* Підкреслено автором.

№166

В. Іванець до А. Кримського 9 вересня 1929 р.
Київ

Дорогий Агатангеле Євтимовичу

1). 6 вересня переслав поштовим переказом за порадою Мар-г[арити] Август[івни][*] до Правління Держбанка у Москві гроші для Гар[р]ас[с]овиця з проханням прийняти на біжучий рахунок Біржевого союза німецьких книготор[гівців] [у] Лейпцігу. Рівночасно посилаю до Банка відношення з проханням повідомити, чи гроші прийнято (копію його долучаю).

2). Я купив у суботу книжок на 49 крб. (поки дістану Ваші гроші, я взяв з иншого джерела). Список-рахунок надсилаю Вам: мені здається, що такі книжки не щодня трапляються. (Це [К.] Харламповича та [Д.] Абрамовича). Крім цих книжок, є ще "Археолог[ические] Известия и Заметки, издания Импер[аторского] Москов[ского] археологич[еского] об[щест]ва" т. 1–3 VII. Вони в гарних оправах; правлять за них 12 крб., але там мало статей безпосередньо до Сходу. Також є книжки – Середин[*2] "Сочинение Флетчера России"[*3] монографія-розвідка. За якийсь тиждень у букініста буде ще така ж партія книжок від [К.] Харламповича, що йому вислала з Казані дочка. Звичайно, добре б було купити їх безпосередньо у [К.] Харламповича, але поки Ви зможете вдатися до нього, він вже продасть книжки, а друге – Гарф з нас не бере дорожче номіналь[ного] або менше, бо він може поторгуватися з [К.] Харламповичем; одже, чи [не] дешевше було б брати у самого [К.] Харламповича.

З 15 вересня Вам буде платня по Дослідчій катедрі та Академії, та 1 жовтня – 1) пенсія 90 крб., 2) від Секції наук[ових] робітників – 42 [крб.] 75 коп, 3) від ВУАН – 180 крб. та 4) по Дослідчій кафедрі. Отже, чи можна витратити буде ще карб[ованців] 50 на оці книжки, що має привезти Гарф?

Миколі з 1 вересня вже не будуть виплачувати платні, але його грошей є ще з карб[ованців] 180, а на тиждень треба не більше 35 крб.

---

[*] Особу не встановлено.

[*2] Підкреслено автором.

[*3] Так в автора.

3). Проф. [Л.] Беркут настирливо домагається від Видавництва де рукопис його праці (щось таке про середню історію), початок її переклав Горянський – арк[ушів] 4 з половиною. Микола взяв це, і тепер невідомо де.

Чи не має у Звенигородці?

4). Надсилаю інструкцію про обслідування Кабінету арабо-іран[ської] філології та бланки в 2-х прим[ірниках]. Це розіслано всім* комісіям ВУАН.

Ви один примірник заповните, а другий підпишіть. Відомості про бібліотеку я надішлю Вам, коли підрахую.

Ваш В. Іван[ець].

ІР НБУВ, ф. XXXVI, спр. 287. Автограф.

№167

В. Іванець до А. Кримського 14 вересня 1929 р.
Київ

Дорогий Агатангеле Євтимовичу!

1). Надсилаю Вам відношення Госбанка в справі пересилки грошей Гар[р]ас[с]овицю. Треба спішно* заповнити підписку та надіслати до ВУАН. Коли я надсилав гроші, то вказав Вашу адресу так: Київ, вул. Короленка 54.

Конче прошу повідомити*, що підписку послано в Баку.

Гроші за Комісію*2 надсилаю (1 крб.). Один примірник "подтверждение долга" Ви надіслали до Гар[р]ас[с]овиця?

А другий, що переховується у бібліотеці, я додам до Вашої підписки коли одержу її і надішлю до Москви. Прошу надіслати "спішною"*3, бо вже кінчається термін угоди.

2). Для Кабінету*4 не* надходило такого повідомлення від банку.

3). Користуючись нагодою, сповіщаю, що в справі Миколи Захаровича є деякі зміни, саме: вчора 13 вересня [19]29 о 3 го-

---

* Підкреслено автором.

*2 Діалектологічна комісія.

*3 Так в автора. Потрібно: "спішною поштою".

*4 Кабінет арабо-іранської філології.

дині дня в присутності [М.] Кравчука, [С.] Іваницького-[Василенка] та моєї в приміщенні Істор[ично]-філол[огічної] катедри та Бібліот[еки] арабо-іран[ської] філології співробітники Київ[ського] ДПУ зробили трус, який тривав 4 год[ини]. Трус мав одну певну мету – роздивитися ті ящики, що стояли в великій кімнаті. Як виявлено, в меншому ящику складено було М[иколи] З[ахаровича] листування мішаного характеру. З одного боку – напів-офіційне листування в його науковій роботі, а з другого – просто його особисті матеріяли: щоденники, записні книжки тощо.

Щодо другого ящика – то там знаходилося Ваше листування, його оглянуто поверхово, бо відбірався матеріял, що стосується [М.] Левченка. Тут взято деякі листи М[иколи] З[ахаровича], які чомусь потрапили сюди, а також якийсь рукопис під автором Яків Собіщанський* "Горе чайці" чи щось в такому роді.

Представники ДПУ гадають, що це належить М[иколі] З[ахаровичу], хоч рукопис не його [С.] Іваницький-[Василенко] думає, що це хтось надіслав на перегляд до Академії. (Характер рукопису, видно, антирадянський).

Крім того, у шафі знайдено дві копії з цього рукопису, друковані на машинці.

На цьому справа кінчилася, представники ДПУ попрохали вибачення за турботи "хоч вина не їхня, а співробітників Академії: що тримають своє приватне листування в Академії".

3).*2 Щодо моїх справ, то мушу попередити, що цими днями, мабуть, я покину працю в ВУАН, бо маю від'їжджати з Києва.

Коли це буде, я ще надішлю спеціальну заяву.

Ваш В. Іван[ець].

P.S. Ще раз нагадую за спішність підписки*, я б хотів встигнути покінчити з цим.

ІР НБУВ, ф. XXXVI, спр. 287, арк. 1–2 зв. Автограф.

---

* Підкреслено автором.

*2 Нумерацію порушено в автора. Потрібно: "4)".

№168

[Павл...]* до А. Кримського 16 вересня 1929 р.

Дорогий Агатангеле
Евтимовичу!

Пересилаю 10 арк[ушів] "Криму" (і 4 ст[орінки] понад*2 те), а так само 8-й і 9-й видрукувані аркуші [і 22 арк[уші] XXV кн[иги]].

Щодо "Матеріялів" XXVI кн[иги], то першою ст[орінкою] я пускаю ст[орінку] М.*3, далі Вашу*2, а вже тоді [М.] Грунського[232] й т.д.*2

Щодо XXV кн[иги], то 353 і д[ругі] ст[орінки] "Рецензій" надіслав до Вас у суботу*2.

Щодо 10 арк[ушу] "Криму", то в другому*2 примірникові бракує ст[орінок] 146–152. Я побачив це вже вдома, а через те надсилаю так, щоб не затримувати, а взавтра дошлю.

Щодо XXVII кн[иги], то жадних*2 оригіналів із друкарні досі не одержано. Вашу ж статтю [про] правопис, надіслану очевидячки пізніщ, сьогодні я здобув.

[Павл...]*4

ВРФТ Інституту літератури ім. Т.Г. Шевченка НАН України, ф. 80, спр. 96, арк. 1–2. Автограф.

№169

В. Іванець до А. Кримського 16 вересня 1929 р.
Київ

Дорогий Агат[ангеле] Євт[имовичу]!

1) Надсилаю додатково підписку для банку – це вже для Кабінета арабо-іран[ської] філології – сума 268 крб. Одержав її лише сьогодня. Було додано ще й супровідного папірця, змісту аналогічного того, що Вам надіслано.

---

* Особу не встановлено, можливо П.Н. Лозієв.

*2 Підкреслено автором.

*3 Особу не встановлено.

*4 Підпис нерозбірливий.

Заповніте та надішліть до мене.

2) В ДВУ був, гроші обіцяли дати у цей четвер.

3) Як буде моя справа з від'їздом на стаж, ще не знаю.

Сьогодні буду говорити з [М.] Кравчуком. Во всякому разі, мабуть, я буду тут ще до 1 жовтня. Коли б я лишився у Київі то звичайно, на кілька днів виїхати зміг би до Звенигородки.

Коли з'ясую щось напевне, то напишу.

Пав[ло] Не[чипорович]* збірається приїхати до Вас в справі своєї праці.

Ваш В. Іван[ець].

ІР НБУВ, ф. XXXVI, спр. 228, арк. 1–1 зв. Автограф.

№170

В. Іванець до А. Кримського 18 вересня 1929 р.
Київ

Дорогий Агатангел[е] Євтимовичу!

1). Вчора одержав обидва Ваші листи. Звичайно, Марія Юхимовна*2 все на Бога покладає, але Вам конче потрібно приїхати до Києва. Оксана*3 сьогодні розпочинає замазувати вікна, за два дні все буде готово.

2). У мене справа стоїть так: відстрочка зі стажем скінчилася і треба було до 5 вересня подати заяву про призначення на стаж. Досі я цього не зробив, сподіваючись, що може пощастить знайти стаж тут.

Тепер Василь Климентьєвич*4 має з'ясувати з Президією, може вона вдасться з клопотанням до 140*5 про зарахування за стаж праці в Академії. В мене є надія, що щось [з] цього буде. Во всякому разі, до 1 жовтня я якось дотягну.

3). Накладну на книжки треба взяти на пред'явника і надіслати до мене рекомендованим, коли б трапилось так, що мене не було в

---

* П.Н. Лозієв.

*2 Сестра А. Кримського.

*3 Особу не встановлено.

*4 В.К. Дем'янчук.

*5 "140" дописано автором від руки.

той момент, то я передам це [С.] Вороніну[233]. [Т.] Кезмі доручати не варто.

4). Пакунок [М.] Доминського[234] одержано і він буде лежати у бібліотеці.

5). Справи з записками можна вести з Вас[илем] Клим[ентовичем] Це навіть корисно – буде його підгоняти.

6). Рукопис [Я.] Собіщанського писано хімічним олівцем.

7).* Список на закорд[онну] літератур[у] [П.] Лозієв просив надіслати якнайшвидче.

В. Іван[ець].

ІР НБУВ, ф. XXXVI, спр. 294, арк. 1. Оригінал. Машинопис і автограф.

№171*2

А. Кримський до К. Воблого [Вересень 1929 р.]*3

Київ

У відповідь на запрохання, підписане секретарем Президії А.Р. Файн[белем], прибути на засідання комісії в справі нових приміщень для ВУАН повідомляю: я настільки втомився і почуваю себе настільки слабим, що ледве маю змогу ходити на засідання, навіть виборчих комісій, а брати участь ще в якихсь довших засіданнях абсолютно не маю фізичної сили. Свої міркування про будинок ВУФКу*4 я висловив в окремому докладному [листі] до Президії. А зараз підкреслюю негайну потребу приміщень для тих своїх нових комісій, що зостаються безпритульними. [Це] такі: 1) Діялектологічна[235] (вона зостається) вкупі з Комісією історії мови[236] в моєму кабінеті, до того ж часами не вільного через приїзд акад. В.І. Липського. 2) Комісія нормативної граматики[237] (хоч і безплатно, але працює дуже енергійно, тулячись один день там, а другий день там, і раз-у-раз

---

* Дописано автором від руки.

*2 Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський. – Незмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 129.

*3 Датовано за періодом перших структурних змін у ВУАН після виборів 1928 р. та утворенням нових комісій і листом від 4 вересня 1929 р.

*4 Так в автора – Всеукраїнська рада професійних спілок.

подаючи поради [науковим] р[о]б[ітникам]). 3) Кабінет експерементальної фонетики[238] (увесь час формується але, не має приміщення де [може] розташувати свої апарати, що перебувають по приватн[них] квартирах. 4) Абсолютно нема місця де складати нові книжки, велик[ої] бібліотеки при моїй катедрі, яких найближчого року передбачається прибуток не менше 2500 томів.

Отже, мені негайно* треба було б мати ще чотири кімнати. Знаючи тісність академичних приміщень, прохаю дати мені хоч дві кімнати в будинку № 37 на вул. Короленка, де вони мають незабаром одзволитися. З біди, якось тимчасово, могтиму втіснити чотири інституції у дві кімнати.

Голова філологічних установ

ІР НБУВ, ф. 1, спр. 23554, арк. 1–2. Копія. Машинопис.

№172*2

А. Кримський до В. Затонського [Вересень 1929 р.]*3

Київ

Вельмишановний Володимире Петровичу!

Пише до Вас акад. А.Є. Кримський. Найперше, вітаю Вас, нашого нового товариша-академика, обраного на велике моральне задоволення для всіх нас. В 1919 р., коли радянські війська взяли Київ, а Ви туди приїхали (на припочатку лютого), я негайно поспішив од імени Академії наук принести наше щире поздоровлення Радянській владі і Вам, тодішньому Народньому комісарові освіти, і з того часу я мав багацько разів нагоду підкреслити в печаті Ваші нестерті заслуги для розвитку української культури. Нажаль не був місяць лютий 1919 р. остаточним моментом запанування Радянської влади; прийшли того самого року денікинці – і заборонили мені займати будь-яку посаду за прихильність до більшовизму; вступило 1920 р. до Київа

* Підкреслено автором.

*2 Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський. – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 126–128.

*3 Датовано за змістом листа.

польсько-петлюрівське військо – і поставило мене, на подвір'ї Академії-таки, під розстріл за той самий більшовизм. Але все те минулося, і мені знов довелося не раз мати з Вами діло і бути вдячним до Вас. Знаю, Ви й до мене особисто раз-у-раз добре ставилися. Вірю, не змінили Ви супроти мене свого прихильного ставлення й тепер. Ви чи знаєте, що для мене нема вищої святині, ніж Радянська влада.

І од тепер я, вірний син Радянської України, непохитний, незрадливий слуга Радянської влади, заслужений учений, удаюся до вас, до нашого нового академика, з благанням. Вчиніть для мене справедливість, дайте змогу спокійно докінчити старечі, послідні роки мого життя в плідній науковій праці на користь Радянській українській культурі!

4-го липня цього року заарештовано, безперечно без вини, мого наукового секретаря Миколу Левченка і посаджено в київське ГПУ*, де він оце перебував два місяці. Щоб зрозуміти, який це вдар для мене, для моєї наукової праці, треба згадати, що на одному оці в мене катаракта, а друге око дуже слабе, і працювати без дуже тямущого наукового помічника мені не можна. Буде тому шість літ, я спинив свою увагу на високоталановитім, ще досі молодім, Миколі Левченкові і, в його особі, підготував собі протягом шістьох літ секретаря-помічника, а в деякій мірі і наукового наступника. Це людина чисто пролетарського роду (син робітника на тютюновій фабриці), і ідейно – людина абсолютно радянська, чужа будь-чому нерадянському; а заразом з нього вийшов не тільки талановитий, ба й дуже працьовитий учений-дослідник, гаряче відданий науці. У день [М.] Левченко старанно працював у видавництві Академії наук, (він був керівник видавництва); близько години 4-ої я щодня приходив до нього, ми йшли обідати, а тоді – до мене, і безвихідно щодня працювали до 2–3 годин вночі. Од усяких знайомостей [М.] Левченко одрікся, аби мати час для науки. Результати його власної наукової праці блискуче виявилися в друкованих його книжках. Його, критично видавана, величезна збірка "Казки та оповідання з Поділля" (т. 1, 1928; 654 стор.) звернула на себе пильну увагу і в німецькій, і в французькій науці, яка зазначила, що це – найвидатніше видання української етнографії за ціле останнє півсто-

*Тут і далі російська абревіатура. Потрібно: "ДПУ".

ліття. Левченкові "Знадоби до життєпису Руданського" здобули од ВУКСУ найвищу премію. Левченкові студії "З поля фольклористики" (2 ч[астини]) визначаються тонкістю наукової аналізи, і це в своїх рецензіях підкреслили дуже авторитетні професори. Варто завважити, що позаторішнє св'яткування ювілею акад. Д.І. Багалія цілком лежало на плечах М. Левченка (він був секретарем ювілейного комітета), і за його ж-таки вмілою редакцією вийшов у світ імпозантний збірник привітань, надісланих звідусіль, з усіх країн і держав на цей ювілей радянського вченого – збірник, що перед широким світом яскраво свідчить про високий розвиток науки на Радянській Україні і про взірцеву пошану у нас до науки. Але, щодо мене особисто було найважніше – Мик[ола] Левченко, науково вимуштрувавшися під моїм керуванням, дав мені спромогу, як незамінимий помічник, результатно провадити мою власну наукову працю в царині української філології та етнографії. "Російсько-українській словник", що його долею Ви колись так сильно цікавилися, став на добрі рельси, і редагування, і друк його йдуть швидким темпом. Моя велика "Історія української мови", що над нею я працюю ціле життя, отот, дякуючи [М.] Левченкові, як тямущому секретареві, була б готова для друку. Моя величезна діялектологічно-фольклорна збірка "Звинигородщина, Шевченкова батьківщина", лиш дякуючи Левченковій допомозі, змогла бути зредагована і пішла в друк. А що вже говорити про безліч моїх окремих статей, які тільки через секретареву, Левченкову, допомогу й змогли побачити світ! І т.д., і т.п. – без нього я, як без рук і без очей. Чого він сидить в ГПУ, для мене загадка. Життя Левченкове перебігало на моїх очах (він і живе поруч мене); я добре знаю про його повну непричетність до будь-чого нерадянського; до того ж я знаю непохитний його чисто радянський настрій. Через те я приневолений думати, що [М.] Левченка перед ГПУ попросто оклеветано.

Дуже прохаю Вас, високошановний Володимире Петровичу, зробити так, щоб [М.] Левченка Київське ГПУ випустило на волю й оддало мені на поруки*. Коли, через ворожу клевету і підшепти у київського ГПУ залишаються проти невинного [М.] Левченка якісь підозріння, я готовий дати підписку – дбати про те, щоб ані він

* Підкреслено автором.

нікуди з хати не виходив, ані до його, щоб ніхто не приходив. Що й [М.] Левченко охоче з свого боку дасть підписку не бачитися з людьми, я наперед знаю, бо знаю, що він аж горить любов`ю до наукових студій, і оддатися їм під моїм керуванням, а заразом пособляти й мені в моїй науковій праці, цілком одмовившись од знакомостей – це буде для його річ зовсім легка. А я вже підготувати собі иншого наукового секретаря вже не встиг би. Треба гадати, що я вже геть-геть доживаю своє життя. Я дуже слабий, мене аж до агонії мучить щоночі астма, я сильно страждаю і на серцеві атаки, і куди ж тут було б готувати собі нового секретаря! Тільки [М.] Левченко, якого я шість літ науково вимуштровував, і зможе допомогти мені позакінчати мої наукові праці, попідводити результати невтомної моєї ціложиттєвій роботи.

Вірю і бажаю вірити, високошановний Володимире Петровичу, що не пролунає моє до Вас благання безслідно і, що Ви зглянетеся на старого заслуженого вченого, щоб він і померти міг, вдячно-благословляючи свій дорогий ідеал – панування Радянської влади, до якої він усією душею прихилився ще під час її боротьби, а не після її тріюмфу*.

ІР НБУВ, ф. 1, спр. 23526, арк. 1–6. [Автограф].

№173

В. Іванець до А. Кримського 1 жовтня 1929 р.
Київ

Дорогий Агатангеле Євтимовичу

1). Сьогодні дістану В[ашу] платню і перекажу Маркусу Петерсу гроші. Підписку про ствердження боргу для бланку (отаку, що я раніш надіслав для Вас[иля] Клем[ентовича]*2) я надрукую на якомусь з доручень.

2). Адреса [Т.] Кезми така: Андріївський спуск, 34, пом[ешкання] 32. Я з ним говорив за В[аш] переїзд. Якщо треба буде він охоче поїде.

* Так в автора.

*2 В.К. Дем`янчук.

3). Моя справа все перебуває у нерозв'язаному стані. [С.] Семка вже немає, він переходить до Харкова, здається членом Колегії Наркомосу. В ІНО заступає його [А.] Артемский – тимчасово.

Він ще знайомиться з справами і поки що не розглядав заяв про стаж. Певна надія залишитися у мене є.

4). Список книжок для закордону я передав П.Н. Лозієву. Це піде вже у нову заявку. Я ще додав до цього другий список – заявку на журнали: всі, що ми одержували цього року та, крім того, деякі за старі часи.

5). Журнал "Іслам" (німецький) за 19[27]–1928 рік вислав. Туди додав ще книжку про Крим – там якраз згадка про Сагир, закладено папірцем.

6). Я розпитував на вокзалі про початок опалювання вагонів.

Ще нічого за це не знають. Взагалі порядок такий – немає певного дня для цього, а кожного року це роблять тоді, як стане "холодно". Установи цього року почнуть опалювати 1 листопаду. Я буду розпитувать, але ж хтось буде їхати з Київа, щоб забрати Вас, то тоді Ви знатимете напевно чи опалюють вагони. Я гадаю, що раніш 15 жовтня ніяк не будуть; тепер з топливом велика криза у нас; на часному ринку зовсім немає.

7). [Я.] Собіщанського було два примірника друкованих на машинці, обоє українською мовою. Крім того, рукопис українською мовою, видимо, Ваш переклад.

8). З Миколою – ніяких змін.

В. Іван[ець].

ІР НБУВ, ф. XXXVI, спр. 289, арк. 1–1 зв. Оригінал. Машинопис.

№174

В. Іванець до А. Кримського 4 жовтня [1929 р.]*
[Київ]*

Дорогий Агатангеле Євтимовичу!

Сьогодні заходив до мене [І.] Галант і просив написати Вам, (бо адреси В[аш]ої він не знає, тай сам не хоче Вас турбувати) про його справу. Річ в тому, що Президія постановила з 1 жовтня вважати Єврейську к[омі]сію[239] розпущеною "вважаючи її існування дальше недоцільним, коли засновано Інститут єврейсь[кої] культури[240] (здається така формалістика, а проте я протокола сам не бачив)". Це було зроблено без І-го Відділу, і лише на вчорашньому засіданні І-го Відділу було послано повідомлення, для чого саме – не знаю. Але річ не в тому: Відділ висловив свій жаль, що це все сталося без його відому, а справу про те, хто буде закінчувати редагування 2-го "Збірника" К[омі]сії передав Вам.*2

Вам канцелярія має надіслати цю постанову, а [І.] Галант просить ось що: зараз вже набрано 20 аркушів цього "Збірника", решта – 5 ар[ку]ш[ів], незабаром буде теж закінчена; було б справедливо, коли б йому ([І.] Галантові) доручив Відділ цей "Збірник" вести до кінця. Він прохає Вас свій висновок надіслати негаючи[сь].

2).*2 Місяців 2 вже, як послано було Вам рукописи з Петропавловська, тепер хазяїн їх прохає або повернути, або повідомити про їх долю.

3) Вислав Вам сьогодня 200 крб. Це все, що буде до 15 жовтня. Тут пенсія – 90 крб., платня від Академії – 146 крб, по катедрах – 38 крб., від СНР*4 – додаткове забезпечення 42 крб. 75 к[оп.]). Гроші перевів до Москви для Марка Петерса.

Надішліть, будь ласка, підписку для Вас[иля] Кл[иментовича]*5 по Катедр[і].

Ваш В. Іван[ець].

ІР НБУВ, ф. XXXVII, спр. 293, арк. 1. Автограф.

* Дату та місце відправлення листа встановлено за його змістом та за датою створення Інституту єврейської пролетарської культури. Комісію ліквідовано за постановою Президії 24.09.29.

*2 Підкреслено автором.

*3 Номерація пунктів в автора починається з п. "2".

*4 СНР – Спілка наукових робітників.

*5 В.К. Дем'янчук.

№175

[В. Іванець][*] до А. Кримського [1929 р.][*2]
[Київ][*2]

Дорогий Агатангеле Євтимовичу!

Друкую Вам листа на машинці – легше буде читати. Сьогодні дастав Вашого листа. Відповідаю по пунктах:

1). Посилку Якуба Кемаля з пошти забрав; частину грошей позичив у Сем[ена] Григ[оровича][*3], частину у скарбника. Не маючи довго від Вас відповіді, я розкрив листа [Я.] Кемаля, щоб пересвідчитися, що книжки від нього. та викупити їх самому. Листа цього прикладаю.

2). Заяву Вашу заніс до ДВУ. [К.] Шило[241] тепер у відпустці, а його заступає [А.] Дроб'язко[242]. У цей четвер (тобто 25 липня) видадуть 500 крб., а у серпні дадуть стільки же.

3). Миколиних грошей у нас було 120 крб., з них 17 липня хазяйки взяли 30 крб. на харчування та 21 липня – знов 30 крб.

3)[*4] Рахунки, за які Ви згадували я взяв з портфеля, бухгалтерія прийме зараз обрахунок; я ще не мав часу докладно їх продивитися, але помітив, що є кілька таких, що я сам не розберу. Я їх відкладу і подам поки що обрахунок без них. В справі використовування кредитів господарча частина розіслала обіжничка, якого Вам пересилаю.

4). Дверцята до шахви Бовдаричев вже переробив і сьогодні підемо їх навішувати.

5). Адреса Павликова: Вул. Гната Михайличенка № 6. помеш-[кання] 6.

6). Адреса Видавництва: Вул. Чудновського № 2.

7). Ті томи словника Граната, що за них я вже писав, прислано для нашої <u>бібліотеки</u>[*5], але у Вас вдома лежать Ваші авторські примірники; завтра я перешлю їх до Звенигородки.

8). Пересилаю Миколині листи.

---

[*] Автора листа встановлено за вставкою, написаною від руки іноземною мовою.

[*2] Дату та місце відправлення встановлено за змістом листа та листуванням В.Г. Іванця в цей період з А.Ю. Кримським.

[*3] Особу не встановлено.

[*4] Нумерацію порушено в автора

[*5] Підкреслено автором.

9). З "Записками I Від[ділу]" справа така: у XXIII книзі є прогалина після початку Вашої статті; коли б можна було одержати кінець її?

10). Посилаю повідомлення "Міждународної книги"* про ті книжки, які не можна знайти – варто замінити їх иншими.

11). Прийшли з закордону книжки: а) "Bibliot[eca] Indica. The adventures of Hāji Bābā transl." By Hagi Shoykh, Калькутта, 1924; б) Haft-Iqlîm, fasc. 1 та 2; в) "Islamica" t. III fasc. 4. В неї було вкладено оцю білу карту, що її Вам пересилаю. Справа в тому, що це останній*2 випуск III-го тому, зміст до нього*3 вкладено у книжку, а титульну сторінку забули долучити; опрявляти без неї дуже недобре.

Якби Ви склали якесь відношення (поки справа не задавнилася) до книжної фірми, щоб прислали додатковий цей лист*3.

12). Пересилаю відношення Hiersemann*4 адресоване: "В Комиссию по изучению востока при Украинской академии наук". Мені здасться, що це нас не торкається, на таку адресу одержував щось [Ф.] Савченко[243]. Між иншим, конверта розпечатав Пав[ло] Неч[ипорович]*5 і мені вже так було передано.

13). Коректури всіх статтей, за які Ви згадали, Павлик надішле сам без...*6

ІР НБУВ, ф. XXXV, спр. 295, арк. 1–2. Оригінал. Машинопис і рукопис.

№176

В. Іванець до А. Кримського 29 травня 1930 р.
Київ

Дорогий Агатангеле Євтимовичу.

Пересилаю різне листування за книги: 2 від Leuthnera й 1 від Harrasovitia книжки її одержано.

---

* Так в автора.

*2 Підкреслено автором.

*3 Фразу: "до нього та цей лист" вписано від руки.

*4 Так в автора; вписано від руки над рядком.

*5 П.Н. Лозієв.

*6 Далі частина листа в архівній справі відсутня.

Крім того Jean Deny надіслав із Каїра Вам свою книгу "Sommaire des archives turques du Caire".

Також одержали "Rocznik Orjentalistyczny" t. VI.

За ноти я розмовляв з [Д.] Ревуцьким[244], він може запропонувати Інституту ім. [М.] Лисенка їх придбати, але йому треба знати:

1). Які саме є опери;

2). Якою мовою іде текст, якщо рівнобіжно двома, то якими саме;

3). Ноти, очевидячки, для фортеп'яно?

Не забудьте заяву [Т.] Груніна[245]!

Більш нічого нового. Кланяйтеся Марії Юхимовні*.

Ваш В. Іван[ець].

P.S. Від Граната прислано т. 48 [від] "четырехлетние" до "чулков".

ІР НБУВ, ф. XXXVI, спр. 291, арк. 1. Автограф.

№177

В. Іванець до А. Кримського 19 червня 1930 р.
Київ

Дорогий Агатангел Євтимович!

З книжок, що Ви назвали у нас немає*2: 1) "Росія" Семенова. Том І (Московские промыш[ленные] области). Щодо "Живописной России" (in quarto*3) то ми маємо т. VII ч. 2-а (Донско-Каспий[ская] область),

т. VIII ч. 1-а (Среднее Поволжье).

т. VIII ч. 2-а (Приуральский край),

т. IX –"-"- (Кавказ),

т. X –"-"- (Русская Средняя Азия),

т. XI –"-"- (Западная Сибирь),

т. XII –"-"- (Восточная Сибирь),

т. XII –"-"- (Приморская и Амурская области).

Таким чином, з тих, що Вам пропонують, можна придбати т. IV (Царство Польское), т. V (Малороссия), т. VII частину 1-шу.

* Сестра А.Ю. Кримського.

*2 Підкреслено автором.

*3 В чверть – лат.

Досі ми збирали лише орієнталістичні томи, хоч траплялися й инші. У Київі в середньому за том ціна к[а]рб[ованців] два з половиною.

Серії Laurent'є у нас немає.

Пересилаю рахунок за оправу книжок: треба на ньому написати "Прохаю оплатити" і повернути мені, тому, що це рахунок від ІНО*, а заняття там закінчується <u>1 липня</u>*2, дуже прошу Вас повернути рахунок назад <u>негайно</u>*2.

Список опер передав [Д.] Ревуцькому.

Відповіді від Інституту він ще не дав.

Пересилаю папірчика про кошторис, коли Ви не подасте, що вимагається, – залишитеся без коштів. Це вже вдруге нагадується.

<u>Заяву</u>*3 про командирування [Т.] Груніна передав. Але [В.] Кульчицький каже, що ніде у протоколах не переведено, що [Т.] Груніна зараховано на нештатнього співробітника. До засідання Відділу його грошей не дадуть.

<u>Сесію знову відкладено до 12 липня</u>*2.

Ні [О.] Камишана[246], ні [Л.] Левицького вже більш як 2 тижня немає у Київі. Посилаю Вам свою заяву про відпуск, поверніть її мені зразу. В цьому році бібліотекарям дають два місяці відпуски.

Цього року я не поїду нікуди, бо в школі перерви не буде.

Власне буде на 2 тижні, з 15 серпня по 1 вересня, але всерівно перерви у плані не буде.

У Київі нам смішно читати про вашу "дорожнечу": тут яйця по 1 крб. 50 коп. за десяток, масло 3 крб. та 3 крб. 50 коп. на базарі (а для <u>Вас</u>*2 було б 4 [крб.] 50 коп. і 5 крб.). Що в нас зараз дешево це полуниці – 1 коп. за хунт.

Рожу вже раз зварено.

Гроші цього разу ще більше затримано, і не лише в нас, а по всіх установах на держбюджеті. Можливо ще виплатять сьогодні, 19 червня.

Ваш В. Іван[сць].

P.S. Посилаю ще один рахунок палітурника на якому треба так само написати "прохаю сплатити" та повернути мені.

ІР НБУВ, ф. XXXVI, спр. 292, арк. 1–2 зв. Автограф.

---

* Інститут народної освіти.

*2 Підкреслено автором.

*3 Перед словом "заяву" закреслено: "Груніна заяву".

№178*

А. Кримський до В. Вернадського 18 жовтня 1930 р.
Звенигородка

Дорогой Владимир Иванович!

Ваше письмо переслали мне в Звенигородку, где я невольно застрял: из сберегательной кассы не выдают положенных туда моих денег, а из Киева получить – тоже нельзя, на почте тоже не выплачивают денег по переводам. Говорят, что лишь 1-го н[оя]б-[ря] появяться здесь денежные знаки. (До того времени все употребляется на хлебозаготовку; уплату за зафрактованное зерно). Я – в катастрофическом положении, и не каждый день обедаю, а на билет денег и подавно достать нельзя.

Половецкие рукописи в Киеве действительно есть[247]. Писаны оне не самими половцами, а теми армянами, которые жили на половецкой территории и усвоили половецкий язык, как свой обиходный, а потом переселились в Подолию. Армянский алфавит бесконечно точнее латинского, и Петраркин Codex Cumanicus*2 [248], крайне неудачно восстановленный [В.] Радловым[249] в якобы – подлинном половецком произношении, получает более точное истолкование при помощи армянско-половецких документов. Мой сотрудник по Тюркологической комиссии [Т.] Грунин (ученик ученика [В.] Гордлевского) уже изготовил грамматику [для] этих документов, по моему поручению, под моим руководством общим, да, вероятно, придется мне же и редактировать ее. Для истории тюркских влияний на старый русский язык очень важно знать точно языки тех тюрков, которые оказывали влияние на него. Лишь с помощью точных грамматик можно устанавливать, из какого тюркского языка заимствовано то, или другое слово: от половцев ли, от татар ли, от османов ли. Это граммат[ическое] знание позволяет разобраться и в географической номенклатуре Юж[но]-Русск[ой] Украины: тюркских топографических названий у нас масса, одни следы – от половцев, другие – от татар крымского типа, третьи – от ногайцев. Знать, что

---

* Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 130–131.
*2 Кодекс куманів – лат.

от кого важно и в культурно-историческом отношении. Об этих армянско-половецких документах у меня уже печатно даны сведения в недавно вышедшем (или вот-вот уже выходящем) выпуске моей серии: "Тюрки, їх мови та літератури"[*]. Думаю, что "Окрліт"[*2] уже его выпустил в свет.

Работается мне плохо; обостренное воспаление сердца терзает меня еженощно, соединяясь с грудною астмою, и это, конечно, отражается на работе, она идет медленно. Причина, главным образом, та, что моего сына безвинно, по подозрению, сослали в каторгу на Белое море на десять лет. В чем его подозревают, этого не знает никто. Предполагали, что его высылка стоит в связи с делом [С.] Ефремова (СВУ)[250], но вознесенный и низверженный "акад." [М.] Яворский сказал [В.] Перетцу, что это не так: подозревают, мол, моего сына в ином чем-то. В чем? – я ломаю себе над этим голову. Ходатайствовать не перед кем: [Н.] Скрипник воздвиг против меня гонение[251] и озлобление. Если так дело продлиться, а я не умру, то придется, вероятно, искать себе службы в одной из тюркских республик Союза. Питаю, однако, надежду, что не за горами уже та освободительница, которая перенесет туда, идеже несть болезнь, печаль, ни воздыхание...[*3], [а] не то собачье-голодное существование, которое мы влачим. Не знаю, как у Вас в Петербурге, но у нас на Украине люди, собравшись, не имеют другой темы для разговора, кроме жалоб на отсутствие еды, на формальное голодание, на ужас замерзнуть в нетопленной квартире, простудиться на улице из-за отсутствия подошв в обуви или теплой одежды, и т.п., и т.п. В 1920–[19]21 гг. у меня был период, почти полугодичный, когда я не имел жиров; но полного отсутствия пищи у меня не бывало. Теперь сплошь да рядом бывают дни, когда я <u>совсем ничего</u>[*4] не имею есть...[*3] Безисходная тоска! Не жизнь, а сплошной позор, усугубляемый сознанием, что через месяц будет еще хуже, через два – и того хуже, через три – все хуже и хуже, и так – без конца. Я вообще избегал людей, любил одиночество, а теперь – еще более

---

[*] Тюрки, їх мови та літератури. І. Тюркські мови. Вип 2. – К., 1930.

[*2] Українське літературне видавництво.

[*3] Крапки поставлено автором.

[*4] Підкреслено автором.

нелюдим, углубился в себя, и жду не дождуся, когда же наконец Парка перережет нитку моей жизненной тропы.

Весь Ваш А. Крымский.

Какой теперь адрес Вашей квартиры?

Адрес: Киев, Малая Подвальная, д. 3, кв. 4.

Архів РАН, ф. 518, оп. 3, № 881, арк. 1–3. Автограф.

№179*

[1930 р.]*2
Київ

АКАДЕМІК А.Ю.КРИМСЬКИЙ ПРО ПРОЦЕС "СВУ"
ПРОЦЕС ДОВІВ УСЮ ГНИЛИЗНУ "СВУ"

Вирок Найвищого суду в справі "СВУ" я вважаю за дуже м'який, бо безперечно, трудяща людність мала повне право вимагати застосування якнайвищої кари.

Громадська думка про характер "СВУ" скрізь по всіх усюдах України збігається – подвійности й хитання в оцінці тієї антирадянської контрреволюційної організації й тієї безглуздої змови ми ніде не бачимо. Щодо мене особисто, то я, як колишній довголітній Неодмінний секретар Академії наук, що її егіду так нечесно використали підсудні, – відчуваю невимовне моральне пригнічення і несвітський сором. Сторонні люди не можуть так, як ми, академики, збагнути всю ту силу брехні, дволичности, пліткового бруду, огидної дріб'зковости, серед якої – це тепер видно, нам доводилось в Академії жити, і працювати, дякуючи героям цього процесу, що намагалися звести на ніщо величезні культурно-наукові досягнення епохального радянського десятиліття.

Безперечно тепер, після закінчення процесу, очиститься атмосфера не тільки в Академії, ба і скрізь серед учено-інтелігентних кіл України. Підсудні виразно визнали, що вони не більше, як трупи, а ми додамо – згангреновані трупи. І від такої гангрени всі повинні тікати хоч за тисячу верстов.

Я твердо вірю, – оздоровіння нашої інтелігенції піде швидким

* Стаття А.Ю. Кримського написана до західноукраїнської преси.

*2 Датовано за поміткою в архівній справі.

темпом і не може не піти, бо логіка речей сама за себе говорить, бо наша інтелігенція все ж таки має організм здоровий, а не згангренований. І я гадаю, що щасливе закінчення першої п'ятилітки соціялістичного будівництва побачить коло себе цілком віддану інтелігенцію, яка щиро і радісно йтиме нога в ногу з трудящим людом Радянської України дійсно незалежної, дійсно самостійної.

Акад. А.Ю. Кримський.

ЦДІАЛ України, ф. 309, оп. 1, спр. 2615, арк. 5. Копія. Машинопис.

№180*

А. Кримський до Н. Полонської-Василенко 28 серпня 1936 р. Звенигородка

Вельмишановна Наталіє Дмитрівно!

Не знаю, як дякувати Вам за переслані гроші, – прийшли всі чотирі перекази. Висилати мені й сестрі можна в один і той самий день, отже це Вам трохи вкоротить час при найближчому експедіюванні. Надзвичайно мене врадувало, що Вам пощастило здобути одразу платню за цілий місяць, а не за півмісяця. Як це Вам пощастило?

Живу спокійно (слабував у липні через нечувану спеку: 43° в тіні!); працюю багато. Що робиться на світі, не знаю, бо газету тут навіть важко було б роздобути, хоч би і хтів.

Ваш А. Кримський.

Центральний державний архів-музей літератури і мистецтв України (далі ЦДАМЛМ України), ф. 542, оп. 1, спр. 175, арк. 1. Автограф.

---

*Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Незмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 133.

№181[*]

А. Кримський до Н. Полонської-Василенко 14 жовтня 1936 р.
Звиногородка

Вельми шановна Наталіє Дмитрівно!

Висланії Вами гроші (за 2-гу половину вересня) я своєчасно здобув, спасибі Вам. А оце тепер доводиться знов Вас турбувати. Хтів я вже їхати, та днів троє ішов сильний дощ (річ у нашому степовому підсонні нечаста), я дуже застудився, й приневолений тепер вилежати деякий час, поки оклигаю. Прислані через Вас гроші, натурально, порозтікалися в усі боки, не буде з чим і виїхати. Соромно мені, що я Вас знов турбую (тим паче, що Вам довведеться ще звірити попереду мій підпис у Секретаріяті[*2], – зайва знов турбота для Вас!

Погода знов гарна, я сподіваюся вичуняти швидко, та на душі в мене сум і сум. Думки про скрутне матеріяльне становище моєї сім'ї аж мучать мене, а надії на покращення нема. Дорожнеча росте і, як видко, ростиме й ростиме.

Щиро до Вас прихильний А. Кримський.

ЦДАМЛМ України, ф. 542, оп. 1, спр. 175, арк. 2. Автограф.

№182[*3]

А. Кримський до Н. Полонської-Василенко 1 червня 1937 р.
Звенигородка

Вельмишановна Наталя Дмитрівно!

Гроші за першу половину мая, спасибі Вам, здобув. Я був написав Вам доручення ще на другу половину мая, не на довше, бо сподівався, що близько середини червня я сам приїду на сесію[252]. Одначе з розмови перед виїздом я, од властей предержащих, почув, що сесія може одбутися навіть у липні. Або, може, й зовсім її

[*] Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 134.

[*2] Секретаріат Президії АН УРСР.

[*3] Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 135–136.

не буде аж до осени. Коли так, то доводиться мені турбувати Вас дорученнями і на червень, і на дальші місяці. Наперед дякую та й прохаю вибачення, що Вам особисто доведеться вбити час у секретаріяті задля засвідчення мого підпису.

Працюю я тут дуже* добре, але враження з над`окола*[2] в мене недобрі. Нема хліба! Черга коло пекарні: з ночі стає людей триста чи більше, а хлібин уранці привезуть не більше, як тридцятеро. Можете подумати собі, що за пекло робиться в боротьбі за ті безталанні тридцятеро хлібенят! Страждає й моя сім`я без хліба. Два пуди борошна я привіз з Києва, то ми їх печемо; але ж це не надовго. Купити у колгоспників – нема, бо ті залишки, які вони заробили, вони мусіли оддати державі за тверду ціну (89 копійок за пуд), і самі небагаті на борошно). Доведеться знов покупити борошна в Києві, коли їхатиме туди якийсь шофер. І круп нема в продажі. Дешеві – яйця (по 25 копійок одне); дешевше, ніж у Києві – молоко (2 к[р]б. 50 к[оп.] за літр); але ж це не усуває хлібного голода. Погода, з 1-го мая, тобто вже місяць, стоїть гаряча, без дощу; на городах не сходить ніяка городина; не відомо, чи зійде картопля, чи, по-торішньому, не буде ані городини, ані ярини. Дуже сумний малюнок. А у Вас у Києві, як кажуть, і дощі були, і нашої степової спеки Ви не зазнаєте. Гасу (керосину) у Києві, мабуть, нема так само, як і в нас. І не обіцяють, що буде.

Чи нема новинок у Києві? Не сталося нічого злого академикові [М.] Крилову? В мене підозріння, що тепер помирати черга падає на нього.

А я був сподівався, що попереду помру я, а тоді вже він.

Ваш А. Кримський.

Коли б у Секретаріяті спитали, чи приїду я на сесію, будь ласка, скажіть: "Неодмінно приїде" (инше питання – чи одбудеться сама сесія!).

ЦДАМЛМ України, ф. 542, оп. 1, спр. 175, арк. 3–4. Автограф.

---

* Підкреслено автором.

*[2] Так в автора.

№183*

А. Кримський до Н. Полонської-Василенко 10 червня 1937 р.
Звенигородка

Вельмишановна Наталіє Дмитрівно!

Я здобув, дякую, платню за другу половину мая й Ваш лист, писаний ще 1 червня. В листі Ви долучили повідомлення од Академії, що в середині червня одбудеться сесія. Тепер, коли Ви служите в Академії, Вам не важко знати, коли*2 саме вона відбудеться і для чого вона збирається. Чи не на вибори? Боюся, що мені незручно буде не приїхати. Тому дуже прохаю вас негайно*2 черкнути одкритку про можливий*2 день відкриття сесії, якщо точної дати ще не можна назвати тепер.

Дуже радію, що Ви знов на науковій посаді[253], а заразом приносю всякі найкращі бажання з приводу тієї зміни в Вашому особистому житті, про яку Ви точно не пишете нічого і дозволяєте дещо вгадати тільки словами: "коли завітаєте до нас*2" (не "до мене"[254]).

Я працюю оскільки влізе, боюся навіть спочивати, бо не хочеться спізнитися з "Нарисом історії новоарабського письменства"[255], що йому термін – 1 листопада. Дошкуляє спека й суша. Все ж 2 червня випав дощ, і все пооживало. Городина посходила й зазеленіла, а де картоплю посадили рано, там картопля зацвіла, і незабаром буде й молода картопля для їжі. Але голод ще не зліквідований. Хліба і круп нема в продажі, і люди радять собі тим, що кидаються на ягоди (суниці, полуниці, шпорички, черешні) та годуються сиром й молоком. Мені привозять борошно з Києва, то хоч воно виходить дорого, але ж ми можемо робити локшину, ліпити вареники тощо, або робимо щось з яєць. Якось собі радимо, доки нарешті, думаю – незабаром, з'явиться молода картопля і замінить собою хліб. За працею забуваю одначе про всякі недогоди.

Ваш щирий прихильник А. Кримський.

ЦДАМЛМ України, ф. 542, оп. 1 , спр. 175, арк. 5–6. Автограф.

---

* Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 137.

*2 Підкреслено автором.

№184*

А. Кримський до Н. Полонської-Василенко 11 липня 1937 р.

Звенигородка

Вельмишановна
Наталіє Дмитрівно!

Спасибі Вам і за ті гроші, що Ви переслали давніш, і за оці недавні, що Ви вислали 3 липня. Але на супровіднім бланкові Ви дописали: "Пишу, бо багато новин". З того часу минуло вісім днів, а ніякого листу од Вас нема. Певне, був нерекомендований і, як це часто буває в провінції, загубивсь. Мене це смутить. Треба гадати, що "новини" були дуже вартії уваги, і можлива річ, що дещо стосувалося якихсь змін в Академії, тобто близько торкалося й мене самого. Наприклад, може щось зорганізувалося в Гуманітарному відділі? Будь ласка, напишіть знов все те, що було в Вашому загубленому листі.

Страшна спека, без найменшої краплі дощу, мучила тут усіх весь червень місяць. Недовгий дощ, з півгодинки, що випав на початку липня, був з градом. Результати – страшніші ніж сама спека. Збіжжя на полі погоріло; на городах усе посохло (а решту добив град). Пуд зерна, що в початку літа продавась був за 18–19 крб., тепер (після "врожаю") коштує 25 крб. Десяток яєць був коштував 2 крб. 50 коп., тепер – 3 крб. 20 [коп.] – 3 крб. 50 коп. Хунт картоплі 1 крб. Навіть вишні, що торік їх відро продавалося за 4–5 крб., тепер продається 8–10 крб. за відро; а в літньому харчуванні вони становлять важливу статтю (вареники, кисіль). Хліба в продажі нема. Продаються тільки (і то не що-дня!) білі булочки, по 68 копійок штука. Доводиться купувати й цей дорогий продукт, бо без хліба сидіти не можна. Иноді мені з Київа привозять борошно – тоді печемо свій хліб удома. Буряки поїла черва; думають пересівати наново. Садовини багато, їй не зашкодила посуха; є сила ранніх яблук і груш, китицями висять сливи. Але садовинб не прожене голоду. Я, з тупою резигнацією, чекаю повного голоду восени, потішаючи себе надією, що може

* Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 138–139.

в инших нестепових місцях України спека не знищила врожаю, і може щось привезуть на продаж і сюди.

Щиро вітаю Вас і О[лександра] М[ихайловича]*.

Ваш А. Кримський.

ЦДАМЛІМ України, ф. 542, оп. 1, спр. 175, арк. 7–8. Автограф.

№185*2

А. Кримський до Н. Полонської-Василенко

[Між 11 липня і 13 серпня 1937]*3
Звенигородка

Вельмишановна Наталіє Дмитрівно!

Я слабував, почасти через люту спеку, що не дає спати вночі, почасти через голод, або краще сказати – через безхліб'я. Ані хліба, ані борошна не було в мене днів з четверо. Доводилося годуватись садовиною (грушами переважно) або, коли щастило дістати, – картоплею, аж нарешті прийшло до мене борошно з Київа поштовим пакунком. І навіть круп не було – через те я знесиливсь, виснаживсь і спізнивсь з листом до Вас.

Радітиму, коли спочинете на відпустці. Може під Київом не буде такого палючого вітру, як оце в нас. Привіт Ол[ександру] М[ихайловичу]!

Що це за історія з геологами? І з ким саме? Невже з [М.] Світальським[256], що був досі столп и утвержденіє істини?

Ваш щирий прихильник А. Кримський.

P.S. Гроші всі приходять акуратно. Спасибі!

ЦДАМЛІМ України, ф. 542, оп. 1, спр. 175. Автограф.

* Тут і далі О.М. Моргуна.

*2 Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 139.

*3 Датовано за суміжними листами до Н.Д. Полонської-Василенко.

№186*

А. Кримський до Н. Полонської-Василенко 13 серпня 1937 р.
Звенигородка

Вельмишановна Наталіє Дмитрівно!

Гроші, спасибі Вам, прийшли. Я щасливий, що з мене не вивертають на позику. Восени, як поверну до Київа, я, розуміється, повинен буду одразу заплатити велику суму; але тоді*2, в Київі, це мені буде безмірно лекше заплатити, ніж тепер*2 у Звиногородці, де кожен шаг*3 під ліком. Убиває нас тут найбільше нестача хліба. Нема хліба в продажі!

Мені доводиться ввесь час виписувати хліб з Київа, переплачувати за це великі гроші, але що робити? Виходу нема, без хліба сидіти не можна. На лихо, перестали продавати в робкопах і сахар-пісок, бо нема на складі. Доводиться на всякі потреби (на страви, на повидло) купувати рафінад. І т.п., і т.п. Єдине, що є, це городина (окрім картоплі) та садовина: цього добра багацько і це наша харч.

За Вас мені сумно, що не щастить Вам спочити. Але я аж жахнувсь, прочитавши, як доводиться працювати Ол[ександру] Мих[айловичу]. Що ж це далі з їм буде?! Я працюю не спочиваючи, але моя праця не втомлює мене, а підбадьорує, і коли иноді я досидю до ранку, то лягаю спати з жалем, чому доводиться робити перерву. Але коли б мені захтілося заснути хоч би й у 9-ій годині вечора, я б любісінько ліг, і себе був би не мучив. Таким чином праця не стає панщиною.

Але проти волі*2 не спати і сонному працювати – це ж чистісеньке пекло! Перекажіть Ол[ександру] М[ихайловичу] моє гаряче співчуття і жаль.

У нас для всіх щастя: два дні йшов сильний дощ, і я, не вірячи своїм очам, втішно дививсь на таку нечувану у нас річ, як калюжі на вулицях там, де вулиці не бруковані. Тепер знов спека, та вже не вночі. Ночі свіжі, спати легко, дихати – вільно. Почалася найкраща пора нашого літа. І я разом одужав.

Всього найкращого! Ваш А. Кримський.

ЦДАМЛМ України, ф. 542, оп. 1, спр. 175. Автограф.

---

* Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 140–141.

*2 Підкреслено автором.

*3 Кожна копійка.

№187*

А. Кримський до Н. Полонської-Василенко 20 вересня 1937 р.
Звенигородка

Вельми шановна Наталіє Дмитрівно!

Складаю Вам свою подяку за всі переслані гроші. Все дійшло акуратно: остання присилка – сьогодні. Умови для роботи тут настільки добрі, що я силувався залишитися тут якнайдовше, коли мене не викличе передчасно до себе з'їзд арабістів у Ленінграді. Перед літом балакалося, що з'їзд одбудеться в кінці жовтня. Але, можлива річ, що його одкладуть на початок падолиста, зараз після жовтневих свят. Нічого певного не знаю. Може захочуть зібратися і в середині жовтня; але це річ мало ймовірна.

У нас трохи легше стало жити, бо почали продавати хліб. Припинилася піврічна мука – турбота про те, як би виписати печеного хліба або борошна з Київа, більш як за 200 верстов!

Черги коло пекарень, правда, великі, бо колгоспники, бажаючи зберегти тую пашню або теє борошно, що їм дісталося за "трудодні", волять купувати готовий хліб у пекарнях і не чіпати своїх невеличких запасів.

Все ж хліб ми щодня дістаємо-таки, коли не чорний (бо такий найшвидше розкуповується), то хоч сірий. А біліший хліб можна діставати навіть після півдня. Для Вас у Київі важко збагнути, яке це велике щастя для нас. А от дошку дерев'яну десь дістати – це вже річ зовсім неможлива. У мене прогнила в підлозі одна мостина, завдовжки аршинів четверо. Вже два тижні шукаємо будь-якої дошки*2, щоб полагодити підлогу – ніде нема. Лісної торгівлі нема, у приватних людей теж ніде не напитаємо ані пів-дошки. Потішають мене: не журіться! Адже коли б Ви десь дістали дошку, то однаково не дістали б цв'яхів, щоб прибити і олійної фарби, щоб закрасити.

Я не перестаю застуджуватися. Вдень спека наче під тропіками, а зайде сонце – з'являється холодна вогкість. Вечеряємо ми на веранді, і коли забудешся після заходу сонця вдягти теплішого піджака, неодмінно здобудеш кашлю або нежитю. Я двічі не

* Опубліковано: Л. Матвеєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 141–142.
*2 Підкреслено автором.

встерігся. В Києві Дніпро ще до заходу сонця нагадує людям, що треба на себе щось накинути.

Привіт Вам обом. Ваш щирий А. Кримський.

ЦДАМЛМ України, ф. 542, оп. 1, спр. 175. Автограф.

№188*

А. Кримський до Н. Полонської-Василенко 1 жовтня 1937 р. Звенигородка

Вельмишановна Наталіє Дмитрівно! Тому, що мою платню одержувати під час мого командирування[257] я доручив Вам, прохаю зайти до бухгалтерії Академії наук і показати мій командирувальний лист, який безперечно свідчить, що моє перебування в Звиногородці – не*2 відпустка, а звичайне командирування для наукової праці*2 серед тієї частини моєї наукової орієнталістичної бібліотеки, яку я не зміг перевезти до Київа. Праця моя – тая, яка затверджена Академією на 1937 рік.

Отже, збільшена*2 платня[258] належить мені і за місяці мого перебування в Звиногородці повністю*2.

Академик Катедри східного письменства й культури[259]
А.Ю. Кримський.

Командирувальний лист прохав би повернути мені назад, бо це мені потрібно, щоб здобути тут залізничний квиток без перепон. Або нехай канцелярія секретаріята видасть Вам копію*2, яку негайно*2 перешліть мені рекомендованим листом, бо я вже маю виїздити звідси.

ЦДАМЛМ України, ф. 542, оп. 1, спр. 175. Автограф.

---

* Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 142–143.
*2 Підкреслено автором.

№189*

А. Кримський до Н. Полонської-Василенко 5 жовтня 1937 р.
Звенигородка

Вельмишановна Наталіє Дмитрівно!

Оце зараз принесли мені з пошти повідомлення на 200+200 к[р]б. та Ваш лист, де Ви сповіщаєте, що вишлите взавтра ще 200 крб. і, що я маю ще 1197 к[р]б. 20 коп. перерозрахування. Я надзвичайно зрадів. Нарешті могтиму якийсь час відчуть себе людиною з людською гідністю, а не тільки з іменням "людина". У мене повно боргів та неминучих витрат, – і я навіть іще сьогодні мусів сказати шевцеві, що нехай він лагодить чоботи не кладучи підметок, бо на підметки грошей нема. Тепер можу зітхнути легше. Я вже, приміром, розпорядивсь (після Вашого листа), щоб закуповували картоплю на зіму; досі я не міг дозволити собі робити запас, бо треба було всій сім'ї ремонтувати одяг. Дрібниці це все, але ці дрібниці, як якісь дрібні соломинки, що лізуть і в очі, і в ніс, можуть отруювати життя не гірш, ніж яка тяжка річ.

Тепер я й Волод[имиру] Ів[анович]еві[*2] можу лист одписати, бо досі мені було важко це зробити попросту з психологічних мотивів: він може працювати серед повного матеріяльного забезпечення і почувати себе якнайкраще, а я досі відчував щодня пониження своєї людської гідности через турботу про найелементарніші потреби, і його безмежний оптимізм був для мене чужий, навіть образливий. Тепер могтиму написати до нього без гіркоти.

Чи надовго це? Чи не підскочать ціни після збільшення платні знов настільки, що й збільшеної платні не стане? Побачим. Поки що, цього не помітно. Правда, дещо роздобути (приміром, одну дошку) не можна буде і після підвищення платні, бо цього добра, як видно, нема в природі. Але "на нет – нет и суда".

Гроші 1197 крб., будь ласка, здобудьте якнайшвидше. Наперед дякую! Та вишліть з них <u>тільки</u>[*3] 200 крб. на ймення моєї

---

* Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. - К., 1997. – С. 144–145.

*2 В.І. Вернадський.

*3 Підкреслено автором.

сестри*, а решту я вже, спасибі Вам, здобуду з Ваших рук, як приїду до Києва, тобто близько 15 жовтня.

Привіт Ол[ександру] М[ихайловичу]!

Ваш А. Кримський.

В справі моєї книгозбірні я написав лист до [О.] Палладіна[260]. А Ви, з ласки Вашої, не забудьтеся побалакати з [В.] Теплицьким.

ЦДАМЛМ України, ф. 542, оп. 1, спр. 175. Автограф.

№190*2

А. Кримський до В. Вернадського 7 жовтня 1937 р.
Звенигородка

Дорогой Владимир Иванович!

Я очень давно получил Ваше письмо. А не отвечал потому, что, скажу искренно, мне очень тяжело было бы отвечать. Едва ли Вам будет вполне* понятно мое настроение, вполне*. Вы настолько хорошо обставлены материально, что мои нищенские переживания не могут не быть для Вас чем-то чуждым, и мне представляется, что в душе Вашей должны возникать настроения приблизительно такие, как у тех французов в "Персидских письмах" Монтескье[261], которые, услышавши, что перед ними перс, un persan, с некоторым недоумением сами себя спрашивают: Un persan? …*4 Comment peut-on être persan??*3...*4

На Ваш вопрос: "Как вы живете и работаете?" я ведь обязательно должен был бы отвечать: "Работаю с утра до вечера, работаю очень*2 продуктивно и работа позволяет мне забыть о той глубоко унизительной*2 жизни, в которую повергает меня мое нищенство". Я назвал бы свою жизнь унизительной потому, что жалованье мое едва-едва давало мне до сих пор возможность питать себя и свою семью (шесть нетрудоспособных людей) и

---

* Підкреслено автором.

*2 Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 145–148.

*3 Перс? Як можна бути персом? – фр.

*4 Крапки поставлено автором.

заставляло отрывать свою мысль от науки мучительным раздумыванием о починке обуви, о починке оборванной одежды и т.п.: "что я мог бы продать, чтобы поправить обувь и лохмотья, не отнимая пищи от рта у себя и своих домашних?". Всего дней пять тому назад мне пришлось иметь гнусно-позорный разговор с сапожником. Старичек старался втолковать мне, что двадцать рублей за подметку к моему развалившемуся сапогу очень* дешевая цена, а я упрашивал его взять 15 рублей, потому что, до новой присылки жалованья, у меня не хватит денег даже на хлеб для семьи. Милая сцена?

Только третьего дня блеснул луч надежды на избавление от той дикой* нужды, в которой протекали для меня последние пять лет. Академикам прибавили жалованье. Мне прислано 600 руб. за полмесяца, и я вчера мог отдать сапог сапожнику в починку за ту цену, т.е. 20 р[уб.], меньше которой он не соглашался брать. Я почувствовал, что некоторое время (пока цены опять не вздуются) я имею право чувствовать себя человеком, с человеческим достоинством, а не изголодавшимся полузверьком. Конечно, о довольстве не позволит мечтать и новое жалованье, но оно позволит по крайней мере не ощущать себя безпрестанно нищим. Вчера же я позволил себе убогую роскошь: купил на зиму 5 пудов картофеля для семьи за 50 рублей. Для меня было счастьем* – сознание, что я спокойно* могу истратить деньги на это. И я ощущал, что унижение моего человеческого достоинства как-будто перестает для меня быть нормальной, неизбежной вещью. Куплю и метра два дров, если отпустят. Роскошь!

Хочу верить, что до моей смерти (которая, конечно, очень* недалека) я успею поработать уже в более нормальной обстановке и, быть может, забуду те кошмарные пять лет, последних, когда единственным утешением была мысль: "Терпи спокойнее! Другие ученые, не академики, поставлены в худшие условия. Ты недоедаешь, а они и недоедают, и не топят квартир...*2". Да, помню, зашел я года два тому назад к хорошему филологу [М.] Калиновичу взять у него свою книгу. Он сидел за столом в зимнем пальто и в валенках и писал. Тепла в комнате было два градуса. Он меня пригласил сесть, но я через две минуты поторопился уйти:

---

*Підкреслено автором.

*2 Крапки поставлено автором.

начало ломить ноги. Между тем у [М.] Калиновича материальное положение считалось лучшим, чем у других профессоров. Возвратившись домой и усевшись заниматься в своей хорошо натопленной комнате, я понял, что я все же счастлив: вещи познаются из сравнения.

Буду думать, что наступивший период удовлетворения элементарнейших* потребностей не сразу же превратится в миф. Конечно, изъяны в жизни будут оставаться, но их легче переносить, когда твердо знаешь, что их ощущают все без исключения. У меня, например, прогнил пол, и одна половица провалилась. Я целое лето тщетно разыскивал в Звенигородке доску, – нигде нельзя найти! Но раз я понимаю, что деревянная доска есть вещь, вообще не существующая в нашей природе, я мирюсь с ее отсутствием. Закрыл дырку куском старого "дикта", подложил под дикт всякого мусора, – и успокоился. Закрасить, конечно, нечем, п[отому] ч[то] масло красочное тоже не существует в природе, но я достал все же краски, развел ее скипидаром, купленным в аптеке, и дикт принял пристойный вид. Поеду в Киев, – может быть, там раздобуду доску и пришлю с "оказией" на грузовом автомобиле МТС*[2]. Автомобили оказывали мне большую услугу во время лета. Тут у нас не было в продаже ни хлеба, ни муки в течении целого полугода. По моей просьбе, шоферы – грузовики за известную мзду покупали в Киеве для меня (как и для себя) с десяток печеных хлебов и муки, – и я лишь изредка сидел тут совершенно без хлеба. В сентябре положение изменилось: наши пекарни стали выпекать хлеб, и выписка хлеба из Киева прекратилась*. Но ко всем этим* гримасам жизни я всегда относился совершенно равнодушно, и они мне не портили настроения, да и впредь не испортят.

Я здесь не имею никаких газетных сведений. Даже любители газетного чтения с трудом достают газеты (московских же и совсем тут не бывает, и подписки на них не принимают), а у меня в семье никто даже не интересуется тем, чтобы их достать. Эта моя оторванность от мира очень благотворно действует на расположение духа, и научная работа много выигрывает от отсутствия внешних впечатлений. Зашел, только, на днях доктор к одной

---

*Підкреслено автором.

*[2] Машинно-тракторна станція.

из больных моих домочадиц и, качая головою, сказал мне: "А войны, кажется, не избежать". Я прямо обомлел. Что ж это! Опять повторение того, что мы пережили двадцать лет тому назад?! О! Да минет меня чаша сия! Если суждено войне разразиться, то пусть уж после моей смерти! Après nous le deluge![*]

Я целую ночь не мог заснуть, все рисовал себе картины пережитого военного времени и старался себя успокоить, что авось все "образуется", уладится, и пойти на новую мировую бойню люди не рискнут.

Спрашиваете, когда мы с Вами познакомились. В 1904 г., осенью. Тогда была собрана (или еще не собрана, но намечалась) междуведомственная комиссия в округе по поводу высших школ и их забастовок, а у Вас на квартире предварительно собрались представители всех высших школ Москвы для совещания[262]. От Лазар[евского] института был я. После совещания, когда все расходились, Вы предложили мне остаться и пообедать вместе с семьею. Мы разговорились, Вы вспоминали о [М.] Драгоманове. Так и установились наши близкие отношения. В Вас меня больше всего пленило твердое сознание общественного долга[*2], умение исполнять сверх научных дел также общественные обязанности, – то, к чему я всегда был не способен, – уменье сочетать горячую любовь к научным, кабинетным занятиям со способностью, например, поехать на земское собрание в Моршанск или Тамбов. А потом – Киевская история, сессия профессоров[263], Ваш отъезд в Петерберг...[*3] О, как недавно все это, думаешь, было!

...[*3] И трудно сказать, увидимся ли мы еще когда-нибудь...[*3] Кажется, в конце октября состоится съезд арабистов в Ленинграде[264] (окончательно он еще не утвержден Президией). У меня мелькала мысль, не вернуться ли назад в Киев через Москву, которую я даже плохо себе теперь представляю после двадцатилетнего отсутствия. Но толки о трудности достать билет из Москвы в Киев меня так отпугивают, что едва ли я, безпомощный в своей слепоте, решусь на такой подвиг.

Привет Нат[алье] Георг[иевне]! Ваш А. Крымский.

---

[*] Після нас хоч потоп! – фр.

[*2] Підкреслено автором.

[*3] Крапки поставлено автором.

Мой Киевский адрес: Малая Подвальная, д. 3, кв. 5. (На Академию адресовать нельзя: канцелярия обычно теряет письма и не вручает адресатам).

Архів РАН, ф. 518, оп. 3, № 881, арк. 1–8. Рукопис.

№191

Д.* до А. Кримського 19[37] р.
Звенигородка

Киев Малая подвальная кв. "5", д. "3". Агафангелу Ефимовичу Крымскому для Василия Ефремовича Бутвина.

Вася!

Котя* и Ваня* арестованы, а Черпуху* ищут. Если можно, то приедь.

ІР НБУВ, ф. І, спр. 24653, арк. Рукопис.

№192*2

А. Кримський до Н. Полонської-Василенко 11 червня 1938 р.
Звенигородка

Вельмишановна Наталіє Дмитрівно!

Всі три перекази я своєчасно здобув, а подякувати знайшов час допіро сьогодні. Заразом, непроханий, знов звертаю Вашу увагу на деяку бібліографію[265]. Якось треба було мені зазирнути в "Еврейскую Енциклопедію" задля статті "Екатерина II" (т. VII, ст. 494). Статтю писав Ю. (Гессен?[266]). Несподівано для <u>мене</u>*3, я тут вичитав цікаві звістки, як сама імператриця "конспіративно" навчала єврейство обходити закон про "жительство", аби заселити Новоросію. Покликається автор і на записки Катерини II, і на опубліковані документи, і на праці [М.] Градовського[267], [І.] Оржансь-

* Особу не встановлено.

*2 Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 149.

*3 Підкреслено автором.

кого[268], [Ю.] Гессена (свої?) й инш. Зацікавлений статтею, я подививсь і в иншу статтю "Екатеринославская губернія", й "Екатеринославъ", і в ще цікавішу – "Бамбергеръ" 1760-их рр. (т. III, 735–736) того самого Ю. Г[ессена] з бібліографією. Звідти – поглянув в статтю "Новороссийский край" (т. XI, 765) – і там додаткові подробиці, прим[іром] про наказ Катерини II оселяти в Новоросії тих жидів, яких захочить* (1769) російська армія на півдні. Може бути, Ви знайдете серед оцих вказівок потрібну або корисну Вам дрібницю.

Чи не чути чого про сесію Ак[адемії] н[аук][269]?

Чи буде? І коли?

Чи перейшов закон про збільшену пенсію?

Привітання О[лександру] М[ихайловичу].

Ваш А. Кримський.

ЦДАМЛМ України, ф. 542, оп. 1, спр. 175, арк. 15. Автограф.

№193*2

А. Кримський до В. Вернадського 14 грудня 1938 р.
Київ

Дорогой Владимир Иванович!

Пожалуйста, помогите своими советами Людмиле Михайловне Черняховской*3 и ее мужу Александру Григорьевичу*4 [270]! Обращаются они к Вам со своим горем[271] по моему указанию. Авось Вы чем-нибудь пособите им. Что меня этим очень*5 обяжете, это само собою ясно.

Весь ваш А. Крымский.

Привет Наталье Георгиевне.

Архів РАН, ф. 518, оп. 3, № 881, арк. 10.

---

* Так в автора.

*2 Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 150.

*3 Л.М. Старицька-Черняхівська.

*4 О.Г. Черняхівський.

*5 Підкреслено автором.

№194*

А. Кримський до Н. Полонської-Василенко 28 червня 1939 р.
Звинигородка

Вельмишановна Наталіє Дмитрівно!

Платню мою, що Ви вислали вже двічі (в початку червня і в середині червня), я, спасибі Вам, здобув, а не подякував через те, що до останнього дня мав надію неодмінно приїхати на сесію[272], тай особисто Вам подякувати живими устами. Не судилося. Серед дикої спеки останніх днів я, щоб хоч трохи прохолодити себе, поодчиняв у себе всі вікна й двері, бажаючи посидіти на любому протягові, який дав би мені змогу працювати. На жаль, спроба вийшла для мене аж надто сумна: надвечір я вже мав люту ломоту в цілому тілі і високу температуру, а після того чотири дні я не міг навіть ложечки молока проковтнути, бо ніякої їжі душа не приймала. Їхати в важке подоріжжя до Києва – була річ неможлива. Я й сьогодні ще не зовсім оклигав.

Переїзд до Одеси й до Ялти був дуже непоганий, і я добре одпочив. У Криму ще не було тієї палючої спеки, якою Крим славиться. І вільний [номер] в готелі знайшовсь. Прикро було тільки, що до Севастополю не впустили (а пароплав стояв там скількось годин). Та ще в Вапнярці, де довелося чекати потяга на Звиногородку 21 годину (Sic!!), теж не дозволили кидати вокзал, битком набитий людьми. Я, одначе, показавши свої документи начальникові станції, здобув дозвіл пересидіти довгий отой час у приміщенні для кондукторів. Звісно, що й це була нудота, але, принаймні, я втік од того густого людського місива, що запорожнило всенький вокзал. І за це велике спасибі.

Ви мені, з ласки своєї, переслали лист з Азербайджана, а сюди до Звиногородки пришов (ще до мого приїзду) текст договору на книжку в 10 аркушів під заголовком "Низами и его современники". Перший пункт зобов'язував мене скласти цю книжку (серйозну, відповідальну працю) неодмінно на 20 жовтня <u>цього</u>*2 року. Я одписав рішуче, що я не шарлатан і, що таку відповідальну працю виконати я спроможен тільки в <u>десять</u>*2 місяців,

---

* Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 152–153.
*2 Підкреслено автором.

а через те одмовляюся підписати умову і прохаю вдатися до когось иншого, нехай він їм зготує книжку на жовтень цього року. Відмову мою взяли до уваги, і я – вільний.

Дуже радію з того. Я й перед Ленінградською академією винен, я їй іще й досі не здав і тома "Історії новоарабської літератури", і взяти на себе азербайджанське доручення на 20 жовтня – це було б з мого боку чисте божевілля: я й фізично* не зміг би поспіти з книжкою на 20 жовтня цього року, а коли б спробував перетруджуватися і позбавив себе всякого літнього спокою, то однаково книжку за 3 з половиною місяці не написав би, тільки своє здоровля підірвав би вкрай. Тепер я маю на найближчі місяці одне-однісіньке завдання: докінчити 1 том "Арабської літератури". Працюватиму невтомно, та без перевтом*.

Тепер про рукопис* тієї самої "Арабської літератури".

Я бачу, що О.П. Крив[инюкова]*2 не може швидко переписати мені той зошит, який я залишив у Вас для неї. А переписаний він мусить бути негайно. Через те я прохаю Вас оддати [В.] Ромодановій* для переписування й той скрипт, який я був призначив для [О.] Крив[инюков]ої і навіть надписав був на ньому прізвище "О.П. Крив[инюковій]". [В.] Ромодановій я пишу лист, щоб вона зазирнула до Вас.

Це одне. А друге – от що.

Василь*3 273 що мається поїхати до Звиног[ородки] бл[изько] 2-го липня, зайде до Вас узяти те, що [В.] Ромоданова вже* здала Вам переписане, разом з моїм рукописним оригіналом. Він мені все це привезе. Можлива річ, що він у Вас попрохає й мою платню, щоб привезти теж до мене. Тоді, будь ласка, йому мої гроші дайте, не вагаючися. Але може статися, він роздумає* їхати до Звинигородки. Тоді дайте йому грошей лиш стільки, скільки йому треба (він переробляє грубу в мене, і хто знає чи перебудеться тією сумою, яку я йому доручив, давши в руки), а рукописи й копії – однаково оддайте. Він їх перешле мені поштою, якщо сам не поїде.

У нас, у Звиногородці, жилося б добре, коли б не біда з борошном та цукром: не продають їх. І печеного хліба нема. Я трохи був привіз борошна з Київа, то якось іще перебуваємося, але всі инші – мучаться з безхліб'я. Доводиться живитися картоплею та мня-

---

* Підкреслено автором.

*2 О.П. Косач-Кривинюк – сестра Лесі Українки.

*3 В.М. Мирошниченко.

сом, та маслом, але вони не можуть замінити собою хліба, й борошна. Цукру нема ніякого: ані піску, ані грудкового. Таке саме безталання я бачив і в Одесі, і в Криму. Гадаю, що в Києві не буде так і, що могтиму виписувати собі борошно та цукор з Києва з накладними видатками за пересилку.

Щире моє привітання Ол[ександру] Мих[айловичу].

Ваш А. Кримський.

ЦДАМЛМ України, ф. 542, оп. 1, спр. 175. Автограф.

№195*

А. Кримський до Н. Полонської-Василенко 9 липня 1939 р. Звенигородка

Вельмишановна Наталіє Дмитрівно! Василь*2 привіз гроші і все, що переписано, з моїми оригіналами. Велике Вам спасибі! Звичайно, що О[льга] П[етрівна]*3 переписує в мільон разів краще од Ромоданової, але я мусів*4 передати переписування [В.] Ромодановій, бо далі вже почалися б сильні прикрості не стільки для мене, скільки для добрячого Гн[ата] Юл[іановича] Крачковського. Буду радий, коли, О[льга] П[етрівна] хоч кінець зможе переписати. Спека тут палюча, мабуть не менша, ніж у Києві; тільки ж у Вас, напевне, й дощі бувають, а тут до дощів (до темних ночей) треба ще з тиждень чекати. Василь привіз і борошна і цукрового піску – то якось полекшало з обідом (можна робити, прим[іром], вареники); але хто не має гоф. ліферантів*5 у Києві, ті тут мучаться гірко в чергах. Врожай – паганий: якась кузька поїла середину в колосі; через те борошно буде тільки одного сорту, "разівка". Привітання О[лександру] Мих[айловичу]!

З щирою повагою А. Кримський.

ЦДАМЛМ України, ф. 542, оп. 1, спр. 175. Автограф.

---

* Опубліковано: Л. Матвеєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 153–154.

*2 В.М. Мирошниченко.

*3 О.П. Косач-Кривинюк (1877–1945). Сестра Л. Українки.

*4 Підкреслено автором.

*5 Так в автора.

№196*

А. Кримський до Н. Полонської-Василенко 25 липня 1939 р.
Звенигородка

Вельмишановна Нат[аліє] Дм[итрівно]!

Платню за першу половину липня, спасибі Вам, одержав. Доручення на ймення Андр[ія] Йв[ановича]*2 надішлю на його адресу. А може й Ви ще не од'їдете до того часу?! Не бажав би цього Вам, бо уявляю собі, що то за спека в Києві. Тут – нема чим дихати, не так од спеки, як од палючого південного вітру. Сподіваний (з молодиком) липневий дощ лляв рівно десять хвилин – я й на годинника дивився. До нового дощу, виходить, треба знов чекати місяць! В Києві дощі, напевне, випадають, та чи приносять вони з собою прохолоду серед нажарених мурів?

Я, так-сяк, здоровий. Працюю багато, бо вже мені скандала роблять з Ленінграда, чому я не кінчаю 1 том "Арабской литературы". Нервує мене тільки те, що ввечері я не можу писати через задуху. Світити лампу в хаті при одчинених вікнах не можна, бо налетить усяка мушва. Доводиться сидіти на веранді до півночі та й читати, не писати, доки кімната трохи набере вечірньої свіжості і дасть змогу заснути. Встаю в 6-ій годині рано; сьогодні навіть в 5 з половиною.

Сім'я хвилюється через господарські недогоди. Сахару у нас а-ні-же; Василь з Києва теж чомусь не присилає; а тим часом одходять вишні, не можна зварити не то варення – навіть повидла; ба навіть вареників з вишнями на обід не можна зготувати, бо й для цісї штуки треба сахару. Оце дак так! Дожилися! Дачники (їх цього року сила силенна) переказують звістки з Одеси, Харкова, Астрахані, тощо, – їм пишуть, що й там сахару нема. Невже й в Києві таке саме лишенько?!

З хлібом полекшало, бо селяни потроху дещо здобули з нового врожаю та й не так уже облягають пекарню; частина їх, будь-щобудь, стає в чергу, щоб набрати хліба в запас і насушити. Тільки ж їх поменшало вже, а черга на хліб починається з досвіта. А борошна в робкопах як не було, так і нема! Живемо ще тим, що

* Опубліковано: Л. Матвсєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 154–155.
*2 А.І. Ярошевич.

Василь був привіз з Києва, та надією, чи не пришле він борошна поштою з Києва-таки.

Хочу вірити, що Вам з Ол[ександром] Мих[айловичем] (вітаю його!) таки пощастить знайти добру дачу й відпочити. Звинигородку Вам не порекомендував би. Саме тепер наплив дачників, і хоч трохи людську кімнату дістати тяжко. Та й наша степова спека дошкуляє, хто не звик до неї.

А що Вас не затвердили на посаді, так це просто нечувана річ! Вчинила це, либонь, літня* Президія, "с борку да с сосенки", а не справжня? Може восени треба буде знову "толктися, да отверзется Вам?".

Ваш щирий прихильник А. Кримський.

ЦДАМЛМ України, ф. 542, оп. 1, спр. 175. Автограф.

№197*2

А. Кримський до Н. Полонської-Василенко 13 вересня 1939 р.
Звинигородка

Вельмишан[овна] Нат[аліє] Дм[итрівно]! Проти моєї звички, посилаю лист не рекомендований, а простий, щоб швидше дійшов до Вас. У Ольги Петр[івни] Кривинюкової*3 нема грошей, щоб заплатити за 5 кіл[ограмів] паперу, виданих мені (але через те ще не здобутих) з Академії. Будь ласка, одверніть з моєї платні стільки, скільки коштуватиме той папір.

Василь повинен був Вам принести на сховок мою щадничу (пенсійну) книжечку десь так сьогодні, або взавтра. Прохаю Вас, не забудьте, висилаючи мені платню, черкнути чи здав він Вам її. Він виїхав звідти серед бездоріжжя, і не відомо, скільки днів він їхатиме до Києва.

Чи не взяли до призова Ол[ександра] Мих[айловича]?

Вітаю його, коли не взяли, і висловлюю жаль, коли взяли.

Ваш щирий прихильник А. Кримський.

ЦДАМЛМ України, ф. 542, оп. 1, спр. 175. Автограф.

---

* Підкреслено автором.

*2 Опубліковано: Л. Матвеєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 156.

*3 О.П. Косач-Кривинюк.

№198*

А. Кримський до Н. Полонської-Василенко 22 вересня 1939 р.
Звинигородка

Вельми шановна Наталіє Дмитрівно!

Одержав сьогодні, спасибі Вам, 570 крб. платні з Академії за першу половину вересня, але дуже*2 прохаю Вас зайти до бухгалтерії тай сказати, щоб виправили помилку*2 в цифрі платні. Доки я не підписавсь на позику, мені правильно виписували по 670 крб. за півмісяця, і Ви це чудово знаєте, бо самі ж мені пересилали ці гроші. В перших днях серпня я попрохав А.І. Ярошевича[274] підписатися од мого ймення на позику в квоті 1000 крб., тобто, з виплатою по 50 крб. кожного півмісяця. Одніміть од 670 крб. (з чимсь) 50 крб. – вийде 620 з чимсь. А тая товаришка, що складає відомості на зар[обітну] платню, виписала мені тільки 570 крб. з чимсь! Будь ласка, найпередше скажіть про це їй самій (вона сидить коло входа в бухгалтерію, коло дверей з правого боку), нехай вона напише ордер на недодані 100 крб., а тоді подайте мою заяву до головбуха чи його помічника, щоб він підписав ордер до касира (Мухи).

Простіть, що Вас турбую, але це така справа, що її не можна відкладати до мого приїзду, бо рискує задавнитися. До того ж треба подбати, щоб найближча моя зар[обітна] платня (за другу половину вересня) була виписана правильно. А коли я приїду, це хіба Святий знає! Через війну припинилася комунікація з Києвом. І чи скоро поновиться?! Не можна проїхати залізницею, нема й автомобілів. Чи не чули? Зреквізовано автомобілі в Академії? Чи щось залишилося? Якщо є автомобілі, то напишу слізницю*3 до [О.] Богомольця[275], нехай мене визволить звідси, надіславши автомобіля, за який я, розуміється, поверну всі витрати. Колись [М.] Світальський казав мені, що це можна зробити. А їхати мені неминуче треба, бо я-таки не втік од книжки для ювілею Низамія*4.

---

* Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 156–158.

*2 Підкреслено автором.

*3 Так в автора. Тут: "клопотання".

*4 Так в автора. Див. лист від 20 червня 1939 р. Мається на увазі праця "Низами и его современники".

Я писав Вам, що я рішуче одкинув речинець "20 октября 1939 г." і заявив азербайджанцям, що мені треба рік на роботу, або хоч десять місяців. Заспокоївсь був – аж оце несподівано здобув з Баку телеграму: "Ваши условия приняты, скорее приступайте к работе". Що ж! Приступив. Навіть багато вже написав, але для точних бібліографічних довідок мені потрібна київська бібліотека (цитати, покликання на сторінки, тощо). Перші чотири друковані аркуші я повинен здати перед Різдвом. Працюю, прію. Прію, – й не алегорично, бо вдень тут скажена спека, тільки ночі прохолодні.

Не видержав, почав читати часописи. Історичний момент колосальної ваги! Переїздив через Звиногородку [Ф.] Петрунь[276] і нагадав мені, що я йому в маю сказав: "Нічого не вийде з московських переправ між СССР, Англією і Францією, бо Польща нізащо не пустить радянське військо через свою територію і СССР перенесе свої симпатії на Німеччину". Я йому таке справді сказав у маю, бо мав тоді голову не забиту читанням газет, свіжу, неприступну для чужих впливів. Тепер, читаючи газети, я, очевидячки, втратю самостійність у міркуваннях; але події такі, що їх усякий зрозуміє. Об'єднання всень[кої] Русі з Галичиною, з "червенськими городами" Володимира Святого – це щось невимовне, грандіозне. Наскільки [В.] Молотов[277] вийшов розумніший од [М.] Литвинова[278]!

Про долю сина Ол[ександра] Мих[айлови]ча невже й досі звісток нема? Мабуть, він на галицькому фронті? Привіт Ол[ександру] М[ихайловичу]!

Ваш щирий прихильник А. Кримський.

ЦДАМЛМ України, ф. 542, оп. 1, спр. 175. Автограф.

№199*

А. Кримський до Н. Полонської-Василенко 5 жовтня 1939 р.
Звенигородка

Вельмишан[овна] Н[аталіє] Дм[итрівно]! Не знаю, як дякувати Вам за Вашу ввічливість! Сьогодні прийшло повідомлення на гроші, і цифра – така як слід. А я тут застряг і сидю. Ані автомобіля з Академії нема, ані негативної або позитивної відповіді не присилають. Я прохав клопотатися за автомобіль і [М.] Калиновича, і [М.] Бойко[279] (Інст[итут] мовознавства), і [Л.] Рубінзона[280]. Відповідь прохав я дати телеграфічну. Книжки для од'їзду складено, працювати без них зовсім незручно; але що можу без книжок, те роблю – пишу. Два дні дме холодний вітер, але з сонцем. Повіриш на сонце, вийдеш до садку перейтися – і змерзнеш. Морозів, одначе, ще нема, самий рвачкий вітер. Холоднеча дозволила пересадити дещо в садку, навіть із зеленим листям. З дровами тут важко: нема машин, щоб привезти з лісу, а коней, самі здорові знаєте, давно вже не стало в нас. Зате хліб продається без перебоїв, без черг, і борошно в робкопі є, навіть цукор з'явивсь, і продають його по дві кілі на душу. З картоплею біда: було два місяці посушливі, вона не зародила, а з Києва привезти важко через брак автомобілів.

Вітаю Ол[ександра] Мих[айловича].

Ваш А. Кримський.

ЦДАМЛМ України, ф. 542, оп. 1, спр. 175. Автограф.

№200*2

А. Кримський до Н. Полонської-Василенко 11 жовтня 1939 р.
Звенигородка

Вельмишановна Наталіє Дмитрівно!

[М.] Калинович дав мені телеграму вчора ввечері, що Акаде-

* Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 159.

*2 Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 160.

мія вишле по мене грузовика, та не зараз. Аспірантка Кат[ерина] Петр[івна] Дорошенко[281] з свого боку обіцяла дістати автомобіля для мене. Та я, старий прах, боюся, що в сімох няньок дитина без ока, що покладаючись одне на одного, можуть і зовсім залишити мене без автомобіля. Я одкриткою, рівночасно, надсилаю Василя до Вас. Дайте йому поради, як уладнати справу, бо сам він напевне не розбірається в академичних відносинах і в реальності сущих там автомобілів. Накажіть йому, щоб він наперед послав мені телеграму тоді, коли стане остаточно відомо, що, от, узавтра автомобіль напевне виїде.

З щирим привітанням і повагою А. Кримський.

ЦДАМЛМ України, ф. 542, оп. 1, спр. 175. Автограф.

№201*

А. Кримський до Н. Полонської-Василенко 16 жовтня 1939 р. Звенигородка

Вельмишановна Наталіє Дмитрівно! Як бачите, я в Звиногородці застряг, і застряг грунтовно. З Києва, телеграмами запевняють мене, що Академія вишле по мене грузовика, коли "установиться погода". Василь написав, що у Київі навіть сніг випав (і лежить?! не тане?!). У нас, після двох місяців посухи випав дощ, але поштовий тракт на Київ не розкис ані трохи. Коли "встановиться" погода в Київі, це для мене таємниця: наша погода не покажчик для київської. І вгадати не можу, доки я тут сидітиму!

А тим часом, 16-го виписали мені платню. Знов доводиться Вас турбувати. Надсилаю доручення. Якщо довідаєтеся, що автомобіля по мене ще не зараз пришлють, то будь ласка, здобудьте мою платню тай перешліть сюди, тільки, на ймення моєї сестри вже не на моє. Коли ж виясниться, що автомобіль от-от виїде по мене, – то пересилати гроші не варто, не треба завдавати собі зайвого клопоту.

Працюю, настільки це мені дозволяє становище моєї книгозбірні

* Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 161–162.

тут*. Деякі матеріяльні турботи поодпадали. Цукор (пісок), що його довгий час не було, тепер є в усіх крамницях, скільки завгодно: хочете – пудами купуйте. І борошно в 2 крб. 70 коп. кіло теж є, і теж не ставлять обмежень для закупівлі. Погана справа з самим гасом: в робкопах його нема, а приватно діставати можна хіба за дуже*2 високу ціну. Вечори ж тепер довгі, без світла перебутися не можна аж ніяк.

Так отже, до скорого, мабуть, побачення, або, коли в Києві дощ, до нескорого.

Вітаю Ол[ександра] Мих[айловича].

Ваш щирий прихильник А. Кримський.

Коли б, паче чаяння, автомобіля дали мені зараз-таки, а не за скількись днів, то до Вас забіжить на хвилинку Василь. Можна було б гроші передати з ним. Та коли автомобіль допіро осміхається, а не зараз їде, то вже потурбуйтеся, з ласки Вашої, переслати платню поштою.

ЦДАМЛМ України, ф. 542, оп. 1, спр. 175. Автограф.

№202*3

А. Кримський до Н. Полонської-Василенко 27 жовтня 1939 р.
Звенигородка

Вельми шановна Наталіє Дмитрівно! Настрій у мене просто безнадійний. На дворі сухо, гарна погода, є морозчик, але сонце світить і трохи гріє, – саме б їхати тепер! А в Києві чекають, щоб і там настала така сама погода, забуваючи, що Київ – над Дніпром і коло болотяної Чернігівщини, і що до Білої Церкви шлях брукований, а за Білою Церквою дорога суха. Сидиш і думаєш: А що коли і в нас підуть дощі? Тоді що? Сидіти ще з місяць тут?!

Залізницею їхати ніяк не можна. Рідко хто потрапить у вагон.

* Примітка автора: "Бо ті книжки, що я привіз із собою з Києва, вже впаковано в скрині на дорогу і зав'язано скрині".

*2 Підкреслено автором.

*3 Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 162–163.

До Гуманю[*] доїхати б легко, та звідти скасували безпересідний потяг до Київа, отже теж шлях мені закрито.

Скрасюю свій час наполегливою роботою. Але й тут горе: дуже часто мені потрібна київська бібліотека, тай доводиться дечого не писати, а залишати лакуни.

На всякий випадок засилаю Вам доручення. Будьте ласкаві, коли я забарюся, вислати гроші сюди, на адресу моєї сестри – обидва[*2] перекази. В мені тліє надія, що може ж-таки от-от вишлють по мене автомобіля, – через те краще не надсилати грошей на моє ім'я. Попередню висилку я, спасибі Вам, здобув, та й то навіть без звичайного поштового запізнення.

Од сестри[*3] з Ленінграду здобув лист. Ну, там проголошення війни одбулося далеко не так спокійно, як у нас. У нас тільки залізниці позабивалися, а харчі – залишилися вволю. У їх з першої-таки днини позникало все[*2] їстивне з магазинів, не було з чого обід готувати, хоч з голоду помирай! Тепер життя там увіходить в норму. Ми тут такої халепи не зазнавали й не уявляли собі. Мьясо у нас навіть подешевшало проти того, що було влітку, дарма, що й тоді воно не було дороге.

Що Ол[ександр] Мих[айлович]?

Ваш щирий прихильник А. Кримський.

ЦДАМЛМ України, ф. 542, оп. 1, спр. 175. Автограф.

№203[*4]

А. Кримський до Н. Полонської-Василенко 10 листопада 1939 р.
Звенигородка

Вельмишановна Наталіє Дмитрівно!

Гроші за другу половину жовтня, спасибі Вам, прийшли, хоч іще не видано їх з пошти, бо через свята не було в поштовій касі прибутку. Та боюся, доведеться Вас турбувати дорученням і на

[*] Тут: "Умані".
[*2] Підкреслено автором.
[*3] Ганна Юхимівна Іванець.
[*4] Опубліковано: Л. Матвеєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 163–164.

першу половину падолиста. Я втратив усяку надію на автомобіль з Києва. Мене двічі заспокоювали офіційними телеграмами, покупили навіть бензину на дорогу сюди й назад, але чекають якоїсь ідеальної погоди в Київі, забуваючи, що ми – в Зароссі, і що в нас сухо. Але ж, через загаяння в Київі, може статися так, що й у нас дощі підуть. Тоді мені сидіти до морозів? Їхати залізницею через страшенний натовп і пересідання я не можу, найбільше через, те, що я маю з собою дорогоцінний книжковий багаж, два ящики, невеликі, але важкі, і з ними ніякі носії не впруть мене в вагон. Шукав я місцевих машин, але всі вони, я писав Вам, виїздять неодмінно на ніч, щоб бути в Київі ще до сходу сонця; а до того – мене могли б посадити на цілу ніч тільки зверху* грузовика, не в кабінці, бо в кабінці їде той, хто має поробити відповідальні справи в Київі. Для мого слабого здоров'я така цілонічна поїздка, під нічним холодним польовим вітром, це те саме, що смерть. Обіцяли МТС, що в цьому місяці мають повернутися з Галичини щось аж 20 зареквізованих автомобілів-грузовиків, і може* тоді пощастить орударям перевезти й мене без риску. Та коли ще воно так буде!

Коли б не душевний неспокій, я б міг себе тут почувати навіть непогано. Дуже люба погода, небо найчастіше ясне, сонце буває щодня, навіть гріє. Але ж уявіть собі, чи можна тим тішитися, коли потрібні книжки упаковано й забито в ящики, чекаючи от-от автомобіля, а инших, не менше потрібних книжок, тут і нема, бо вони в Київі?

Я працюю, сильно працюю, та трохи чи не на кожній сторінці у мене залишаються лакуни, що їх запорожнити можна тільки в Київі. Тай аспіранти чекають*2, і мені шкода їх, бо минулий рік був у них для занятгів зо мною короткий, і вони не встигли проробити всеньку програму. І мені соромно буде, коли мої аспіранти вийдуть так-собі – ні те, ні се, а казатимуть : "ми учні акад[емика] Кримського". Ясно, що настрій у мене не з найкращих. Та ще й матеріяльні питання починають турбувати і нагадувати, що тільки в Київі я могтиму щось доробити до своєї платні. У нас, звичайно, ціни так не попідскакували вгору, як у Вас, а все ж дорожнеча відчувається.

---

* Підкреслено автором.
*2 Йдеться про Л.Р. Рубінзона, К.П. Дорошенко та ін.

Писатимете до О[лександра] М[ихайловича], перекланяйтесь йому од мене.

Ваш щирий прихильник А. Кримський.

P.S. Коли б на моє нещастя, довелося мені мати падолистову платню знов тут, у Звиног[ородці], то будь ласка, адресуйте знов обидва перекази на сестру*.

ЦДАМЛІМ України, ф. 542, оп. 1, спр. 175. Автограф.

№204*2

А. Кримський до Н. Полонської-Василенко 9 серпня 1940 р. Звенигородка

Вельмишановна Наталіє Дмитрівно! Дуже вдячний Вам за пам'ять, за те, що прислали мені [номер] "Комуніста" з похвальною статтєю про мене. Це нова для мене несподіванка. Людина з мене скромна, мені аж ніяково читати про себе похвалу за похвалою. Чи не знаєте, хто такий [Д.] Дарцев, автор статті?[282] Відомості він черпав безперечно з бібліографічного показчика моїх робіт, але заразом я бачу, що було в його руках і моє листування з [І.] Франком, іще недруковане[283], – отже він його читав у рукопису, готовому для друкарні.

Привіт Ол[ександру] М[ихайловичу]!

Ваш щирий прихильник А. Кримський.

Тут жити стало лекше одразу після нового врожаю. На все ціни впали, не тільки на пашню, а таки на все. До того ж дощі дуже поправили городину: картоплю, капусту, огірки, тощо. Тепер у нас картопля куди дешевше, ніж у Києві.

ЦДАМЛІМ України, ф. 542, оп. 1, спр. 175. Автограф.

---

* Підкреслено автором.

*2 Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 165.

№205*

А. Кримський до В. Вернадського 31 грудня 1940 – 1 січня 1941 р.
Київ

Дорогой Владимир Иванович! Я забыл у Вас на столе данную мне Вами Вашу работу[284], но здесь в Киеве я внимательно ознакомился с целым рядом Ваших других, аналогичных работ. Не все для меня понятно вследствие плохой подготовки к такому чтению. Кое-какие недоумения покажутся Вам даже наивными. Напр[имер], по поводу радия у меня возник вопрос, почему те места, где констатируется радий, не имеют климата тропически жаркого? Но все это для меня – филолога вещь второстепенная, – меня увлекли только Ваши мысли и сообщения о зарождении совсем новой науки, новых ее путей. Так как советская власть сумела всецело включиться в новое направление, то этим самым обеспечила свое значение и свою роль в дальнейшем развитии нашего государства. С этой стороны моя длительная беседа с Вами, выслушание целой лекции от Вас, оставили во мне глубочайшее впечатление. Я всегда глубоко ценил Ваш философско-исторический взгляд на науку и учился от Вас многому, расширяя свой кругозор. Теперь мое пребывание у Вас опять освежило меня. Это не та научная схоластика, которую нам преподносят разные самозванные марксисты вульгарного типа и которая скучна и бесцветна, и переходит в догматическую формалистику. От Вас я надлежащим образом философски понял, в чем идейная сила и заслуга большевизма, не частная, а общая.

Вы предвидите, что уже наши внуки, если не дети, используют плоды того процесса, который теперь мощно совершается в науке и мире идей. Но, хотя Вы оптимистически и приближаете нову[ю] эру к нам, все же я не могу отогнать от себя чувство меланхолии. Два поколения – далекий срок. А нам с Вами и жить-то осталось лишь несколько лет! Хотелось бы приоткрыть завесу поскорее, проникнуть в будущее более ощутительным приемом, чем рисовкою правдоподобной, но все же сравнительно – далекой картины. Приятно знать, что все, совершающееся сейчас, ра-

* Опубліковано: Л. Матвєєва, Е. Циганкова. А.Ю. Кримський – Неодмінний секретар Всеукраїнської Академії наук. – К., 1997. – С. 166–168.

зумно и целесообразно в своей основной нити; но хотелось бы при жизни пожать грядущие плоды.

Покамест, приходится довольствоваться сознанием, что и Вам и мне советская власть дала самые благоприятные условия для работы перед нашею близкою смертью. Я лично в последние месяцы ощущаю не только материальную заботу властей обо мне, но и некоторое нежное душевное внимание[285]. И в газетах, и по радио идет деятельная подготовка к задушевному отпразднованию моего 70-летия (16 января)*. Обещано мне, что проведен будет этот юбилей по-возможности "семейно", в атмосфере не шума, а "задушевности". Но, так как радио все время оповещает о нем всю провинцию и, так как статьи обо мне появляются в самых глухих захолустьях (сегодня, напр[имер], мне поднесли фельетон обо мне, напечатанный в Сумах), то, вероятно, дело без некоторой суеты не обойдется. Будет устроено общее собрание Ак[адемии] н[аук] 16 янв[аря]*2 [286] в Конференц-зале, что уже само по себе парадно; а если подоспеет десяток другой телеграфных приветствий, то уж этим одним тихая "симейность" нарушится. Знаю, что и во Львове хотят этот день как-то отпраздновать. Мне, скромному жителю книжного кабинета, конечно, приятнее было бы, чтобы все благожелания присланы были мне через почтальйонов на квартиру, чем за парадный стол, на котором я буду восседать словно на покути или в иконостасе. Однако, уже отступления нет, и мне, серенькому, невидному старичку, придется покрасоваться в иконостасе и отвечать на приветствия более или менее впопад. Обязанность отвечать, впрочем, меня менее всего смущает, puisque j'ai la langue bien perdue*3. Одну очень хорошую вещь собирается наша власть связать с моим юбилеем: основать в Киеве Востоковедный институт[287]. Сообщено это urbi et orbi*4 по радио. Можно лишь порадоваться.

---

* Примітка автора: "По странному стечению обстоятельств, этот день является 40-ю годовщиною моего утверждения на профессорской кафедре и лишь чуть-чуть более поздним днем, чем появление моих первых беллетристических работ за десять лет перед тем. Т[о]е[сть], исполняется 50-летие писательской деятельности".

*2 Підкреслено автором.

*3 Тому, що мову підзабув– фр.

*4 Місту і світу (усьому світові) – лат.

А тем временем здоровье мое подается. В Москве я был здоров и приехал здоровехонький в Киев, а затем – не перестаю выходить из состояния перманентной простуды. Землятресение повредило в моей квартире наружные стены, и при начавшихся морозах просто сидеть в доме нельзя: печка натоплена, а изо всех щелей немилосердно идет холодный воздух, многими струями. От кашля совсем порвана слизистая оболочка горла и груди (кашляю – словно иголками колет в груди); насморк совсем разъел нос и губы; из губ точится кровь, и они пересохли, точно обожженные. В прежние годы болезнь внушала бы мне (приятное) убеждение, что пора уж идти на лоно Авраамово; теперь – опыт подсказывает мне, что, пожалуй, еще годика два-три протяну, лишь бы наступила оттепель; а она для Киева дело обычное. Но, конечно, возможны и неожиданности, и не исключается возможность, что устраиваемый для меня юбилей окажется и физическими похоронами, с подобающими некрологами. Я довольно безразлично отношусь к мысли о смерти. В те часы, когда пребывание в поврежденный квартире причиняет особо сильные физические страдания, я даже, по временам, мечтаю о смерти! Но, вероятно, переживу нынешнюю "халепу", а весною что-нибудь устроится с квартирою, в лучшем направлении.

С памятью [М.] Драгоманова дело теперь обстоит хорошо, лучше, чем это думает Светозар*[288]. Завоевание Галичины и Буковины обнаружило, что в каждой хате висят портреты [Т.] Шевченка и [М.] Драгоманова, а [Г.] Димитров[289] подтвердил, что в Болгарии основателем соц[иал]-дем[ократической] партии был, собственно, [М.] Драгоманов. Но вне Украины, конечно, [Д.] Заславский[290] и еще какая-то дама-недоучка*2, редактировавшая историю СССР[291], не хотят сдавать свои позиции, и [журнал] "Зоря" принужден бороться. Реабилитацию заслуг своего отца он сделал буквально единственною задачею своей жизни и неутомимо этого добивается. Вы, понятно, лучше других могли бы ему помочь в его задаче. Но где времени взять? Поможет "Зоре" общий курс киевской политики. Обрусительная тенденция прекратилась не только в воззрении на язык и его

* С.М. Драгоманов – син М.П. Драгоманова.

*2 Г.М. Панкратова

характер, но и в воззрении на роль старых украинцев. Недавно отпраздновали очень торжественно юбилей покойного [М.] Старицкого (я лежал больной, знаю подробности по чужим рассказам), – пять лет тому назад это было бы немыслимо. За столом, в Президии (в Ак[адемии] Н[аук]), сидела и Людм[ила] Мих[айловна][*]. О Веронике[*2 292] ни слуху, ни духу.

Привет Наталье Георгиевне.

Ваш А. Крымский.

Пока кончал письмо, кончился старый год. Приношу свои благопожелания, – <u>личные</u>[*3] на [пер]вом месте, нечто вроде "благоденственного и мирного жития, здравия и спасения, во всем благого поспешания".

Архів РАН, ф. 518, оп. 3, спр. 881, арк. 1–6. Автограф.

№206

А. Кримський до В. Дорошенка[*4] 4 січня 1941 р. Київ

1 січня 1941. Київ, Мала Підвальна 3, кв.5. Дорогий Вол[одимир] Вікт[орович]! Мені передано (не знаю, хто привіз) Вашу картку, де Ви питаєтеся, хто автор віршованих перекладів в Кловстоновій книжці ст.19, 26, 29–30. Всі три переклади поробив Ів[ан] Франко, а в листі до мене (листування вже друкується) зазначив, що це в нього є <u>перший</u>[*2] переклад з англійської мови. – Початок моєї задуманої книжки про [І.] Франка у мене зберігся. Тільки ж це унікум; тож я бажав би знати, нащо Вам той шматок. Рукописне продовження в мене теж заховалося, та його окрім мене ніхто не вчитає; ну, а я й хвилини не маю вільного часу, щоб узятися за цеє діло.

Коли б Вам пощастило, поки не запізно, призбирати для мене

[*] Л.М. Старицька-Черняхівска – дочка М. Старицького.

[*2] В.О. Черняхівська – дочка Л.М. Старицької-Черняхівської.

[*3] Підкреслено автором.

[*4] На зворотній адресі примітка А.Ю. Кримського: "академик-орденоносець А.Ю. Кримський".

всякі дитячі книжки (для старшого віку), я б був Вам дужє вдячний і, звичайно, негайно* повернув би Вам Ваші витрати. Я на думці маю такі книжки, як Емара, Купера, Майн-Ріда, Ж[юля] Верна і т.п. Це для мого сина (він у 5-ій класі).

Ваш щирий А.Кримський.

ЦДІАЛ України, ф. 365, оп. 1, спр. 69, арк. 67–67 зв. Автограф.

---

*Підкреслено автором.

ПРИМІТКИ ТА КОМЕНТАРІ

1. **Василенко Микола Прокопович** (1866–1935) – історик держави і права; громадський і політичний діяч. В уряді П. Скоропадського (1918) – міністр народної освіти і мистецтв Української Держави, один з ініціаторів утворення Української академії наук у Києві; обраний на Голову-президента Української академії наук 18 липня 1921 р., однак уряд УСРР в цій посаді його не затвердив; академік УАН (з 1920) очолював кафедру західньо-руського та українського права (1920). Під його керівництвом активно працювала Комісія західньо-руського та українського права при Соціально-економічному відділі. М. Василенко очолював Історичне товариство Нестора-літописця (1921), був головою Соціально-економічного відділу (1922), головою Товариства правників при ВУАН. У 1923 р. його було заарештовано і засуджено за звинуваченням в участі у так званому "Центрі дій". На клопотання УАН та громадськості був помилуваний (1924) і поновлений у правах академіка. Основні праці в галузі права.

2. **Комісія по виробленню законопроекту про заснування Української академії наук у Києві** – створена за ініціативи М. Василенка при Міністерстві народної освіти та мистецтв Української Держави. Комісія організувалася протягом травня–червня 1918 р.; узгоджувалися і обговорювалися різні погляди щодо майбутньої наукової установи України; вироблялась концепція. Комісію очолив В. Вернадський, секретарем був обраний В. Модзалевський; члени – Д. Багалій, М. Кащенко, Б. Кістяківський, Й. Косоногов, А. Кримський, Г. Павлуцький, Є. Спекторський, О. Сперанський, С. Тимошенко, Є. Тимченко, П. Тутковський, М. Туган-Барановський, С. Франкфурт. Засідала Комісія з 9 липня по 17 вересня (23 засідання) й підготувала проекти основних документів, необхідних для прийняття закону та початку роботи установи. 14 листопада 1918 р. гетьман П. Скоропадський затвердив, ухвалений Радою Міністрів УД "Закон про заснування Української академії наук".

3. **Вернадський Володимир Іванович** (1863–1945) – природознавець, основоположник біогеохімії, академік РАН (з 1909), один із засновників Української академії наук, перший її президент

(1918–1921); академік УАН (з 1918), голова Фізично-математичного відділу УАН (з 1918), очолював: Кафедру мінералогії УАН, Комісію по виучуванню природних багатств України, Комітет для заснування Національної бібліотеки УАН. Член Постійної комісії для складання біографічного словника видатних діячів України. У 1921 р. виїхав з України і поновив роботу в Російській АН. Член Чехословацької, (з 1926) та Паризької академій (з 1928); член багатьох вітчизняних та іноземних наукових товариств. Народився в С.-Петербурзі. Закінчив С.-Петербурзький університет (1885), з 1898 р. – професор мінералогії та кристалографії Московського університету. З 1914 – директор Геологічного та мінералологічного музею РАН, засновник Комісії по вивченню природних продуктивних сил Росії (1915), за його ініціативою створено Державний радієвий інститут АН СРСР (1922), Комісію з історії знань (1926), Відділ живої речовини (1927) перетворений у Лабораторію біохімії (1929), засновник вітчизняної школи геохіміків. Багато років працював у Полтавському музеї.

4. **Національна бібліотека України** – створена відповідно до закону Української Держави від 21 серпня 1918 р. 21 грудня 1918 р. УАН затвердила статут Бібліотеки, 3 травня 1919 р. – рішенням Робітничо-селянського уряду України, перейменована на Всенародну бібліотеку України. Початково було зібрано близько 300 тис. книг. Очолював Бібліотеку Тимчасовий комітет під головуванням В. Вернадського; до його складу входили відомі українські діячі А. Кримський, С. Єфремов, М. Василенко та ін. З 1921 р. утворено Вінницьку філію ВБУ; у січні 1924 р. – Київську філію (на основі бібліотеки Київської духовної академії), яку в 1929 р. перетворено на Подільський відділ ВБУ. У 1928 р. ВБУ повернено тимчасово назву Національна. На 1934 р. Бібліотека нараховувала 7 млн. томів. У 1936 р. запропоновано назву Фундаментальна бібліотека України при АН УРСР. У січні 1940 р. з воз'єднанням Західно-українських земель з УРСР, утворено Львівську філію (основану на збірні Оссолінських та бібліотек м. Львова) – нині Наукова бібліотека ім. В. Стефаника. Під час Вітчизняної війни 1941–1945 рр. знаходилась у евакуації в м. Уфі Башкирської АРСР, реевакуйована до Києва у 1944. Протягом 1941–1948 рр. діяльність Бібліотеки повністю переорієнтовано. З фондів виокремлено агітаційну літературу, створено Бібліо-

течну раду. Існування Бібліотеки у складі АН дало можливість сформувати найвизначніший в Україні за обсягом та змістом бібліотечний фонд, впровадити науково обґрунтовані технології його організації, системи залучення до суспільного обігу; провести розробку оригінальних досліджень в галузі бібліотекознавства, бібліографознавства та книгознавства. З 1946 р. змінено назву на Центральна наукова бібліотека АН УРСР, а з 1992 р. – Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. Нині Національна бібліотека – є головною бібліотекою Української незалежної держави, загальнодержавним комплексним бібліотечно-інформаційним, науково-дослідним і культурним центром, державним сховищем рукописної спадщини, творів друку та документів на всіх видах носіїв інформації, наукової колекції світової літератури і нараховує 13,5 млн. од. зберігання. Комплексне вирішення наукових та прикладних завдань забезпечується структурою Бібліотеки до якої входять: Фонд Президентів України, служба інформаційно-аналітичного забезпечення органів державної влади, Архівний фонд НАН України, п'ять науково-дослідних інститутів (Рукопису, Архівознавства, Бібліотекознавства, Української книги, Бібліографічних досліджень) та чотири центри (Консервації та реставрації, Бібліотечно-інформаційних технологій, Культурно-просвітницький та Редакційно-видавничий).

5. **Українське наукове товариство у Києві** – громадське наукове об'єднання, закладене у 1907 р. за ініціативи М. Грушевського і ним очолене. Були секції: Історично-філологічна, Природничо-технічна, Медична, а також ряд комісій. Керувала Рада УНТ. Товариство видавало "Записки", ж. "Україна" та ін. Серед членів були такі відомі вчені АН – М. Василенко, М. Грушевський, О. Грушевський, О. Левицький, А. Кримський, А. Лобода, Г. Павлуцький, Д. Дорошенко, Д. Антонович, Ф. Омельченко, П. Тутковський, О. Яната, О. Корчак-Чепурківський та ін.

6. **Лозієв Павло Нечипорович** (1894–1981) – іраніст і тюрколог. Народився у Києві. Закінчив Лазаревський інститут східних мов у Москві (учень А. Кримського). Орієнталіст, старший діловод канцелярії Неодмінного секретаря УАН (1919) та її управитель (1921), учений секретар Музею імені Ханенків ВУАН (1921–1923), керівничий Видавництва ВУАН. Представник ВУАН у Комісії допомоги вченим при РНК УСРР (1921–1923). Співробітник

Кабінету арабо-іранської філології ВУАН, член правління Київської філії ВУАН, директор та викладач курсів східних мов КФ. У 1933 р. заарештований. Після війни працював у Сталінабадському (тепер Худжандському) педагогічному інституті, у 1952 р. захистив кандидатську дисертацію. Досліджував творчість Омара Хайяма.

7. **Перфецький Євген Юліанович** (1888–1947) – історик, приват-доцент Київського університету; член Українського наукового товариства (1907–1921); член Комісії для складання історично-географічного словника української землі ВУАН. Праці присвячені історії Русі.

8. **Модзалевський Вадим Львович** (1882–1920) – історик, спеціаліст з української генеалогії, відповідальний секретар та член Комісії з розроблення законопроекту про утворення УАН; співробітник низки наукових установ УАН: керівничий над працями Біографічної комісії (1919–1920), член Постійної комісії для вичування західньо-руського й українського права (з 1919), член Археографічної комісії (з 1919), науковий кореспондент Комітету для видання творів О. Потебні.

9. **Перший, Історично-філологічний відділ УАН–ВУАН** – репрезентував в АН дисципліни, що досліджували історію українського народу, мову, побут, мистецтво, літературу, історію релігії та ін. Для обґрунтування завдань та структури Відділу Д. Багалій, А. Кримський, Г. Павлуцький, Є. Тимченко підготували "Пояснювальну записку", в якій окреслили склад Відділу. Пропонувалось 16 кафедр які репрезентували б: 1) українознавчі дисципліни; 2) загальні історично-філологічні науки. При Відділі мали закласти Національний архів та Археографічну комісію. Відділу надавалось право відкривати нові кафедри затверджуючи їх на Спільному зібранні АН та обирати на кафедри найвидатніших учених в галузі українознавства, історії й мови. Першим головою Відділу було обрано Д. Багалія. При утворенні АН до структури відділу увійшли комісії: Для складання історично-географічного словника української землі. Для складання історичного словника української мови. Для складання словника живої української мови. Для видання пам'яток новітнього українського письменства. Відділ видавав "Записки Першого Історично-філологічного відділу Академії наук". Протягом 1918–1928 рр. Відділ розширив структуру до 33 установ (комісій, кабінетів, музеїв, секцій, наукових товариств).

У 1928 р. з ідеологічних міркувань уряд почав реорганізацію українознавчих установ АН звільняючи їх співробітників. У 1930 р. Історично-філологічний відділ було об'єднано із Соціально-економічним відділом, у ході реорганізації закрито низку його установ.

10. **Спільне зібрання Української академії наук** – вищий керівний колегіальний орган Академії, закріплений статутом УАН від 14 листопада 1918 р. Очолював (головував) на Спільному зібранні президент АН. До складу Спільного зібрання входили всі дійсні та почесні члени Академії, в справах установ у засіданнях могли брати участь директори установ та директор Бібліотеки. Всі питання вирішувались більшістю голосів (при виборах президента $^{2}/_{3}$ голосів). Спільні зібрання поділялись на урочисті, чергові та надзвичайні. Урочисті – з нагоди утворення УАН або спеціальною постановою Спільного зібрання на подання голів Відділів. Чергові призначались Спільним зібранням, розкладаючи їх на цілий рік. Надзвичайні – скликав Президент за власної ініціативи чи на запит Відділу. Діяло Спільне зібрання в Академії з 1918 р. до 3 травня 1928 р., коли було змінено на Раду Академії.

11. **Соловйов Олександр Олександрович** (?–?) – правознавець. Працював на посаді наукового співробітника Постійної комісії для вивчування звичаєвого права Третього, Соціально-економічного відділу УАН (1919).

12. **Туган-Барановський** (повне прізвище Туган-Мірза-Барановський) **Михайло Іванович** (1865–1919) – економіст, історик, член Комісії по виробленню законопроекту про заснування УАН (1918), автор "Записки про Відділ соціальних наук", в якій докладно визначено структуру, накреслено завдання, обґрунтовано основні напрями дослідження Третього Соціально-економічного відділу УАН, його голова (1918); академік ВУАН (1918). Очолював Кафедру теоретичної економії УАН (1918) та низку установ, зокрема, Інститут для вивчування економічної кон'юнктури та народного господарства України, Постійну комісію для вивчування соціальних питань при Соціально-економічному відділі. Основні праці присвячені політичній економіці та статистиці.

13. **Науменко Володимир Павлович** (1852–1919) – громадський діяч, учений-педагог, літературознавець, етнограф, філолог, історик, журналіст. Народився у Новгород-Сіверську Чернігівської губ. У 1873 р. закінчив Київський університет. З 1873 до

1903 рр. – викладав у середніх школах Києва. З 1905 – директор заснованої ним у Києві гімназії; член київської Старої Громади; співробітничав з редакцією "Киевской старины". У 1917 р. – куратор Київської шкільної округи. Діяч Української федеративно-демократичної партії, очолював Міністерство народної освіти в останньому гетьманському Кабінеті Міністрів. В останні роки життя працював у ВУАН над історією українського мистецтва.

14. **Смаль-Стоцький Степан Йосипович** (1859–1939) – філолог, мовознавець; академік Історично-філологічного відділу УАН (з 1918), обраний вченим секретарем цього Відділу (з 8 грудня 1918), членом Господарчого правління УАН (з 16 грудня 1918), але не зміг приїхати до Києва. Емігрував до Чехословаччини. Був позаштатним академіком ВУАН до 1928 р. Основні праці присв'ячені мовознавству та українській літературі.

15. **Другий, Фізично-математичний відділ УАН – ВУАН** – особливістю його структури був поділ на два "класи" відповідно до наукових дисциплін, які мали розвиватися у ВУАН – це "звичайний – основний клас" – який охоплював традиційні для всіх академій кафедри природознавства і математики та "новий клас" – прикладного природознавства. Передбачалося що у Відділі буде постійно представлені 10 галузей знань: математика, механіка, астрономія, фізика, хімія, геологія, мінералогія, ботаніка, зоологія, географія. Додатково пропонувалося ввести дисципліни дотичні до названих (понад 40) – історія математики, природознавства й географії; теоретична фізика; радіологія; експерементальна фізика; фізична хімія; геохімія; астрономія; астрофізика; геодезія та ін. З 1929 до 1934 р. Відділ зазнав значних структурних змін.

16. **Кащенко Микола Феофанович** (Теофанович) (1855–1935) – біолог, ембріолог, акліматизатор, селекціонер; член Комісії по виробленню законопроекту про заснування Української Академії наук у Києві. Академік УАН (з 1918). Народився на хут. Веселому (нині Запорізької обл.). Закінчив Харківський університет (1880), працював там само до 1886 р. З 1888 – професор, у 1895–1912 – ректор Томського університету. З 1912 – професор зоології Київського політехнічного інституту. Директор Акліматизаційного саду УАН (до 1931 р.), голова Фізично-математичного відділу; очолював Комітет для вивчування фауни України. Організатор і

директор Зоологічного музею УАН (1919–1927). Наукові дослідження в галузі ембріології, гістології.

17. **Тимошенко Степан Прокопович** (1878–1972) – учений в галузі теорії пружності, опору матеріалів та будівельної механіки; член Комісії по виробленню законопроекту про заснування Української академії наук у Києві (1918), академік УАН (з 1918). Народився в с. Шпотівка (нині Сумської обл.). Закінчив Петербурзький інститут інженерів шляхів сполучення (1901). Професор Київського політехнічного інституту (1907–1911 і 1917–1920), в 1918–1920 – директор Інституту технічної механіки. Заступник голови Постійної комісії для вивчування природних багатств України при Фізично-математичному відділі УАН, член секції будівельних матеріалів, теплової секції, секції підземних багатств та гідрологічної секції цієї Комісії, редактор видань Другого Відділу. Виїхав з України наприкінці 1919. Жив у Югославії (1920–1921), переїхав до США (1922). Був позаштатним академіком ВУАН. З 1928 р. – іноземний член ВУАН. Головні праці в галузі механіки твердих деформованих тіл, будівельної механіки, теорії споруд.

18. **Тутковський Павло Аполлонович** (1858–1930) – геолог, природознавець; член Комісії по виробленню законопроекту про заснування УАН (1918), академік УАН (з 1918). Народився в с. Липовець (нині Вінницької обл.), закінчив Київський університет (1881), працював там само, викладав в гімназіях. З 1914 – професор Київського університету, голова правління Академії (1918). Очолював Кафедру геології УАН (з 1918), Фізично-математичний відділ (1923), Географічну комісію, географічну секцію Комісії для вивчування природних багатств України. Засновник Інституту геологічних наук АН і перший його директор (1924–1930). Праці в галузі мінералогії, петрографії, гідрогеології.

19. **Третій, Соціально-економічний відділ УАН–ВУАН** відповідно до Статуту Академії поділявся на 2 класи – правничих (юридичних) та економічних наук, останній був щільно пов'язаний з економічним життям України. У Відділі окрім Комісій передбачались 2 інститути: Інститут економічної кон'юктури та Демографічний інститут. Відділ мав широко розвивати установи і змінювати їх в разі необхідності дослідження нових проблем та завдань соціального й економічного життя, що виникали в Україні.

Співпрацював з урядовими установами, зокрема, міністерствами – Фінансів, Торгівлі, Промисловості, Земельних справ, Праці та ін. З 1928 р. структура Відділу зазнала докорінних змін, як і напрями наукових досліджень в його установах.

20. **Левицький Орест Іванович** (1848–1922) – історик, правознавець, архівіст, археограф, етнограф і письменник. Академік УАН (з 1918), віце-президент УАН (з 1919), Голова-президент ВУАН (з 1922), голова Третього Соціально-економічного відділу. Народився в с. Маячкі (нині Полтавської обл.), закінчив Київський університет (1874), у 1874–1921 працював в тимчасовій комісії для розбору давніх актів. У ВУАН – директор Постійної комісії по вивчуванню звичаєвого права України (1919), член Постійної комісії для складання біографічного словника діячів України, Археографічної комісії при Історично-філологічному відділі, Постійної комісії для вивчування західньо-руського й українського права при Третьому відділі, Правничо-термінологічної комісії, Товариства правників; член Комісії для видавання пам`яток українського письменства та мови (1919–1921), Автор багатьох робіт з проблем української історії правознавства й етнографії.

21. **Косинський Володимир Андрійович** (1864–?) – український економіст, статистик; член Комісії з розроблення законопроекту про заснування УАН (1918), академік УАН (з 1918), директор Постійної комісії по вивчуванню народного господарства України (1918). Очолював Кафедру економії сільського господарства при Третьому відділі УАН (1918). В уряді П. Скоропадського обіймав посаду товариша міністра праці. Переслідувався радянською владою й у 1921 р. був висланий до Кам`янця-Подільського, звідти в 1922 р. виїхав до Варшави. Праці присвячені питанням статистики та економіки.

22. **Тарановський Федір Васильович** (1874–1936) – історик права, академік УАН (з 1918); з 1918 – секретар Соціально-економічного відділу, член Господарського правління (Управи УАН) (1918) та його голова (з 1919), очолював Кафедру порівняльної історії права. Був засновником і головою Постійної комісії для вивчування західноруського й українського права (з 1919), член Постійної комісії для вивчування звичаєвого права України, Археографічної комісії. У кінці 1919 р. виїхав до Югославії: професор Белградського університету, член Сербської королівської ака-

демії, член-кореспондент Болгарської Академії наук і Слов'янського інституту у Празі. Праці присвячені питанням історії права.

23. **Петров Микола Іванович** (1840–1920) – літературознавець, історик української мови і літератури, етнограф; член-кореспондент Петроградської АН (з 1916), академік УАН (з 1918), голова Кафедри старої української літератури Історично-філологічного відділу УАН. Основні праці в галузі української мови й історії літератури.

24. **Правління (Управа) Української академії наук** – займалося всіма господарськими питаннями, вело всі майнові і грошові справи та нагляд за будинками, землями, устаткуванням Академії. Складалося Правління з трьох осіб, обраних серед дійсних членів Академії (по 1 представникові від Відділу), які між собою обирали на три роки голову. Звітувалося Правління перед Спільним зібранням Академії та виконувало його постанови. При Правлінні працювала канцелярія. У 1929 р. Правління замінено на Адміністративно-фінансове управління при Президії АН.

25. **Бузескул Владислав Петрович** (1858–1931) – історик античності, сходознавець, історик науки; академік Російської АН (з 1922), академік ВУАН (з 1925). У 1876 р. закінчив Харківську класичну гімназію й історично-філологічний факультет Харківського університету, де очолив Кафедру загальної історії (1887). Приват-доцент (1885) і професор (1890) Харківського університету. Основні праці в галузі історіографії всесвітньої історії.

26. **Сумцов Микола Федорович** (1845–1922) – етнограф, фольклорист, літературознавець. Член-кореспондент С.-Петербурзької Академії наук (з 1905), академік УАН (з 1919). В 1875 р. закінчив історично-філологічний факультет Харківського університету; в 1888 р. став його професором. У 1897–1919 рр. був головою Харківського історично-філологічного товариства. Чимало праць присвятив питанням української фольклористики, етнографії, народного мистецтва. Серед них "Научное изучение колядок и щедривок" (1886), "Культурне переживання" (1889–1890), "Современная малорусская этнография" (1893–1897) "Діячі українського фольклору" (1910). "Слобожани. Історично-етнографічна розвідка" (1918).

27. **Широцький Костянтин Віталійович** (псевд. К. Ладиженко) (1886–1919) – український історик мистецтв. Закінчив

Петербурзький університет. Автор статей про художню спадщину Т. Шевченка.

28. **Харлампович Костянтин Васильович** (1870–1932) – історик церкви. Академік УАН (з 1919) Кафедри історії української церкви Історично-філологічного відділу. Народився в с. Рогачах Брестського повіту Гродненської губ., закінчив С.-Петербурзьку духовну академію (1894), з 1895 р. викладав в Казанській духовній семінарії, з 1900 р. – в Казанському університеті церковну історію, з 1909 р. – професор. Член-кореспондент РАН (з 1916). Обраний у ВУАН на кафедру історії української церкви, пізніше Кафедри культури і шкільного руху на Україні, але не зміг приїхати до Києва. Заарештований у 1924 р. і засланий до Казахстану. Тільки у 1928 р. переїхав в Україну, працював в археографічній комісії, але у травні 1928 р. був позбавлений академічного звання, як колишній професор духовної академії. Він майже не міг публікуватися, але брав участь у роботі ВУАН, працював коректором деяких журналів. Мав понад 200 праць з питань духовної культури, історії освіти, історії церкви південних та західних районів Росії.

29. У середині 1919 р. майже вся Україна опинилася під владою військ О. Денікіна. Київ денікінські війська зайняли 30 серпня. Усі закони, прийняті попередніми урядами (Гетьманом, Радянською урядом, Директорією) було скасовано. Академія наук і Національна бібліотека України опинились під загрозою знищення. В. Вернадський, М. Базаревич, П. Спекторський з групою академіків УАН підготували проект організації Тимчасового комітету у справах Української академії наук у Києві. В. Вернадський написав доповідну записку, в якій обґрунтував доцільність існування обох установ до уряду А. Денікіна – Особливої наради – і виїхав до Ростова-на-Дону, де 11 вересня подав її на розгляд Особливої наради.

30. **Комісія для складання словника української живої мови** – утворена 16 грудня 1918 р., почала працювати у січні 1919 р. Очолив Комісію А. Кримський. До складу її увійшли вчені-редактори: В. Ганцов, Г. Голоскевич, М. Грінченко, О. Синявський, учений-діловод О. Андрієвська; постійними співробітниками: М. Гармашівна, В. Тутковський, С. Буда, М. Гнатевич, І. Селецький, С. Рудницький. Метою Комісії було підготувати до друку Словники української мови на базі Словника Б. Грінченка. До кожного

слова мали даватися його діалектичні відмінності, граматичні форми, всі тлумачення слова, літературні та народні приклади, вирази та звороти спеціального метаморфічного й локального характеру. На зібраний матеріал було складено понад 700 тис. карток. До 1928 р. опубліковано перший том і два окремі випуски наступного Словника (букви А–Н) під редакцією С. Єфремова та А. Ніковського. У 1930 р. за постановою Президії ВУАН Комісію розформовано, багато співробітників репресовані.

31. **Тутковський Вадим Павлович** (?–?) – співробітник Всенародної бібліотеки України. Займався каталогізацією книжкових фондів ВБУ (1919–1920), штатний співробітник правописної секції Правописно-термінологічної комісії Історично-філологічного відділу УАН; з 1921–1925 рр.; співробітник Інституту української наукової мови та Комісії для складання словника живої української мови.

32. **Потебня Олександр Опанасович** (1835–1891) – український філолог, професор Харківського університету (1875–1891), член-кореспондент С.-Петербурзької АН (з 1875); основоположник так званого психологічного напряму у вітчизняному мовознавстві. Його праці присвячено загальному мовознавству, граматиці, фонетиці, семантиці, діалектології. Він є творцем лінгвістичної поетики. Мав праці з фольклору та етнографії.

33. 14 липня 1920 р. удова акад. О. Потебні дала згоду на передрук його творів (питання розглядалося на засіданні Історично-філологічного відділу УАН у Києві 5 серпня 1920 р.). Д. Багалію було надано право від імені Академії заснувати у Харкові Редакційний комітет. Положення про Комітет було затверджено Постановою НКО УСРР від 16 вересня 1920 р. Комітет, очолив Д. Багалій, учений секретар – О. Ветухов. Діяльність Комітету спрямовувалась на: 1) підготовку до друку творів О. Потебні (20 томів) та роботу над його рукописною спадщиною; 2) вшанування пам'яті вченого до 30-річчя його смерті; 3) видання "Бюлетеня". Комітет підпорядковувався УАН та Науковому комітетові Наркомосвіти УСРР. Протягом 1920–1922 рр. було підготовлено і здано до Всевидату в Одесі перші томи творів з питань фольклору та етнографії, "Записки по русской граматтике", "Лекции по теории словесности". 20 грудня 1922 р. за рішенням Колегії Укрголовпрофосвіти НКО УСРР Комітет розформовано і перетворено на Комісію, яку закрито у 1923 р.

34. **Дем'янчук Василь Климентович** (1897–1937) – мовознавець. У 1918 р. – помічник секретаря комісії, що виробляла законопроект про утворення УАН. Діловод її Першого відділу (1919–1927), старший науковий співробітник Комісії історії української мови ВУАН (1928–1929). Працював у Комісії для впорядкування українського правопису (1925–1928). Учень А. Кримського. Праці з історії української мови, діалектології та славістики. Заарештований 1929 р., безпідставно засуджений на 5 років ув'язнення. 1937 р. – заарештований вдруге та засуджений до страти. Реабілітований 1957 р.

35. **Горков (Юрков) Володимир Олександрович** (?–?) – історик, науковий співробітник Комісії для складання біографічного словника діячів української землі (1920–1922); позаштатний співробітник цієї ж Комісії (1922–1928).

36. **Комісія для складання біографічного словника** діячів України (Біографічна комісія) при УАН – ВУАН створена за постановою Спільного зібрання УАН 23 січня 1919 р., працювати почала в лютому 1919 р. у складі Історично-філологічного відділу. Головою обрано Д. Багалія, керівничим В. Модзалевського. Комісія мала своїх попередників, зокрема гурток під керівництвом проф. В. Антоновича, що активно працював у 90-х роках XIX ст. над створенням словника видатних діячів України. Члени гуртка Г. Берло, М. Василенко, М. та О. Грушевські, В. та Б. Дурдуківські, С. Єфремов, І. Каманін, О. Кониський, К. Мельник, О. Лотоцький, В. Щербина – зібрали значний матеріал. Частина членів гуртка були запрошені до утвореної в УАН Комісії. Після від'їзду Д. Багалія до Харкова, Комісію очолив М. Василенко, а в зв'язку зі смертю В. Модзалевського керівничим став П. Стебницький. В Комісії було створено відділи великокнязівської та польської доби, історично-літературний та мистецтв. У 1923 р. перший том словника був готовий (з прізвищами на літеру А). У 1923–1929 рр. Комісію очолював С. Єфремов, працями керував М. Могилянський. Діяльність Комісії умовно можна поділити на 2 етапи – визначення програми словника, розробка анкет для збирання біографій діячів різного роду діяльності, які жили в Україні від найдавніших часів та діячів сучасної доби; складання енциклопедичних статей та підготовка словника до друку. З 1924 р. співробітники Комісії почали обробку зібраного матеріалу та система-

тизації його. Окремі томи словника було підготовлено вже на 1929 рік, проте, з арештом С. Єфремова органами ДПУ, а згодом і інших членів Комісії, вони не були видані.

37. **Машкін Анатолій Павлович** (?–?) – співробітник Редакційного комітету для видання праць О. Потебні (Харків, 1921).

38. **Андрієвська Ольга Трохимівна** (1876–1937) – філолог. Закінчила Чернігівську єпархіальну жіночу школу, слухала лекції у Празькому університеті на філософському відділенні. З 1919 – науковий співробітник УАН, учений-діловод (до 1921) і бібліотекар (1922–1927) Комісії для складання словника української живої мови ВУАН. 1929 р. заарештована у справі СВУ. 1937 р. заарештована вдруге й страчена. Реабілітована посмертно.

39. **Інститут для виучування економічної кон'юнктури та народного господарства України.** У грудні 1918 р. М. Туган-Барановський інформував Спільне зібрання УАН про започаткування при Соціально-економічному відділі УАН Інституту для виучування економічної кон'юнктури та народного господарства України. Рішенням Спільного зібрання було затверджено положення про Інститут, а його директором обрано М. Туган-Барановського. У січні 1919 р., після еміграції першого директора, Інститут очолив М. Птуха, а з 22 травня 1919 р. директором обрано К. Воблого, який восени того ж року виїхав у Крим. Керівником над працями Інституту був акад. В. Тимошенко. Інститут розробляв проблематику, пов'язану з вивченням історії народного господарства України, зокрема Донбасу, капіталістичної оренди на Правобережжі України, історії чиншового володіння, досліджував архівний статистичний матеріал про розвиток цукрової промисловості в Україні. У 1920 р. здійснювалися спроби дослідження світової економічної кон'юнктури до 1914 р. У 1920 р. в зв'язку з різким скороченням штатів Академії та обмеженням фінансування Інститут закрито. Паралельно під керівництвом К. Воблого (з 31 травня 1921 р.) діяли Семінар для виучування народного господарства та Комісія для виучування народного господарства, яка у тому ж 1922 р. припинила діяльність, а поновила тільки у 1927 р.

40. **Птуха Михайло Васильович** (1884–1961) – український статистик і демограф, академік ВУАН (з 1920), чл.-кор. АН СРСР (1943). Народився в м. Остер (нині Чернігівської обл.). Закінчив Петербурзький університет (1910), працював там само. У 1919–

1938 – директор Демографічного інституту ВУАН. Репресований у 1938, звільнений у 1940 р. У 1945 – 1950 рр. – голова відділу Інституту економіки АН УРСР, член президії АН УРСР (1945–1952). Праці з питань загальної теорії статистики і прикладної демографії.

41. **Воблий Костянтин Григорович** (1876–1947) – економіст, статистик, спеціаліст з економічної географії. Академік УАН (з 1919). Народився в с. Царичанка (нині Дніпропетровська обл.). Закінчив Варшавський університет, з 1906 працював у Київському інституті та ін. вузах Києва; з червня 1919 р. – співробітник Постійної комісії для виучування природних багатств України, яка працювала під керівництвом В. Вернадського у складі Фізично-математичного відділу. Очолював ряд академічних установ з 1918 до 1947 р., в 1928–1930 – віце-президент, був головою Товариства економістів України. Праці присвячені питанням розвитку продуктивних сил України.

42. Постановою Раднаркому УСРР від 25 січня 1921 р. за УАН остаточно закріплювався будинок колишньої Першої гімназії (нині будинок Інституту філології Київського національного університету ім. Тараса Шевченка) та будинок колишнього пансіону шляхетних дівчат Левашової. Академії надавалось "превілейоване" право на користування обладнаною друкарнею; на академічний пайок бралися всі академіки УАН та члени їх родини і члени-кореспонденти (хоча таких посад у Академії не було до 1925 р.); декрет доручав Народному комісару освіти УСРР Г. Гриньку розробити новий статут УАН, а до його розгляду і затвердження загальне керівництво покладалося "на А. Кримського", чим порушувався організаційний устрій Академії. Новий статут УАН було затверджено 14 червня 1921 р. За статутом скасувалося Спільне зібрання академіків УАН – створювалася Рада та Президія. Академія виявила пасивний опір статуту і продовжувала у внутрішньому житті користуватись статутом 1918 р. Відповідно до нового статуту Академія наук була перейменована на Всеукраїнську академію наук. Таким чином АН була внесена урядом УРСР до плану загальної реорганізації науки і освіти в Українській республіці, який втілював у життя нарком освіти Г. Гринько. Неоцінена роль А. Кримського у цей період у збереженні Академії наук як найвищої державної наукової установи України, коли яскраво проявився його талант державного діяча, дипломата і політика.

43. **Гринько Григорій Федорович** (1890–1938) – український радянський державний діяч. Народився на Сумщині, в сім'ї службовця. Після закінчення гімназії навчався у Московському університеті. Український есер, потім боротьбист. Був членом ВУЦВК та ЦВК РСФРР, а також Всеукраїнського військово-революційного комітету в 1919–1920 рр. представник ЦК боротьбистів. Із березня 1920 р. – член партії більшовиків. У 1920–1922 рр. – нарком освіти УСРР; з 1925 – голова Держплану УСРР. У 1926–1929 рр. – заступник голови Держплану СРСР, з 1930 р. наркомфінансів СРСР. Арештований у 1937 р. як учасник право-троцькістського блоку. Розстріляний у березні 1938 р.

44. **Іванець Григорій Антонович** (1873–1928) – історик. Працював ученим секретарем в Археографічній комісії (1923–1928), співробітник Комісії для складання словника української живої мови (1919); секретар Правління Академії (1920–1922).

45. **Левитський (Левицький) Леонід Макарович** (1892–?) – політичний діяч. Народився у Богуславі в родині священика, вчився в духовній семінарії, закінчив Варшавський університет і Київський медичний інститут (1926), в 1921–1927 рр. – ректор Київського медичного інституту, з 1921 р. – уповноважений Укрнауки НКО, з 1930 р. – старший науковий співробітник ВУАН, заступник директора Інституту експериментальної біології і патології НКОЗ. Репресований 1934 р., засуджений на 3 роки заслання до Казахстану. До кінця 1940 р. мешкав у Саратові, у 50-х рр. – у Москві. Доктор медичних наук (1956), реабілітований 1957 р., старший науковий співробітник клініки лікувального харчування Інституту харчування АМН СРСР.

46. **Ветухов Олександр Васильович** (1867–1941) – етнограф, мовознавець, учень і популяризатор вчення О. Потебні, педагог, автор численних наукових праць і підручників. У 1920 р. за постановою НКО УСРР був призначений ученим секретарем Комітету для видання творів О. Потебні у м. Харкові. З 1921 р. – професор Харківського інституту народної освіти (Харківського державного університету).

47. **Яната Олександр Алоїзович** (1888–1938) – ботанік, фахівець з української наукової термінології. Народився у м. Миколаєві. Закінчив агрономічне відділення Київського політехнічного інституту (1911), працював у цьому ж Інституті, заклав при ньому

Українську термінологічну комісію. З 1918 р. – завідував ботанічною секцією Сільськогосподарського комітету України. Член Українського наукового товариства (1907–1921). З 1919 р. – член Правописно-термінологічної комісії УАН, старший співробітник ряду установ УАН – ВУАН: Інституту української наукової мови, Постійної комісії для виучування природних багатств України. Автор понад 300 праць з проблем біологічної та сільськогосподарської науки. У листопаді 1922 – січні 1923 рр. Спільне зібрання розглядало факт складання О. Янатою від імені, але без санкції Академії договору з Держвидавом на друкування термілогічних словників, внаслідок чого ВУАН понесла великі збитки. Рішенням Спільного зібрання О. Янату було виключено із складу співробітників ВУАН. У 1933 р. – репресований, помер у таборах. Реабілітований у 1964 р.

48. **Барвінок Володимир Іванович** (1879–194[6]) – історик, бібліограф, магістр богослов'я. Народився на Чернігівщині. У 1905 р. закінчив Київську духовну академію. У 1908 р. Петроградський археологічний інститут. До 1917 року працював у центральних установах Священного Синоду. З 1918 р. переїхав в Україну. З 1919 р. його життя тісно пов'язане з Українською Академією наук, де виконував окремі наукові доручення Історично-філологічного відділу, досліджуючи стародруки (латинські й польські) київських книгозбірень, Щековицької та Андріївської церков, досліджував історію староукраїнського письменства. З 1923 – співробітник академічної бібліотеки в Михайлівському монастирі; з 1924 р. працював у Всеукраїнському археологічному комітеті при ВУАН (згодом – Інститут історії матеріальної культури (1934), Інститут археології АН УРСР); у 1926–1929 – співробітник Візантологічної комісії ВУАН.

49. **Археографічна комісія** створена 28 грудня 1918 р. за постановою Спільного зібрання УАН як Постійна комісія для видання пам'яток мови, письменства та історії; 18 квітня 1921 р. до вищеназваної комісії було приєднано Комісію для розбору давніх актів (закладена 1843 р.) з бібліотекою у 2 тис. томів та розроблено статут Археографічної комісії. У червні 1921 до її складу увійшла Археографічна комісія УНТ (закладена у 1913 р.). Видавнича діяльність розпочалася з 1924 р. тобто після очолення її М. Грушевським. Було опубліковано 2 томи "Археографічного збірника" та 1-й том літопису з серії "Пам'ятки українського письменства".

Разом з Археологічним комітетом ВУАН працювала над збереженням пам'яток старовини і мистецтва; розробила докладну програму для складання археографічно-мистецьких пам'яток України. Припинила існування 1934 р. за постановою Президії АН УРСР.

50. **Центральний архів давніх актів**, створений 1852 р. при Київському університеті для зберігання актових книг гродських та земських судів, магістратів та інших установ Правобережної України XV–XVIII ст. Ініціатором створення архіву була Тимчасова комісія для розгляду давніх актів, що готувала до серійного видання "Архив Юго-Западной России". Декретом РНК УСРР від 1921 р. Центральний архів давніх актів було передано з підпорядкування ВУКОМПИСу до ВУАН. Архів давніх актів існував до 1941 р. Під час нацистської окупації Києва частину документів було вивезено до Німеччини, частину знищено. Документи зберігаються у Центральному державному історичному архіві України, м. Київ (ЦДІАК України).

51. Музей мистецтв Б.І. та В.М. Ханенків (нині Музей мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків). Переданий у власність у 1920 р. УАН після оголошення декрету РНК УСРР про передачу музейних цінностей у власність держави УАН 25 квітня 1919 р. Основою Музею була колекція картин Б. Ханенка, початок формування якої припадає на 70-і роки XIX ст. Директором Музею Спільне зібрання УАН обрало М. Макаренка, керував Музейний комітет (створений у 1921 р. за ініціативи Ф. Шміта) у складі голови, секретаря (С. Гіляров) та шістьох членів, вирішуючи найважливіші питання – наукова, лекційна та виставкова діяльність, зберігання, консервація, реставрація і т.ін. Музей мав відділи античного, західноєвропейського та східного мистецтва. Зібрання Музею репрезентували картини стародавнього Єгипту, Стародавньої Греції, Візантії, Італії XIV–XIX ст., Голандії XVII ст., Франції XV–XIX ст., Китаю, Японії, Ірану, Середньої Азії.

52. У 1922 р. всі Музеї УСРР було передано до екскурсійно-виставочного відділу Головпрофосвіти НКО УСРР, окрім тих, які були віднесені до групи наукових. Музеї – Ханенків, Київської духовної академії, Культури і побуту та Софійський (що знаходились у власності ВУАН) передали до Археологічного комітету ВУАН. Частина колекції, що зберігалась у приміщенні 1-ої Київської гімназії (Картинна галерея В. Ханенко) за постановою

Спільного зібрання від 31 січня 1921 р. була об'єднана з Музеєм Б. Ханенка в Музей мистецтв ім. Б. та В. Ханенків. Постановою Укрнауки від 25 листопада 1924 р. перейменовано в Музей мистецтв ім. Т.Г. Шевченка при ВУАН. Протягом 1925–1926 рр. колекції Музею Б. та В. Ханенків поповнились колекціями В. Щавинського та інших колекціонерів. У 1934 р. Музей передано у відання НКО УСРР і перейменовано на Державний Музей західного та східного мистецтва.

53. **Комісію для складання енциклопедичного словника** закладено 6 грудня 1920 р., у складі Історично-філологічного відділу ВУАН за ініціативи Комісії для складання біографічного словника. Очолив Комісію П. Стебницький, членами стали академіки від установ кожного Відділу. Роботу розпочала з 24 січня 1921 р. 27 вересня 1921 р. Комісію було переведено до складу установ при Спільному зібранні зі статусом загальноукраїнської наукової установи. З 1922 р. через відсутність коштів праці Комісії не фінансували і лише з травня 1926 р. Комісія змогла частково поновити діяльність. 19 листопада 1929 р. Президія ВУАН запропонувала Відділам подати пропозиції щодо видання Українського радянського енциклопедичного словника. У 1930 р. Комісія припинила діяльність. Словник видано не було.

54. **Антонович Катерина Миколаївна** (дівоче прізвище Мельник) (1859–1942) – археолог, історик, вдова проф. В. Антоновича. Була співробітником низки установ УАН, зокрема. Постійної комісії для складання біографічного словника діячів України (1919–1928), Постійної комісії для складання історично-географічного словника української землі (1919–1924), очолюваної О. Грушевським; секретарем Комісії для видавання творів Т. Шевченка, М. Драгоманова, І. Франка, В. Антоновича (1920–1921). Із 1919 р. К. Антонович була незмінним бібліотекарем бібліотеки Історично-філологічного відділу ім. В. Антоновича, основу якої становила бібліотека її чоловіка. Праці з історії та археології.

55. **Комісія для складання історичного словника української мови** – створена за постановою Спільного зібрання Академії у 1919 р. Директором Комісії було обрано проф. Є. Тимченка. А. Кримський передав до Комісії матеріали, зібрані П. Житецьким, до них долучив свої матеріали Є. Тимченко. Таким чином. Комісія мала значний лінгвістичний матеріал. Працювала, в ос-

новному, в складі 3-х співробітників. В 1928 р. вийшов І том Словника на літери А–Ж. У 1930 р. Комісія увійшла до складу Інституту мовознавства АН.

56. **Ряппо Ян Петрович** (1880–1958) – заступник Наркома освіти УРСР, педагог. Закінчив 1909 р. Петербурзький університет. Автор праць з історії педагогіки, організації народної освіти.

57. **Срезневський Борис Ізмаїлович** (1857–1934) – метеоролог, кліматолог, академік УАН (з 1920). Народився у Петербурзі. Закінчив Петербурзький університет (1879). В 1882–1892 рр. працював у Головній фізичній обсерваторії у Петербурзі, в 1894–1918 – професор Юр'євського (Тартуського) університету. З 1918 очолював Кафедру прикладної фізики Фізично-математичного відділу УАН; директор Фізично-географічного інституту (1923); директор Київської метеорологічної обсерваторії (1919); голова Комісії для дослідів над питаннями геофізики; засновник Комісії геофізики і її директор. Із 1921 р. член Товариства дослідження української історії, письменства та мови у Петрограді. Наукові дослідження в галузі синоптичної і сільськогосподарської метерології.

58. **Янчук Микола Андрійович** (1859–1928) – учений в галузі етнографії та фольклористики. Співробітник Редакційного комітету для видання писань О. Потебні (Харків, 1921–1923).

59. **Тимченко Євген Костянтинович** (1866–1948) – учений-мовознавець, педагог, чл.-кор. АН СРСР (1929). Народився в м. Полтаві. Закінчив Київський університет (1910). Виїхав до Варшави де викладав російську мову у школах. Захистив дисертацію (1914), після чого працював доцентом у Варшавському університеті. У 1916 р. переїхав до Ростова, організував Товариство "Просвіта", від якого був делегований до Української Центральної Ради (1918). Член комісії по заснуванню УАН, професор кафедри українознавства Київського університету. З 1919 р. – директор Комісії для складання історичного словника української мови УАН. У 1930–1933 рр. – співробітник Інституту мовознавства ВУАН. 9 серпня 1938 р. заарештований. У 1940 р. засуджений до заслання. Покарання відбував у с. Дзержинському Красноярського краю. До Києва повернувся 1943 р. Працював у АН УРСР. Реабілітований у 1985 р. Основні праці: "Українська граматика", "Курс історії українського язика. Вступ і фонетика", "Історичний словник українського язика" та ін.

60. У лютому 1921 р. НКО УСРР надіслав до УНТ та УАН лист про необхідність об'єднання установ. 10 березня 1921 р. відбулися надзвичайні загальні збори УНТ які прийняли постанову про створення угодової комісії. До Комісії ввійшло по три представники від кожної установи, зокрема від УНТ – А. Кримський, С. Черняхівський, О. Яната, від УАН – М. Птуха, П. Тутковський, Б. Срезневський. 18 квітня 1921 р. на засіданні Ради УНТ було вирішено, що секції УНТ увійдуть в УАН як окремі установи в разі відсутності в останній відповідних секцій чи комісій. Угодова комісія розробила проект плану об'єднання установ, який затвердило Спільне зібрання УАН. 1 червня 1921 р. вважається датою об'єднання установ, проте цей процес тривав кілька років (до середини 1923 р.).

61. **Барвінський Віктор Олександрович** (1885–1940) – історик, архівіст, професор, член Харківської філії Наукового товариства (1919–1922), позаштатний співробітник Комісії для виучування історії західньоруського та українського права ВУАН (1926–1927).

62. **Перетц Володимир Миколайович** (1870–1935) – історик літератури, мовознавець, палеограф, академік Петербурзької АН (з 1914) і УАН (з 1919). Народився в Петербурзі. Закінчив Петербурзький університет (1893). У 1903–1914 рр. – професор Київського університету, голова філологічної секції Українського наукового товариства, член Комісії з вироблення законопроекту про заснування Української Академії наук. Був засновником і головою Комісії давнього українського письменства, а також Наукового товариства прихильників української історії, письменства та мови у Петрограді (з 1921), яке було перетворено у 1923 р. на Товариство дослідників української історії, письменства і мови. Керував Семінаром російської філології, з якого вийшла велика плеяда видатних українських учених. Засновник Київської філологічної школи. У 1934 р. репресований. Помер на засланні.

63. **Синицький Максим Стратонович** (1882–1922) – учений в галузі права, громадський діяч. Співробітник ВУАН, зокрема, – керівничий над працями Комісії для складання енциклопедичного словника (1920–1922).

64. **Азіатський музей** – науково-дослідна установа, заснована у листопаді 1818 р. у Петербурзі з метою збирання різноманіт-

них матеріалів, у тому числі рукописних і друкованих, з історії культури країн Близького Сходу. При Музеї існувала бібліотека. В основу зібрань Музею покладено східні монети, рукописи та інші матеріали, зібрані в Кунсткамері за часів Петра І. Завдяки зусиллям першого директора Х. Френа, Музей перетворився в єдиний у своєму роді Музей-бібліотеку. Тут працювали, в свій час, такі видатні сходознавці: Б. Дорн, С. Ольденбург, В. Бартольд, І. Крачковський, В. Алексеєв. В 1930 р. на базі Музею та Колегії сходознавців було утворено Інститут сходознавства АН СРСР.

65. **Абрамович Дмитро Іванович** (1873–1955) – історик мови і української літератури, професор. Працював у Комісії старої історії ВУАН та Товаристві дослідження української історії, письменства та мови у Петрограді. У 1927–1929 рр. співробітничав у Науково-дослідній кафедрі історії України під керівництвом М. Грушевського.

66. **Адріанова (Андріанова)-Перетц Варвара Павлівна** (1888–1972) – історик, літературознавець, текстолог, бібліограф, етнограф, чл.-кор. ВУАН (з 1926) та АН СРСР (з 1943), професор; заслужений діяч науки РСФСР (1958); член Товариства дослідження української історії, письменства та мови. Працювала у вузах Києва й Петрограда (1905–1921) та в установах РАН (з 1921), зокрема була науковим співробітником Інституту російської літератури АН СРСР (1934–1954).

67. **Лященко Аркадій Якимович** (1871–1931) – літературознавець, слов`янознавець; чл.-кор. ВУАН (з 1926) та АН СРСР (1928); член, один з фундаторів Товариства дослідження української історії, письменства та мови в Петрограді (1921). Редактор видань: "Общество любителей древней письменности" в Петербурзі (1893–1897) "Литературный вестник" (1903–1904). Дійсний член любителів словесності (1903), член Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові.

68. **Лобода Андрій Митрофанович** (1871–1931) – фольклорист, етнограф, літературознавець; академік ВУАН (з 1922); голова Управи УАН–ВУАН (1919–1923); голова кафедри етнографії та фольклору (1922). Народився в Свенцянах (Литва), закінчив Київський університет (1891), працював там само, з 1900 – професор, директор: Комісії фольклору і етнографії (1921), Комісії краєзнавства (1921); заступник голови Історично-філологічного відділу

(1922); член Постійної комісії для видання пам'яток новітнього письменства; заступник голови Комісії для видання творів Т. Шевченка, М. Драгоманова, В. Антоновича, І. Франка. Редактор "Етнографічнго вісника" ВУАН. Досліджував пам'ятки народних епосів слов'янських народів.

69. **Граве Дмитро Олександрович** (1863–1939) – математик, академік УАН–ВУАН (з 1920); голова Кафедри чистої математики, Комісії прикладної математики (1921); член Тимчасового комітету Всенародної бібліотеки УАН (1920–1921); член Всеукраїнського комітету сприяння вченим при РНК УСРР (1921). Народився в с. Кирилові (нині Вологодська обл.). Закінчив Петербурзький університет (1885). Професор Харківського (1897), а потім Київського (1899) університетів, з 1934 р. – директор Інституту математики ВУАН, засновник першої великої вітчизняної (в Києві) алгебраїчної школи. Вся його діяльність пов'язана з ідеями петербурзької математичної школи. Д. Граве розв'язав проблему про знаходження всіх інтегралів системи диференціальних рівнянь задачі трьох тіл, які не залежать від закону дії сил, дав рішення задач картографічних проекцій, знайшов деякі класи рівнянь п'ятого ступеню, вирішених в радикалах. Д. Граве працював в галузі прикладної математики й механіки.

70. **Стебницький Петро Януарович** (1862–1923) – письменник, політичний і громадський діяч; член Комісії для заснування Всенародної бібліотеки України (1919), голова Тимчасового комітету Всенародної бібліотеки України (1920); член-співробітник Постійної комісії для вивчування звичаєвого права (1919), член (1919), керівничий над працями і голова Комісії для складання біографічного словника діячів України (1920, 1921).

71. 22 червня 1922 р., після довгих клопотань ВУАН перед урядом рішенням Української економічної ради їй було передано друкарню Києво-Печерської лаври; у травні наступного року друкарню перепідпорядковано Київському трестові друку.

72. **Крилов Микола Митрофанович** (1879–1955), математик, академік ВУАН (з 1922), член-кореспондент АН СРСР (1928), академік АН СРСР (з 1929). Заслужений діяч науки УРСР (1939). Народився в Петербурзі. Закінчив Петербурзький гірничий інститут (1902), в 1912–1917 рр. – професор там само, в 1917–1922 рр. – професор Кримського (Таврійського) університету. У 1922–1955 рр.

очолював кафедру математичної фізики ВУАН – АН УРСР. Праці в галузі математичної фізики.

73. **Липський Володимир Іполитович** (1863–1937) – український ботанік. Академік УАН (з 1919), голова Кафедри ботаніки (з 1918), директор Ботанічного саду (з 1919). Президент ВУАН (1922–1928), член Президії ВУАН (з 1921). Народився в с. Самостріли (нині Рівенської обл.). Закінчив Університет Св. Володимира у м. Києві. Його праці присвячені питанням флористики, систематики, історії ботаніки та ін. Один з перших дав науковий опис флори Індонезії, Тунісу, Алжиру, Середньої Азії.

74. **Астерман Михайло Львович** (?–?) – партійний діяч, член Колегії НКО УСРР, учений секретар та завідуючий Редакційно-видавничим відділом НКО УСРР. Завідувач видавництва "Шлях освіти" НКО УСРР (м. Харків). За дорученням Колегії НКО УСРР займався питаннями видавництва АН. Головний редактор журналу "Путь просвещения".

75. **Скрипник Микола Олександрович** (1872–1933) – радянський державний і партійний діяч, академік АН БРСР (з 1928), ВУАН (з 1929). З грудня 1917 р. працював в Україні, з березня 1918 – голова Народного секретаріату Української республіки. З 1919 р. очолював ряд наркоматів УСРР, зокрема, у 1922–1927 рр. – нарком юстиції і Генеральний прокурор, у 1927–1933 – нарком освіти УСРР. У 1933 р. – заступник голови Раднаркому УРСР і голова Держплану УРСР. З 1927 р. – член ЦК ВКП(б); з грудня 1918 р. – член ЦК КП(б)У; з 1925 р. – член Політбюро ЦК КП(б)У; з 1928 р. – член Виконкому Комінтерну. У 1933 р. звинувачений у націоналізмі, життя покінчив самогубством. Написав близько 270 праць з історії мистецтва, літератури, національного питання.

76. **Затонський Володимир Петрович** (1888–1938) – хімік за освітою, партійний і державний діяч Української СРР, академік ВУАН (з 1929). Народився у с. Лисець (нині Хмельницької обл.). Закінчив Київський університет (1912). Викладав хімію у Київському політехнічному інституті. З березня 1918 р. – голова Центрального Виконавчого Комітету України. Із грудня 1917 р. – народний секретар у справах освіти, у 1922–1924 та 1933–1938 рр. – нарком освіти УРСР. У 1933–1937 рр. – знову нарком освіти УСРР. У 1938 р. репресований, після винесення вироку – розстріляний. Реабілітований посмертно.

77. **Ряппо Анфіса Йосипівна** (дівоче прізвище Хромих) (1889–?) – дружина Я.П. Ряппо. Народилася у Миколаєві, закінчила Харківський університет (1916), викладала у гімназіях та комерційних школах. У 1922–1924 рр. – позаштатна співробітниця НКО УСРР, у 1941 р. співробітник Інституту літератури ім. Шевченка АН УРСР.

78. **Голоскевич Григорій Костянтинович** (1884–1934) – мовознавець, громадський діяч. Народився в с. Супрунківці Хмельницької обл. Закінчив С.-Петербурзький університет (1911). Був членом Товариства українських поступовців. Належав до партії соціалістів-федералістів, у 1913–1917 рр. – очолював відділ середньої школи Генерального секретарства (вересень–жовтень 1917), видавничий відділ Міністерства народної освіти і мистецтва УНР (1918), член Української Центральної ради з 1924 р. Життя Г. Голоскевича тісно пов`язане з Українською академією наук: редактор, керівничий і секретар Комісії для складання словника української живої мови; голова Правописної секції Правничо-термінологічної комісії. Автор праць з лінгвістики, діалектології Поділля. Уклав перший найбільш повний "Правописний словник української мови" (близько 40 тис. слів). Заарештований 1929 р. в справі СВУ. Засуджений до 5 років позбавлення волі. Покарання відбував у ярославській в`язниці, потім висланий до Тобольська, де наклав на себе руки. Реабілітований 1989 р.

79. **"Слово"** – видавництво, засноване Товариством любителів книги, зареєстрованим у Києві 3 березня 1921 р. Видавало твори Г. Косинки, М. Рильського, І. Франка та переклади Дж. Байрона (переклад Є. Тимченка), М. Вольтера (переклад В. Підмогильного), Дж. Конрада, Дж. Лондона, А. Міцкевича (переклад М. Рильського); та наукові праці з літературознавства, етнографії (в тому числі К. Квітки), педагогіки.

80. **"Путь Просвещения"** – науково-педагогічний журнал, орган Наркомату освіти УСРР. Виходив 1922–1931 рр. українською та російською мовами у Харкові. З 1926 р. називався "Шлях освіти", а з 1931 р. – "Комуністична освіта".

81. **Зотін Михайло Михайлович** (1889–?) – педагог. 1912 р. закінчив Казанський університет. В травні 1920 р. за партмобілізацією НК РСІ направлений в Україну, де був призначений головним інспектором педагогічної освіти Головпрофосвіти НКО УСРР.

З 1922 р. – заступник голови Укрголовпрофосвіти з науково-методологічної роботи. Працював спільно з С. Семковським. (У НБУВ України зберігається копія його листа до КДБ УРСР з клопотанням про реабілітацію репресованого С.Ю. Семковського, датована 1958 р.)

82. На території Лаври було створено на пропозицію ВУАН Києво-Печерський історично-культурний заповідник. До нього увійшли академічні музеї: Музей діячів української науки і мистецтва, Музей археології, Кабінет (музей) антропології і етнографії ім. Ф. Вовка. Директором заповідника був П. Курінний. У 1930-х роках було заарештовано і заслано багатьох співробітників заповідника, у тому числі й П. Курінного. У заповіднику площею 28 га було розміщено понад 80 споруд, з них 37 архітектурних пам'ятників XI–XIX ст. Нині на його території працюють музеї: Книги і книгодрукування, Історичних коштовностей, Українського народного декоративного мистецтва, Театрального, Музичного і Кіномистецтва, ряд виставок; Державна історична бібліотека України.

83. **Раковський Християн Георгійович** (1873–1941) – державний і політичний діяч України, Росії, Болгарії. Доктор медицини (1897). Народився в м. Котел (Болгарія). Вступив на медичний факультет Женевського університету (1890). У 1892 р. переїхав до Франції, де навчався в університеті Монпельє. З січня 1919 р. – голова РНК УСРР. В кінці 1919 р. виїхав до Москви і очолив політуправління Реввійськради. У лютому 1920 р. його знову направлено в Україну на посаду голови РНК УСРР, згодом (1923) переведено на дипломатичну службу. 31 грудня 1936 р. заарештовано у справі "антирадянського правотроцькістського блоку" і засуджено до 20 років ув'язнення. 11 вересня 1941 р. під час наближення німецьких військ до м. Орла політв'язнів місцевої в'язниці розстріляно, в тому числі й Х. Раковського.

84. **Бартольд Василь Володимирович** (1860–1930) – сходознавець, академік С.-Петербурзької АН (з 1913). Працював в галузі історії, філології тюркських і монгольських народів, історії Центральної Азії і Далекого Сходу, історії і філології Ірану й Афганістану. У 1891 р. закінчив С.-Петербурзький університет (факультет східних мов). З 1901 р. професор. Науковий інтерес представляють його праці з історії Середньої Азії, в яких використано багатий матеріал арабських, персидських, вітчизняних авторів. Автор

праць: "Іслам" (1918), "Культура мусульманства" (1918), "Мусульманський світ" (1922), "Мусейліма" (1925) та ін. Плідно працював над вивченням праць арабських авторів, які писали про давніх слов'ян ("Арабські відомості про русів" (1918). Велику увагу приділяв історії сходознавства ("Історія вивчення Сходу в Європі та Росії"). Був редактором журналу "Світ ісламу" (1912–1913 рр.), а потім "Мусульманський світ" (1917).

85. **Самойлович Олександр Миколайович** (1880–1938) – сходознавець, видатний тюрколог, академік АН СРСР (з 1929). Народився у м. Нижній Новгород, закінчив Петербурзький університет, факультет східних мов (1903), з 1907 р. працював там само, з 1917 р. – доцент, згодом професор. У 1934–1937 рр. – директор Інституту сходознавства АН СРСР. Заарештований у 1937 р., страчений 13 лютого 1938 р., реабілітований у 1956 р. Праці з питань мови, літератури, фольклору та етнографії тюрків та історії тюркології.

86. **"Живая старина"** – квартальник Відділення етнографії Російського географічного товариства. Виходив з 1891 р. під ред. В. Ламанського.

87. **Смирнов Василь Дмитрович** (1846–1922) – сходознавець, спеціаліст з історії і літератури Туреччини. Закінчив С.-Петербурзький університет.

88. **Гордлевський Володимир Олександрович** (1876–1956) – сходознавець-тюрколог, академік АН СРСР (з 1946), спеціаліст з турецької мови, літератури, фольклору та історії Туреччини. Учень А. Кримського. Закінчив Московський університет (1899) та Лазаревський інститут східних мов (1904). Викладач цього ж інституту (1907–1948), МДУ (1921–1929), Військової академії РСЧА (1921–1939), Інституту зовнішньої торгівлі МЗТ СРСР (1945–1950). Керівник східного відділу Державної бібліотеки СРСР ім. В.І. Леніна (1920–1933). Науковий співробітник Інституту сходознавства АН СРСР (1938–1956).

89. **Крачковский Ігнатій Юліанович** (1883–1951) – видатний російський арабіст, академік Петроградської АН (з 1921). Один з основоположників вітчизняної арабістики. Народився в м. Вільно, закінчив Петербурзький університет, факультет східних мов (1905). З 1910 р. працював там само (з 1921 – професор, з 1944 – завідувач кафедрою арабської філології). Науковий співро-

бітник Азіатського музею – Інституту сходознавства АН СРСР, завідувач Арабським кабінетом (1916–1951). Праці з питань літератури, мови, історії, культури арабів, про російсько-арабські зв'язки.

90. Йдеться про **"Російсько-український словник"**, опрацювання якого започатковано з перших днів існування УАН Постійною комісією для складання словника живої української мови. Перший том словника вийшов друком 1924 р., наступні виходили окремими випусками у 1926–1929 рр., згодом друкування його було припинено з політичних міркувань.

91. **Волинський Микола Костянтинович** (1890–?) – викладач Ніжинського ІНО, спеціаліст з української мови й літератури.

92. Мова йде про **"Толковый словарь живого великорусского языка"** (4 томи, М., 1863–1866) В. Даля, який містить більше 200 000 слів і залишається до наших часів найбільш розповсюдженим лексикологічним довідником і джерелом з російської мови.

93. Мова йде про "**Словарь церковнославянского и русского языка**, составленный Вторым отделением Академии наук" (4 томи, СПб., 1847; 2-е вид. – СПб., 1867–1868 рр.). Вміщував 114 749 слів.

94. **Ганцов Всеволод Михайлович** (1892–1979) – філолог, автор оригінальної концепції щодо походження української мови, учень акад. О. Шахматова. Закінчив Петроградський університет (1916), де залишився для підготовки до професорського звання. Після революції переїхав в Україну, викладав російську мову та літературу. Із лютого 1919 р. працював в УАН, зокрема керівником Комісії для складання словника живої української мови. Був учасником Першого міжнародного лінгвістичного конгресу в Гаазі (1928); вивчав питання нормалізації української літературної мови, історію білоруської мови. Особливе значення мають його праці з української історичної діалектології. У 1929 р. В. Ганцова було заарештовано за звинуваченням у приналежності до СВУ. Звільнений 1946 р., безуспішно намагався знайти роботу. З червня по грудень 1949 р. – нештатний співробітник Інституту російської мови АН СРСР. У 1949 р. знову заарештовано, в 1950 р. вислано до Красноярського краю. У 1956 р. повернувся до Чернігова. В 1958 р. знято всі обвинувачення, крім вироку у справі СВУ. Повністю реабілітований у 1989 р.

95. **Грінченко Марія Миколаївна** (дівоче прізвище Гладиліна) (1863–1928) – письменниця (літературний псевдонім Марія Загірня), дружина Б. Грінченка. Після закінчення Богодухівської прогімназії вчителювала. Разом з Б. Грінченком уклала першу шкільну читанку українською мовою – "Рідне слово" (1912). З 1919 р. працювала у ВУАН як член-редактор Комісії для складання словника української живої мови. Подарувала Академії бібліотеку свого чоловіка (6 000 томів), до якої склала 2-томний каталог.

96. **Марковський Євген Михайлович** (1893–?) – мовознавець, біограф, постійний співробітник Комісії для складання словника живої української мови (1924–1927).

97. **Волошин Євген Костянтинович** – (1896–?) – філолог. Із 1921 р. – співробітник Комісії для складання Історичного словника української мови, член Державної комісії для розробки правил правопису української мови НКО УСРР, учасник української правописної конференції у Харкові (1927); редактор технічного відділу Інституту української наукової мови ВУАН; співробітник Комісії для складання історичного словника української мови (1928).

98. **Курило Олена Борисівна** (1890–після жовтня 1946) – філолог. Закінчила словесний відділ історично-філологічного ф-ту Варшавських вищих жіночих курсів, вивчала філософію в Кенігсберзькому університеті, працювала у Лодзі, Варшаві, Ростові-на-Дону на викладацькій та перекладацькій роботі. З 1917 р. жила у Києві, працювала спеціалістом-філологом Термінологічної комісії Українського наукового товариства, редагувала наукові праці переважно з природознавства; з 1921 – лектор ІНО з української мови, з 1921 – в Інституті української наукової мови ВУАН: член президії – філолог Інституту, член-співробітник хімічної секції природничого відділу та філологічної секції соціально-економічного відділу. Була також дійсним членом Діалектологічної комісії ВУАН, Комісії для впорядкування українського правопису при Наркомосі України. Авторка багатьох праць із фонології, граматики, культури та діалектології української мови. Укладачка термінологічних словників. З 1930 р. – в Інституті мовознавства ВУАН: заступник директора, голова відділу сучасної (живої) української мови. 1933 р. заарештована, але через півтора місяця звільнена. Після цього виїхала до Росії, викладала в Московському обласному педінсти-

туті. 1938 р. заарештована вдруге. Звільнена 1946 р., подальша доля невідома. Реабілітована 1989 р.

99. **Рахимський Володимир Іванович** (1883–?) – мовознавець, фахівець з історії української мови, порівняльної граматики слов'янських мов. У 1927 р. – викладач Українського педагогічного технікуму (Вінниця), з 1928 – викладач Кам'янець-Подільського ІНО. У 1930-их роках репресований. Подальша доля невідома.

100. **Ярошенко Володимир Григорович** (1888–1957) – мовознавець. Закінчив Петербурзький університет (1912). У 1926–1935 рр. – науковий співробітник ВУАН-АН УРСР, працював у Комісії для складання словника української живої мови (1926–1927), в Інституті української наукової мови (1927–1930), Інституті мовознавства (1930–1935). Після звільнення вчителював у Києві, по війні – редактор видавництва "Радянська школа".

101. **Баранников Олексій Петрович** (1890–1952) – учений-індолог. Закінчив Київський університет (1914). Академік АН СРСР (з 1939). Дослідник індійських мов, а також індійської літератури, зокрема, вивчав мову циган в Україні.

102. **Хрестовий (Христовий) Микола Федорович** (1894–?) – журналіст, мистецтвознавець, директор Київського державного оперного театру. Народився на Полтавщині. У 1913–1917 рр. навчався у Московському громадському університеті ім. Шанявського на юридичному та історично-філологічному факультетах. Член партії соціалістів-революціонерів (1917). Був редактором газет: "Боротьба", "Червона правда", "Вісті", працював у РАТАУ, був редактором журналу "Комунист Украины" та "Путь просвещения", член партійної організації ВУАН, заступник секретаря парткому Фізично-математичного відділу ВУАН та Циклу літератури і мистецтва. 13 жовтня 1933 р. М. Христового заарештовано, а 23 вересня 1933 р. справу припинено за недостатністю доказів.

103. **Синявський Олекса Наумович** (1887–1937) – український мовознавець і літературознавець. Вчився у Харківському університеті. За участь у революційному русі в 1914 р. був висланий на два роки. В 1916 р. екстерном склав іспити і був залишений в Харківському університеті при кафедрі слов'янської філології. З 1917 р. був головою Комісаріату в справах Харківської шкільної округи, одночасно викладав українську мову, співпрацював у "Рідному слові", "Новій громаді", редагував підручники

у видавництві "Союз". У 1919 р. прикомандирований до академічної Комісії для складання словника української живої мови, де займався створенням карти фонетичних явищ в українській мові. З 1925 р. член Комісії для розробки правил правопису української мови при НКО УСРР. У 1928 р. переведений у Діалектологічну комісію ВУАН. Працював професором Київського університету і Педінституту, науковим співробітником Інституту української наукової мови. Завідував відділом діалектології Інституту мовознавства ВУАН (1930–1936), де розробляв, зокрема, тему "Методологія соціальної діалектології". Розстріляний у 1937 р. Реабілітований 1957 р.

104. **Йогансен Майк Гірвазієв** (1895–1937) – лінгвіст, фахівець з фонетики українських говірок, англійської фонетики, а також відомий поет. Працював у Харківському ІНО та був науковим співробітником Науково-дослідної кафедри мовознавства. Автор "Пособія для вивчення української мови". У 1925 р. був включений до складу Комісії для розробки правил правопису української мови при НКО УСРР, брав участь у правописній конференції (1927). Репресований у 30-ті роки.

105. **Лепченко Яків Хомич** (1883–1942) – фахівець з ботаніки та палеоботаніки, науковий співробітник природничого відділу Інституту української наукової мови, науковий співробітник Науково-дослідного інституту геологічних наук, член Сільськогосподарського наукового комітету України.

106. **Дубняк Костянтин Володимирович** (1890–?) – фахівець з економічної географії, петрографії, викладач Комуністичного університету у м. Харкові; секретар географічної секції Інституту української наукової мови. Репресований у 1934 р.

107. **Гладкий Микола Дмитрович** (?–?) – біолог, науковий співробітник зоологічної та метеорологічної секції природничого відділу Інституту української наукової мови; у 1925 р. – член Комісії для розробки правил правопису української мови при НКО УСРР.

108. **Попов Олександр Іванович** (1891–?) – професор Харківського ІНО, засновник і керівник Науково-дослідної кафедри педагогіки НКО УСРР (Харків, 1923), у 1926–1929 – директор Інституту педагогіки, член Президії Укрнауки, Комісії для розробки правил правопису української мови при НКО УСРР (1925). Репресований у 1930-х роках.

109. **Сулима Микола Федорович** (1892–?) – лінгвіст, професор української мови Харківського ІНО. Член Комісії для розробки правопису української мови при НКО УСРР. Народився в с. Гуляй-Полі на Харківщині. Навчався у Варшавському та Харківському університетах. Заступник голови Харківського наукового товариства. Автор праць з українського правопису. Репресований у 1930-х роках.

110. **Іконников Володимир Степанович** (1841–1923) – історіограф, джерелознавець. Академік Російської АН (з 1914), академік УАН (з 1920). У 1865 р. закінчив історично-філологічний факультет Київського університету. З 1866 р. працював у цьому закладі (з 1870 р. – професор). Один із засновників та голова Історичного товариства Нестора-літописця (1874–1877 рр. та 1893–1895 рр.). Автор фундаментальної монографії "Опыт исследования о культурном значении Византии в Русской истории" (1869), двотомної праці "Спроби російської історіографії" (1891–1908 рр.), яка є енциклопедією джерелознавства та історичної бібліографії. Низку праць В. Іконникова присвячено історії України: "Київ в 1654–1855. Історичний нарис" (1904), "Селянський рух в Київській губернії в 1826–1827 рр." (1905) та ін. В листі мова йде про виділення коштів для купівлі Академією бібліотеки вченого.

111. **Мінорський Володимир Федорович** (1877–1966) – сходознавець, учень А. Кримського, спеціаліст з етнографії, історії, географії, історії літератури і мов Близького Сходу. Вищу освіту здобув на юридичному факультеті Московського університету і в Лазаревському інституті східних мов. Від 1904 р. – на дипломатичній роботі в Ірані. Після революції жив в Ірані, Франції, Англії. Професор Лондонського університету, член Британської і Французької Академій наук, почесний член Азійських наукових товариств, а також Франції та Німеччини; почесний доктор Бельгійського вільного університету.

112. **Бойе Поль** (1891–1937) – французський славіст.

113. **Дзеруньян (Церуниан) Семен Григорович** – сходознавець. (1860–1931). Народився в Туреччині. Освіту отримав в Стамбульському лісовому та гірському училищі, після закінчення якого працював вчителем вірменської мови в школах Стамбулу. З 1885 р. викладач турецької мови на кафедрі турецько-татарської мови Лазаревського інституту східних мов, автор праць "Турецко-русские

разговоры" (1909), "Курс османських разговоров" (1924). Серед його слухачів були А. Кримський, В. Гордлевський та ін.

114. **Цицерон Марк Туллій** (106–43 р. до н. е.) – староримський державний діяч і оратор.

115. **Браун Едвард Гренвілль** (1862–1926) – британський орієнталіст, з 1902 р. професор Кембріджського університету. Фахівець з питань перської літератури та її походження. Автор фундаментальної праці "A Literary History of Persia" (1902–1924).

116. **Массе Анрі** (1886–1969)– видатний французький сходознавець, іраніст, професор Паризького університету і директор Школи живих східних мов у Парижі. Фахівець із середньовічної і нової перської літератури, культури, побуту і фольклору народів Ірану. Укладач "Перської антології (XI–XIX ст.)", дослідник творчості Сааді і Джамі. Головна праця "L'Islam" вийшла першим виданням у 1930 р. Рос. вид. – 1961 р.

117. **Шумський Олександр Якович** (1850–1946) – український радянський партійний і політичний діяч. У 1924–1927 – нарком освіти УСРР, активно провадив політику українізації; у 1927–1933 – працював у вузах Ленінграду. Член ЦК ВКП(б), був головою профспілки працівників освіти. У 1933 – заарештований, звинувачений у націоналізмі і засуджений на 10 років. У 1946 р. покінчив життя самогубством. Реабілітований посмертно у 1988 р.

118. **Ернст Федір Львович** (Теодор–Рихард, Людвигович–Едвардович) (1891–1942) – історик мистецтва. Народився в Глухові. Вчився у Київському університеті у проф. Г. Павлуцького. Працював у Київському державному музеї українського мистецтва (1922–1933 рр.). Автор наукових розвідок з історії української архітектури і образотворчого мистецтва: "Стара бурса в Києві" (1921), "Український портрет від кінця XVIII ст. до наших днів" (1925). "Георгій Нарбут, життя і творчість" (1926), "Українське малярство XVII–XX ст." (1929), "Київ. Провідник" (1930) та ін.

119. **Постернак (Пастернак) Степан Пилипович** (1885–1938) – педагог, бібліограф і бібліотекознавець, перший директор Всенародної Бібліотеки України при ВУАН. Народився в с. Степанівці на Чернігівщині. Навчався в Ніжинському історично-філологічному інституті, звідки перевівся в Петербурзький університет (закінчив у 1911 р.), працював викладачем історії та російської

мови в Тихорецькому, а потім у Таганрозькому комерційному училищах. У 1917 р. повернувся в Україну. Працював на курсах підготовки вчителів, у Київському губернському комісаріаті народної освіти тощо. З 1921 р. – голова секції історії освіти Науково-педагогічної комісії ВУАН, учений секретар Комісії для складання енциклопедичного словника, заступник голови Бібліографічної комісії, член Комісії краєзнавства. У 1923–1926 рр. – голова Науково-дослідної комісії бібліотекознавства та бібліографії при ВБУ, редактор "Бібліотечних збірників" ВБУ та "Журналу бібліотекознавства та бібліографії". Автор праць: "Із історії освітнього руху на Україні за часи революції 1917–1919 рр." (1920), "Всенародна бібліотека України при Всеукраїнській Академії наук" (1923) та ін. 18 жовтня 1929 р. С. Постернака заарештовано за звинуваченням у приналежності до СВУ та "Братства української державності" (БУД). За відсутністю доказів 20 травня 1930 р. справу було закрито, вдруге заарештовано 30 грудня 1937 р. 31 грудня 1937 р. страчено. Реабілітований у 1989 р.

120. **Інститут української наукової мови** утворено в структурі ВУАН у 1921 р. на основі Правописно-термінологічної комісії УАН та термінологічних комісій Українського наукового товариства. Завданням Інституту було вивчення та розробка наукової термінології у різних галузях знань. Спочатку Інститут складався з 2-х відділів: правничий та природничий. У 1923 р. з'явилися технічний та сільськогосподарський відділи, потім соціально-економічний та мистецький. У відділах виокремлювалися секції. На кінець 1926 р. в Інституті налічувалося понад 30 секцій. Директор Інституту А. Кримський, його заступник – І. Черкаський, секретар – М. Любинський. До 1928 р. було підготовлено до видання понад 20 термінологічних словників. У 1931 р. за постановою Президії ВУАН на вимоги уряду Інститут розформовано, а його функції передано Інституту мовознавства (утворений у 1930 р.). З припиненням діяльності Інституту української наукової мови припинилась робота над підготовкою українських наукових термінологічних словників. Надалі ця робота проводилась у Ленінграді та Москві.

121. **Семковський Семен Юлійович** (справжнє прізвище Бронштейн) (1882–1937) – філософ, соціолог, академік ВУАН (з 1929). Народився в Могильові (Білорусь). Закінчив Петербурзький університет. У 1904–1917 рр. перебував у еміграції. З 1918 р. –

в Україні, редагував газету "Начало". У 1918 р. переїхав до Києва. З 1920 р. жив у Харкові. Викладав у Харківському ІНО. З 1920 р. – професор Харківської академії теоретичних знань. 1922 р. – голова Наукового Комітету Головпрофосу НКО УСРР. У 1921–1931 рр. – голова філософсько-соціологічного відділу і завідувач кафедрою Українського інституту марксизму-ленінізму. Із 1927 р. голова Соціологічної комісії, у 1934–1936 рр. – Комісії філософії ВУАН. У 1936 р. заарештований за звинуваченням в утворенні контрреволюційної троцькістсько-зінов'євської організації в Україні, засуджений до розстрілу. Реабілітований 18 грудня 1956 р.

122. **Данилевський Василь Якович** (1852–1939) – фізіолог, академік ВУАН (з 1926 р.). Народився у Харкові. Закінчив Харківський університет (1874). У 1883–1909 і 1917–1921 рр. – професор Харківського університету, у 1921–1926 рр. – Харківського медичного інституту. З 1927 р. очолював Органотерапевтичний інститут. Наукові праці в галузі загальної і порівняльної фізіології, фізіології нервової системи, електрофізіології, ендокринології, протистології.

123. **Вишня Остап** (справжнє ім'я Павло Михайлович Губенко) (1889–1956) – український письменник, редактор, член літературної організації "Пролітфронт". Репресований 1933 р. Покарання відбував в Ухті; звільнений 1943 р. Його перу належать гумористичні та сатиричні оповідання, фейлетони, мініатюри, гумористичні портрети митців і письменників, збірки. Серед них загальновідомі: "Чухраїнці", "Вишневі усмішки", "Зенітка", "Мисливські усмішки".

124. **Шраг Микола Ілліч** (1894–?) – економіст, політичний діяч. Навчався у Москві. Член ЦК УПСР, заступник голови Української Центральної Ради (1917–1918). В 1919 р. – радник Української Дипломатичної місії в Будапешті. 1920–1924 рр. – член "Закордонної делегації" УПСР та співредактор "Борітеся – Поборете" у Відні. В 1924 р. виїхав до УСРР, працював у Харкові в Товаристві робітників науки і техніки для сприяння соціалістичному будівництву (1928–1931). Заарештований і засланий.

125. **Блакитний Василь Михайлович** (справжнє прізвище Елланський) (1893–1925) – державний і громадський діяч, літератор. Народився на Чернігівщині в родині священика. Навчався в чернігівській бурсі та духовній семінарії, Київському комерційному інституті. Активний учасник революційних подій 1917 р. член

Української партії соціалістів-революціонерів. У листопаді 1917 р. на III з'їзді УПСР був обраний до складу ЦК партії, один із лідерів її лівої течії. Редагував її орган – газету "Боротьба" та літературно-науковий двотижневик "Зшитки боротьби". Один з організаторів і керівників Української комуністичної партії (боротьбистів), член виконкому Чернігівської ради робітничих депутатів. У 1919 р. – член ВУЦВК, згодом – нарком пропаганди УСРР. Один з організаторів боротьби проти денікінців на Правобережжі. Після самоліквідації УКП(б) прийнятий до КП(б)У та введений до складу її ЦК. У 1920–1921 – голова Держвидаву УСРР, у 1921–1925 – відповідальний редактор газети "Вісті ВУЦВК", один із організаторів та керівник Спілки пролетарських письменників "Гарт".

126. **Шміт Федір Іванович** (1877–1937) – мистецтвознавець, історик мистецтва. Академік ВУАН (з 1921). Народився у С.-Петербурзі. Закінчив С.-Петербурзький університет (1900). В 1908–1912 рр. – вчений секретар Російського археологічного інституту у Константинополі. З 1912 р. – професор Харківського університету. У 1921 р. очолив Археологічну комісію і Археологічний комітет ВУАН, згодом став директором Київського археологічного інституту. В 1924 р. переїхав до Петрограду, де очолив Російський інститут історії мистецтв. У 1933 р. заарештований за звинуваченням у причетності до фашистської організації російських та українських націоналістів. У серпні 1937 р. знову заарештований і розстріляний як "ворог народу". Наукові праці в галузі історії мистецтва, археології і музейної справи.

127. **Тараненко Корній Семенович** (1880–1930-ті) – член партії боротьбистів, економіст-практик. На Трудовому конгресі 1918 р. очолював боротьбистську фракцію. В 1919 – член Ради Народних Комісарів УСРР. Заступник голови, згодом голова Вищої ради народного господарства УСРР (ВРНГ). У 1920 р. переведений на господарську роботу до Москви. У 1930-х рр. засуджений і розстріляний.

128. **Драгомирів (Драгомиров) Микола Іванович** (?–?) – біолог, позаштатний співробітник установ ВУАН, зокрема, Інституту української наукової мови (1924–1928).

129. **Буда Сергій Олексійович** (1866–1942) – історик літератури, співробітник Комісії для дослідів над політичними течіями в Україні ВУАН (1924–1927).

130. **Полонський Федір Михайлович** (1887–1953) – геолог. Працював у Геологічному кабінеті ВУАН, очолював відділ корисних копалин Українського науково-дослідного геологічного інституту. Співпрацював в Інституті української наукової мови ВУАН: заступник голови президії, секретар геологічної секції (1926) та географічної секції природничого відділу (1926–1929). Заарештований 1937 р. і засланий.

131. **Студинський Кирило Йосипович** (1868–1941) – літературознавець, громадський діяч. Академік ВУАН (з 1928). Народився на Тернопільщині в сім'ї священика. Вчився у Львівському і Віденському університетах. Працював у Берлінському, Краківському, Львівському університетах, член НТШ. У 1939 р. був головою Народних Зборів Західної України, в 1940 р. – депутатом Верховної Ради УРСР. На цих посадах урятував багатьох українців від необґрунтованих репресій. Під час евакуації радянських військ зі Львова у червні 1941 р. загинув за нез'ясованих обставин. К.Й. Студинський – автор понад 500 праць переважно з літературознавства, присвячених громадсько-літературним зв'язкам України з Польщею, Галичиною тощо, а також поезій та оповідань.

132. **"Восток".** "Журнал литературы науки и искусства". Видавався видавництвом "Всемирная литература" у 1922–1925. Вийшло 5 книжок журналу. До редакційної колегії входили: В. Алексеєв, Б. Владимирцов, академіки Російської академії наук І. Крачковський та С. Ольденбург, А. Тихонов.

133. **"Востоковедение** в Петрограде" виходив у1918–1923 рр. У листі мова йде про "Памятку Коллегии востоковедов при Азиатском музее Российской академии наук". Петроград, 1923. Колегія сходознавців виникла у травні 1921 р. з метою об'єднання науковців у галузі сходознавства. В підготовці "Пам'ятки" брав участь І. Крачковський. "Пам'ятка" мала такі розділи: І. Наукові установи; II. Наукові товариства; III. Учбові заклади; IV. Бібліотеки; V. Музеї; VI. Тимчасові виставки; VII. Сходознавчі роковини; VIII. Монументальні пам'ятки; IX. Список осіб, які працюють у галузі сходознавства; X. Список сходознавців, які померли (з відомостями про наукові напрями, некрологи, публічні засідання).

134. У лютому 1924 р. М. Птуха запропонував утворити у структурі Соціально-економічного відділу ВУАН три інститути: Інсти-

тут наукової організації праці (у складі 3-х осіб) та бібліотека при ньому, Інститут вивчування економічної кон'юктури та народного господарства (такий Інститут існував у ВУАН з 1918 до 1920 р., а засновником його був акад. Туган-Барановський), Інститут для вивчування радянського права. М. Птуха розробив статути цих інститутів. Спільне зібрання АН затвердило статути 27 березня 1924 р. Проте, пропозицію Академії було відхилено НКО УСРР.

135. Інститут мікробіології утворений у складі Українського наукового товариства у Києві. 18 липня 1921 р. Спільне зібрання ВУАН затвердило постанову Фізично-математичного відділу Академії про приєднання Інституту до складу установ відділу. Його очолив Ф.З. Омельченко. 1924 р. директором було обрано акад. І.І. Шмальгаузена. 25 жовтня 1925 р. Інститут перейменовано на Інститут біології ім. Ф. Омельченка. 1 серпня 1930 р. Інститут об'єднано з Музеєм зоології ВУАН, переведено на статус республіканської установи і названо Інститутом зообіології. У 1939 р. перейменовано в Інститут зоології.

136. Науково-дослідна кафедра історії України введена до ВУАН 24 жовтня 1924 р. постановою НКО УСРР. Складалась з трьох секцій: методологічної, соціально-політичної та історії матеріальної культури. Керівником першої призначено проф. О. Гермайзе, другої і третьої – М. Грушевського. Керуючий Кафедрою М. Грушевський у ці роки працював над "Історією української літератури", (т. IV та V), над "Історією України-Руси", редагував кн. 1–4 журналу "Україна" та "Науковий збірник", VI том "Записок Історично-філологічного відділу ВУАН" та підготував низку своїх досліджень. Проіснувала Кафедра до 1930 р.

137. **Комісія краєзнавства** створена 20 листопада 1922 р. як Комітет краєзнавства при ВУАН. В кінці грудня цього ж року Комітет перетворено на Комісію, яка мала працювати як орган, координуючий діяльність краєзнавчих установ УРСР. У 1923 р. у Харкові було створено Слобожанську краєзнавчу комісію, через деякий час Одеську центральну комісію краєзнавства (для степової України). Ці комісії об'єднували та координували біля 200 краєзнавчих інституцій на території України та за її межами. Краєзнавча комісія при ВУАН видавала "Бюлетень Комісії краєзнавства". Припинила діяльність у лютому 1934 р. у зв'язку з реорганізацією структури ВУАН.

138. **Іванець Володимир Григорович** (1901–?) – нештатний постійний співробітник Історично-філологічного відділу ВУАН для окремих доручень (1924); штатний співробітник та бібліотекар Кабінету арабо-іранської філології (1924–1927), керованого А. Кримським.

139. **Макаренко Микола Омелянович** (1877–1938) – археолог, мистецтвознавець. Народився в с. Москалівка (нині Сумської обл.), закінчив Петербурзьку художню школу барона Штігліца (1902). В 1902–1919 проводив розкопки у Полтавській, Катеринославській, Харківській та ін. губ. З 1919 р. досліджував Трипільську культуру, скіфські кургани, дійсний член Всеукраїнського археологічного комітету, в 1920–1924 рр. – директор археологічного музею в Києві. Співробітник Інституту української наукової мови ВУАН, співробітник Комісії старої історії України ВУАН і інших комісій М.С. Грушевського. Був репресований у 1934, 1936 і 1937 рр. Страчений 4 січня 1938 р., реабілітований по всіх справах у 1960, 1965, 1989 рр.

140. У 1923 р. акад. М. Василенка було засуджено за участь у справі антирадянської організації "Центру дій". ВУАН спільно з громадськістю змогла добитися відміни вироку М. Василенкові. Згодом М. Василенка було відновлено у званні академіка. Проте він знаходився в постійній опалі з боку урядовців.

141. **Яворський Матвій Іванович** (1985–1937) – історик, академік ВУАН (з 1929). Народився в с. Корчмині на Львівщині. Закінчив юридичний факультет Львівського університету. У 1920 р. – викладач Інституту народної освіти у Харкові. В 1921–1922 рр. – уповноважений компартії Східної Галичини при ЦК КП(б)У. З 1922 р. працював в Українському інституті марксизму-ленінізму. Очолював Укрголовнауку Народного комісаріату освіти УСРР (1926). У 1920–1926 – професор Харківського ІНО, один з організаторів і дійсний член Всеукраїнського інституту марксизму. В наукових працях з української історії застосував марксистську методологію, зокрема тезис про класову боротьбу. Після обрання на академіка ВУАН – секретар Історично-філологічного відділу. Автор першого марксистського посібника з історії України – "Короткий курс історії України" та серії підручників для середніх шкіл і вищих учбових закладів. У ВУАН очолював Філософську комісію. На початку 1930 р. звинувачений в націоналістичних злочи-

нах, 1931 р. заарештований у справі "Українського націоналістичного центру"; в 1932 р. засуджений до 6 років виправно-трудових таборів на Соловках. Розстріляний. Реабілітований у 1960 роках.

142. **Вінницький (Винницький) А.В.** (?–?) – інспектор скскурсійно-виставочно-музейної секції Київської губполітпросвіти, директор Всеукраїнського історичного музею ім. Шевченка. На цю посаду призначений Губполітпросвітою після усунення акад. ВУАН М. Біляшівського, хоча мав середню освіту.

143. **Щавинський Василь Олександрович** (1868–1924) – мистецтвознавець, колекціонер, за фахом хімік-технолог. Народився на Київщині. Навчався в С.-Петербурзькому технологічному інституті (виключений за "політичну неблагонадійність"). Освіту завершив у Швейцарії в 1898 р. Повернувся в Росію. Працював на заводах С.-Петербургу. У 1915–1919 рр. – директор заводу "Каолін". У 1917 р. організував Товариство вивчення та охорони пам'яток української старовини. З 1919 р. – профессор Вищого інституту фотографії та фототехніки у Петрограді; дійсний член Інституту археологічної технології при Російській академії історії матеріальної культури. З 1922 р. член Товариства дослідження української історії, письменства та мови в Петрограді. Автор понад 20 статей про технологію давньоруського живопису, образотворчих робіт Т.Г. Шевченка. З 1906 р. збирав колекцію картин голандських та фламандських майстрів (нині знаходиться у Київському музеї мистецтв імені Богдана та Варвари Ханенків).

144. Повернувшись у березні 1924 р. в Україну, М. Грушевський розгорнув широку організаційну діяльність зі створення низки наукових установ у структурі ВУАН з дослідження історії етнографії, фольклору, та ін. України. У ВУАН М. Грушевський був обраний на Кафедру історії України (з 1929 р. Кафедра історії України доби торгівельного капіталу). Навколо Кафедри об'єднались такі новоутворені комісії: Старого Києва, Правобережжя, Лівобережжя і Слобідської України, Степової України і Чорномор'я, історії Запоріжжя, Культурно-історична комісія, Комісія історичної пісенності (всі комісії були створені у вересні 1924 р.). Крім цього М. Грушевському підпорядковувалась Історична секція (перейшла від УНТ у 1921 р.).

145. **Брок Олаф** (1867–1961) – норвезький учений-славіст. Був обраний на іноземного члена ВУАН у 1924 р. При перезатвер-

дженні персонального складу ВУАН Наркомосом у 1928 р., питання про О. Брока було відкладено до порозуміння з ним, але з того часу до нього більш не поверталися і його ім'я поновили в академічних списках лише у 1992 р.

146. **Український вільний університет** – перша українська вища школа за кордоном. Існувала спочатку у Відні, 1921 р. переведена до Праги. Завданням її було готувати молодь українського походження до наукової діяльності в галузі українознавства. В університеті працювали видатні вчені: Ф. Колесса, С. Рудницький, І. Горбачевський, Д. Антонович, С. Дністрянський, Ф. Щербина, А. Яковлів, О. Мицюк, Д. Дорошенко та ін. З них дійсними членами УАН були І. Горбачевський, С. Дністрянський, С. Рудницький, С. Смаль-Стоцький.

147. **Клепатський Павло Григорович** (1885–?) – історик, професор. Співробітник Етнографічної комісії ВУАН (1924–1927).

148. **Швеглер Альберт** (1819–1857) – німецький історик. Головні праці "Римська історія", "Історія філософії" та ін.

149. **Еварницький (Яворницький) Дмитро Іванович** (1855–1940) – історик, археолог, етнограф, фольклорист, письменник, академік ВУАН (з 1929). Народився на Харківщині, закінчив Харківський університет (1881), працював там само. З 1886 р. на викладацькій роботі у Петербурзі. Доцент Московського університету з 1897 р., з 1902 р. організатор і завідувач Історично-археологічного музею у Катеринославі (тепер Історичний музей у Дніпропетровську); професор Катеринославського університету (1918–1923); голова Науково-дослідної кафедри історії України; почесний президент Катеринославського наукового товариства. Праці в галузі історії України доби феодалізму, зокрема з історії Запорозької Січі.

150. **Пархоменко Володимир Олександрович** (1880–1942) – історик, фахівець з історії Київської Русі. Співробітник Історично-філологічного відділу ВУАН (з 1921), Археологічного комітету (1923), Софійської комісії (1922–1923), Науково-дослідної кафедри історії України при НКО УСРР (з 1922 р.).

151. **Грушевський Олександр Сергійович** (1877–1943) – історик, літературознавець, доктор історичних наук. Директор Постійної комісії для складання історично-географічного словника української землі УАН-ВУАН (1919–1930) – співробітник Постійної комісії для складання біографічного словника діячів Украї-

ни, Археографічної комісії (1919), товариш голови історичної секції (1923). У 1938 р. репресований.

152. **Романовський Віктор Олександрович** (1890–1971) – історик, архівіст, доктор історичних наук, професор. Народився у м. Глухові на Сумщині. Закінчив Київський університет (1914) і був залишений для підготовки до професорського звання. Працював на Вищих жіночих курсах. У 1919 р. – редактор Комісії біографічного словника діячів української землі при УАН. Директор Центрального архіву давніх актів (1924–1931). Співробітник Комісії для виучування західньо-руського та українського права ВУАН (1927–1928). З 1940 р. працював у Карагандинському вчительському інституті. З 1947 р. – завідувач Кафедрою історії Ставропольського педагогічного інституту. Основні наукові праці: з архівознавства, історії книги та ін. Був заарештований у 1923 р. в справі "Центру дій"; вдруге за участь у "Республікансько-демократичному об'єднанні" (1934); втретє за звинуваченням "в участі у контрреволюційних організаціях" (1935). Відбував 5 років покарання у виправно-трудових таборах у Караганді.

153. **Носов Анатолій Зіновійович** (1883–1941) – антрополог, науковий співробітник Правописно-термінологічної комісії УАН (1919). З 1921 працював у Музеї антропології і етнології ім. Ф. Вовка (у 1922–1923 – голова), член Комісії краєзнавства ВУАН (1924). В 1925–1928 рр. працював у Всеукраїнському археологічному комітеті і одночасно в сільськогосподарському відділі Інституту української наукової мови. Наукові праці в галузі етнології.

154. **Гордон Володимир Михайлович** (1871–1926) – правознавець. Академік ВУАН (з 1925). Народився на Полтавщині, закінчив Петербурзький університет (1894), працював там само. З 1900 – доцент Демідівського (Ярославського) ліцею, з 1906 – професор Харківського університету та інших вузів Харкова. Очолював Кафедру цивільного права ВУАН; паралельно працював завідувачем відділу права НК торгівлі УСРР. Наукові праці в галузі цивільного, торговельного права.

155. **Бернштейн Сергій Натанович** (1880–1968) – український математик; академік АН УРСР (з 1925), АН СРСР (з 1929), Паризької АН (з 1955). Народився в Одесі, закінчив Паризький університет (1899), Паризьку вищу електротехнічну школу (1901), у 1907–1941 – професор Вищих жіночих курсів Петербургу та

Харкова, Харківських та Ленінградських університетів, з 1935 – працював у Математичному інституті АН СРСР. Професор Харківського університету, засновник і директор Українського інституту математичних наук у Харкові. Автор понад 250 праць українською, німецькою, французькою мовами про диференціальні рівняння, теорію наближення функцій та теорію ймовірностей (зокрема, її аксіоматичне обґрунтування).

156. **Левитський Володимир Фавстович** (1854–1939) – економіст і статистик, академік ВУАН (з 1925). Народився у с. Старостинка (тепер Вінницької обл.). Закінчив Новоросійський університет. З 1893 р. викладав у Харківському університеті, в 1919–1931 рр. – професор Харківського сільськогосподарського інституту. Наукові праці з проблем політичної економії, історії народного господарства та з аграрних питань.

157. Наприкінці 1924 р. у ЦК КП(б)У розглядалося питання про розширення та поновлення складу "Президії ВУАН". У січні 1925 р. під грифом "цілком таємно" до партійних органів надійшла інструкція про зміну президента, віце-президента й голів Відділів ВУАН і введення до складу Президії комуністів. Лише А. Кримський залишився на своїй посаді.

158. **Музей** (Кабінет) **антропології та етнології імені Ф.К. Вовка** ВУАН створений 29 березня 1921 р. на основі перевезених з Петрограда музейних фондів, бібліотеки та архіву проф. Ф. Вовка. Підпорядковувався Спільному зібранню разом з відділами антропології, палеоантропології, етнології та книгозбірнею. Очолив Музей учень Ф. Вовка О. Алешо, після смерті якого 1922 р. директором Музею став А. Носов. Зусиллями працівників Музею було проведено ремонт приміщень, розгорнуто експозицію, проведено ряд експедицій зі збору етнологічних матеріалів. Книгозбірня Музею поповнилася бібліотекою О. Алешо, подарованою його вдовою. Відділ антропології працював над підготовкою підручника з антропології та бібліографії антропологічної літератури. Тут відбувалися практичні заняття студентів київського Археологічного інституту, працівниками відділу підготовлено до друку монографію "Основи анатомічної антропології", згодом Музей було поділено на дві установи: Музей етнології та Музей антропології.

159. **Гіляров Олексій Микитович** (1855–1938) – філософ, історик філософії, академік ВУАН (з 1922). Народився у Москві.

Закінчив Московський університет (1880). З 1891 р. – професор Київського університету. Засновник і керівник семінару для вивчування суспільного життя при Третьому відділі (1922). Наукові праці присвячено теорії пізнання й історії філософії.

160. **Любинський Микола Михайлович** (1895–1938) – філолог, мовознавець. Науковий співробітник для окремих доручень Інституту української наукової мови ВУАН (1924–1926).

161. **Потоцький Павло Платонович** (1857–1938) – генерал царської армії, колекціонер, мистецтвознавець, дійсний член Товариства дослідження української історії, письменства та мови у Петрограді. 1926 р. переїхав в Україну та передав свою величезну колекцію та бібліотеку в дарунок Українському уряду в особі Наркомосу (акт передачі підписав М. Астерман). Зберігалася на території Києво-Печерської лаври. Залишався зберігачем зібрання. 1934 р. колекцію передано до Київського історичного музею. Пізніше розділена. 1938 р. був заарештований. Того ж року помер в лікарні в'язниці від паралічу серця. Реабілітований 1960 р.

162. **Дорошкевич Олександр Костьович** (Костянтинович) (1889–1946) – український літературознавець, критик, педагог, професор. У 1913 р. закінчив Київський університет. Працював у ВУАН з 1924 до 1926 рр. у Науково-педагогічній комісії та був ученим секретарем Історично-літературного товариства. Автор праць про творчість Т. Шевченка, Марка Вовчка, М. Коцюбинського та ін., підручника з історії української літератури.

163. **Денисенко Василь Семенович** (?–?)– етнограф, співробітник Культурно-історичної комісії ВУАН (1925–1928 рр.).

164. **Історично-літературне товариство** було засновано при І-му Відділі ВУАН у 1922 р. Головою товариства спочатку був А. Лобода, потім С. Єфремов. За мету Товариства ставилось сприяти вивченню історії української мови та літератури. Впродовж 1922–1928 рр. Товариство провело 92 засідання, де заслуховувались доповіді, присвячені творчості Т. Шевченка, М. Коцюбинського, Лесі Українки, П. Куліша та І. Франка.

165. **Комісія для видавання пам'яток новітнього письменства** – утворена за постановою Спільного зібрання УАН від 16 грудня 1919 р. З 1922 р. до 1927 р. директором був С. Єфремов. У складі Комісії працювали О. Новицький, О. Дорошкевич, П. Филипович, М. Новицький. Комісія займалася проблемами теорії й історії

письменства та публікацією праць. До 1928 р. співробітниками Комісії було підготовлено для публікації твори П. Куліша, Т. Шевченка, М. Коцюбинського, П. Мирного. У 1928 р. вийшов збірник "Література", т. 1. Припинила діяльність у 1930 р.

166. Ідея створення Шевченківського інституту (Інститут Тараса Шевченка) належить НКО УСРР. Втіленням її в життя займалися харківські вчені та співробітники Постійної комісії для видання пам`яток новітнього українського письменства та Історично-літературного товариства ВУАН. Підготовчі роботи проводились протягом 1924–1925 р. Інститут мав зосередити матеріали з історії українського письменства XIX ст.' початку XX ст., насамперед про Т. Шевченка. Працював Інститут як науково-дослідна установа протягом 1926–1933 рр. у підпорядкуванні НКО УСРР. Дослідницька робота зосереджувалась у кабінетах: дошевченківської літератури: біографії Т. Шевченка, післяшевченківської літератури, радянської літератури та бібліографії. Директором у Харкові був Д. Багалій, у Києві – О. Дорошкевич.

167. **Новицький Олексій Петрович** (1862–1934) – історик мистецтва, академік ВУАН (з 1922). Народився у Симбирську (нині Ульяновськ). З 1889 р. працював у Російському історичному музеї, з 1899 р. – в Училищі живопису, скульптури і архітектури в Москві, з 1919 р. – на кафедрі історії Мистецтва Таврійського університету, з 1922 р. очолював Всеукраїнський археологічний комітет при ВУАН. У 1911 р. організував у Москві виставку творів Т. Шевченка, працював над підготовкою академічного видання образотворчої спадщини Т. Шевченка. Автор праць з історії російського і українського мистецтва й архітектури.

168. **Маслов Сергій Іванович** (1880–1957) – український історик літератури, книгознавець, педагог, член-кореспондент АН УРСР (з 1939). Народився в м. Ічні на Чернігівщині. Закінчив Київський університет (1907). З 1914 р. приват-доцент Київського університету, 1935 – його професор. Голова Історико-літературного товариства, керівник секції історії книги Українського наукового інституту книгознавства, засновник і голова Відділу стародруків НБУ. Після війни 1941–1945 рр. працював у Київському державному університеті та в Інституті літератури ім. Т.Г. Шевченка АН УРСР. Автор понад 100 праць з історії української літератури XVI–XVIII ст., книгознавства, археографії, палеографії, у т.ч. "Друкарство на Україні XVI–

XVIII ст.", "Етюди з історії українських Стародруків", "Культурно-національне відродження в Україні в кінці XVI – 1-ій полов. XVII ст.". Книга "Нарис історії української літератури" (1945, разом з Є. Кирилюком) була піддана гострій офіційній критиці за націоналізм.

169. **Рєзанов Володимир Іванович** (1867–1936) – літературознавець, співробітник для окремих доручень Історично-філологічного відділу УАН.

170. **Товариство дослідження української історії, письменства та мови** мало початкову назву "Товариство прихильників української історії, письменства та мови". Створене 25 грудня 1921 р. за ініціативи В. Перетца в Петрограді, заступником був професор А. Лященко. На пропозицію В. Перетца рішенням Спільного зібрання АН було віднесене до установ Історично-філологічного відділу АН. Досліджувало петроградські та московські архіви з метою виявлення та введення до наукового обігу матеріалів, що стосувались історії, мови і літератури України. Діяльність Товариства розвивалася у двох напрямах: 1) розробка індивідуальних досліджень; 2) підготовка рефератів і доповідей на спільних засіданнях. Видавничу діяльність розпочало з виходу "Українського археологічного збірника" у 1927 р. Припинило діяльність у 1929 р.

171. **Шапошников Володимир Георгійович** (1870–1952) – хімік-технолог, учсний в галузі органічної хімії. Академік ВУАН (з 1922). Народився в м. Вольськ (нині Саратовська обл.). Закінчив С.-Петербурзький технологічний інститут (1893), з 1900 р. працював у Київському політехнічному інституті (з 1913 – професор). Засновник і директор Інституту хімічної технології ВУАН (згодом Інституту органічної хімії та хімічної технології). Основні праці з технології природних волокон та хімії барвників. Запропонував номенклатуру азобарвників. Розробив новий спосіб отримання азофенінів та ін. Під час Вітчизняної війни вивезений нацистами до Німеччини. Повернувся у 1946 р.

172. **Врона Іван Іванович** (1887–1970) – мистецтвознавець. Закінчив Московський університет Праці (1913). Виконуючий обов'язки директора Музею мистецтв ВУАН (1925–1928); науковий співробітник Соціологічної комісії АН (1928–1929). Заслужений працівник культури (1968).

173. **Тобілевич Софія Віталіївна** (1860–1953) – українська актриса, дружина І. Карпенка-Карого, працювала в театрі Садовсь-

кого. Автор книг: "Життя Івана Тобілевича", "Корифеї українського театру", "Мої стежки і зустрічі".

174. **Іванець Павло Григорович** (?–?) – філолог, перекладач, помічник старшого діловода канцелярії Неодмінного секретаря ВУАН (1919–1922), редактор Редакційно-видавничої комісії ВУАН (1923–1926).

175. **Рудинський Михайло Якович** (1887–1953) – археолог, історик, антрополог. У ВУАН працював нештатним співробітником Фольклорно-етнографічної комісії (1924), Музею антропології та етнології ім. Ф. Вовка (1924–1928), секретарем Всеукраїнського археологічного комітету при ВУАН (1925–1928), Інституті української наукової мови (1926). Був директором Полтавського історичного музею.

176. **Клименко Пилип Васильович** (1887–1955) – історик України. Народився в с. Ярославці на Чернігівщині. Закінчив економічне відділення Санкт-Петербурзького університету та історично-філологічний факультет Київського університету (1912), де й викладав, професор. Співробітник Науково-дослідної кафедри історії України М. Грушевського. Безробітний з 1935 р. Репресований (1937). Звільнений (1949). Покінчив життя самогубством.

177. **Мазуренко Юрій Петрович** (1885–1937) – державний і громадський діяч. Народився у заможній селянській родині. Здобув вищу юридичну освіту. В 1917 – член Київського комітету УСДРП, згодом – один із лідерів фракції незалежних, що прийняла радянську платформу. В лютому 1919 р. – голова дипломатичної місії УНР у Москві, з травня – член Всеукрревкому. 26 червня 1919 р. підписав ультиматум українському радянському урядові. Після утворення в січні 1920 р. УКП – член цієї партії, згодом – член ЦК УКП, пізніше – член КП(б)У. З 1921 р. на викладацькій роботі. В 1934 р. репресований у справі так званої "контрреволюційної боротьбистської організації". У 1937 р. розстріляний.

178. **Богословський Михайло Михайлович** (1867–1929) – російський історик. Академік АН СРСР (1921). В 1891 р. закінчив Московський університет. Учень В. Ключевського. У 1902 р. захистив магістерську, а у 1909 р. – докторську дисертації. З 1911 р. – професор Московського університету. Дослідження головним чином присвячені історії Росії XVIII ст. Автор детальної наукової біографії Петра I. Був секретарем Московського товариства історії

та старовини і головою Руського історичного товариства (пізніше – секції російської історії Інституту історії РАН).

179. **Єрьомін Ігор Петрович** (1904–1963 рр.) – літературознавець. Нештатний співробітник Комісії давнього українського письменства ВУАН та Товариства дослідження історії, мови та літератури у Петрограді.

180. **Гвіччардіні Франческо** (1483–1540) – італійський історик, філософ-гуманіст, політичний діяч. У 1511–1514 рр. посол Флоренції в Іспанії, у 1516–1534 рр. намісник папи в Модені, Болоньї. Був прихильником олігархічно-республіканської форми правління. В "Історії Італії" (написано в 1537–1540 рр.) подав історію окремих італійських держав.

181. **Нікольська Ганна Борисівна** (1899–?) – літературознавець. Співробітничала в Комісії давнього українського письменства ВУАН та у Товаристві дослідження історії, мови та літератури у Ленінграді (1926–1929).

182. **Нікольський Олександр Михайлович** (1858–1942) – зоолог. Академік УАН (з 1919). Народився в Астрахані. Закінчив Петербурзький університет (1881). З 1896 р. працював у Зоологічному музеї Петербурзької АН. В 1903–1920 рр. – професор Харківського університета, в 1921–1931 – завідувач науково-дослідної кафедри зоології Харківського ІНО, професор Харківського медичного інституту. У 1920 р. виїхав з Києва, з цього ж року позаштатний академік ВУАН. Наукові праці присвячені тваринному світу Росії та її північних сусідів.

183. **Колесса Філарет Михайлович** (1871–1947) – український фольклорист, композитор, музико- і літературознавець; академік ВУАН УРСР (1929–1933; 1939). Народився на Львівщині. Закінчив Львівський університет (1891), з 1898 – на викладацькій роботі, водночас досліджував фольклор. Доктор філології Віденського університету, член НТШ. У 1933 р. позбавлений академічного звання разом з іншими академіками західно-українського походження: С. Рудницьким, М. Возняком. У 1939 – поновлений. 1939–1947 рр. професор Львівського університету. З 1940 р. директор Державного музею етнографії у Львові, керівник львівського відділу Інституту мистецтвознавства, фольклору і етнографії АН УРСР. Автор праць: "Огляд української-руської народної поезії", "Мелодії українських народних дум", "Народні пісні з галицької Лемківщини", "Українська усна словесність" та ін.

184. **Всеукраїнська наукова асоціація сходознавства** (ВУНАС) – громадська організація була створена у січні 1926 р. з метою вивчення країн і народів зарубіжного і радянського Сходу і створення наукового фундаменту для практичної роботи держави в галузі політики, економіки, культури. Очолив її ректор Комуністичного університету О.Г. Шліхтер, але фактичним організатором і керівником був професор Харківського інституту народного господарства, фахівець в галузі міжнародного права О.М. Гладстерн (1887–1937). ВУНАС мала центральне правління у Харкові і філії в Києві і в Одесі. Базою для Харківського осередка стала сходознавча секція Харківського наукового товариства створена у 1925 р. за ініциативою П.Г. Ріттера, А.П. Ковалівського, П.Г. Тичини. У Києві відносини з країнами Сходу досліджувалися у семінарах Торговельно-промислового технікуму (Колишній інститут Близького Сходу, пізніше Інститут закордонних зв'язків) і Київського інституту народного господарства, які у 1925 р. злилися і видали збірку праць (Б.Г. Курц, І.М. Фалькович). Вони започаткували Київську філію. Організацію Одеської філії було доручено Одеському відділенню Української зовнішньоторговельної палати. Кожний підрозділ складався з двох відділів – політико-економічного і історико-етнологічного, в свою чергу розгалужені на секції, комісії тощо. Крім теоретичних досліджень ВУНАС виконувала широкий спектр практичних завдань. Особливу увагу приділялося вивченню сучасної економіки країн Близького і Далекого Сходу, економічних зв'язків України з радянським Сходом, окремих проблем зовнішньої торгівлі СРСР і УРСР з Туреччиною, Персією, Афганістаном та ін. На історично-етнологічних відділах досліджували мову, побут і культуру східних національних меншостей, що мешкали на терені республіки, східні елементи в українській культурі.

За короткий час ВУНАС об'єднала навколо себе значні наукові сили. Для неї плідно працювали економісти А.С. Синявський, Б.Г. Курц, В.Ф. Левитський, І.М. Фалькович, історики – В.П. Бузескул, Ф.О. Петрунь, В.В. Дубровський, М.В. Горбань, поет П.Г. Тичина, арабісти – А.П. Ковалівський, Т.І. Кезма, тюрколог Т.І. Грунін, санскритолог П.Г. Ріттер, візантологи – Ф.І. Мищенко, І.В. Моргилевський, мистецтвознавці-орієнталісти – В.М. Зуммер, Д.П. Гордєєв і багато інших.

Серед різноманітної тематики помітне місце займали тюркологічні сюжети, які з часом почали формуватися у певний науко-

вий напрям. Особливо пожвавилася робота в галузі тюркології після перебування у Туреччині української делегації ВУНАС у складі О.М. Гладстерна, О.О. Сухова, В.М. Зуммера та П.Г. Тичини (кінець 1928 – початок 1929 рр.). Внаслідок було створено дві постійні комісії для вивчення історії українсько-турецьких взаємин: українська в Харкові, аналогічна турецька в Стамбулі. Головним їх завданням став розшук і видання документів з фондів турецьких і українських архівів. Визначну роль в організації архівних пошуків відігравали В.В. Дубровський, О.Б. Варнеке, Ф.О. Петрунь та ін.

Значне місце у роботі ВУНАС посідали курси східних мов, для створення яких багато енергії приклали А.П. Ковалівський, П.Н. Лозієв. Для слухачів були підготовлені підручники з арабської (Т.Г. Кезма), турецької (Т.І. Грунін), японської (Ф.Д. Пущенко) мов. Після закриття ВУНАС курси перетворено на Технікум сходознавства і східних мов (існував у 1930–1933 рр.).

Головним періодичним виданням ВУНАС був часопис "Східний світ", який виходив у 1927–1930 рр. (разом вийшло 14 чисел). Наступні дві книжки (№№ 15 і 16/17) вийшли під назвою "Червоний Схід", а їх видавцем була Всеукраїнська асоціація сходознавців-марксистів.

ВУНАС провела два всеукраїнських з'їзди (1927 і 1929), які продемонстрували на весь Союз, який потужний потенціал має сходознавство в Україні. Однак попри очевидні успіхи Другий сходознавчий з'їзд (листопад 1929 р.) прийняв рішення про закриття ВУНАС як установи "буржуазної", ворожої марксистській ідеології, створення замість неї "войовничої" Всеукраїнської асоціації сходознавців-марксистів. Протягом 1930–1931 рр. відбувалися ліквідаційні та організаційні роботи; ВУНАС припинила існування, а нова організація виявилася нежиттєздатною і скоро розпалася.

185. **Геологічний музей Київського університету** створений наприкінці XIX ст. працею кількох поколінь геологів. Протягом 1924–1926 рр. П. Тутковський кілька разів піднімав питання про передачу частину багатих колекцій до новоутвореного Науково-дослідного інституту геологічних наук. Проти цього протестували В. Вернадський, акад. ВУАН Л. Яснопольський. Питання ставилось у Спільному зібранні кілька разів. Постановою НКО у березні 1926 р. частина колекцій музею була передана Центральному геологічному музею при ВУАН (нині Національний науково-природничий музей НАНУ).

186. Повернувшись в Україну у березні 1924 р. М. Грушевський при підтримці НКО швидкими темпами розбудовував у ВУАН свої історичні установи без погодження зі Спільним зібранням й створив цим самим конфліктну ситуацію і привід для втручання уряду в справи Академії. У "Осібній гадці" він виклав свою точку зору на діяльність АН і її керівного органу – Спільного зібрання та окремих його членів. Особливо нетерпимо М. Грушевський ставився до С. Єфремова. Згодом ситуацією скористався Політвідділ ЦК КП(б)У при підготовці обгрунтування зміни керівництва ВУАН, даючи його членам таку оцінку: "Президент В.И. Липский (из II отдела), политически инертный. Заместитель его С.А. Ефремов (из I отдела) – украинский кадет, настроенный антисовстски, но сейчас не активный. А.Е. Крымский – советский политически, но политикан в тактике. В Первом отделе первое место занимает М.С. Грушевский, около которого начинает формироватся антимарксистская идеология в истории, подобно тому, как около С.А. Ефремова – в литературе. Оба – идеологи антисоветского мировоззрения, но сейчас, однако, на ножах".

187. **Вотчал Євген Пилипович** (1864–1937) – ботанік, член Комісії по виробленню законопроекту про АН, академік УАН (з 1921). Народився в м. Борзна (Чернігівська обл.). Закінчив Казанський університет (1889). У 1892–1898 рр. працював у Петровській сільгосподарській академії під керівництвом К. Тімірязєва, з 1898 р. – професор Київського політехнічного інституту. Очолював Кафедру сільськогогосподарської біології. Один з організаторів Всеукраїнського інституту селекції в Києві, керівник ботанічно-агрономічної служби цього Інституту, організатор та керівник низки академічних сільськогосподарських установ. Наукові праці в галузі фізіології рослин, засновник вітчизняної школи ботаніків-фізіологів.

188. **Висоцький Григорій (Георгій) Миколайович** (1865–1940) – учений-грунтознавець, лісівник, геоботанік, гідролог, професор Харківського ІНО, постійний позаштатний співробітник Фізично-математичного відділу ВУАН.

189. **Любименко Володимир Миколайович** (1873–1937) – ботанік, учений в галузі фізіології рослин. Академік ВУАН (з 1929), чл.-кор. Російської АН (з 1922). Народився в с. Вейделівка (нині Білгородської обл.) Закінчив Петербурзький лісовий інститут (1898). У 1908–1913 рр. працював у Нікітському, в 1914–1937 рр. –

Петроградському ботанічних садах. Професор Петроградського університету (1915–1924). Організатор фізіологічних лабораторій у Ленінграді, Харкові, Києві. В 1930 р. очолив Кафедру хімічної фізіології рослин Фізично-математичного відділу ВУАН.

190. **Марр Микола Якович** (1865–1934) – філолог і археолог. Академік С.-Петербурзької АН (з 1912). Закінчив С.-Петербурзький університет (1890). Професор цього ж університету (з 1900). Досліджував іберійсько-кавказькі мови, видав ряд пам'яток вірменської і грузинської письменності. Як археолог займався історією стародавньої столиці Вірменії – м. Ані. Автор своєрідної лінгвістичної теорії (яфетичної).

191. **Симінський Костянтин Костянтинович** (1879–1932) – український вчений у галузі будівельної механіки, академік ВУАН (з 1926). Народився в с. Милейчица (Польща). Після закінчення у 1907 р. Київського політехнічного інституту викладав у ньому (з 1914 – професор), та в інших вузах Києва. З 1921 – директор Інституту технічної механіки УАН, з правами академіка ВУАН. З 1929 р. – директор Київської філії Науково-дослідного інституту споруд. З 1931 р. – віце-президент ВУАН. Наукові праці з проблем міцності будівельних матеріалів.

192. **Інститут технічної механіки** утворений у структурі УАН у 1919 р. під керівництвом К. Симінського. Працював над питаннями будівельних матеріалів і конструкцій. Мав у своїй структурі хімічно-технологічну лабораторію, бібліотеку, політехнічний музей. З 1930 р. Інститут будівельної механіки.

193. **Музей патології** при Патологоанатомічній комісії ВУАН – обидві установи утворено 14 листопада 1927 р. для вивчення проблем патології людського організму. Директором обох було призначено М. Мельникова-Разведенкова. У 1932 р. Комісію і Музей було об'єднано в Музей патологічної анатомії, який згодом (1934) було передано до Інституту вивчення організму людини ВУАН.

194. **Мельников-Разведенков Микола Федотович** (1866–1937) – патологоанатом. Академік ВУАН (з 1927). Народився в станиці Усть-Медведецькій (нині м. Серафимович Волгоградської обл.). Закінчив Московський університет (1889). Працював у Московському університеті (1890–1902); професор Харківського університету (1902–1920); у Кубанському університеті та Медичному інституті (1920–1925). У 1925–1930 – директор Українсько-

го патологоанатомічного інституту при НК охорони здоров'я УСРР. Із 1927 р. очолив Паталогоанатомічну комісію та однойменний Музей ВУАН. Із 1930 р. – завідуючий відділу Українського інституту експериментальної медицини. Вивчав сибірську виразку, ехінококоз, морфологію алергічних процесів та ін.

195. **Комісія для виучування радянського права ВУАН** утворена в жовтні 1927 р. У 1930 р. перейменована в Комісію для вивчення радянського права й будівництва. У 1934 р. увійшла до складу Кабінету радянського будівництва при Президії ВУАН. Працювала над розробленням законодавчих документів за завданнями уряду та центральних установ республіки.

196. **Комісія соціології** утворена в 1927 р. Керівник А. Кристер. У 1931 р. передана до складу Філософсько-соціологічного циклу Другого, Соціально-економічного відділу. За постановою Президії Академії від 13 лютого 1934 р. увійшла до Філософської комісії при Президії ВУАН.

197. **Комісія виробничих сил України** створена у 1919 р. Головою обрано В. Вернадського. До її складу увійшов ряд установ і секцій різних колишніх міністерств та відомств. У 1922 р., в зв'язку зі скороченням штатів Академії, була передана до Геологічного музею (Кабінету) під керівництво П. Тутковського. У 1927 р. відновила самостійну діяльність як Тимчасова комісія для виучування природних багатств України під керівництвом акад. Л. Яснопольського. Нині існує як Рада з вивчення виробничих сил України при Національній академії наук України.

198. **Каганович Лазар Мойссійович** (1893–1992) – радянський партійний та державний діяч. У 1924 р. – секретар ЦК РКП(б); в 1925–1928 рр. і в 1947 р. – перший секретар ЦК КП(б)У. У 1928–1939 рр. – секретар ЦК. В 1935–1944 рр. – нарком шляхів сполучення. У 1942–1945 рр. – член Державної комісії оборони. З 1946 р. – заступник, в 1953–1957 рр. – перший заступник голови РМ СРСР. Червневий (1957) Пленум ЦК КПРС вивів його з Президії ЦК і ЦК КПРС. Входив до найближчого політичного оточення Й. Сталіна; один з найбільш активних організаторів масових репресій 1930 – початку 1950-х років.

199. **Заболотний Данило Кирилович** (1866–1929) – мікробіолог, епідеміолог. Академік ВУАН (з 1922). Академік АН СРСР (з 1929), президент ВУАН у 1928–1929 рр. Народився на Вінни-

чині. Закінчив Новоросійський (1891) і Київський (1894) університети. В 1898–1918 рр. – завідувач кафедрою Жіночого медичного інституту в Петербурзі, в 1919–1923 рр. – ректор Одеського медичного інституту, в 1928–1929 рр. – директор Інституту мікробіології і епідемології ВУАН. Один з основоположників наукової епідеміології в країні. Створив вітчизняну школу епідеміологів.

200. **Корчак-Чепурківський Овксентій Васильович** (1857–1947) – гігієніст і епідеміолог, академік ВУАН (з 1921). Народився в Костянтинограді (нині Красноград Харківської обл.). Закінчив Харківський університет (1883). У 1883–1902 рр. – санітарний врач у Полтаві, Харкові, Херсоні, у 1903–1934 рр. – у Київському університеті (з 1918 р. – завідувач кафедрою, з 1921 р. перетворена на Київський медичний інститут). Неодмінний секретар ВУАН (1928–1934). В 1934–1938 рр. працював в Інституті демографії і санітарної статистики, в 1938–1941 рр. – в Інституті клінічної фізіології АН УРСР. Наукові праці присвячені проблемам епідеміології і санітарному стану населення, питанням гігієни праці, санітарної статистики. Автор праць з історії земської медицини.

201. **Археологічний комітет** утворено в 1921 р. Головою Комітету було обрано проф. М. Макаренка. 9 грудня 1924 р. НКО УСРР. Прийняв постанову про створення Всеукраїнського археологічного комітету (ВУАК) на базі Археологічного комітету ВУАН. Під час реорганізації структури АН (1932) ВУАК було введено до новоутвореної Секції історії матеріальної культури (СІМК). У 1934 р. СІМК перетворено на Інститут історії матеріальної культури (нині Інститут археології НАН України). У ВУАК працювали академік М. Біляшівський, Д. Щербаківський, П. Курінний, М. Рудинський, В. Козловська, Ф. Ернст, М. Макаренко, І. Моргилевський.

202. **Калинович Михайло Якович** (1888–1949) – мовознавець, академік АН УРСР (з 1939). Народився в с. Жахнівка (нині Вінницька обл.). Навчався в Петербурзькому університеті (1907–1908). Закінчив Київський університет (1912), з 1916 р. викладав там само. У 1921–1933 рр. – завідувач кафедри загального мовознавства Київського ІНО. Водночас з середини 20-х рр. співпрацював у системі ВУАН: член-співробітник філологічної секції соціально-економічного відділу Інституту української наукової мови, нештатний постійний співробітник Комісії для складання словника української живої мови, Правописно-термінологічної комісії, дійсний

член Діалектологічної комісії. З 1930 р. – завідувач відділу загального мовознавства Інституту мовознавства ВУАН; у 1939–1941 рр. – його директор, голова Відділення суспільних наук АН УРСР (1939–1943). Праці в галузі загального і українського мовознавства, лексикології, індології, літературознавства. Відповідальний редактор і один з укладачів "Російсько-українського словника" (1948).

203. **Рильський Максим Тадейович** (1895–1964) – український поет, літературознавець і мовознавець. Академік АН УРСР (з 1943). Народився у Києві. Навчався у Київському університеті. У 1943–1947 рр. очолював Спілку письменників України. З 1944 р. – директор Інституту мистецтвознавства, фольклору і етнографії АН УРСР. Автор багатьох поетичних збірок, перекладів, а також праць з літературознавства, мовознавства, фольклористики. Почесний доктор Ягеллонського університету.

204. **Старицька-Черняхівська Людмила Михайлівна** (1869–1941) – дочка М. Старицького, член Етнографічної комісії ВУАН з 1921 р. Звинувачена у приналежності до СВУ, засуджена на 5 років, після відбуття покарання повернулася з місць ув'язнення. Вдруге заарештована у 1941 р., загинула при невідомих обставинах. Реабілітована посмертно у 1989 р.

205. **Ніковський Андрій Васильович** (1885–1942) – літературознавець, редактор "Російсько-українського словника", співробітник Комісії для складання словника української живої мови та Правописно-термінологічної комісії ВУАН (1925–1928). Заарештований у справі СВУ, звільнений у 1940 р. Помер у блокадному Ленінграді.

206. **Комісія давнього українського письменства** створена за рішенням Спільного зібрання ВУАН 28 листопада 1927 р. Директором Комісії було обрано В. Перетца. У 1929 р. з реорганізацією структури Академії її було перейменовано на Комісію для видавання та вивчення пам'яток українського письменства часів феодалізму та торговельного капіталу. У 1934 р. припинила свою діяльність.

207. **Гаєвський Степан Юхимович** (1876–1975) – історик літератури, професор. Працював у багатьох установах Академії наук України (Комісія старої історії України, Комісія для дослідження нової української історіографії, Комісія давнього українського письменства, Інститут літератури АН УРСР). Під час війни працював в Інституті літератури і фольклору в окупованому Києві.

208. **Сушицький Феоктист Петрович** (1883–1920) – історик літератури, професор. Працював в Археографічній комісії УАН та був редактором видань Історично-філологічного відділу АН.

209. **Назаревський Олександр Адріанович** (1887–1977) – філолог, літературознавець. Закінчив Київський університет. Професор там само. Вивчав рукописну спадщину стародавньої української та російської літератури. Підготував "Библиографию древнерусской повести". Написав понад 1000 наукових праць (в основному розвідки з історії української та білоруської мов, фольклору, історії культури).

210. **Томсон Олександр Іванович** (1860–1935) – мовознавець, чл.-кор. С.-Петербузької АН (з 1910). Народився біля м. Юр'єве (нині Тарту). Закінчив С.-Петербузький університет у 1882 р. Учень П. Фортунатова, Ф. Корша. Професор Одеського університету (1897–1932), де організував перший у Росії Кабінет експериментальної фонетики. У 1926–1930 рр. – голова історично-етнологічного відділу Одеської філії ВУНАС. Основні праці відносяться до загального мовознавства, синтаксису, а також питань правопису.

211. **Покровський Михайло Михайлович** (1868–1932) – історик-марксист, академік АН СРСР (з 1929). Один з ініціаторів видання і редакторів журналів "Историк-марксист", "Красный архив", "Борьба классов". Проводив велику роботу щодо перебудови вищої школи на соціалістичних засадах. Автор багатьох наукових праць з історії СРСР, російської культури, зовнішньої політики, революційного руху XIX–XX ст.

212. **Сиповський Василь Васильович** (1872–1930) – літературознавець, чл.-кор. Петроградської АН (з 1921). Народився у Києві. Закінчив С.-Петербурзький університет, де потім працював професором (з 1922 р.). Праці присвячені історії російської літератури.

213. **Джамі Абдуррахман Нуреддін ібн-Ахмад** (1414–1492) – перський письменник, класик таджицької літератури, філософ, філолог. Основні праці – з історії, літератури та філософії. Його перу належать численні газелі, збірка коротких оповідань та біографії відомих поетів. Славу принесла "Семериця" – збірка з семи поем, до яких належить "Юсуф і Зулейха".

214. **Комісія старої історії України** створена за рішенням Історично-філологічного відділу ВУАН у жовтні 1927 р. У 1929 р.

реогранізована в Комісію історії України часів феодалізму під керівництвом М. Слабченка, після арешту якого передана до Кафедри Д. Багалія. Була ліквідована в 1930 р. Замість неї створено Комісію соціально-економічної історії України доби торговельного капіталу, де працювали Н. Полонська-Василенко, О. Оглоблин. У 1934 р. ця Комісія ввійшла до складу Історико-архівного інституту ВУАН (згодом Інституту історії України АН УРСР).

215. **Попов Павло Миколайович** (1890–1971) – літературознавець, етнограф, співробітник Історично-філологічного відділу для окремих наукових доручень (1924–1928). Науковий співробітник Фольклорно-етнографічної комісії (1924–1930) та Комісії давнього українського письменства (1927–1929).

216. **Озерський Юрій Іванович** (1896–?) – державний і політичний діяч. Закінчив Ніжинський історично-філологічний інститут, з 1919 р. працював на відповідальних посадах у Наркомосі, з 1920 р. – на партійній роботі, у 1927–1929 рр. очолював Укрнауку і Управління політосвіти. У 1934 р. засуджений на 10 років.

217. **Кравчук Михайло Пилипович** (1892–1942) – математик. Академік ВУАН (з 1929). Народився у с. Човниці Волинської губ. Закінчив Київський університет (1914). Із 1921 р. викладав у вузах Києва. У 1923–1933 рр. очолював Комісію математичної статистики ВУАН. У 1934–1938 – завідувач відділу Інституту математики АН УРСР. Заарештований у 1938 р., виключений з дійсних членів АН, загинув у таборі. Реабілітований посмертно. Наукові дослідження в галузі алгебри, математичного аналізу, теорії диференційних і інтеграційних рівнянь, теорії функції, наближених обчислень, теорії ймовірностей, математичної статистики.

218. **Іваницький-Василенко Сергій Михайлович** (1884–1984) – історик українського права. Старший науковий співробітник Комісії для виучування історії західньо-руського та українського права ВУАН. Учений секретар Президії ВУАН (1929–1932). Секретар соціально-економічного відділу ВУАН (1931–1932). Досліджував історію магдебурзького права.

219. **Кезма Тауфік Гаврилович** (1882–1958) – арабіст, іраніст, тюрколог. Народився у м. Дамаск (Сирія), закінчив Київську духовну академію. В 1913–1915 рр. викладав арабську та турецьку мову в Київському комерційному інституті, співробітник Кабінету

арабо-іранської філології, перекладав арабські рукописи, у тому числі "Подорожі" патріарха Макарія. З 1926 р. викладав арабську мову на курсах східних мов Київської філії ВУНАС, для слухачів яких написав підручник "Элементарные основы арабского языка в популярном изложении" (К., 1928). Протягом багатьох років був викладачем арабської у Київському університеті та інших вузах Києва, займався також перекладацькою роботою, зокрема переклав твори М. Нуайме. У 30-ті рр. був звільнений з ВУАН під час "чистки", але продовжував працю на кафедрі Кримського.

220. **Чубар Влас Якович** (1891–1939) – громадський і політичний діяч. Народився в с. Федорівці, тепер Запоріжської обл. Активний учасник Жовтневої соціалістичної революції. У грудні 1919 р. був призначений головою Організаційного бюро по відбудові промисловості України. У 1921 р. – керував роботами по відбудові промисловості Донбасу. В липні 1923 р. – голова Раднаркому УСРР. У 1938 р. нагороджений орденом Трудового Червоного Прапору. Репресований.

221. **Балицький Всеволод Апполонович** (1892–1937) – голова ДПУ України. Навчався на юридичному факультеті Московського університету. Керував роботою з відновлення "революційного порядку" в регіонах. Був членом колегії Об'єднаного державного політичного управління СРСР; приймав участь у ліквідації багатьох культурних архітектурних пам'яток України, зокрема Михайлівського Золотоверхого собору. Проводив жорстокі репресії на Далекому Сході, де працював начальником Управління НКВС по Далекосхідному краю. В липні 1937 р. його заарештовано і звинувачено в участі у так званому "Якірівському контрреволюційному центрі", а також організації заколоту в НКВС України. У листопаді 1937 р. засуджено до смертної кари. Не реабілітовано.

222. **Семко Семен Михайлович** (Семко-Козачук Степан) (1889–?) – державний і політичний діяч, фахівець у галузі соціально-економічних дисциплін. Народився в Холмі (тепер Польща). Закінчив Московський університет (1915), служив у царській армії (1916–1918), знаходився на господарській та партійній роботі у Вінниці, Києві, Харкові і Москві (1918–1926). Із 1926 р. до 1929 р. працював на посадах: ректора Київського ІНО, головою соціально-економічної секції Інституту української наукової

мови ВУАН та головою Державного науково-методичного комітету НКО УСРР. При виборах у ВУАН 1929 р. був членом Особливої комісії з обговорення кандидатур на обрання в дійсні члени ВУАН.

223. **Коробцов Василь Григорович** (1880–?) – інженер-будівельник. Співробітник Інституту української наукової мови та Інституту мовознавства ВУАН (1926–1930).

224. **Стешенко Ярослав Іванович** (1904–1939) – книгознавець, бібліограф, співробітник ВУАН, зокрема Комісії для дослідів над громадсько-політичними течіями на Україні (1928–1929).

225. **Гермайзе Йосип (Осип) Юрійович** (1892–1953) – історик, археограф. Співробітник багатьох установ ВУАН – Археографічної комісії (1921–1928); Комісії для дослідів над громадсько-політичними течіями на Україні; Інституту української наукової мови (1925–1926); керівничий секції методології й соціального обґрунтування Науково-дослідної кафедри історії України (1927–1928); співробітник Комісії для дослідження нової української історіографії та Комісії новітньої історії України (1928). З 1925 р. професор. Очолював бібліографічний комітет журналу "Україна". Засуджений у справі СВУ (1930). З 1934 р. перебував у адміністративному засланні в Саратові, де 1937 р. його засуджено до 10 років таборів. Термін покарання відбував на півночі Комі, працюючи в табірних бібліотеках. У 1944 р. отримав новий вирок. Помер на засланні. Частково реабілітований у 1958 р., повністю – у 1989 р.

226. **Оглоблин Олександр Петрович** (1899–1992) – історик-українознавець, професор. Народився у Києві. У 1919 р. закінчив Київський університет, де й працював (1921–1943). Водночас працював у ВУАН-АН УРСР (1926–1941); дійсний член Харківського науково-дослідного інституту історії української культури ім. акад. Д. Багалія (1926–1931). Заступник директора з наукової роботи Всеукраїнського історичного музею ім. Т. Шевченка (1931–1932); директор Київського центрального архіву давніх актів (1932–1934); старший науковий співробітник Інституту історії України АН УРСР (1937–1941). Під час окупації Києва був одним з організаторів та директором Музею-архіву перехідньої доби, кілька місяців очолював Київську міську управу (1941). Із 1944 р. в еміграції. Професор Українського вільного університету та Української православної богословської академії

(1944–1951). Дійсний член НТШ та Української вільної академії наук у США. Член редголегії "Енциклопедії українознавства". Помер у м. Лудло (США).

227. **Кабінет арабо-іранської філології та тюркології** утворений згідно з постановою Історично-філологічного відділу ВУАН 10 грудня 1918 р. на основі приватної бібліотеки в складі якої крім книжок (понад 20 000 примірників) була колекція східних рукописів – втрачена під час війни. У 1934 р. Кабінет увійшов до складу Комісії літератури і мистецтв ВУАН разом з кафедрою східного письменства і культури А. Кримського.

228. **Вамбері Армін** (1832–1913) – угорський мовознавець, орієнталіст і етнограф. Член-кореспондент Угорської АН (з 1861), професор Пештського університету (з 1865). 33 роки мандрував по країнах Сходу. Автор багатьох праць, в тому числі – "Етимологічний словник тюркських мов" (1877), "Дослідження старотурецької мови" (1901).

229. **Окиншевич (Окіншевич) Лев Олександрович** (1898 – 1980) – правознавець, історик права, професор. Народився в С.-Петербурзі. Закінчив юридичний факультет Київського університету. З 1921 до 1932 рр. працював у багатьох установах ВУАН. У 1931–1932 рр. був заступником секретаря Соціально-економічного відділу ВУАН. У вересні 1941 року мобілізований. Потрапив до німецького полону, був звільнений і повернувся до Києва. Під час окупації працював у Київській міській управі, в газеті "Нове українське слово". З 1943 року перебував у Львові, Івано-Франківську. Емігрувавши, працював у університетах Праги, Мюнхена та Колумбійському (1951–1954), Бібліотеці Когресу США у Вашингтоні (1954–1969). Визнання принесли праці з історії державного права України. Помер у Гілкрест Гілсі (США).

230. **Комісія для дослідів над історією громадських течій на Україні** (Комісія для вивчення революційних рухів на Україні, Комісія ревруxів) створена 9 травня 1921 р. на пропозицію В. Міяківського. Головою Комісії обрали акад. С. Єфремова. Комісія працювала у чотирьох напрямах: збір та публікація документів і матеріалів, складання бібліографічного покажчика, читання публічних наукових доповідей. Досліджувалися: декабристський рух, діяльність Кирило-Мефодіївського братства, рух 60-х років XIX ст. і М. Драгоманов, польський революційний рух в

Україні 30–60-х рр. У Комісії працювали – І. Стешенко, П. Стебницький, О. Гермайзе, В. Міяківський, С. Буда. У 1927 р. при Комісії було утворено кілька підкомісій, а саме: декабристську; для вивчення польських повстань; соціалістичного руху. Співробітниками Комісії підготовлено до друку І-й том збірника документів "Політичний процес 1847 року". У 1934 році Комісія увійшла до складу Історико-архівного інституту ВУАН.

231. **Іваниця Григорій Микитович** (1892–1938) – педагог, філолог. Закінчив Ніжинський історико-філологічний інститут і Київський університет. Викладав педагогіку в Київському ІНО (1920–1929), працював у Науково-педагогічній комісії ВУАН (1924–1927). Водночас був співробітником Інституту української наукової мови. 1929 р. заарештований у справі СВУ. Помер в Північно-східному таборі (Магаданська обл.). Реабілітований 1989 р.

232. **Грунський Микола Кузьмич** (1872–1951) – мовознавець-славіст. Народився в м. Сумах. Закінчив Харківський університет (1896). Доцент, професор Юр'євського університету (1903–1915). З 1915 р. – професор Київського університету, у 1919–1920 рр. – його ректор, завідувач кафедри російської мови (1915–1949), у 40-х рр. – декан філологічного факультету. Був керівником Комісії історичного словника української наукової мови ВУАН, член Комісії зі складання правопису української мови при НКО УСРР (1925–1927). Старший науковий співробітник Інституту мовознавства АН УРСР, заслужений діяч науки (1941). Переклав українською мовою "Слово о полку Ігоревім".

233. **Воронін Семен Григорович** (1895–?) – співробітник Редакційно-видавничої комісії ВУАН, бухгалтер академічного видавництва (1924–1928).

234. **Домінський (Доминський) Микола Іванович** (1875–?) – учений-хімік. Співробітник хімічної секції природничого відділу Інституту української наукової мови ВУАН (1926–1929).

235. **Діалектологічна комісія** створена за постановою Історично-філологічного відділу ВУАН 31 жовтня 1927 р. Видавала друком "Діялектологічний збірник". Працювала над спеціальними та загальними питаннями лінгвістики.

236. **Комісія історії української мови** створена 1927 р. Розвинула діяльність у 1928 р., працювала під керівництвом А. Кримського. Досліджувала актову мову XIV – XVII ст. Видала друком

1-й т. "Українські грамоти", підготувала до друку 2-й т. та кілька наукових праць з історії української мови.

237. **Комісія нормативної граматики** була закладена у 1928 р. під керівництвом А. Кримського. Завданням Комісії було розроблення проблем української мови. Розвинути діяльність не встигла через реорганізацію у 1929 р. структури ВУАН в цілому та Історично-філологічного відділу зокрема.

238. **Кабінет експериментальної фонетики** почав організовуватися у 1928 р. його завданням було не тільки наукова, але й практична діяльність у галузі нормалізації літературної мови, а також навчання глухонімих і навіть лікування вад мови.

239. **Єврейська (жидівська) історично-археографічна** (коротко – "гебраїстична") **комісія** заснована 1919 р. на пропозицію київських гебраїстів-арабістів Я. Ізраельсона, Б. Дінабурга, І. Галанта, А. Кагана. Директором було обрано А. Кримського, керівником І. Галанта. Головним завданням Комісії були пошуки матеріалів з історії єврейства в Україні. Комісією створено унікальну колекцію рукописів і документів за період з 1819 до 1917 рр., (нині зберігається у Центральному державному історичному архіві України, м. Київ), а також видано два томи праць. 26 серпня 1929 р. ЦК КП(б)У прийняв постанову про ліквідацію Комісії. Припинила дільність 1 жовтня 1929 р.

240. **Інститут єврейської пролетарської культури** утворено у 1930 р. на базі Кафедри єврейської культури ВУАН, що існувала з 1926 р. Інститут очолений Й. Ліберґерґом (до 1934 р.) складався з 6 відділів: історичний, філологічний, етнографічний, літературний, соціально-економічний, педагогічний. При Інституті існувала наукова бібліотека, центральний архів єврейської преси та 3 кабінети (педагогічний, діалектологічний, музичний). Припинив діяльність у лютому 1936 р. Більшість співробітників було звинувачено у "троцькістсько-терористичній діяльності" і репресовано. Згодом було утворено Кабінет єврейської радянської літератури, мови та фольклору, який очолив Е. Співак (репресований у 1949 р., загинув у Лук'янівській в'язниці в 1950 р.).

241. **Шило Костянтин Степанович** (1879–?) – педагог, громадський діяч. Народився в с. Орловське Амурської обл., співробітник Міністерства освіти при Директорії, до 1929 р. зав. відділом Київської філії Держвидаву України, науковий співробітник ВУАН.

В 1930 р. засуджений у справі СВУ на 3 роки умовно. Подальша доля невідома.

242. **Дроб'язко Антін Лаврінович** (1870–?) – правознавець, науковий співробітник Інституту української наукової мови та позаштатний співробітник Правничо-термінологічної комісії (1924–1929).

243. **Савченко Федір Якович** (1892–?) – історик. Народився в м. Хорол на Полтавщині. Навчався у Ніжинському історично-філологічному інституті та Історично-філологічному інституті в С.-Петербурзі. Після закінчення готувався до професорського звання за кордоном (1914–1924). Повернувся в Україну, працював у ВУАН керівником Комісії Західної України (1925–1928) та в Культурно-історичній комісії. 1931 р. його заарештовано за звинуваченням у приналежності до "Українського національно центру". У 1932 р. засуджено на 5 років позбавлення волі. Після звільнення жив у Саратові.

244. **Ревуцький Дмитро Миколайович** (1881–1941) – фольклорист, етнограф, музикознавець. Співробітник Фольклорно-етнографічної комісії (1924–1929) та мистецького відділу Інституту української наукової мови ВУАН (1926–1929).

245. **Грунін Тимофій Іванович** (1898–1970) – тюрколог. Народився у м. Мокшані Пензенской губ. Закінчив Московський інститут сходознавства (колишній Лазаревський) (1927). Кандидат філологічних наук (1944), в 1927 та 1930 рр. – вчений секретар і викладач курсів східних мов Київської філії ВУНАС, 1930–1934 рр. – старший науковий співробітник тюркологічної комісії ВУАН, 1934–1936 рр. – старший науковий співробітник НДУ мови і літератури Туркменської РСР, з 1937 р. – в Інституті мови й письменства АН СРСР. Досліджував граматичні проблеми турецької мови, зокрема вірмено-половецькі документи з архіву Кам'янець-Подільської вірменської громади. Автор україномовного навчального посібника "Турецька мова. Елементарна граматика" (1930).

246. **Камишан Олександр Миколайович** (1898–?) – історик, викладач історії Заходу, історії Франції XVIII–XIX ст., професор, керівник Науково-дослідної кафедри марксизму-ленінізму НКО УСРР (1928). Член Науково-дослідної кафедри західно-європейської культури при Харківському інституті народної освіти (1930).

Вчений секретар Соціально-економічного відділу ВУАН (1930–1932). Голова Бібліографічної комісії ВУАН з 1932 р. Репресований [1933].

247. **Вірмено-кипчакські рукописи** – йдеться про унікальні вірмено-кипчацькі рукописи XVI–XVII ст., які були у XIX ст. передані з Кам'янець-Подільська до Київського центрального архіву давніх актів і зараз зберігаються у м. Києві. Описи вміщені у кн.: Гаркавець О. Вірмено-кипчацькі рукописи в Україні, Росії. Каталог. К.: Українознавство, 1993, 327 с.; транскрипцію, переклад і граматичний коментар див. у кн.: Грунин Т.И. Документы на половецком языке XVI в. М., 1967, 430 с. (Памятники письменности Востока. III).

248. **Codex Cumanicus** – збірка унікальних матеріалів першої чверті XIV ст., яка зберігалася у бібліотеці італійського поета епохи Відродження Франческо Петрарки (1304–1374). Codex складається з латино-персько-куманського словника, перекладів на куманську мову уривків з Нового Завіту і деяких елементарних відомостей з граматики. Він є до нашого часу важливим джерелом для вивчення половецької мови.

249. **Радлов Василь Васильович** (Фрідріх Вільгельм) (1837–1918) – російський мовознавець-тюрколог, етнограф і археолог. Народився в Берліні. Закінчив філософський факультет Берлінського університету (1858). Академік С.-Петербурзької АН (з 1884). Директор Азіатського музею АН (1885–1890), Музею антропології і етнографії С.-Петербурзької АН (1894–1918). Керівник багатьох наукових археологічних, етнографічних, лінгвістичних експедицій. Перший прочитав стародавньо-тюркські, орхоно-єніссійські написи. Один з основоположників порівняльно-історичного вивчення тюркських мов. В роботі "О язызе куманов" запропонував власну транскрипцію половецьких слів, але вона не знайшла підтримки ані вітчизняних, ані іноземних учених.

250. Мається на увазі сфабрикований НКВС політичний процес "Спілки визволення України" (СВУ), в якому С.О. Єфремову відводилася роль керівника контрреволюційної організації.

251. Кримський помилявся, вважаючи, що ставлення до нього М. Скрипника є проявом особистої антипатії. Насправді своє відношення до вченого нарком визначав відповідно до настанов ЦК КП(б)У, які в свою чергу узгоджувалися з ЦК ВКП(б). Для

вивчення питання про українську інтелігенцію у ЦК ВКП(б)У було створено спеціальну комісію у складі Л. Кагановича, В. Чубаря, М. Скрипника (до нього був О. Шумський), П. Любченка (до нього був Г. Гринько), В. Балицького.

252. Сесія АН УРСР відбулася 15–19 червня 1937 р. У вступному слові президент О.О. Богомолець накреслив завдання сесії та запропонував висловити своє ставлення до викриття "банди шпигунів і диверсантів" (йшлося про справу Тухачевського, Якіра та ін., а також про оголошених ворогами народу заарештованих співробітників Академії). Неодмінний секретар АН О.В. Палладін зробив доповідь про тематичні плани Академії на 1937 р. і також звертав увагу на викриття ворогів серед науковців та недоліки академічної роботи. Сесія прийняла рішення про підписання на державну позику для зміцнення обороноздатності радянської країни. З подальшого листування видно, що через хворобу А. Кримський участі в ній не брав.

253. У 1934 р. під час реорганізації Академії наук було звільнено 60 наукових співробітників, у їх числі була Н.Д. Полонська-Василенко. Поновлена у 1937 р.

254. Йдеться про одруження Н.Д. Полонської-Василенко з Олександром Михайловичем Моргуном – економістом, засновником кооперативного руху в Україні. Працював у Інституті економіки АН УРСР. У 1942 р. виїхав у Львів. З 1944 р. – на еміграції. Викладав у Високій економічній школі та в Українському технічно-господарському інституті на посаді професора (Мюнхен).

255. "История новой арабской литературы (XIX – начало XX века)" М.: Наука, 1971. А. Кримський почав роботу над цим фундаментальним зводом у середині 30-х рр. За задумом це мав бути двухтомний твір, кожний том – по 2000 сторінок машинопису. Перший том охоплював період від виникнення нової літератури до 80 рр. XIX ст., другий – до 40 рр. XX ст. Для видання цієї роботи він заручився згодою на публікацію її в академічному видавництві. Повністю завершити свій задум А. Кримському не вдалось. Відредагований рукопис першого тома був ним відісланий до Ленінграда, але війна завадила своєчасній публікації. Книга вийшла друком лише в 1971 р.

256. **Світальський Микола Гнатович** (1884–1937) – геолог. Академік ВУАН (з 1930), віце-президент АН УСРР (1935–1937).

Народився на хуторі Рогозному (нині Сумської обл.). Закінчив С.-Петербурзький Гірничий інститут (1911), з 1918 – працював завідуючим Петроградською секцією Геологічного комітету (1918) та очолював кафедру Петроградського гірничого інституту (з 1919 р.). У 1921 р. проводив геологічні дослідження в Україні. Після обрання в дійсні члени ВУАН переїхав до Києва. Очолював Інститут геологічних наук ВУАН УСРР (1934–1937). Заарештований 1937 р. Засуджений у 1937 р. Розстріляний того ж року. Праці з проблем геологічної будови і походження рудних речовин.

257. 31 жовтня 1937 р. Президія АН ухвалила перебування А. Кримського у Звенигородці зарахувати як наукове відрядження. На той час не працював в жодній установі АН, хоча залишався академіком АН УРСР.

258. З 1937 р. згідно з постановою Раднаркому СРСР від 1 серпня 1937 р. про збільшення ставок членам Президії, дійсним членам Академії наук, членам-кореспондентам і науковим співробітникам АН УРСР було збільшено платню. Всім дійсним членам встановлювалось по 750 крб. на місяць за звання "Тим академікам, які фактично працюють в складі Академії Наук, дають наукову продукцію за планом та подають звіти про виконання планів, встановити за їх активну роботу ставку ... а саме: ... акад. Кримському 600 крб..." // Архів Президії АН УРСР, ф. р-251, оп. 1, спр. 65. Протокол засідання Президії АН УРСР, № 28 від 16/VIII 1937. Про встановлення персональних ставок керівним робітникам АН УРСР.

259. **Кафедру східного письменства і культури** утворено у складі Соціально-економічного відділу ВУАН у квітні 1930 р. Замість історично-філологічної кафедри з кабінетом арабо-іранської філології та тюркології, яка перебувала в складі Історично-філологічного відділу ВУАН. Обидві кафедри очолював А. Кримський.

260. **Палладін Олександр Володимирович** (1885–1972) – біохімік. Академік ВУАН (з 1929), АН СРСР (з 1942), АМН СРСР (з 1944). Віце-президент (1939–1946) та президент АН УРСР (1946–1962). Народився в Москві. Закінчив Петербурзький університет (1908), з 1916 – професор фізіології тварин Ново-Олександрійського інституту сільського господарства і лісництва у Харкові (1916), завідуючий кафедрами фізіології та біологічної хімії

Харківського медичного інституту (1921–1931). Директор (1925–1930) Українського біохімічного інституту НКО УСРР у Харкові (з 1931 р. – Інститут біохімії АН УСРР у Києві), засновник і голова Українського фізіологічного товариства (з 1928). Очолював Кафедру біохімії Фізично-математичного відділу ВУАН (з 1930). У 1934–1954 рр. – завідуючий кафедрою Київсьокго університету. Почесний член багатьох академій. Наукові праці з проблем біохімії нервової системи і м'язової діяльності.

261. **Монтеск'є Шарль Луї** (1689–1755) – французький просвітитель. Його "Персидські листи" (1721, рос. пер. 1789) ядуче висміюють людські пороки.

262. Йдеться про організаційно-підготовчий етап у створенні Академічного союзу, ініційованого групою петербурзьких професорів, на чолі з В. Вернадським, яка склала "записку 342", що її підписало більш як півтори тисячі діячів вищої освіти. Академічний Союз мав за мету вироблення найсприятливіших умов для праці та розвитку вищої школи. Перший з'їзд Союзу мав бути проведений у січні 1905 р., але після подій 9 січня був відкладений і відбувся нелегально у березні 1905 р. Кримський, що перебував на той час у Криму і на Кавказі, не брав у ньому участі, але в листі до В. Вернадського від 1 травня 1905 р. підтвердив свою належність до Союзу і висловив бажання поставити свій підпис під резолюціями з'їзду.

263. II з'їзд Академічного Союзу відбулася в серпні 1905 р. у Москві Кримський в той час подорожував на Звенигородщині, збираючи діалектологічні метеріали, і тому на з'їзд запізнився. Однак він повідомив В. Вернадського про приєднання до резолюції з'їзду в особистому листі від 6 вересня 1905 р.

264. Друга сесія арабістів відбулася 19–23 жовтня 1937 р. А. Кримський виступав з доповіддю "Причины упадка средневековой арабской литературы в эпоху владычества османских султанов", присутні відзначили важливість роботи, але піддали критиці за неточні формулювання та некритичний підхід до деяких джерел. У виданні "Труды Института востоковедения", вип. 36 (М.–Л., 1941), де було опубліковано матеріали сесії, доповідь А. Кримського не вміщено. Як вказує в передмові І. Крачковський, це сталося тому, що доповідь була розділом майбутньої монографії з історії арабської літератури XIX–XX ст.

265. Розвідку "Перші кроки єврейської колоніації в Південній Україні" Н. Полонська-Василенко опублікувала в 1929 р. (Зб[ірник] праць Євр[ейської] істор[ично]-археогр[афічної] Комісії, кн. 2). Протягом 1930 рр. опрацьовувала цей сюжет і він як складова частина увійшов у велику (20 друк. арк.) працю "Заселение Южной Украины в XVIII ст.", за яку в 1940 р. вона одержала вчений ступінь доктора історичних наук. У 1930-х роках Н. Полонська-Василенко складала "Сборник материалов и документов по истории заселения Южной Украины XVIII ст.". Поради А. Кримського стосуються цієї проблеми.

266. **Гессен Юлій Ісидорович** (1871–?) – громадський діяч, автор публікацій з питань духовно-культурної, правової та соціально-економічної історії євреїв у Росії. Ініціатор та один з засновників "Еврейской Энциклопедии".

267. **Градовський Микола Дмитрович** (1829–1907) – автор праць у галузі єврейського питання в Росії. У 1858 р. завідував справами нехристиянських вірувань в департаменті духовних справ. Йому належать труди "Торговые и другие права евреев в России в историческом ходе законодательных мер" (1885, вид. 2-е, доп. – 1886); та "Отношения к евреям в древней и современной Руси. Мотивы историко-национальные. С точки зрения русско-православной" (1891 р.) та ін.

268. **Оршанський (Оржанський) Ілля Григорович** (1846–1875) – правник та публіцист. Автор творів: "Евреи в России" (СПб., 1872, 2-е вид. 1877), "Русское законодательство о евреях" (СПб., 1874), написаних на основі великого фактичного матеріалу.

269. Літня сесія АН УРСР відбулася 2–5 липня 1938 р. На ній було заслухано доповідь неодмінного секретаря акад. О. Палладіна про роботу Академії у 1937 р. та план науково-дослідних робіт на 1938 р.

270. **Черняхівський Олександр Григорович** (1869–1939) – гістолог, голова медичної комісії Інституту української наукової мови ВУАН (1923), засуджений у справі СВУ на п'ять років. Після відбуття покарання повернувся з місця ув'язнення до Києва. Реабілітований у 1989 р.

271. Йдеться про арешт органами НКВС дочки О. Черняхівського – Вероніки.

272. Сесія відбулася 25–29 червня 1939 р. Було заслухано звіт про роботу у 1938 р. та за першу половину 1939 р. Доповідь зачитав президент акад. О.О. Богомолець.

273. **Мирошниченко Василь Минович** (1895–1941) вів господарство А. Кримського на протязі багатьох років. Загинув під час бомбардування Звенигородки.

274. **Ярошевич Андрій Іванович** (1875–1941) – економіст, статистик, фахівець з економічної географії. Працював у багатьох установах Академії наук України, зокрема, у Комісії краєзнавства, Інституті української наукової мови, Комісії для виучування продукційних сил України та був членом товариства економістів при ВУАН (1925–1929).

275. **Богомолець Олександр Олександрович** (1881–1946) – патофізіолог. Академік ВУАН (з 1929), АН СРСР (з 1932), АМН СРСР (з 1934). Президент ВУАН-АН УРСР (1930–1946). До 1925 р. – професор Саратовського університету, працював у 2-у Московському університеті (1925–1931). Директор Інституту гематології і переливання крові (1928–1931). Після обрання академіком ВУАН – організатор і директор Інституту експериментальної біології та патології Наркомздоров'я УСРР. Очолював Інститут клінічної фізіології АН УСРР (з 1934). Почесний член багатьох академій та наукових товариств світу.

276. **Петрунь Федір Остапович** (1894–1963) – історик, географ, бібліограф. Народився в с. Устоє Подольської губ. Закінчив Новоросійський університет. Працював в наукових бібліотеках Одеси, викладав в Одеському ІНГ. Вчений секретар Одеської філії ВУНАС. Працював у ВУАН під керівництвом М. Грушевського в Комісії Полудневої України (1928). У 1931 р. репресований. Після повернення з ув'язнення викладав на географічному факультеті Одеського університету – завідувач кафедрою фізичної географії, декан. Досліджував історичні зв'язки України зі Сходом.

277. **Молотов Вячеслав Михайлович** (справжнє прізвище Скрябін) (1890–1986) – радянський державний і партійний діяч. У 1919 р. – секретар Донецького губкому РКП(б); у 1920 р. – секретар ЦК КП(б)У; в 1921–1930 рр. – секретар ЦК ВКП(б); у 1930–1941 рр. – голова РНК СРСР. У 1941–1957 рр. – перший заступник голови РНК(РМ) СРСР. У 1939–1949 рр. і 1953–1956 рр. – нарком міністерства закордонних справ СРСР. З 1957 р. – посол в МНР. В 1960–1962 рр. – постійний представник СРСР при міжнародному агентстві з атомної енергетики. Член ЦК партії в 1921–1957 рр. Червневий (1957) пленум ЦК КПРС вивів його з Президії

ЦК і ЦК КПРС. Входив до найближчого політичного оточення Й. Сталіна.

278. **Литвинов Максим Максимович** (справжнє прізвище Валлах Макс) (1876–1951) – радянський державний і партійний діяч, дипломат. У 1930–1939 рр. – нарком закордонних справ СРСР.

279. **Бойко Марія Федорівна** (1902–1986) – філолог, науковець. Після закінчення Інституту червоної професури (1938) рекомендована ЦК КП(б)У до Інституту мовознавства на посаду тимчасово виконуючого обов'язки директора, з 1939 р. – заступника директора з наукової роботи; перебувала на цій посаді до початку війни. Потім працювала у відділі словників. Кандидат філологічних наук (1946), професор (1965). З 1963 р. завідувала кафедрою мов у Київській консерваторії.

280. **Рубінзон Л.Р.** (?–?) – орієнталіст, у 1937 р. аспірант А. Кримського, опрацьовував проблему взаємовпливів кавказьких і семітських мов. Згодом професор Київського університету, один із укладачів бібліографічного покажчика творів Кримського (К., 1941).

281. **Дорошенко Катерина Петрівна** (1908–1985) – філолог-україніст. Закінчила Херсонський ІНО (1931). У 1938 р. вступила до аспірантури Інституту мовознавства АН (науковий керівник – акад. А. Кримський). З 1944 р. поновлена в аспірантурі. Кандидатську дисертацію захистила у 1946 р. З того ж року старший науковий співробітник відділу словників Інституту мовознавства АН УРСР. За сумісництвом у 1946–1950 рр. – директор літературного будинку-музею Т.Г. Шевченка. З 1950 р. – директор Державного музею ім. Т.Г. Шевченка (за сумісництвом), з 1964 р. – постійно.

282. Йдеться про статтю "Нагороджена праця" у ж. "Комуніст" (31.07.1940). Стаття з нагоди нагородження А. Кримського орденом Трудового Червоного прапору.

283. Наприкінці 1920-х рр. А. Кримський готував до видання коментоване листування з Ів. Франком; у рукописних фондах Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського зберігається чернетка коментаря, написана рукою А. Кримського і М. Левченка (ф. І, № 25768). У звіті за 1930 рік А. Кримський вказує, що ним завершена підготовча робота, і рукопис може бути зданий до друку. Але "листування" ще досі не видане, хоч у 1940 р. було складене.

284. Певно, йдеться про роботи В.І. Вернадського, які на той час вийшли друком: "Очерки геохимии" (1934), "Проблемы биогеохимии" (1939), "Биогеохимические очерки" (1940) та ін., де розглядались і проблеми радіоактивності.

285. 22 червня 1940 р. А. Кримського нагороджено орденом Трудового Червоного Прапора. 24 липня – присвоєно звання Заслуженого діяча науки УРСР за видатні заслуги у розвитку філологічної науки.

286. Ювілей відзначався у січні 1941 р. Урочисте засідання було організовано Академією наук, Спілкою письменників і Київським державним університетом. До складу ювілейної комісії входили академіки: М. Калинович, О. Палладін, О. Корнійчук, Ю. Соколов, К. Студинський, проф. Петров, Копиця і М. Бойко.

287. У постановах ювілейної сесії про створення Сходознавчого інституту не згадується; йдеться лише про видання в 1941 р. вибраних наукових праць А. Кримського.

288. **Драгоманов Світозар Михайлович** (1884–1958) – економіст, педагог, син М. Драгоманова. Викладав економічні дисципліни у вузах Києва (1922–1930), у 1943 р. емігрував.

289. **Димитров Георгій Михайлович** (1882–1949) – генеральний секретар ЦК Болгарської комуністичної партії, Голова Ради міністрів НРБ.

290. **Заславський Дмитро** – літературознавець, автор книжок про М.П. Драгоманова, виданих в Москві.

291. **Панкратова Г.М.** (1879–1957) – історик і політичний діяч, академік АН СРСР (з 1953), академік АН БССР (з 1940), член ЦК КПСС (з 1952). Після закінчення у 1925 р. Інституту червоної професури спеціалізувалася з історії російського робітничого класу. Була редактором і співавтором підручників з історії СРСР для педагогічних інститутів і середньої школи, які відзначалися офіціозністю.

292. **Вероніка Олександрівна** (1900–1938) – дочка Старицької-Черняхівської – перекладачка. У 1938 р. заарештована, звинувачена у шпигунській діяльності і розстріляна. Під час написання листа її доля не була відома нікому, навіть її матері.

ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК

ЗМІСТ

Наукове видання

Епістолярна спадщина Агатангела Кримського в 2-х томах

Комп'ютерний набір:
Варава Т.В., Василюк О.Д., Ленго Я.Є.
Іменний покажчик:
Василюк О.Д., Ленго Я.Є., Циганкова Е.Г.
Оригінал-макет Ленго Я.Є.

Подп. к печати 22.12.2005 г. Формат 60х84/16.
Наклад 500 прим.